

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1927

КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1927

ЦІНА 50 ЦЕНТІВ.

З друкарні „Свободи”, 83 Grand Street,
Jersey City, N. J.

П О С Т И.

1. В навечері Богоявлення 5. (18) січня.
2. Великий піст, від понеділка 22. лютого (7. березня) до Пасхи.
3. Петрівка, від понеділка 7. (20.) червня до св. Апост. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 2. (15.) серпня до Успенія Пресвятої Богородиці.
5. На Усікновенні голови св. Івана Хрестителя 29. серпня (11. вересня).
6. На Воздвиженні Чесного Хреста 14. (27.) вересня.
7. Лилипівка, від 15. (28.) листопада до Навечерія Рожд. Христового.
8. В середу і п'ятницю кожного тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Рождества Христового до Навечерія Богоявлення.
2. Межи Нед. Митаревою і Нед. о Блуднім Сині.
3. Світлий тиждень: від Пасхи до Неділі Томиної.
4. Від Зелених Свят до Нед. Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЕНДАР НА 1926 РІК:

	S	M	T	W	T	F	S
January	..	3	4	5	6	7	1
	2	..	..	..	..	..	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	31	..	..	..	..	..
February	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	..	..	..	..	..
March	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..
April	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
May	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	31	..	..	..	..
June	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	..	..

	S	M	T	W	T	F	S
July	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
August	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	31	..	..	..
September	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	..
October	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	31	..	..	..	..	..
November	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	..	..	..
December	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31

JANUARY — 1927 — СІЧЕНЬ має 31 днів.

н. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Грудень 1926. Боніфатія	НОВИЙ РІК 1927.
2	20	Н	Н. пер. Р. Хр. Св. Отців. Ігнатія	Н. пер. 3. Кор. Макарія
3	21	П	Юліяни	Геновефи
4	22	В	Анастасії вмч.	Тита й Ізабелі
5	23	С	10 Муч. Миши і пр.	Емілії і Телесф.
6	24	Ч	Нав. Р. Хр. Євгенії	Трох Королів
7	25	П	Рождество Христове	Валентія
8	26	С	Собор Пр. Богород. і Йосифа	Северина муч.
9	27	Н	Н. по Р. Хр. Стефана.	1. Н. по 3. Кор. Юліяна
10	28	П	20 тис. Муч. в Никодимії	Мартиніяни
11	29	В	14 тис. Муч. дітей у Вифлсемі	Гігінія папи
12	30	С	Аписії і Теодори	Гонорати діви
13	31	Ч	Меланії Римлянки	Ілярія папи
14	1	П	Новий Рік 1927. Обр. Г., Вас. Вел.	Фелікса з Нолі
15	2	С	Сильвестра папи	Маврикія
16	3	Н	Н. пер. Просв. Малахії	2. Н. по 3. Кор. Маркила
17	4	П	Собор 70 апостолів	Антонія
18	5	В	Нав. Богоявл. Теоктима	Генрика і Фердинанда
19	6	С	Богоявлення Госп. (Йордан)	Марія і Приски
20	7	Ч	† Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себастіяна
21	8	П	Георгія й Еміліяна	Агнішки
22	9	С	Поліевкта й Евстрата	Вінкентія й Анас.
23	10	Н	Н. по Просв. Григорія	3. Н. по 3. Кор. Обр. П. Д. М.
24	11	П	† Теодосія преп.	Тимотея ап.
25	12	В	Татіяни муч.	Нав. св. Павла
26	13	С	Ермила і Стратоника	Полікарга єпископа
27	14	Ч	Преп. Отців убит. в Синаї	Івана Золотоустого
28	15	П	Преп. Павла Тивейського	Кароля Вел. і Валерія
29	16	С	Поклін оковам св. Петра	Францішка Сал.
30	17	Н	31. Н. по Сош. † Антонія Вел.	4. Н. по 3. Кор. Мартина
31	18	П	Атанасія і Кирила.	Петра з Нолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня. НОВИЙ РІК („НЮ ІРС ДЕІ“). Святують в усіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдинєнне Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Києва. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорозжців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1927 — ЛЮТИЙ має 28 днів.

№ ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Січень. Макарія	Ігнатія еп.
2	20	С	Евтимія Вел.	Марії Громнічної
3	21	Ч	Максима і Неофита	Блажея еписк.
4	22	П	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	С	Климента муч.	Агафії діви
6	24	Н	Н. о Закхею. Ксенії	5. Н. по 3 Кор. Дороти
7	25	П	† Григорія Богослова	Ромуальда
8	26	В	Ксенофонта	Івана з Мальти
9	27	С	† Пер. мощей Ів. Золот.	Апольонії
10	28	Ч	Преп. Ефрема Сирійського	Схолястики
11	29	П	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	30	С	Трех Святителів	Гавдентія й Евлялії
13	31	Н	Н. о Мит. і Фар. Кира	Н. старозап. Катерини
14	1	П	Лютий. Трифона	Валентія
15	2	В	Стрітенне Господне	Фавстина
16	3	С	Симеона Богопр. і Анни	Юліянини
17	4	Ч	Ісидора препод.	Алексея
18	5	П	Агафії муч.	Симеона
19	6	С	Вукола, Юліяна	Конрада
20	7	Н	Н. о Блуд. Сині. Партеція	Н. мясопуст. Леона папи
21	8	П	Теодора Стратилата	Елеонори
22	9	В	Никифора	Петра Кат.
23	10	С	Харлампія і Порфирія	Романа папи
24	11	Ч	Власія свмч.	Гавриїла
25	12	П	Мелетія й Антонія	Матея апост.
26	13	С	Мартинія препод.	Вальбурга
27	14	Н	Н. мясопустна. Авксентія	Н. запуст. Александра
28	15	П	Онисима еп.	Леандра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого. УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛІНКОЛНС БЕРТ ДЕИ”).

Сього свята не святкують в кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого. УРОДИНИ ВАШИНГТОНА („ВАШИНГТОН БЕРТ ДЕИ”).

Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Євген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Підписання миру в Берестю. — 14. 1897. † Пантелсеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1927 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

д. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	16	В	Лютий. Памфила і Валента	Альбіна
2	17	С	Теодора Тирона	Попелец. Симилиція
3	18	Ч	Льва папи рим.	Кунегунди
4	19	П	Архипа і Максима	Казимира
5	20	С	Льва еписк. Катанії	Фридриха
6	21	Н	Н. сиропустна. Евстахія	1. Н. пост. вступна. Коляти.
7	22	П	Петра й Атанасія	Томи з Акв.
8	23	В	Поликарпа	Івана Бож.
9	24	С	† Обр. гол. Івана Хрест.	Францішки
10	25	Ч	Тарасія арх. Конст.	40 Мучеників
11	26	П	Порфирія	Константина Вел.
12	27	С	Прокопія іспов.	Григорія Вел.
13	28	Н	1. Н. посту. Власія	2. Н. пост. суха Розини
14	1	П	Березень. Евдокії	Матильди
15	2	В	Теодота сп.	Климентія
16	3	С	Зенона й Евтропія	Киріяка
17	4	Ч	Герасима і Павла	Гертруди
18	5	П	Конона муч.	Едварда
19	6	С	42 Муч. в Аморії	Йосифа Обручн.
20	7	Н	2. Н. посту. Василя	3 Н. пост. глуха. Йоахима
21	8	П	Теофілякта	Венедикта
22	9	В	40 Мучеників у Севастії	Катерини
23	10	С	Кондрата і Кипріяна	Віктора
24	11	Ч	Софронія патр. Єрусал.	Гавриїла
25	12	П	Теофана іспов.	Благовіщення
26	13	С	Пер. мощей Никифора	Теодора
27	14	Н	3. Н. посту. Венедикта	4. Н. пост. середоп. Руперта
28	15	П	Агафія	Сикста папи
29	16	В	Савина свіцм.	Кирила
30	17	С	Алексея чоловіка Бож.	Квірина
31	18	Ч	Кирила арх. Єрусал.	Корнилія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий, вибраний отаманом „Вірного війська Запорозького”. — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанти прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мирова конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Республіці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острого-Серби — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови. — 19. 1669. † б. гетьман Іван Виговський розстріляний невинно Поляками без суду. — 21. 1908. † Володимир Антонович, історик, археолог і провідник рос. Українців. — 23. 1651. Винницький полковник Богун потопив в полонках на Бузі багато польського війська.

APRIL — 1927 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

в. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Березень. Хризонта і Дарії	Гугона
2	20	С	Отців убитих в Саві	Франца
3	21	Н	4 Н. посту. Якова	5. Н. пост. чорна. Ришарда
4	22	П	Василія свщм.	Ізидора
5	23	В	Никона й учен.	Вінкеїтія
6	24	С	Захарії (Поклони)	Келестина
7	25	Ч	Благовіщення Пр. Богор.	Епіфанія еп.
8	26	П	Собор Арх. Гавриїла	Дионизія еп.
9	27	С	Матрони Солун.	Клеофаса
10	28	Н	5. Н. посту. Іларіона	Н. цвітна. Езекіїла
11	29	П	Марка еписк.	Леона
12	30	В	Івана ліств.	Юлія
13	31	С	Іпатія препод.	Юстина
14	1	Ч	Квітень. Марії Єгипт.	Тибурція муч.
15	2	П	Тита чудотворця	(Вел. Пятниця). Анастазії
16	3	С	Лазарєва Суб. Никити	(Вел. Субота). Ламберта
17	4	Н	Н. цвітна. Йосифа стих.	Великдень
18	5	П	Теодула	Вел. Понеділок
19	6	В	Евтихія архиеп.	Юрія
20	7	С	Георгія еп. милит.	Віктора
21	8	Ч	Великий Четвер. Іродіона	Анзельма
22	9	П	Велика Пятниця. Евпсихія	Кая і Сотера
23	10	С	Велика Субота. Терентія	Войтіха
24	11	Н	Воскресення Христове	1. Н. по Вел. біла. Георгія
25	12	П	Світлий Понеділок	Марка еванг.
26	13	В	Світлий Второк	Клита і Марцелі
27	14	С	Мартина папи	Теофілія
28	15	Ч	Аристарха і Пуда	Віталія
29	16	П	Агафії й Ірини	Петра муч.
30	17	С	Симеона й Акакія	Катерини

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.
Дня 15. квітня. ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ“).

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в других звичайно губер-
натор стейту проголошує його святом спеціальною прокламацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройдсновича) о-
станнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що
сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. †
гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і дра-
матичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло
Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло
Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення
Скоронадського гетьманом.

МАУ — 1927 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

д. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	Н	Квітень. 2 Н. по Воскр. Томина.	2. Н. по Вел. Филипа
2	19	П	Івана Староп.	Атаназія
3	20	В	Теодора Трихини	Найденне св. Хреста
4	21	С	Януарія еп.	Фльоріяна
5	22	Ч	Теодора, Луки	Пія папи рим.
6	23	П	† Георгія великомуч.	Івана в олію
7	24	С	Сави муч.	Доміцелі
8	25	Н	3. Н. по Воскр. Мирон. † Марка	3. Н. по Вел. Станислава
9	26	П	Василія	Григорія
10	27	В	Симеона свщм.	Ізидора
11	28	С	Максима і Ясона	Беатрикси
12	29	Ч	9 Муч. в Кизиці	Панкратія
13	30	П	† Якова ап.	Серватія
14	1	С	Травень. Єремії пр.	Боніфатія
15	2	Н	4. Н. по Воскр. О Розсл.	4 Н. по Вел. Зофії
16	3	П	† Теодосія Печерського	Івана Неп.
17	4	В	Пелагії муч.	Пасхаліса
18	5	С	Ірини муч.	Фелікса
19	6	Ч	Йова і Варвари	Келестина
20	7	П	Память зявившогося Хреста	Бернарда
21	8	С	† Івана Богослова	Єлени
22	9	Н	5. Н. по Воскр. О Самяр. † Ісаї	5. Н. по Вел. Юлії
23	10	П	† Симеона Зилота ап.	Дезидерія
24	11	В	Мокія свщм.	Йоанни
25	12	С	Елифанія і Германа	Урбана
26	13	Ч	Гликерії муч.	Возн. Госп. Филипа
27	14	П	Ісидора свщм.	Івана папи
28	15	С	Пахомія Великого	Вільгельма
29	16	Н	6. Н. по Воскр. О Сліпор. Теодора	6. Н. по Вел. Максиміліяна
30	17	П	Андроника ап.	Фелікса
31	18	В	Теодота анкирського	Анелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. **ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕЙ”** або **„МЕМОРІЯЛ ДЕЙ”).** Святкується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію”. — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

JUNE — 1927 — ЧЕРВЕНЬ має 30 днів.

Н.ст.	С.ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Травень. Патрикія свщм.	Іраціяна
2	20	Ч	Вознесення Господне	Еразма муч.
3	21	П	Константина і Єлени	Кльотильди
4	22	С	Василиска муч.	Квірина
5	23	Н	7. Н. по Воскр. Св. Отців. Михаїла	Зелені Свята.)
6	24	П	Симеона	Пон. Зел. Свят. ;
7	25	В	Трете обр. голови св. Ів. Хр..	Роберта
8	26	С	Карпа апост.	Медарда
9	27	Ч	Терапонта свщм.	Прима і Феліц.
10	28	П	Никити	Маргарети
11	29	С	Теодозії (Суб. задушна)	Варнави
12	30	Н	П'ятьдес. Зелені Свята	1. Н. по 3. С. Пр. Тройці
13	31	П	Пон. св. Духа і Пресв. Тройці	Антонія з Пад.
14	1	В	Червень. Юстина філософа	Василія
15	2	С	Никифора патр.	Віта і Модеста
16	3	Ч	Лукіяна муч.	Боже Тіло.
17	4	П	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	С	Доротей і Маркіяна	Марка і Маркила
19	6	Н	1. Н. по Сош. Всіх Святих	2. Н. по 3. С. Гервасія
20	7	П	Теодота (Петрівка)	Сильверія
21	8	В	Теодора Стр.	Альойза
22	9	С	Кирила арх.	Павліна еп.
23	10	Ч	Тимотея свщм.	Зенона
24	11	П	† Вартоломея і Варнави	Івана Хрест.
25	12	С	Онуфрія пустиножителя	Проспера
26	13	Н	2. Н. по Сош. Пресв. Евхаристії	3. Н. по 3. С. Івана
27	14	П	Єлисея пр. і Методія	Володислава
28	15	В	Амоса прор.	Льва папи
29	16	С	Тихона еп.	Петра і Павла
30	17	Ч	Мануїла і пр.	Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. — 7. 1843 † пост Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький обраний гетьманом. — 1672. Самійлович обраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонти добули Умань.

JULY — 1927 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

В. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	П	Червень. Леоптія	Теобальда
2	19	С	Юди і Зосима ап.	Посіщ. Пр. Діви Марії
3	20	Н	З. Н. по Сош. Методія	4. Н. по З. С. Геліодора
4	21	П	Юліяна Тарс.	Флявіяна
5	22	В	Евсевія еп.	Івана і Павла
6	23	С	Агрипини муч.	Домініки
7	24	Ч	Роздество св. Ів. Хрест.	Івана з Дуклі
8	25	П	Февронії прдмуч.	Єлисавети кор.
9	26	С	Давида Солунського	Кирила еп.
10	27	Н	4. Н. по Сош. Самсона	5. Н. по З. С. Амалії
11	28	П	Пер. мощей Кира й Івана	Пія і Пелягії
12	29	В	Петра і Павла	Івана і Генрика
13	30	С	† Собор 12 Апостолів	Маргарети діви
14	1	Ч	Липень. Косми і Дамяна	Бонавентури
15	2	П	† Пол. Ризи Пр. Богородиці	Розісланне апостолів
16	3	С	Анатолія й Акипта	Пр. Діви Марії Шкапл.
17	4	Н	5. Н. по Сош. Андрея арх.	6. Н. по З. С. Алексея
18	5	П	† Кирила і Методія	Симеона
19	6	В	Атанасія Атонського	Вінкентія
20	7	С	Томи й Акакія	Ілїї прор.
21	8	Ч	Прокопія вмуч.	Пракседи
22	9	П	Панкратія свіцм.	Марії Магдалини
23	10	С	Антопія печер.	Аполінарія
24	11	Н	6. Н. по Сош. Евфимії	7. Н. по З. С. Христипи
25	12	П	Прокла й Ілярія	Якова ап.
26	13	В	Собор Арх. Гавриїла	Успеніє св. Анни
27	14	С	Акили й Онисима	Панталеймона
28	15	Ч	† Володимира Вел.	Інокентія
29	16	П	Антиногена і його уч.	Марти діви
30	17	С	Марини вмуч.	Юліти й Альдони
31	18	Н	7. Н. по Сош. Якипта	8. Н. по З. С. Ігнатія Л.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. ДЕНЬ НЕЗАВИСИМОСТИ („ИНDEPENDENS ДЕЙ”).

Святкують по всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січі Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1927 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

Н. ст.	С. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Липень. Макрини	Петра в оковах
2	20	В	† Іллі прор.	Альфонса
3	21	С	Симсона й Івана	Найд. мощий св. Стефана
4	22	Ч	Марії Магдалини	Домініка
5	23	П	Трофима і Теофіля	Пр. Діви Марії Сніжн.
6	24	С	† Бориса і Гліба	† Преобр. Господне
7	25	Н	8. Н. по Сош. † Успен. св. Анни	9. Н. по 3. С. Каєтана
8	26	П	Ермолая свцм.	Киріяка
9	27	В	Пантелеймона	Романа
10	28	С	Прохора і Никанора	Лаврентія муч.
11	29	Ч	Калиника муч.	Сузанни муч.
12	30	П	Сили і Силуана	Кляри діви
13	31	С	Евдокима	Іполіта
14	1	Н	Серпень. 9. Н. по Сош. Пр. Ч. Хр.	10. Н. по 3. С. Евсевія
15	2	П	Пер. мощей св. Стефана	Успенне Пр. Діви Марії
16	3	В	Ісаака і Дальмата	Роха й Йоакима
17	4	С	Сімох молодців в Ефезі	Ліберата
18	5	Ч	Евсигнія муч.	Єлени
19	6	П	Преображення Ісуса Христа	Бенігні і Юлія
20	7	С	Дометія прдбмч.	Бернарда
21	8	Н	10. Н. по Сош. Еміліяна	11. Н. по 3. С. Івannis
22	9	П	† Матея ап.	Тимотея
23	10	В	Лаврентія арх.	Филимона
24	11	С	Евила і Клявдії	Вартоломея
25	12	Ч	Фотія й Акинті	Людвика
26	13	П	Максима іспов.	Зсферіни і Рожі
27	14	С	Михея прор.	Йосифа Кал.
28	15	Н	11. Н. по Сош. Успеніє П. Д. М.	12. Н. по 3. С. Августина
29	16	П	Пер. перук. Обр. Госп.	Усікл. голови Ів. Хрест.
30	17	В	Миропа муч.	Рожі з Ліми
31	18	С	Флора і Лавра	Раймунда муч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганша Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могилянський. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Перемога Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основапенко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означає її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Перемога Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1927 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

ш. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Ч	Серпень. Андрея Стратилата	Іди й Егідія
2	20	П	Самуїла прор.	Стефана кор.
3	21	С	Тадея і Васи	Броніслави
4	22	Н	12. Н. по Сош. Агатоніка	13. Н. по З. С. Розалії
5	23	П	Лупа й Іринія	Лаврентія
6	24	В	Євтихія свщм.	Захарії
7	25	С	Вартоломея і Тита	Регіни муч.
8	26	Ч	Адріана і Наталії	Рожд. Пр. Діви Марії
9	27	П	Ілімена пдбн.	Северина і Пестра
10	28	С	Августина і Мойсея	Николая
11	29	Н	13. Н. по Сош. † Усієн. гол. Ів. Хр.	14. Н. по З. С. Прота і Якова
12	30	П	Александра і Павла	Гвідона
13	31	В	Положення пояса Пр. Д. Марії	Товії і Филипа
14	1	С	Вересень. Симеона Стовпн.	Воздвиженне Чесн. Хреста
15	2	Ч	Маманта й Івана	Никодима муч.
16	3	П	Антима свщм.	Корнилія муч.
17	4	С	Вавили і Мойсея	Францішка
18	5	Н	14. Н. по Сош. Зах. і Єліс.	15. Н. по З. С. Томи і Йос.
19	6	П	Чудо Арх. Михаїла	Януарія
20	7	В	Созонта і Макарія	Євстахія
21	8	С	Роздество Пр. Діви Марії	Матея еванг.
22	9	Ч	† Йоакима й Анни	Маврикія
23	10	П	Минодори і пр.	Теклі діви
24	11	С	Теодори Александр.	Герарда і Руперта
25	12	Н	15. Н. по Сош. Автопома	16. Н. по З. С. Клеофи
26	13	П	Корнилія	Кипріяна
27	14	В	Воздвиженне Чесного Хреста	Косми і Дамяна
28	15	С	Никити вчч.	Вячеслава муч.
29	16	Ч	Євфимії вчч.	Михаїла Арханг.
30	17	П	Софії, Віри, Надії і Любови	Єроніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 5. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ“).

Святкують в усіх стейтах з виїмком стейту Вайомінг.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботові і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антанти переняли на себе суверенність Східної Галичини. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

ОCTOBER — 1927 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

№	ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	С	Вересень. Евменія	Ремігія
2	19	Н	16. Н. по Сош. Трофима	17. Н. по З. С. Ангела Хорон.
3	20	П	Евстахія	Капдила
4	21	В	Кондрата ап.	Франца з Асижу
5	22	С	Фоки і Йони	Флявії
6	23	Ч	Зачатте св. Івана Хрест.	Брунона муч.
7	24	П	Теклі первомуч.	Юстини діви
8	25	С	Евфрозини преп.	Бригіді
9	26	Н	17. Н. по Сош. † Івана Богосл.	18. Н. по З. С. Дионизія
10	27	П	Калистрата	Франца
11	28	В	Харитона іспов.	Плякиди
12	29	С	Киріяка і Теофана	Максиміліяна
13	30	Ч	Григорія свцм.	Едварда кор.
14	1	П	Жовтень. † Покров Пр. Д. М.	Калікста
15	2	С	Кипріяна і Юстини	Ядвиги і Тереси
16	3	Н	18. Н. по Сош. Дионисія	19. Н. по З. С. Галя і Фьльори
17	4	П	Єротей свцм.	Маргарити
18	5	В	Харитини муч.	Луки еванг.
19	6	С	† Томи апост.	Петра з Аль.
20	7	Ч	Сергія і Вакха	Капра й Ірини
21	8	П	Пелагії і Тайсії	Уршулі муч.
22	9	С	† Якова апост.	Кордулі муч.
23	10	Н	19. Н. по Сош. Евлампія	20. Н. по З. С. Івана
24	11	П	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	В	Прова і Тараха	Хризанта
26	13	С	Карпа апост.	Евариста
27	14	Ч	Назарія і Параскевії	Сабіни
28	15	П	Евтимія і Луки	Симеона і Юди
29	16	С	Лонгина сотн.	Наркиза
30	17	Н	20. Н. по Сош. Осії й Андрея	21. Н. по З. С. Альфонса
31	18	П	† Луки еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня. ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМБОС ДЕЙ”).

Святкують в усіх стейтах з винятком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Візд Богдана Хмельницького до Києва. — 14. 1624. Напад Запорожців на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім” у Львові. — 19. 1918. Проголошення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Евген Олесницький у Відні.

NOVEMBER — 1927 — ЛИСТОПАД має 30 днів.

ш. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Жовтень. Йоїла прор.	Всіх Святих
2	20	С	Артемія вмч.	† День задушний
3	21	Ч	Іларіона преподоб.	Губерта еп.
4	22	П	Аверкія еп.	Кароля Бор.
5	23	С	† Якова апост.	Захарія і Єлисавети
6	24	Н	21. Н. по Сош. Арети	22. Н. по З. С. Леопарда
7	25	П	Маркіяна	Геркуляна
8	26	В	Димитрія мироточця	Северина
9	27	С	Нестора муч.	Теодора
10	28	Ч	Параскевії і Терентія	Андрея з Авст.
11	29	П	Анастасії римл.	Мартина еп.
12	30	С	Зиновія і Зиновії	Мартина папи рим.
13	31	Н	22. Н. по Сош. Стахія	23. Н. по З. С. Дидака
14	1	П	Листопад. Косми і Дамяна	Йосафата
15	2	В	Акипсима муч.	Леопольда
16	3	С	Акепсима й Айтала	Едмунда еп.
17	4	Ч	Йоаникія і Никандра	Григорія і Сальомеї
18	5	П	Галактіона й Епіст.	Романа й Одона
19	6	С	Павла еп. й іспов.	Єлисавети
20	7	Н	23. Н. по Сош. ЗЗ Муч. у Меліті	24. Н. по З. С. Фелікса
21	8	П	Собор Арх. Михайла	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	В	Онисифора муч.	Цецилії
23	10	С	Ераста й Олімпа	Климента папи рим.
24	11	Ч	Мини, Віктора і пр.	Івана від Хреста
25	12	П	† Йосафата свщм.	Катерини діви
26	13	С	† Івана Золотоустого	Петра і Конрада
27	14	Н	24. Н. по Сош. † Филипа ап.	1. Н. адв. Валеріяна
28	15	П	Гурія і Самона (Пилипівка)	Руфина
29	16	В	† Матея свашг.	Сатурніна
30	17	С	Григорія чудотв.	Андрея апост.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. листопада. ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШЕН ДЕИ“).

Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 24. листопада. ДЕНЬ ПОДЯКИ („ТЕНКСГІВІНГ ДЕИ“).

Святкують в кождім стейті (хоч в стейті Юті, приміром, нема про се закона).

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині назад по 531 літах перерви. — 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 1834. † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1648. Б. Хмельницький облягає Замостє. — 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 15. 1918. Повалення гетьмана Скоропадського. Директоріят. — 18. 1838. род. письменник Іван Нечуй-Лєвицький. — 20. 1709. Цар Петро вслів стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — 20. 1917. Проголошення Центр. Радою Української Республіки. — 23. 1883. † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1927 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

ц. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	Ч	Листопад. Платона і Романа	Елігія
2	19	П	Авдія прор.	Бабіяни діви
3	20	С	Прокла і Григорія	Францішка Ксав.
4	21	Н	25. Н. по Сош. Воведенне П. Д. М.	2. Н. адв. Варвари
5	22	П	Филимона	Сави сп.
6	23	В	Амфилохія і Григорія	Николая
7	24	С	Катерини вмч.	Амброзія сп.
8	25	Ч	Климентя і Петра	Неп. Зач. Пр. Д. Марії
9	26	П	Алипія Стовпника	Валерії і Леокадії
10	27	С	Якова і Палядія	Пр. Д. Марії з Льорет.
11	28	Н	26. Н. по Сош. Стефана	3. Н. адв. Дамазія
12	29	П	Парамона	Александра
13	30	В	† Андрея Первозваного	Лукія й Отилії
14	1	С	Грудень. Наума прор.	Спирідіона
15	2	Ч	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	П	Софонія прор.	Адсляйди діви
17	4	С	† Варвари великом.	Лазаря й Олім.
18	5	Н	27. Н. по Сош. † Сави Богон.	4. Н. адв. Граціяна
19	6	П	Николая Чудотворця	Фавста
20	7	В	Амвросія еп.	Теофіля
21	8	С	Патапія препод.	Томи апост.
22	9	Ч	Непор. Зачатте Пр. Д. Марії	Зенона
23	10	П	Міни й Ермогена	Вікторії діви
24	11	С	Даніїла Стовпника	Адама й Еви
25	12	Н	Н. Праотців. Спирідіона	Рожество Іс. Христа
26	13	П	Евстратія	Стефана первомуч.
27	14	В	Тирса і Филимона	Івана сванг.
28	15	С	Елевтерія свцм.	Дітий убитих у Вифл.
29	16	Ч	Аггея прор.	Томи еп.
30	17	П	Даніїла прор.	Давида кор.
31	18	С	Севастіяна муч.	Сильвестра папи рим.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. грудня (переноситься з неділі на понеділок). День Христового Різдва („Крисмес“). Святкують у всіх стейтах без виїмку.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожської Січі. — 8. 1868. Заснування Товариства „Просвіта” у Львові. — 14. 1918. Війська Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. --- 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ.

УКРАЇНСЬКИЙ Народний Союз оснований в 1894 році. Се були часи, коли наша імміграція в Америці була об'єднана одним національним духом і не робила різниці між „хлопом” і „попом”. Горсточка наших священників (світської інтелігенції тоді ще не було) стояла „во главі угла” нашої народної роботи і тішилася повним та необмеженим довірем серед українського простолюду. Ті народні провідники з таким рішучим зав'язанням і з таким повним успіхом боролися з розпаношенням у ті часи кацапством серед нашого народу в Америці, що кацапські вожди аж з розуму сходили з люті, що твердий, як вони думали, ґрунт усувається їм зпід ніг і вони примушені летіти стрімголов у пропасть погорди і забуття.

Не місце тут переповідати всю ту боротьбу, яку знепавиджені кацапами „попики радикали” зводили з московфільським „мракобсієм”, але треба піднести факт, що наші священники-борці не боролися за якінебудь особисті користи, не виносилися попад свій стап і не дерлися до панського „єдиновластя”. Навпаки, вони і своєю роботою і своїм поведінням підчерку-

вали сильно свої демократичні тенденції та враз зі своїми братами-робітниками побивалися всюди за „народовласть”. Се було причиною явної ворожнечі і ненависти до них з боку їх „собратів”: галицьких „отців-аристократів”, мадяронських „панів-превелебних” та московських „царославних батюшків”. Але та-ж сама робота була також причиною консолідації Українців, розкинутих по широких просторах Америки, і причиною любови та поважання наших мас до своїх ідейних провідників.

Ось-така демократична політика стала основою першої і найстаршої української організації в Америці — Українського Народного Союзу. До одного невеличкого потоку — першого відділу новооснованої народної інституції в Шамокін, Іла. — стали згодом приєднуватися нові потоки-відділи і нині, по 32 літах свого існування, ця інституція розвинулася в широку українську ріку, з сотками відділів, з десятками тисяч членів і з мільйонним капіталом.

Дивним, але правдивим є факт, що на сій вільній землі Вашингтона мав У. Н. Союз, тай ще доси має, своїх ворогів, понайбільшій часті різних фа-

нстиків і хаотиків, визнавців вузко-партійного або релігійного єдиновластя, котрі, як уже не могли захопити сеї загально-народної організації під свою владу, то намагались усею силою її знищити. Через різні затії фалшивих провідників народу У. Н. Союз перебув неодну хуртовину, але з кожної, хоч не раз фізично значно ослаблений, виходив побідоносно і за кожним разом ставав морально на кріпших ногах.

Сама зміна назви з рутенського на український коштувала У. Н. Союз утрату близько 20 тисяч членів. Заплатив отже дуже дорого за своє рідне ім'я! Не диво, що він тепер тим ім'ям дорожить — більше, ніж зложеним капіталом.

Теперішній стан У. Н. Союзу вказує, що й економічно він усе йшов вперед. Завдяки свідомості й поступовості зорганізованого членства, У. Н. Союз постійно розвивався, переводячи у принагіднім часі потрібні удішення й реформи. З малого колись товариства, яке складалося на виплату невеличкого посмертного по своїм помершим члені, У. Н. Союз перетворився згодом у правдиву за допомого-асекураційну інституцію, з різного рода забезпеченнями для дорослих і дітей, після найновіших асекураційних калькуляцій, та з повною запорукою виплат, під державною контролею.

Члени У. Н. Союзу є власниками не лише членських грамот, але фактичними власниками цілої організації, бо є управнені не лише до різних замож і привілеїв, загарантованих членськими грамотами, але мають зачартероване державою право самі укладати свої закони і привілеї статутами і конвенційними ухвалами, правлять своєю організацією самі на підставі власних ухвал більшості, а їх ухвали виконують в такий самий спосіб на-

ставлені ними самими місцеві і головні урядники.

З кінцем 1926 року У. Н. Союз складався з 380 відділів повнолітних членів і з 300 відділів дитячих, розкинених у 23 стейтах Злучених Держав та підлягаючих державній контролі кожного з тих стейтів.

Всіх обезпечених в У. Н. Союзі є около 31,000 душ.

Шіснайцята конвенція У. Н. Союзу, що відбулася в квітні 1925 р. в Рачестер, Н. Й., ухвалою нових родів обезпечення й інших далекосяглих проєктів, як прим. формованне захисту для сиріт і немічних старців при У. Н. Союзі, попхнула сю організацію на ширше поле організаційної діяльності не лише поперед усі інші українські запомогові організації, але навіть поставила У. Н. Союз на передове місце між усіма запомоговими організаціями в Злучених Державах.

Із заведених нових родів обезпечення возьмемо тут для прикладу так зване 20-літнє вивінування (ендаумент), яке рівняється 20-літньому складанню згори означеної квоти, неначе в банку, з гарантією виплачення повної суми спадкоємцям на случай передчасної смерті обезпеченого.

Новий рід обезпечення дітей, так звана кляса 2-га, дає членам У. Н. Союзу не лише запомогу на случай смерті обезпеченої дитини, але самій дитині, дійшовшій до повнолітності, дає частинний зворот вложених вкладок, або право продовжувати те саме обезпечення аж до смерті, з вкладками тільки до 70. року життя. Так обезпечені діти, дійшовши до повнолітності і остаючися членами У. Н. Союзу, можуть продовжувати се обезпечення за таку вкладку і на таку суму, яких инакшим способом ані в У. Н. Союзі, ані в ніякій ипшій асекурації не моглиб дістати. І сей власне рід дитячого о-

безпечення приведе певно до У. Н. Союзу що-найменше діти всіх членів організації, чим загарантує сталий вплив будучих членів організації, і то пайкрасшого елементу, на своїм власнім організаційнім групі вихованого. Вже тепер приблизно тисячка таких членів переходить річно з молодечого департаменту в ряди повнолітних членів і те число зовсім природно буде зростати з року на рік, особливо якщо організація реформами й удіпшеннями дальше і постійно буде поступати. Давний приплив „імпортованих” членів-імігрантів заступає вповні власна друга генерація. А ми не Французи; не маємо потреби боятися, що їх забракне... Вправді різниця між давним і повим елементом велика і може декому страшна, але для У. Н. Союзу, основаного на демократичних засадах Америки, се тільки нова фаза на дорозі до поступу і наміченої ціли. В наших дітях наша будучність. В дітях членів У. Н. Союзу — будучність сеї нашої організації.

Формованне захисту для сиріт і немічних старців при У. Н. Союзі, поручене минуваюю конвенцією, се справа дуже важна і складна. На сю справу різні члени різно задивляються і всіляко її оцінюють. Одні дивляться на сей захист як на інституцію, в якій милостинею годується малі сироти та немічних старців і бояться вічної драчки на її удержанне. Такі люди звичайно кажуть, що в Америці подібними справами займається уряд і різні багаті філянтрони, та що нашої організації підійматися такого тягару непотрібно і некорисно. Інші на ту справу зовсім инакше задивляються. Вони доказують, що таку інституцію У. Н. Союз може і повинен заспувати, але так, аби вона сама оплачувалася та ще й аби приносила користь організації і цілій нашій іміграції. Така ін-

ституція, поставлена відразу на більшу скалю і на сильнім фундаменті, представляється їм як виховавчий інститут для сиріт, з яких повинні вийти будучі ряди народних робітників. Той інститут повинен бути получений з можливо найбільшою господарською фармою, яка моглаби не лише дати всіляке занятте немічним і неспосібним людям обох полів, але й оплатити ціле удержання їх самих і всіх присутних там сиріт. Інституція така, поставлена відразу на бізнесовій американській стопі, моглаб дати платне занятте всякого рода фахівцям і учителям, надзирателям і управителям і вповні сама себе оплачувати без посторонної жєбраїни. Моглаб дати добру опіку, утриманне і вихованне малим дітям, а старшим висшу освіту та науку всякого ремесла. Така інституція моглаб легко дійти до такого розвитку, що булаби всілі мати свої бурси при університетах по містах для своїх вихованків. Така інституція сама, або; в кооперації з українськими фермерами, моглаби мати власний ринок збуту своїх продуктів і дати поплатне занятте рядови своїх власних працівників.

Покищо такі і їм подібні погляди кристалізуються, а тимчасом потрібні на сей захист фонди вже збираються. Ми можемо тільки сказати, що коли У. Н. Союз, крім ріжнородних запомог і членських привілеїв, як усяка асекурація на случай смерти, запомоги калікам і невилічимо хорим, обезпеченне дітий, творенне посту нового громадянсько - товариського життя при своїх відділах, ширенне національної свідомости і т. п., зможе ще дати опіку і вихованне українським дітям, не лише сиротам, та занятте й удержанне безпомічним старцям — тоді сей наш Батько Союз стане гордощами не тільки для своїх власних

членів, але й для членів нашої соборної Матери, великої і дорогої нам України.

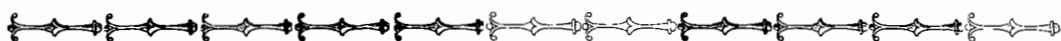
Остання конвенція У. Н. Союзу отворила перед Союзом та Союзовцями широке і вдячне поле до дальшої організаційної діяльності, яка при добрій волі і щирій праці може довести до світлих успіхів. Правда, перед нами важка і неоплатна, а то іноді й невідчужна праця, алеж ми маємо за собою 32 роки практики й досвіду, а се дає запоруку, що спільними силами, організаційною солідарністю і завзятою працею дійдемо врешті до своєї наміреної ціли. Хай овочі нашої спільної 32-літньої праці, поступенний розвій і поступ та здобута слава будуть нам заохотою до дальшого невсипущого труду в користь У. Н. Союзу.

Тільки одно маймо все на увазі: що У. Н. Союз не є бізнесова асекураційна компанія, але інституція з іншими, благороднішими від мамони цілями. Уявм собі лише на одну хвилину, скільки то загального морального і матеріяльного добра зробила ся інституція для нашого народа за

ввесь час свого існування! Порахуймо всі ті гроші, що пішли на підмогу потребуючих членів. Підсумуймо всі ті жертви, що пішли на різнородні українські ціли в старім краю. А найважніше: застановімся над тою кольосальною моральною працею, яку виконав та ще дальше виконує У. Н. Союз і його свідомі члени для духового добра свого рідного народа — чи то посередно через свій орган „Свободу”, чи безпосередно через особисті труди тямучих Союзовців!

Хто з нас знає і розуміє, що то таке Український Народний Союз в Америці, сей чується гордим, що має честь належати до такої славної і корисної інституції. Кождий свідомий Українець знає, що чим є товариство „Просвіта” для галицьких Українців, тим є У. Н. Союз для Українців американських.

Подбаймож отже щиро, щоби в Америці не було таких Українців, які не малиб на своїх грудях відзнаки У. Н. Союзу — пайпершої, найбогатшої, найсоліднійшої і найщирійшої української народної інституції!

ЗНАЧНИЙ ЗРІСТ МАЕТКУ У. Н. СОЮЗА.

Трийцять два роки минуло, як горстка людей доброї волі оснувала свою рідну організацію для помочі в нещастю на випадок каліцтва, а по смертної запомогі на випадок смерті. Згуртовані разом могли красше відпирати всі ворожі напади і творити своє власне життя під покровом найбільше демократичної країни світа.

Кождий початок трудний і чим тяжше прийшлося будувати, тим сильніша вийшла будівля. Всі знаємо, що запомогова організація без маєтку не

відповість своєму призначенню. Каса організації се шпихлір, з якого черпається потрібні засоби. Нема каси, нема і прожитку, бо із порожнього не набереш. Перші піоніри і не сподівались, щоби за 50 цнт. місячної вкладки можна збудувати великий шпихлір, однак на тодішні обставини і сей початок був добрий. В році 1907. організацію зреформовано на розмет, бо вкладка, яку побиралось до того часу, не вистарчала на покритте біжучих видатків. Від скількості померших членів

залежала висота такого розмету і майже все, що зібралось, виплачувалось. Однак і при тій системі не можливо було довго утриматись, бо розмет з кожним місяцем збільшався, а много американських організацій, що опирались на точних обчисленнях своїх табель, давали красну запоруку обезпечення своїм членам. Вкінці асекураційні департаменти у многих стейтах не дозволяли на такі розметівки, які скорше чи пізнійше мусіли скапати.

Не було иншої ради, а треба було перейти таку реформу, якої домагались асекураційні закони. Рік 1914. буде записаний в історії нашої організації як переломовий, бо в тім році перейшло на таку систему газдівства, яка була конечною до зібрання таких резерв, які запевнили-б існування Союзу на слідуєчі десятиліття. Ся реформа була болючою для орга-

нізації, бо тисячі членів, не зрозумівши ваги сеї справи, свою організацію лишали. Що ся реформа вийшла на добро, пині кождий бачить. Бачить по зрості маєтку організації, який з року на рік значно збільшається, починаючи з початком 1915 р., що найкрасше вказує низше подана табеля. Що такі розметівки вартували, доказала страшна пошесть інфлюенци. У. Н. Союз виплатив вчасі сеї пошести суму около двісті тисяч долярів, однак сей удар організація видержала і не накладано жадних спеціальних збірок на покритте посмертних виплат. Десятки тисяч долярів виплачувано місячно і все показався шпихлір, що видержить і видержав.

Початок 1924 р. ставить У. Н. С. в ряди міліонових організацій, а сьогодні висота маєтку організації перейшла суму півтора міліона долярів, як вказує низше подана табеля.

Зіставленне білянсу майна У. Н. Союзу.

	Разом всі фонди	Фонд сирітський під опікою У. Н. С.	Власність У. Н. С.	Загальні замкнення з кіще: року
З кінцем 31. грудня 1914 остало	261,729.46	62,178.02	199,551.44	261,729.46
в році 1915. прибуло	21,780.37		21,780.37	283,509.83
" 1916. "	62,403.72	2,491.60	59,912.12	345,913.55
" 1917. "	86,099.01	9,642.42	76,456.59	432,012.56
" 1918. зістав недобір задля інфлюенци	87,844.03			416,196.02
" 1919. прибуло	66,461.39	19,688.41	68,155.62	519,856.59
" 1920. "	119,883.51	6,119.98	60,341.41	586,317.98
" 1921. "	121,764.86	9,296.33	110,587.18	706,201.49
" 1922. "	156,012.46	11,185.35	110,579.51	827,966.35
" 1923. "	180,228.83	28,412.32	127,600.14	983,978.81
" 1924. "	170,207.83	8,307.43	171,921.40	1,164,207.64
" 1925. "	153,073.91	4,628.30	165,579.53	1,334,415.47
За 8 місяців 1926 р.			154,793.38	
Сплачено в 1926 році		1,719.47		
31. серпня 1926 р. остає	1,487,489.38	160,230.69	1,327,258.69	1,487,489.38
Загальний маєток У. Н. Союзу, як повисше				\$1,437,489.38
Загальний маєток Молодечого Департаменту У. Н. Союзу				97,953.81
Разом				\$1,585,443.19

Переглядаючи рахункові зіставлення, знаходимо, що в році 1925. маєток організації не збільшився до такої висоти, як було се в році 1924. Се тільки позірне, бо в 1925 р. відбулась 16-та головна конвенція, яка коштувала суму \$36,000,00. Сей видаток не є грошем страченим, а можна сказати, що се свого рода інвестиція; раз, що члени на се платять фонд конвенційний; по друге, вони мають змогу через своїх делегатів організацію контролювати, давати їй відповідний напярм, у-

хвалювати корисні поправки і вибирати такий головний уряд, який уважають за найвідповідніший. Тимсамим члени набирають довіря до своєї організації і розуміння, що се їх праця створена ними самими для них і грядущих поколінь.

Послідна конвенція доконала також великого діла, бо впровадила нові роди обезпечень. Є повна надія, що члени зрозуміють користі з нових родів, так як сьогодні зрозуміли користі реформи 1914 р.

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ У. Н. СОЮЗА.

Гадка обезпечення дітей членів У. Н. Союза виринула на п'ятій головній конвенції, котра відбулась 7—8. червня 1898. в Шенандо, Па. Згідно з прийнятою ухвалою платилось 25 цнт. на місяць. Від того часу аж до 15-ої головної конвенції, котра відбулась 1920 р., Молодечий Союз переходив ріжні зміни, бо стейтові закони аскураційні не позволяли на таке обезпечення дітей. Молодечий Союз існував при У. Н. С. не легально і як з таким треба було критися в ріжних стейтах. Остаточню вирішено на 15-тій головній конвенції Молодечий Союз зреорганізувати, влючуючи до У. Н. С. і припоручено виготовити відповідні табелі, після котрих виплачувано би посмертну заемогу. Сю реформу впроваджено в житте 1-ого липня, 1921. Всіх дітей в Молодечім Союзі остало около 4,000, з маєтком понад \$16,000,00, з якої то готівки ухвалено доплачувати до посмертних запомог таку ріжницю, як належалась за меньші діти після старого рода обезпечення.

Що реформа Молодечого Департаменту показалаь корисною, виказує понизше зіставлення маєтку. За час пяти літ остає в касі чистого маєтку

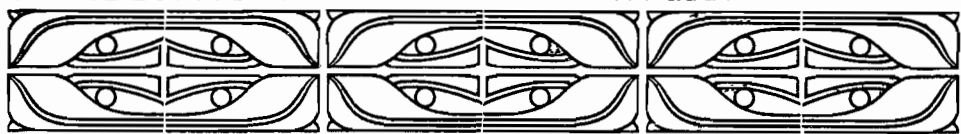
на суму понад \$82,000,000, а число членів потроїлось, бо із чотирох тисяч зросло до дванадцяти тисяч. Послідня конвенція не забула і за Молодечий Департамент, бо додано ще одну табелю із вкладкою 50 цнт. місячно. Скорше чи пізнійше члени зрозуміють, що для них найкориснійше, а тоді спевністю і Молодечий Департамент дійде до соток тисяч долярів маєтку.

	Власність Мол. Деп. У. Н. С.	Загальні замкнення з кінцем року
Від 1-го липня до 31-го грудня 1921 прибуло	\$ 4,994.12	\$ 4,994.12
В році 1922 прибуло	9,756.20	14,750.32
" 1923 "	12,792.54	27,542.86
" 1924 "	17,314.16	44,857.02
" 1925 "	21,847.33	66,704.35
За 8 міс. 1926 прибуло	15,764.23	82,468.58
Разом	\$82,463.58	\$82,463.58

Остала стара резерва Молодечого
Союза з попередних літ в сумі 15,485.23

Загальний маєток Молод Департ. **\$97,953.81**

Маєток організації є пайкрасшою запорукою для членів, що грамоти, які вони мають у своїх руках, не є звичайним свистком паперу, а контрактом, який буде в дійсности додержаний.

НАЩО МЕНІ СОЮЗА?

Осьтакі слова дається чути дуже часто від людей, які чваняться ще тим, що дуже свідомі, що самі собі босами, що не дурні ходити на якісь там мітинги та ще й доплачувати. Так говориться в неділю, а в понеділок той, що вчора такий був певний себе, що сто літ прожиге, вже між мертвими. На мітинги не ходив, вкладок не платив, смерти не сподівався, то і цента заощадженого не мав. Приходиться крайнам хата до хати ходити і жебрати на похорон. А скільки таких, що і рідню полишить таки тут, яка і проклинає відтак і свою долю і свого кормителя, котрий навіть не подбав, щоб стати горожанином, аби місто дало хочай поживи і опалу бідній вдові з дрібними діточками. Що таких випадків несподіваної або паглої смерти дуже багато, знаємо тому, бо більшість членів У. Н. Союзу, які умирають річно, не умирають смертю природною. Для приміру наведемо кільканайцять нещасних випадків смерти тих членів, яких імена знаходяться в списі померших членів в календарі на иншій місци.

Стефан Козій з Джанставн, Па., який був зайнятий при будові у фабриці, упав межі угле, яке полоскалось у воді і затопився на смерть. Оставив троє дрібних дітей, бо жона умерла давніш на сухоти.

Йосафат Райтаровський з Гудсон, Н. Й., умер серед тяжких три-дневних мук. Лікарі ствердили отрутте алькоголем.

Василь Барабанш позбавив себе життя вистрілом з револьвера, полишивши жену і четверо дрібних дітей.

Михайло Камінський таксамо позбавив себе життя вистрілом з револьвера.

Михайло Теличка з Елизабет, Н. Дж., зістав убитий при розбиранню старої шопи. Осиротив жену і шестеро дрібних дітей.

Бартіш Голіят з Минеаполис, Минн., йдучи до роботи, присів із знакомим на авто, щоби скорше дігнати трамвай. Вискакуючи з авта так нещасно потовкся, що до трох годин скінчив життя.

Теодор Вільготний з Лорейн, О., зістав паїханий автомобілем і до вісім минут умер.

Таксамо Василя Андрушка з Іст Ст. Луис, Ілл., забив автомобіль на улиці.

Теодор Лонаца з Джерзи Ситі, Н. Дж., утопився, працюючи на доках при виладованню кораблів.

Дмитро Нішевич з Олифант, Па., зістав забитий при праці і осиротив жену та осьмеро дітей.

Петро Дудик з МекЕду, Па., зістав так тяжко побитий в майнах, що по сімох місяцях умер.

Іван Гордій з Іселін, Па., зістав убитий при зударенню авта із трамваем.

Юрій Ярмола з Шикаго, Ілл., удушився газом.

Володимир Льорчак з Шамокин, Па., зістав тяжко покалічений обривом скали в плечі, і по довшій педузі умер.

Петро Понадюк з Йонкерс, Н. Й., отроївся алькоголем.

Іван Данилькович з Филаделфії, Па., переходячи улицею, зістав на місці убитий трамваем.

Михайло Магун з Тамс, В. Ва., зістав на місці убитий обривком скали в майнах.

Теодор Петрович з МекКіз Ракс, Па., зістав удушений газом при праці в майнах.

Михайло Ницько з Гудсон, Н. Й., скалічив палець при праці в цементовні і в протягу чотирох днів умер на затроєнне крови.

Теодор і Мелянія Барна з Шамокин, Па., виїхали на прогульку автом, який в дорозі на скруті вїхав на телеграфічний стовп. Жена і дитина умерли на місці, а батько о годину пізніше в шпитали. Обое були членами Союза, осиротили 11 дітей.

Іван Димяник з Минеаполис, Минн., скалічив праву руку при праці, дістав затроєнне крови і по 17-ти днях помер. Покійний уродився в Канаді, був сильної будови і ніхто не сподівався, щоби через таку марницю зійшов зі світа.

Андрій Шента з Ст. Клейр, Па., зашипаний в майнах задусився.

Василь Старощак з Плейнс, Па., забитий в майнах відломком скали.

Іван Ольковський з Нептікок, Па., зістав придушений возами в майнах і по двох днях тяжких мук умер.

Ілько Олеяш з Ст. Клейр, Па., зістав так тяжко покалічений при праці, що в протягу трох годин умер.

Аптін Кіт з Майперсвіл, Па., зістав на місці убитий обривком скали.

Таксамо зістав забитий на смерть Дмитро Кобута з Вілкс Бери, Па.

Михайло Пахоляк з Шикаго, Ілл., виїхав на вакації над озеро в стейті Індіана. Кунаючися, пірвала його струя на глибшу воду, а невміючи пливати, затопився. Осиротив жену і трое малолітніх дітей.

Павло Колісник з Геркімер, Н. Й., утрівся підчас нервового потрясіння, спричиненого браком здоровля.

Андрій Бафія з Гарвсей, Ілл., переїзджаючи автом через залізничні тори, зістав на місці убитий льокомотивою.

Повисший виказ се тільки частинний витяг нещасних випадків. Нехай сі рядки будуть осторогою для наших членів. і стережуться, бо „стереженого Бог стереже”. Красше хвильку підождати на перехрестю доріг і приїхати до дому хочби і годину пізніше чим має погребник неживого везти до дому. Десятки случаїв смерти спричиняє алькоголь або „муншайн” самогонка. Красше відмовити собі тої одної остатної чарки, чим осиротити жену і діти. Уважаймо також на своїх дітей і менше пускаймо на вулицю. Тисячі дітей гине під колесами автомобілів, а другі тисячі позістають каліками аж до смерти.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА,

ПОМЕРШІ В ЧАСІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1925. Р. ДО 31-го СЕРПНЯ 1926 Р.

- Ткач Михайло, відділ 1., родився в Белжі, Абауска, Прикарпатська Україна, вступив до Українського Народного Союзу 25-го червня 1905 р., помер 13-го вересня 1925 р., проживши 52 літ.
- Льорчак Володимир, в. 1., род. Екселсіор, Па. Злуч. Держави, вст. 31. марта 1922. † 14. січня 1926., проживши 22 літ.
- Барна Мелянія, в. 1., род. Усьте Руське, Горлиці, Галичина, вст. 28. лютого 1919., † 7. марта 1926., проживши 56 літ.
- Барна Теодор, в. 1., род. Мисцова, Коросно, Галичина, вст. 11. жовтня 1903., † 7-го марта 1926., проживши 53 літ.
- Гамбаль Вартоломей, в. 2., род. Лося, Новий Санч, Галичина, вст. 23. лютого 1899., † 22. падолиста 1925., проживши 67 літ.
- Кохан Василь, в. 2., род. Фльоринка, Грибів, Галичина, вст. 1. марта 1894., † 10. липня 1926., проживши 70 літ.
- Дудик Петро, в. 7., род. Вовковия, Ліско, Галичина, вст. 30. вересня 1918., † 2. падолиста 1925., проживши 34 літ.
- Рось Франко, в. 7., Кілейрес, Па., Злучені Держави, вст. 30. падолиста 1923., † 8. мая 1926., проживши 20 літ.
- Попадюк Петро, в. 8., род. Станків, Калуш, Галичина, вст. 28. лютого 1921., † 16. січня 1926., проживши 48 літ.
- Шента Андрій, в. 9., род. Жашкович, Городок Ягайлонський, Галичина, вст. 31. липня 1916., † 8. мая 1926., проживши 32 літ.
- Маджик Данько, в. 10., род. Бортне, Горлиці, Галичина, вст. 13. марта 1898., † 8. червня 1926., проживши 67 літ.
- Ярош Марія, в. 10., род. Брискі воля, Ланцут, Галичина, вст. 31. жовтня 1912, † 10. липня 1926., проживши 41 літ.
- Цар Лазар, в. 13., род. Владишів, Горлиці, Галичина, вст. 26. липня 1887., † 22. мая 1926., проживши 77 літ.
- Лацик Михайло, в. 14., род. Оріховці, Скалат, Галичина, вст. 30. жовтня 1916., † 7. марта 1926., проживши 40 літ.
- Дидьо Петро, в. 17., род. Торчиновичі, Самбір, Галичина, вст. 31. серпня 1917., † 29. серпня 1925., проживши 39 літ.
- Костецький Роман, в. 20., род. Волендра, Підгайці, Галичина, вст. 31. мая 1919., † 12. мая 1926., проживши 57 літ.
- Галендей Людвік, в. 24., род. Єзупіль, Станиславів, Галичина, вст. 28. лютого 1923., † 18. мая 1926., проживши 41 літ.
- Магун Михайло, в. 26., род. Єзупіль, Станиславів, Галичина, вст. 31. грудня 1918., † 26. січня 1926., проживши 47 літ.
- Гомішак Марія, в. 29., род. Нантікоп, Па., Злучені Держави, вст. 31. грудня 1924., † 17. марта 1926., проживши 20 літ.
- Бобак Іван, в. 29., род. Карлова, Шарош, Прикарпатська Україна, вст. 20. грудня 1899., † 22. марта 1926., проживши 68 літ.
- Ольковський Іван, в. 29., род. Ольоки, Маків, Україна, вст. 28. лютого 1923., † 24. мая 1926., проживши 38 літ.
- Грицишин Дмитро, в. 30., род. Прибишів, Сянік, Галичина, вст. 30. квітня 1920., † 7. грудня 1925., проживши 37 літ.
- Майкович Розалія, в. 31., род. Завадка, Ліско, Галичина, вст. 31. грудня 1917., † 2. марта 1926., проживши 34 літ.

Олеяш Ілько, в. 31., род. Бреликів, Ліско, Галичина, вст. 30. квітня 1926., † 11. червня 1926., проживши 32 літ.

Вільготний Теодор, в. 34., род. Пруси, Самбір, Галичина, вст. 29. квітня 1916., † 10. жовтня 1925., проживши 46 літ.

Шийка Гелена, в. 37., род. Підкамінь, Рогатин, Галичина, вст. 31. мая 1917., † 19. червня 1926., проживши 42 літ.

Домбровський Іван, в. 44., род. Середне вел., Ліско, Галичина, вст. 30. падолиста 1917., † 13. січня 1926., проживши 49 літ.

Веселик Іван, в. 45., род. Прошова, Тернопіль, Галичина, вст. 30. грудня 1916., † 3. серпня 1926., проживши 35 літ.

Бача Павло, в. 48., род. Костарівці, Сяпик, Галичина, вст. 28. лютого 1919., † 19. падолиста 1925., проживши 48 літ.

Старошак Василь, в. 48., род. Головиш, Старий Самбір, Галичина, вст. 30. червня 1920., † 17. мая 1926., проживши 44 літ.

Запоточний Іван, в. 53., род. Чертиж, Сяпик, Галичина, вст. 27. марта 1904., † 2. грудня 1925., проживши 49 літ.

Стасяк Марія, в. 57., род. Конечна, Горлиця, Галичина, вст. 27. мая 1909., † 30. липня 1926., проживши 52 літ.

Холявський Павло, в. 62., род. Монастирець, Ліско, Галичина, вст. 31. серпня 1917., † 21. падолиста 1925., проживши 52 літ.

Дубіль Анна, в. 62., род. Опарі, Дрогобич, Галичина, вст. 31. січня 1921., † 22. марта 1926., проживши 32 літ.

Пухир Максим, в. 63., род. Вовталова, Сянок, Галичина, вст. 26. лютого 1914., † 12. липня 1926., проживши 29 літ.

Новак Ілько, в. 70., род. Загутин, Сянок, Галичина, вст. 20. марта 1912., † 14. падолиста 1925., проживши 48 літ.

Фоца Андрій, в. 77., род. Торки, Перемишль, Галичина, вст., 31. січня 1916., † 8. червня 1926., проживши 56 літ.

Молочник Анастасія, в. 78., род. Вислочок, Сяпик, Галичина, вст. 31. мая 1923., † 8. квітня 1926., проживши 25 літ.

Кіт Антіа, в. 78., род. Волиця, Сянок, Галичина, вст. 31. липня 1916., † 24. червня 1926., проживши 34 літ.

Тиник Андрій, в. 78., род. Ратновица, Сянок, Галичина, вст. 28. лютого 1923., † 27. липня 1926., проживши 29 літ.

Лайтар Іван, в. 80., род. Переволока, Бучач, Галичина, вст. 30. вересня 1916., † 13. мая 1926., проживши 36 літ.

Макаревич Олекса, в. 81., род. Малковичі, Мінськ, Росія, вст. 31. січня 1916., † 13. липня 1926., проживши 43 літ.

Мартиняк Семен, в. 85., род. Мшана, Коросно, Галичина, вст. 30. січня 1909., † 19. падолиста 1923., проживши 61 літ.

Нішевич Дмитро, в. 86., род. Лобро, Сянок, Галичина, вст. 27. серпня 1905., † 2. падолиста 1925., проживши 46 літ.

Сагайда Григорій, в. 86., род. Воловець, Горлиці, Галичина, вст. 26. квітня 1903., † 18. лютого 1926., проживши 52 літ.

Несторак Сидор, в. 86., род. Чарно, Грибів, Галичина, вст. 21. падолиста 1902., † 21. лютого 1926., проживши 62 літ.

Згіба Катерина, в. 95., род. Локог, Турка, Галичина, вст. 30. червня 1919., † 22. червня 1926., проживши 40 літ.

Касіян Марта, в. 98., Пізнапка, Скалат, Галичина, вст. 31. мая 1923., † 30. січня 1926., проживши 47 літ.

Білобран Микола, в. 99., род. Пеняки, Броди, Галичина, вст. 29. липня 1912., † 28. грудня 1925., проживши 38 літ.

Ольшанецький Олекса, в. 99., род. Сулятичі, Жидачів, Галичина, вст. 31. липня 1923., † 18. червня 1926., проживши 49 літ.

Вітяк Захарій, в. 103., род. Лося, Новий Сапч, Галичина, вст. 10. марта 1906., † 3. квітня 1926., проживши 57 літ.

Амбровевич Панько, в. 104., род. Стратин, Рогатин, Галичина, вст. 31. мая 1918., † 14. вересня 1925., проживши 43 літ.

Федонько Сенько, в. 104., род. Лішава, Добромилъ, Галичина, вст. 28. квітня 1911., † 13. марта 1926., проживши 45 літ.

Росолович Павло, в. 105., род. Котівка, Гусятин, Галичина, вст. 31. січня 1918., † 27. серпня 1926., проживши 36 літ.

Коваль Анастасія, в. 112., род. Старява, Добромилъ, Галичина, вст. 31. січня 1921., † 17. марта 1926., проживши 33 літ.

Сковронська Анея, в. 112., род. Явірник Руський, Добромилъ, Галичина, вст. 28. лютого 1922., † 10. липня 1926., проживши 32 літ.

Левицький Іван, в. 117., род. Струсів, Теребовля, Галичина, вст. 31. жовтня 1918., † 31. грудня 1925., проживши 52 літ.

Замос Марія, в. 119., род. Князі, Рава Руська, Галичина, вст. 27. лютого 1926., † 6. липня 1926., проживши 43 літ.

Барабан Василь, в. 126., род. Радібуди, Чортків, Галичина, вст. 28. лютого 1925., † 14. вересня 1925., проживши 32 літ.

Сурма Ілія, в. 133., род. Стара Сіль, Старий Самбір, Галичина, вст. 30. червня 1916., † 23. марта 1926., проживши 48 літ.

Теличка Михайло, в. 142., род. Скородне, Ліско, Галичина, вст. 9. марта 1908., † 9. жовтня 1925., проживши 43 літ.

Ясловська Зофія, в. 142., род. Єлизабет, Н. Дж., Злучені Держави, вст. 31. грудня 1924., † 10. жовтня 1925., проживши 21 літ.

Сивий Максим, в. 147., род. Кам'яний, Сянік, Галичина, вст. 29. вересня 1917., † 13. квітня 1926., проживши 40 літ.

Гавчик Михайло, в. 153., род. Старі Кути, Косів, Галичина, вст. 29. мая 1925., † 23. вересня 1925., проживши 39 літ.

Проць Микола, в. 155., род. Стратин, Рогатин, Галичина, вст. 31. грудня 1918., † 21. квітня 1926., проживши 48 літ.

Захвея Михайло, в. 156., род. Шавиця, Новий Санч, Галичина, вст. 31. серпня 1923., † 2. червня 1926. проживши 52 літ.

Рудак Неягія, в. 170., род. Батків, Зборів, Галичина, вст. 30. падолиста 1923., † 8. падолиста 1925., проживши 48 літ.

Лопача Теодор, в. 170., род. Межи Броди, Сколе, Галичина, вст. 28. лютого 1925., † 7. жовтня 1925., проживши 35 літ.

Чорнобіл Василь, в. 170., род. Яричів Новий, Львів, Галичина, вст. 31. марта 1921., † 17. квітня 1926., проживши 45 літ.

Гузар Олена, в. 172., род. Кнесело, Бібрка, Галичина, вст. 31. грудня 1918., † в серпні 1926., проживши 38 літ.

Томцьо Анна, в. 173., род. Сядек, Стиш, Прикарпатська Україна, вст. 26. вересня 1908., † 2. грудня 1925., проживши 58 літ.

Фурчак Григорій, в. 183., род. Ісканя, Перемишль, Галичина, вст. 30. червня 1924., † 9. серпня 1926., проживши 48 літ.

Швед Зофія, в. 185., род. Селаська, Львів, Галичина, вст. 30. жовтня 1920., † 8. квітня 1926., проживши 31 літ.

Баволяк Іван, в. 186., род. Сьвіржова руська, Ясло, Галичина, вст. 8. січня 1895., † 19. квітня 1926., проживши 57 літ.

Стадник Стефан, в. 191., род. Семошова, Сянік, Галичина, вст. 3. вересня 1908., † 14. січня 1926., проживши 44 літ.

Колісник Павло, в. 192., род. Пробіжна, Гусятин, Галичина, вст. 28. лютого 1921., † 26. липня 1926., проживши 35 літ.

Кіт Іван, в. 203., род. Шнирів, Броди, Галичина, вст. 30. квітня 1922., † 8. серпня 1926., проживши 43 літ.

Луцишин Катерина, в. 213., род. Березівці, Бібрка, Галичина, вст. 30. падолиста 1918., † 8. марта 1926., проживши 32 літ.

Решітнік Семен, в. 217., род. Пукова, Рогатин, Галичина, вст. 31. грудня 1915., † 4. жовтня 1925., проживши 44 літ.

Юшка Дмитро, в. 217., род. Корні, Рава руська, Галичина, вст. 31. грудня 1924., † 29. падолиста 1925., проживши 45 літ.

Соломка Теодор, в. 217., род. Пуків, Рогатин, Галичина, вст. 21. січня 1911., † 27. грудня 1925., проживши 42 літ.

Бурій Інат, в. 218., род. Вільшаниця, Ліско, Галичина, вст. 25. мая 1910., † 2. жовтня 1925., проживши 62 літ.

Гурський Йосиф, в. 218., род. Мішанка, Горлиці, Галичина, вст. 16. серпня 1913., † 23. мая 1926., проживши 53 літ.

Ярмола Юрій, в. 221., род. Замок, Галичина, вст. 31. квітня 1922., † 16. грудня 1925., проживши 33 літ.

Утопек Варвара, в. 221., род. Раганча, Підкарпатська Україна, вст. 31. грудня 1923., † 9. липня 1926., проживши 32 літ.

Цеплий Данько, в. 223., род. Беско, Сянок, Галичина, вст. 28. лютого 1916., † 20. січня 1926., проживши 49 літ.

Кобута Дмитро, в. 223., род. Черекоси, Калуш, Галичина, вст. 31. грудня 1925., † 10. липня 1926., проживши 35 літ.

Іващів Олекса, в. 227., род. Насівне, Ліско, Галичина, вст. 30. квітня 1920., † 9. грудня 1925., проживши 59 літ.

Роздільський Григорій, в. 229., род. Дошниця, Ясло, Галичина, вст. 1. серпня, 1896., † 13. грудня 1925., проживши 62 літ.

Лаврівська Марія, в. 229., род. Ганківці, Ліско, Галичина, вст. 30. квітня 1920., † 10. падолиста 1925., проживши 36 літ.

Люлик Яків, в. 229., род. Підгородища, Бібрка, Галичина, вст. 8. серпня 1903., † 27. марта 1926., проживши 55 літ.

Іванина Олена, в. 229., род. Вулька мазовецька, Рава руська, Галичина, вст. 31. грудня 1924., † 30. мая 1926., проживши 32 літ.

Ковальський Ілія, в. 229., род. Вогринів, Підгайці, Галичина, вст. 31. марта 1919., † 28. серпня 1926., проживши 56 літ.

Мартинець Антін, в. 233., род. Богородчани, Галичина, вст. 30. падолиста 1923., † 8. грудня 1925., проживши 57 літ.

Курик Евфимія, в. 233., род. Пятиківці, Кіцман, Буковина, вст. 31. липня 1918., † 21. марта 1926., проживши 41 літ.

Петіла Іван, в. 237., род. Корналовичі, Самбір, Галичина, вст. 31. січня 1925., † 8. вересня 1925., проживши 39 літ.

Камінський Михайло, від. 238., род. Останівці, Зборів, Галичина, вст. 30. вересня 1921., † 29. вересня 1925., проживши 35 літ.

Ничай Андрій, в. 243., род. Дмитрів, Радехів, Галичина, вст. 31. грудня 1918., † 9. квітня 1926., проживши 53 літ.

Кучапський Михайло, в. 247., род. Передільниця, Доброміль, Галичина, вст. 29. падолиста 1926., † 23. квітня 1926., проживши 40 літ.

Модна Параскевія, в. 251., род. Волод, Львів, Галичина, вст. 28. лютого 1922., † 16. падолиста 1925., проживши 34 літ.

Сорока Іван, в. 253., род. Лопушна, Бібрка, Галичина, вст. 30. грудня 1922., † 6. жовтня 1925., проживши 37 літ.

Петрович Теодор, в. 258., род. Павлокома, Березів, Галичина, вст. 30. червня 1925., † 3. лютого 1926., проживши 33 літ.

Пахолок Михайло, в. 259., род. Турівка, Скалат, Галичина, вст. 28. лютого 1918., † 5. липня 1926., проживши 31 літ.

Козуб Іван, в. 267., род. Богданівка, Збараж, Галичина, вст. 28. лютого 1923., † 21. квітня 1926., проживши 53 літ.

Рубиневич Андрій, в. 270., род. Угнів, Рава руська, Галичина, вст. 29. лютого 1912., † 26. січня 1926. проживши 47 літ.

Райтаровський Йосафат, в. 273., род. Завадка, Ліско, Галичина, вст. 30. грудня 1922., † 1. вересня 1925., проживши 40 літ.

Ницько Михайло, в. 273., род. Ропенка, Ліско, Галичина, вст. 31. січня 1922., † 20. лютого 1926., проживши 42 літ.

Васильчук Катерина, в. 276., род. Замок, Рава руська, Галичина, вст. 29. мая 1925., † 3. вересня 1925., проживши 31 літ.

Деленко Іван, в. 276., род. Вовча долина, Старий Самбір, Галичина, вст. 30. червня 1919., † 18. падолиста 1925., проживши 34 літ.

Гомзяк Евфрозина, в. 276., род. Вороблик пляхецький, Сянік, Галичина, вст. 29. лютого 1924., † 13. січня 1926., проживши 21 літ.

Череп Ксеія, в. 276., род. Смільники, Ліско, Галичина, вст. 17. мая 1909., † 25. лютого 1926., проживши 59 літ.

Бальшай Юрій, в. 288., род. Тулсік, Шарош, Прикарпатська Україна, вст. 16. падолиста 1906., † 10. марта 1926., проживши 51 літ.

Дмитров Францішка, в. 290., род. Оліск, Золочів, Галичина, вст. 30. квітня 1923., † 24. жовтня 1925., проживши 45 літ.

Осейчук Василь, в. 292., род. Підмонастирок, Радехів, Галичина, вст. 30. червня 1916., † 4. грудня 1925., проживши 30 літ.

Козій Стефан, в. 300., род. Футори, Цешанів, Галичина, вст. 31. січня 1917., † 31. серпня 1925., проживши 41 літ.

Андрушко Василь, в. 308., род. Росохати, Ліско, Галичина, вст. 21. січня 1911., † 4. жовтня 1925., проживши 35 літ.

Лапка Михайло, в. 309., род. Козова, Бережани, Галичина, вст. 30. падолиста 1925., † 12. серпня 1926., проживши 56 літ.

Васильковський Василь, в. 324., род. Шишорівці, Коломня, Галичина, вст. 23. червня 1914., † 14. серпня 1926., проживши 37 літ.

Кучубійчук Антін, в. 336., род. Залішки старі, Залішки, Галичина, вст. 31. серпня 1918., † 4. грудня 1925., проживши 45 літ.

Балюк Микола, в. 337., род. Новосілка, Скалат, Галичина, вст. 29. мая 1925., † 11. червня 1926., проживши 42 літ.

Данилович Іван, від. 339., род. Кінлясю, Сколе, Галичина, вст. 12. падолиста 1912., † 1. січня 1926., проживши 49 літ.

Бафія Андрій, в. 354., род. Грон, Новий Торг, Галичина, вст. 31. мая 1913., † 19. серпня 1926., проживши 41 літ.

Сокальський Михайло, в. 342., род. Грозова, Доброміль, Галичина, вст. 29. серпня 1914., † 30. січня 1926., проживши 31 літ.

Димяник Іван, в. 345., род. Стюборн, Манітоба, Канада, вст. 29. лютого 1924., † 30. марта 1926., проживши 25 літ.

Роборещка Катерина, в. 364., род. Сушиця вел., Старий Самбір, Галичина, вст. 31. марта 1925., † 29. падолиста 1925., проживши 36 літ.

Шабат Іван, в. 365., род. Цігула, Ярослав, Галичина, вст. 15. вересня 1913., † 8. липня 1926., проживши 38 літ.

Лигойда Спїрїдїон, в. 379., род. Юсїптічі, Жїдачїв, Галїчина, вст. 31. марта 1917., † 5. сїчня 1926., проживши 52 лїт.
 Сьмїгура Марїя, в. 380., род. Роздани, Прикарпатська Україна, вст. 26. грудня 1909., † 30. марта 1926., проживши 50 лїт.
 Сїрога Адам, в. 384., род. Турївка, Скалат, Галїчина, вст. 28. лютого 1919., † 18. червня 1926., проживши 37 лїт.
 Голят Бартош, в. 385., род. Білокерїнїче, Пїдгайці, Галїчина, вст. 30. червня 1924., † 7. жовтня 1925., проживши 40 лїт.
 Новосїльський Дмїтро, в. 388., род. Городище, Самбір, Галїчина, вст. 31. липня 1915., † 3. червня 1926., проживши 42 лїт.
 Дмїтрик Василь, в. 396., род. Косторівці, Рогатин, Галїчина, вст. 30. червня 1917., † 9. грудня 1925., проживши 31 лїт.
 Гордій Іван, в. 400., род. Рогїзно, Яворів, Галїчина, вст. 31. липня 1924., † 9. грудня 1925., проживши 30 лїт.

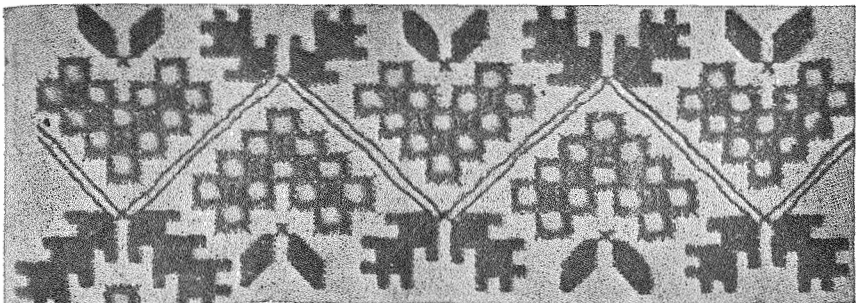
ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ!

ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. С. МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ

ПОМЕРШІ ВІД 1-го ВЕРЕСНЯ 1925. ДО 31-го СЕРПНЯ 1926.

Нїстрян Юсїф, від. 7., МкЕду, Па., вписаний 31. грудня 1924., помер 29. сїчня 1926., проживши 3 роки.
 Мельник Ярослав, в. 10., Ансонїя, Конн., вп. 30. червня 1921., † 1. жовтня 1925., пр. 16 лїт.
 Чегїн Марїя, в. 18., Сеймур, Конн., вп. 30. вересня 1924., † 2. жовтня 1925., пр. 2 р.
 Боришкевич Іван, в. 24., Ренкін, Па., вп. 30. падолиста 1923., † 19. марта 1926., пр. 8 лїт.
 Лободїнський Володимир, в. 59., Бричпорт, Конн., вп. 31. грудня 1925., † 10. мая 1926., пр. 2 р.
 Бабяк Марїя, в. 70., Джерзі Сигі, Н. Дж., вп. 31. марта 1925., † 19. марта 1926., пр. 17 лїт.
 Комарїнський Володимир, в. 75., Літройт, Міш., вп. 31. марта 1923., † 20. грудня 1925., пр. 10 лїт.
 Пухїр Анна, в. 90., Централїя, Па., вп. 31. грудня 1923., † 14. марта 1926., пр. 5 р.
 Чупак Юлія, в. 102., Клівленд, О., вп. 31. серпня 1922., † 20. мая 1926., пр. 6 лїт.
 Яницький Павло, в. 109., Бентлєївїл, Па., вп. 24. грудня 1920., † 18. падолиста 1925., пр. 9 лїт.
 Волощук Петро, в. 123., Скрентон, Па., вп. 30. серпня 1924., † 20. вересня 1925., пр. 6 лїт.
 Мелета Симен, в. 124., Ормрод, Па., вп. 30. грудня 1920., † 10. сїчня 1926., пр. 10 лїт.
 Карп Михайло, в. 137., Істон, Па., вп. 31. грудня 1924., † 9. марта 1926., пр. 8 лїт.
 Бугай Михайло, в. 146., Літройт, Міш., вп. 28. лютого 1923., † 12. грудня 1925., пр. 8 лїт.
 Білан Ольга, в. 147., Алентавн, Па., вп. 29. вересня 1923., † 8. вересня 1925., пр. 8 лїт.
 Коцаба Марїя, в. 209., Картерет, Н. Дж., вп. 25. падолиста 1918., † 14. грудня 1925 пр. 15 л.
 Матковська Ольга, в. 217., Рачестер, Н. Й., вп. 31. грудня 1924., † 20. грудня 1925 р., пр. 4 роки.
 Мазур Олекса, в. 242., Фреквїл, Па., вп. 27. лютого 1926., † 7. червня 1926., пр. 2 роки.
 Ільницька Марїя, в. 248., Котсвїл, Па., вп. 30. падолиста 1925., † 10. мая 1926., пр. 2 роки.
 Каплун Емїлія, в. 288., Бетлегем, Па., вп. 28. лютого 1921., † 12. лютого 1926., пр. 6 лїт.
 Копчук Стефан, в. 288., Бетлегем, Па., вп. 29. лютого 1924., † 5. червня 1926., пр. 3 р.
 Марїнюк Анна, в. 317., Сиракюз, Н. Й., вп. 30. вересня 1925., † 21. квітня 1926., пр. 6 лїт.
 Коротницький Іван, в. 330., Литл Фалс, Н. Й., вп. 31. сїчня 1923., † 9. жовтня 1925., пр. 9 лїт.
 Космовський Михайло., в. 342., Картерет, Н. Дж., вп. 28. лютого 1921., † 23. жовтня 1925., пр. 6 лїт.
 Парашинець Дмїтро, в. 369., Палмертон, Па., вп. 30. сїчня 1926., † 7. квітня 1926., пр. 1 р.
 Левко Анна, в. 385., Мінеаполїс, Мінн., вп. 31. мая 1924., † 7. падолиста 1925., пр. 4 роки.
 Левко Анастасїя, в. 385., Мінеаполїс, Мінн., вп. 31. мая 1924., † 18. падолиста 1925., проживши 3 роки.
 Вїняш Михайло, в. 34., Лорейн, Огайо, вп. 30. падолиста 1924., † 6. серпня 1926., пр. 7 лїт.
 Кульба Володимир, в. 76., Ньюарк, Н. Дж., вп. 29. мая 1926., † 10. серпня 1926., пр. 2 роки.
 Качмарська Марїя, в. 104., Перт Ембой, Н. Дж., вп. 31. грудня 1925., † 15. липня 1926., проживши 2 роки.
 Круцько Микола, в. 127., Бофало, Н. Й., вп. 31. марта 1925., † 11. серпня 1926., пр. 2 роки.
 Ходан Василь, в. 155., Перт Ембой, Н. Дж., вп. 31. грудня 1923., † 12. липня 1926. пр. 14 л.
 Хладко Петро, в. 213., Бейон Н. Дж., вп. 3. жовтня 1917., † 2. серпня 1926., пр. 14 лїт.
 Романків Антїн, в. 371., Ньюарк, Н. Дж., вп. 16. грудня 1916., † 25. липня 1926., пр. 18 лїт.
 Савчак Петро, в. 333., Бервїк, Па., вп. 31. марта 1926., † 8. липня 1926., пр. 2 роки.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ!

З НОВИМ РОКОМ.

ЙІСЯ, родися,
Жито, пшениця,
Всяка пашниця,
ійся, родися!

Щоб наша нива,
Як прийдуть жнива,
Колосом повним нас
Розвеселила,

Щоб наші люди
За працю й труди
Не турбувалися,
Що з ними буде.

Хто потрудився
На ріднім полі,
Дай йому, Господи,
Долі і волі.

Хтож не трудився,
Не печалився,

В своєму горю він
Сам провинився.

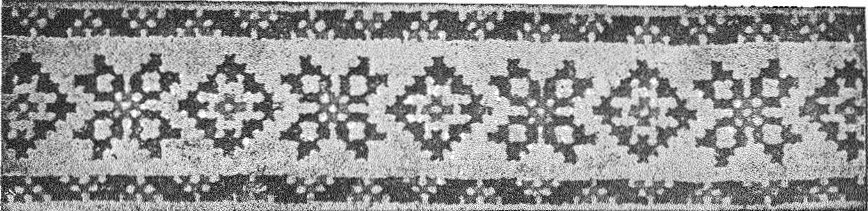
Доля не мати
І не подруга,
Долю добуде нам
Наша потуга.

Наша потуга,
Наше завзяття, —
Тож я бажаю вам
Витривати, браття!

Горе забудьте,
Киньте печалі,
Праця і сила це
Наші скрижалі.

Наші скрижалі
І заповіти,
Вірмо, що й нам колись
Сонце засвітить!

Богдан Лепкий.

ІВАН ФРАНКО

Іван Франко

ЯК ПОЕТ.

(В десяти роковини
його смерті).

ДНЯ 28. мая минуло десять літ від смерти Івана Франка. Ціла Україна святкувала ці сумні роковини.

Галичина зокрема, бо Франко був її великим сином; він родився в Нагуєвичах, Дрогобицького повіту з батька сільського коваля і з матери селянки. Учився в Ясениці Сільній, у Дрогобичі і Львові. Ціла молодість його й найкращі мужеські літа минули йому майже безвиїздно в Галичині, на безнастанній тяжкій праці, котру переривали поліційні переслідування,

арешти і процеси. Переслідуваний за вольнодумні ідеї, за те, що бажав для скованих волі, а для нещасних долі і рівного права для всіх, промовив до земляків своїх гіркими словами і наразив собі їх. Якийсь час бокували від нього. Старався о катедру по пок. Омеляні Огоновським — не дістав. До того прийшли родинні журботи, занедужала жінка, одним словом доля не кидала йому на життєвий шлях пахучих рож, тільки колюче терня. Що лиш під вечір життя стало прояснюватися небо над його головою, так тоді знов важка, невилічима недуга по-

клала на його голову свою невмолиму руку. Умер дня 28. мая 1916 року у Львові в самий найгірший розгар світової війни, не діждавшись кращої долі свого рідного народу, котрої так горячо бажав і для котрої так невинно трудився.

А всеж таки він пайбільший письменник галицької землі і після Шевченка пайбільший український поет. Хоч немало потрудився для нашої науки, хоч з Павликом, як учник Драгоманова клав основи під т. зв. радикальну партію і мав чималий вплив на нашу національну політику, то все таки поезія дала йому титул нестерельної слави. І тому пригадаймо собі, що він для нашої поезії зробив. Крім спорого числа усяких дрібніших віршів дав нам Франко чотири великі поетичні твори, котрими збогатив і поширив рамці нашої літератури, це: „Панські жарти”, „Лис Микита”, „Вишенський” і „Мойсей”. Це ті поеми, що запевнюють йому чільне місце між нашими письменниками.

В „Панських жартах” дав нам наш великий поет живу й кольоритну картину з життя нашого селянства за панцизних часів, саме тоді, коли кінчився цей ганебний період суспільного устрою. На тім тлі прегарно зарисовується постать доброго сільського священника, вірного пастиря свого стада. (Постать, котра ще й тепер може стати зразком для нашого священства). Перший великдень після знесення панщини, це такий гарний образок, що й нині витискає сльози з наших очей, бо й нині кождий з нас хотівби до жити подібної хвилини, щоб міг припасти до могили своїх батьків і кликати: „Тату! Мамо! чуєте? Ми вольні! Вольні!”

Цілком друга й неподібна до „Панських жартів” поема про хитрого „Лиса Микиту”, про його злодійства і про

те, як то хитрощами можна неодно зробити, чого ані працею, ані силою, ані нічим другим не зробиш.

Е це, як усякий бачить, сатира на відносини людські на львів і малю, на заяців і баранів, на вовків і Лисів Микитів, котрі були, є і будуть у зборищу людським. На тую тему має кождий народ свої байки й оповідання і на тую тему написав великий німецький поет, Гете, свого „Райнске Фукса”. Франко зібрав те, що наш народ розказує собі про лиса Микиту і опрацював цей матеріал у віршах і строфах, таких легких, кольоритних і дотепних, так складно й несилувано, що кождий з нас читає „Лиса Микиту” з насолодою, — старші, як сатиру, діти і молодіж прямо як казку із життя звірів. Можна сміло казати, що від часів Котляревського „Епсіди” не було в нас другої такої сатирично-гумористичної поеми і ще навіть у світовій літературі нема їх багато. Одні поеми здобувають собі славу, але згодом світ про них забуває, другі мають вічну вартість, як ось приміром „Гамлет” і „Фавст”, але їх лиш образовані люди розуміють, а „Лиса Микиту”, подібно як ось „Робінзона”, або „Дон кіхота” радо прочитає і легко зрозуміє усякий. Тому то згодом постаріється і забудеться неоден літературний твір, що тішиться нині добре заслуженою славою, а Франкового „Лиса Микиту” довго ще й дуже довго будуть читати і діти й старші люди і довго ще не одному він осолодить гірку годину і розвеселить його. Доказом того щораз то нові видання „Лиса Микити” і щораз то більша його популярність.

Особливо молодіж наша мусить цире дякувати Франкови, що дав їй таку гарну книжку, якої нам можуть позавидувати навіть найславніші літератури.

Третя поема Франка, „Іван Вишен-

ський” малює нам поетичний портрет монаха-полеміста, заступника бідних і поневолених а громителя сильних і жорстоких нашого земляка, теж Галичанина, Івана з Вишні Витенського. Написана тая поема дуже поважно але так щиро, що хапає читача за серце і велить йому любити й цінити те, що любов, цінив і за що побивався Вишенський.

Франків „Мойсей” написаний на світову тему. Тої самої теми доторкався неоден поет і учений, неоден різьбар і маляр різьбив і малював Мойсея. Досить пригадати величаву різьбу Мікель Анджеля у Ватикані. І треба було мати велику відвагу, треба було почувати в собі велику силу, щоб на ново викликати з гробу старозавітного законодавця „вибраного” народу.

Франко не гіршався з мотикою на сонце. Він дав твір гідний великої теми. Мойсей не прибив Франка, а дав йому славу, — це не тільки одна з кращих поем в українській літературі, але, будь вона переложена на чужі мови, та здобулаби собі світову славу.

Написав Франко свого „Мойсея” в зрозумілім мужеськім віці коли всевладною рукою міг панувати і над формою і над змістом, коли він не тільки розумів тему, але рівночасно мав також на оці і своє власне відношення до народу, як провідник до гурта, як вождь до війська.

Сумніву нема, що „Мойсей” це до якоїсь міри сам Франко і те, що до жидів говорив Мойсей, рад був до нас промовити Франко. Трагедія Мойсея, це трагедія нашого поета, це вічна трагедія визначних одиниць у боротьбі з загальною мірнотою. Загал не все розуміє вождів, іде за ними, пірваний силою їх вищого інтелекту і їх більшої енергії, але згодом тратить витрівалість, попадає у зневіру і замість

слухати свого провідника і боротися під його проводом аж до остаточної перемоги, бунтується і опускає його, замість благословити обкидає його камінням. Франко, малюючи свого „Мойсея” малював рівночасно себе в тих часах, коли земляки цуралися його і обходили здалека, щоб не зустрінутися з ним і не подати йому руки. І мабуть тому, що Франко розумів трагедію біблійного Мойсея він так трагічно, так зворушаючо змалював його. Це мимоходом кажучи, нераз бувало у великих гворах, що творець, малюючи когось, малював рівночасно й себе.

Але ми, читаючи „Мойсея” забуваємо про горя нашого поета, про смуток його душі і про його розрачулки з нами, нас пориває величчя поетів старозавітного законодавця, нас зворушує тая вічна, світова трагедія, яку він переживає, ми захоплюємося чудовими малюнками пустині і тими мистецькими притчами, котрі влітає Франко в свою поему.

Це справді великий твір і земля, на котрій він родився може бути гордою, що видала його.

„Вступ до Мойсея”, повний глибокого чуття і щирого, очищуючого патосу, котрий нагадує патос пророків, належить до найсильніших слів, які добулися з українських грудий і які вимовили колись уста Українця, а віра в кращу, у велику нашу будучність, це той дзвінкий акорд, якого наше ухо так жадібно чекає у великій поемі нашого стремління до волі. „Вступ до Мойсея” може гідно стати поруч найкращих творів Тараса Шевченка.

Ліричною драмо-поемою можна назвати Франкове „Зівяле листя”. І в тій поемі є його власна любовна драма і може тому вона якраз так зворушує читача. Засноване „Зівяле листя” на мотивах народньої пісні і мало ко-

ли тая пісня сплелася в такий чудовий вінок правдивої поезії з творенням інтелігентним і індивідуальним, як тут. Деякі частини „Зівялого листа” перейшли в пісню і стали нашим загально відомим добром. Як у тамтих поемах епіка, так у „Зівялим листю” Франкова лірика святкує свій тріумф. Вже отсі твори, котрі ми коротко і побіжно переглянули дають Франкови право заняти одно з пайчільніших місць у нашій літературі, але й між його дрібнішими віршами є чимало справжніх перлин, котрими збогатилося наше поетичне ожерелля. Особливо гарні поезії на біблійні теми, які поривають нас своїм глибоким і великим чуттем, своїм багатством думок і красою вислову.

Ті перлини розсіпані також по його повістях і оповіданнях, але це вже може бути темою окремої статті.

Поетичний шлях нашого великого покійника, як сказано у вступі не стелився рожами. Франко безпасташно бориався зі своїм отруєнням і — з собою.

Хто уважно читає його вірші від перших, молодечих аж до останніх, той бачить скільки тут праці пішло на вироблення мови і форми, як багато тут передумано й пережито, той зрозуміє, що він, як поет, це справжній каміньяр в каміньоломі поезії, в котрім треба неодну комінюку відбити, і розторощити, щоби добути з неї дорожці шляхотне каміння.

Богдан Лепкий.

ЯКУ ти скилю молотом не вдар —
Скрізь відгукнешь тобі наш „Каміньяр”.

І де не стань, кудю не піди,
Побачиш скрізь Його трівкі сліди.

Тут над „Зівялим листем” він думав,
Там з „Беркутом” Карпат обороняв,
А там з „Вишенським” із Афону гір
Тужливий погляд слав до наших зір.

То знов, дивись, весною з піль, з лісів
На львиный суд збирає всіх звірів.

Медвідь, борсук, і вовк й „Микита Лис”,
Життя звірят — безсмертний літопис.

Та ще в лісах тріває суд отсей
Як від пустині йде старий „Мойсей”.

Скрижалі Божі у його руці,
А діти мечуть в нього камінці,

І насміхаються, що він старий
І що не йде до Бога від людей.

Глядиш, дріжиш і кажеш, хто це, хто?
Пророк Мойсей, чи сам Іван Франко?

Богдан Лепкий.

ІВАН ФРАНКО.

Сорок літ, як Мойсей по пустині
Він провадив народ за собою.
В небо рвалися думи вірліні,
А життя вниз тягло, бо в долині
Бій завзятий кипів з темнотою.

Як мечем воював він словами,
То пророчив, то вчив, як учитель,
То як батько помежи синами
Пробував і творив поміж нами —
Правди й волі досмертний служитель.

Аж зігнувся під праці вагою,
Але долі важкій не піддався.
За добро і за правду до бою
Все готов, він поляг головою,
Але духом в безсмерття піднявся

Богдан Лепкий.

М. ВОЗНЯК.

ПЕРША ЛЮБОВ ІВАНА ФРАНКА.

Н Е маючи ще шістнаїцять літ, став Іван Франко круглим сиротою. Мати його померла 1872 р. Батько ще перед вісьмома роками, в 1864 р. в по-чти з великодньої суботи на неділю.

Сповідуючися 1878 р. перед своєю любкою, яку то другу жінку по ній він найбільше любив у життю, писав Франко так: „Було се р. 1872 саме по полудни в суботу перед Зеленими Святами. Жінщина, про котру бесіда, моя мама, лежала в передсмертних муках, копаюча. Рано в суботу я сидів у школі і мене напала страшна, ненатуральна, шалена веселість. Я сміявся без упину від 8 до 12 години. Прийшовши на станцію (в Дрогобичі), я почув, ну, що почув, не знаю. Знаю тільки то, що був дощ, я був голодний, не їв обіду, не обзирався, тільки почувши, що мама вмирає, як стій побіг піхотою до Нагуєвич. Я прибіг по полудни, мокрий до нитки і застав маму копаючу. Вітчим*) сидів під вікном і чесав вовну. Я став коло постелі, не говорячи слова, — я тільки дрожав, — ані слезинки не капнуло з моїх очей. Мама не могла говорити, але дивилися пильно на мене. Як виглядало тоді моє лице, не знаю. На другий день рано мама вмерла. В почи вони ще говорили з другою жінкою (я спав) і та жінка передала ми ось які слова: „Боже, Боже, --- казала небіжка, -- мій Іванцю прибіг з Дрогобиче, став коло мене і так сі чогось гнівно на мене дивив, так гнівно, що Господи. Що я йому зробила злого?” Оповідуючи про се своїй любці, боявся Франко,

щоб та причина душевної муки, яку він завдав матері в останніх хвиликах її життя, не відомстилася на цілім його життю.

В тім самім листі, де згадав про смерть матері, оновів Франко про третю жінку, котра його любила й котру він дуже любив. „Вона називалася Марися — писав Франко. Я ще й доси нагадую її пизеньку статі, веселий, дрибтіливий голос, добродушне лице, --- я її дуже любив. Вона також умерла і то вмерла також з дуже прикритим чутем зглядом мене. Вона вмерла на холеру. Кілько разів підчас самої холери вона, ще здорова, просила мене: „Прийди, Іванчику, як я заслабну (тогда кождий говорив „заслабну“, бо не знав „пи дня пи часа“), абим ты бодай перед смертею увиділа!” Я ходив по хатах чужих людей, де вми-рали, --- прийшов післанець з села, що Марися заслабла, і почав мене просити, щоби́м ішов, бо мя копче хоче видіти, --- я не знати чому — відказався, не хотів іти. Три рази приходив післанець і просив, трохи не плакав, — ні, я не пішов тай не пішов. За четвертим разом прийшов сказати, що Марися вмерла. „Дуже, каже, небіжка жєлувала”. Цілу вагу наведених слів зрозумів Франко щойно на другий день, коли побачив „жалісне, бо-лізно скривлене Марисине лице, на котрім немов пристив той жалі, який я причинив їй до послїдних, передсмертних мук, --- писав Франко до любки й додавав: Вона дуже-дуже мене любила. Се була моя пня́нка і стрична сестра.”

* Гринь Гаврилик, що став Франковим другим батьком.

Третьою з черги особою (жіночого полу, що її полюбив Франко і то

полюбив усією своєю юнацькою істотою, була донька пароха села Лолина, долиньського повіту, Михайла Рошкевича — Ольга. Крім сєї найстаршої доньки Ольги було в Рошкевича ще троє дітей: син Ярослав, донька Михайлина й наймолодший син Богдан. Сина Ярослава віддав Рошкевич до гімназії в Дрогобичі. В першій і другій класі був Ярослав відзначаючим учеником, а в третій класі дістав на перший курс двійку. Згрижений батько поїхав до Дрогобича, де професори порадили йому взяти для сина на інструктора Франка як палзвичайно здібного й порядного ученика. Так само директор гімназії поручив Рошкевичови Франка, дорадивши з другого боку йому прийняти лекцію.

Під рукою Франка скінчив Ярослав Рошкевич третю класу з добрим поступом і, приїхавши на ферії, заявив, що Франко вибирається в мандрівку й загостить також до Лолина. Він скінчив сему класу й перший раз не поїхав до дому пасти худобу й помагати при збірці сіна та збіжа, але пустився в довгу мандрівку: поїхав залізницею до Стрия, а відси рушив скільським шляхом до Синевідська та на Побук, Бубнице, Тисів, Церковну, Мізунь, Велдіж зайшов до Лолина, де прожив щось із місяць.

Прогулька дала можливість Франкови пізнати трохи більше світа й людей, ніж він знав до того часу. В Лолині зявився одного дня перед полуднем. Вразив родину пароха своїм убранням: був у чорнім довгім сурдугі, в дзюбятих штанах, у чоботах із довгими холявами, а від такого убрання відбивав чорний м'який капелюх із широкими крисами. На рамена мав палицю з пакунком у дзюбатій хустині. Виглядав дуже бідно. При обіді розмовляв сміло з парохом і його жінкою, але на товариських формах

не розумівся: після другого дання встав несподівано від стола й зачав проходжуватися по кімнаті скорим кроком. Із огляду на те, що до Рошкевичів міг кожної хвилини приїхати хтось чужий, зробив Ярослав Франкови дуже обережно увагу, яку він прийняв радо.

Той коло місячний побут Франка в Лолині став завязком роману з героями Франком і найстаршою донькою Рошкевичів Ольгою, предметом першої любови Франка. Про сїй роман оповідаю на підставі листів Франка до Ольги Рошкевичівни та списаних для мене споминів Ольжиної сестри Михайлини, письменниці та вдови по священникови Осипови Іванцеві:

В часі свого побуту в Лолині Франко часто читав Ользі, між иншим і Гетового „Фавста” в малім ілюстрованім виданні. Пізніше він пильно дбав про книги для освіти Ольги. Питав її, чи не може служити деякою книжкою до читання і в листі, розпочатім 19 вересня й закінченім 23 вересня 1874 р., де підписався:

„Козак півник,
Коло боку віник,”
Звичайно званий
Іван Франко.

Тут скаржився їй, що думки про минулі гарні дні виганяли йому з голови всяку думку про иншу роботу.

У восьмій гімназійній класі був Франко в Рошкевичів на Великдень. Був порядно одитий: в повім попелястім, відповідно до вимог моди скроєнім убраннію. Як були гості у Рошкевичів або вони їздили до сусідів, Франко брав живу участь у забавах, а передовсім поривав старших своїми деклямаціями з Шевченка й иншими; любив також деклямувати по пімецьки.

По пімецьки написав також низку любовних листів до Ольги, напр. лист із 2 мая 1875 р. Тут писав Франко, що

його не обходить те, що випадає, а що не випадає робити, не обходять його конвенціональні закони, бо мова його серця заглушувала їх холодний голос. Відкривав своє серце перед Ольгою. Видавався може їй пудним, нетовариським і скритим, однак нехай вона подумає, — писав він, — що він не одержав майже жадного виховання, не зазнав повного любови істаранного обходження батьків. Виріс чужим і самотнім між людьми. Не мав товариства, не жив із ніким, тільки з книжками. Світ був йому незпаний, велика школа товариства була замкнена для нього. Щойно попереднього року, коли познайомився з її братом, розкрився широкий світ перед його очима, стало яснійше перед ним. Які відмінні його погляди на світ, відколи побачив її, як усе в ньому змінилось. Він не міг висловити того, скільки він був їй винен. Він став веселим. Пригадував забаву квітками в часі Великодня та просив Ольгу прислати йому відповідь, яку вона тоді дала йому, а коли се був жарт, просив прислати іншу, додаючи: „Я перепіс у своїм життю багато гіркого, — один удар більше або менше, що се значить?“ На всякий спосіб просив Ольгу бути щирою.

В листі з 26 мая 1874 р. повідомляв Франко Ольгу Рохкевич, що ледви чи зможе по матурі полетіти до неї, бож вона знає його умову з директором театру Бачинським. Треба було заробити гроші (перекладами), щоб було за що поїхати до Львова. Признавався, що був мовчазним перед нею й не мав відваги хоча словом заговорити їй про ті справи, про які писав. Питав, чи далі такє сильне вражінне поезій Гейне на неї, як передтим. Допитувався, чи вона мала його за дитину, як її брат Ярослав — товариші назвали його просто дурнем. Нехай вона скаже

зараз, бо пізнійше се означатиме його смерть. Його думки зрослися пероздільно з нею, а його характер не такий, щоб він міг забути: „раз жити й раз любити“, — такє його серце. Сподівався, що маючи її близько своєму серцю, буде щасливою людиною й повний віри засяде з новою силою до своїх літературних робіт. Тут і повідомляв, що виготовив збірничок поезій до друку й працював над другим томиком. Вона може догадуватися, що вона була його музою при писанню першого й другого томиків поезій. Критикував її лист: в цілости за короткий, вступ за довгий, а цілість трохи, трохи за холодна й занадто вимірена. Просив не сумніватися в його щирість і вірність. Листу не кінчив і не підписував на знак, що буде продовженне, яке заложатиме від неї бодай від її одного слівця до брата Ярослава.

На день 11 юлія 1875 вислав Франко Ользі білет, писаний по німецьки, й такий вірш:

Хвилі щастя золотого,
Всі надії, думи, сни,
Пісні, втіхи серця мого,
Дні свободи і весни,

Все, все, що лиш завдячаю,
Згадці про твою любов,
Я в день нинішний желяю —
Сто раз більше . . . тобі знов!

Ох, чи ти ще памятаєш
Свого друга, світе мій?
Чи о тім коли згадаєш,
Щось забрала мій спокій?...

Прости, що не можу дати
Жадного ти дару днесь! —
Ох, в одно лиш я багатий,
Но ти того не приймеш!...

Днесь не могу й серця свого
Дарувати вже тобі,
Бо твоє вно з часу того,
Як-ем первий раз тя вздрів.

Ользі Рохкевич

Іван Франко.

По іспиті зрілости поїхав Франко до Лоліна й там перебув цілі ферії. А що Франко задумав студіювати на львівським університеті, переписав Рошкевич свого сина з дрогобицької гімназії до п'ятої класи української гімназії у Львові, щоб він там був під постійним доглядом Франка.

Ще перед феріями Ольга загнівалася на Франка за жарт: „чорпоока Жидівка”. У відповідь на гнів Ольги на нього за такий дрогобицький жарт запевнював Франко її, що ніколи не забував на неї й ніколи не забуде її. Де не буде, у Львові, чи у Відні, вона буде провідною зорею його ділань, лишиться ціллю, до якої він простує працею, вірністю й чесністю. Але тут і додавав, що жура їла його душу, бо він сумнівався про своє щастє. Просив, щоб розігнала його сумнів і увіляляла надії в його серце, що належатиме до неї аж до смерті.

З листу з 30 жовтня 1875 р. довідуємося, що Ольга заборонила Франкови писати до неї. Але він усе таки повідомляв її, що у Львові стрів деякі розчарування, а з них найболючішою була його пригноблюча та вбійча певність. Однак не думав тратити слів, бо знав, що його терпіння й переживання не цікавили її. Відіслала йому книжки, не написавши ні словечка. Писав, що живе в неперервних памороках, утратив свою підпору, всю надію. Не її се вина, але його нещастє, — тому нехай діється божя воля.

Розпучливим тоном настроений один із дальших листів Франка до Ольги. Писав його дріжачою рукою. Згадував свою знайомість із нею від того вечера, коли вона сказала до нього: „Надійтеся, що все буде добре”. Він надіявся, що вона бодай відкриє перед ним свобідно всю правду. Коли він говорив про се устно, чув від неї

тільки слова: „Пізнійше, пізнійше. Говоріть наперед із батьком.” Він сповнів її волю — й далі не має ніякої певности що до її почувань. Писав, що бачить, чого вона хоче, але дуже сумнівається, чи се їй удасться. Дотеперішні її вагання підкопали його здоровле.” Що я не витерпів у часі сих ферій, — писав Франко. Кожний вечір, кожний ранок приносив мені нову муку. Та се минулося. І дякувати Богу за се.” Вона зі своїм спокійним темпераментом ледви чи може уявити собі, що відбувається в його душі. Він кермується почуваннями до неї, а не розумом. Однак він порозумнішає по її відповіді на його лист. А про що саме йшло, показує отсей дальший текст листу Франка:” А тепер хочу поставити вам іще кілька питань як додаток до всіх тих, які поставив я вам від початку нашої знайомости та які всі лишилися без відповіді. Нехай і тепер не прийде відповідь, коли так мусить бути. Отже наперед мушу повторити питання: Що думаєте про мене, — які ваші почування для мене? Знаю, — подобатися вам я не міг ані щодо мого зверхнього вигляду, ані щодо мого поведіння. На се я навіть не рахував. Знаю також, що я спричинив вам неодну прикрість моїми листами, моєю настриливістю. Я не маю наміру тут усправедливлятися. Ні, — я тільки збираю разом вражіння і я запримічую, що у вашім серці мусять вязатися самі неприємности з згадками про мене. Ваше теперішнє поведіння оправдує мої слова. Але се не в докір вам! Ні! Однак ви колись сказали мені, щоб я надіявся, ви навіть дали мені пізнати, що я не був для вас цілком байдужим, що ви „спочуваєте” мені, а се, думаю, може давати мені підставу й тепер поставити вам се питання: Чи спочуваєте ви що для мене, чи ні? Прошу вас, свобідно відпо-

віджете на моє питання! Як що ви налягаєте на те, щоб я додержав слів, які я дав вашому батькови, то я се зроблю. Але як що вам подобається, щоб я покинув усяку думку про вас, то так само й се зроблю без супротивлення. Тому не в'яжіться ніякими оглядами! Поперед усього свобода почування! Я був би найнещасливішою людиною на світі, колиб моя особа, що більше, моя присутність або моя любов в'язала вас чимось або чимось п'юдила вашій свободі."

„Сподіваюся, що дасте мені письмениу відповідь. Устно, на жаль, не можу про се говорити! А зрештою ви не маєте перед собою того Франка, що колись любив вас горяче й тепер іще дуже любить — тепер маєте перед собою письменника, мертвого на все, що не книжка й не папір. Але коли ви мені не відповісте, то я матиму підставу уважати се відмовою на моє питання."

Як на се вказує тон листу Франка з 29 лютого 1876 р. до Ольги Рошкевичівни, видно, він діждався від неї притакуючої відповіді. „Люба моя. — починав Франко сей лист. Прости, що пишу до тебе по prostu, відкидаючи всяку церемонію! Серце моє так не навикло звати тебе „Пані“, — що і руці годі не слухати серця. А спитаєш може, чому пишу тепер по руски, а не по німецьки? Проста річ. Німецька бесіда, — то для мене модний фрак, — котрим строїться нераз і такий штуцер, котрому по кишеннях вітер свище. Но руска бесіда, — то для мене той любий домашній убір, в котрім всякий показується другому таким, яким єсть, — в котрім і я тебе найбільше люблю! Руска бесіда, то бесіда мого серця! Не знаю, які ремінісценції повезла ти із балю і із Львова? Мені із цілого того случаю осталися в пам'яті і в серці лиш тієї хвилі, коли я був при тобі,

коли м'г говорити з тобою, — остався жаль, якого дізнав я, виходячи ввечером від тебе. О, — як я горячо бажав, щоб ти хоть на хвилю була заглянула в наше мешкання! Кожде місце, на котре ти зирнулаб, було би мені все припоминало тебе!" Пишучи про свої літературні зайняття та пляни, згадував і про свій переклад Гетевого „Фавста", а Ольга чей памятає „ту маленську книжочку" та ледви чи знає символічне значіння сеї книжочки для нього. Тут і була цікава згадка про те, чим був уже тоді Франко у Львові: "Я починаю — писав Франко — ту в Львові ставатися якимось куріозум — або знаменитостію, — не знаю. Нераз прийде який-такий до „Кружка"*): — З ким маю честь? — Іван Франко! А там з боку докине другий: Vulgo**) Джеджалик***). А той християнин стане та очи витріщит!"

Подавши кілька новин, писав Франко: "Я думаю, що ти мимо всіх slučajностей і жартів не сомніваєшся о моїй вірності так, як я не сомніваюся о твоїй любови. Ту місце витолковати тобі причину моїх німецьких, горячих листів. Одно то, — що темперамент мій такий, що нераз не можу поборо́ти якогось чувства, котре мнов овладіє, — а подруге, що я, бідний, самотний і нетоваришеский цілий свій вік, не міг відразу увірити в своє щастє, — не міг поняти его. Прости мені, любима Ольго, — прости тії слова, — межи котрими може коли було і не одно таке, котре могло тобі біль справити!" Повідомлячи її, що від часу її відїзду почував щораз більший біль у грудях, писав, що рад би побачити її та прожити кілька неділь близько

*) „Академический Кружок" — назва москвофільського товариства студентів університету. Туди вписався Франко тільки тому, що воно видавало свій орган „Другъ".

**) Vulgo — загально, звичайно.

***) Джеджалик, перший псевдонім Франка.

неї на селі. Йому здавалося, що він виздоровів би зовсім. Бажаючи їй веселої забави, писав щодо себе:” „У мене ту жите одностаїне, — робота тай робота! А і на щож мені инного щастя? Я знаю, що ти любиш мене, — а то чувство велить мені забувати і о болю грудей і о трудностях, і о всім, — я сильний, смілий тепер, а навіть веселый!”

З Франкового листу з 5 мая до батька Ольги видко, що Франко був передтим якийсь час у Лолині. Се були університетські фєрїї. А в листі з 9 червня попросив Франко Рошкевича о руку його доньки. „Я властиво хотів давнійше уже говорити з вами о тім ділі, — писав він, — та якось не було чи смілости, чи спосібности — не знаю. Скажу коротко, о що мені іде. Я хочу просити вас о руку вашої дочки, панни Ольги. Не думайте, всєчесний отче, що крок сей з моєї сторони наглий і нерозважний. Думаю, що ви в тих двох літах, відколи мене знаєте, мали спосібність пізнати мене і осудити всі мої добрі і злі сторони і не возьмете то за самохвальбу або за пусту фразу „сли скажу, що чуюся в силі і надіюсь ушасливити вашу дочку, оскільки то буде в моїй силі.”

На жаль, нема листів Рошкевичів до Франка перед його першим **соціалістичним процесом** у січні 1878 р. — вони або знищені або загинули в тім бурливім для Франка часі. Тому й не знаємо відповіді Рошкевича на просьбу Франка о руку його доньки. З дальших листів самого Франка до Ольги перед арештуванням задержався ще всього один із весни 1877 р. Тут між иншим Франко писав, що щораз сильнійше приходив до переконання, що йому конче треба добитися якогось сильнішого становища й поважнішого імени, „щоби, як що до чого, не так легко смів який небудь хлистик

чіпатися.” Дораджував і Ользі подумати про якесь зайняття, яке не тільки зробилоб її близшою йому, збуджуючи для неї поважанне й признание й тим самим зміцнюючи їх любов, але й в разі необхідної потреби моглоб запевнити їй удержанне. „Тиж сама знаєш, — переконував Франко Ольгу, — що приятнійше і свобіднійше живе, хоть і вкупі з другим, але знаючи, що не з твоїх рук я їм, і маю власну волю в усьому.” „А одинокий пєзамкнений для неї шлях — письменницький. До нього саме намовляв Франко Ольгу, обіцяючи їй поміч із свого боку. Повідомляв, що її фотографія стала для нього „правдивим жерелом потіхи і радости. Що вечера, коли уже всі сглять, я з пів години задивляюся на неї і забуваюся зовсім — сповідався Франко: я такий тогди щасливий, — чую, як, нові сили будяться пові мисли напливають! А за се всьо лиш тобі одній дякувати! Я пригадую собі твої слова, що твоє „окончателне” образоване, розширене твоїх понятій і т. д. се моє діло! То був для мене за великий і незаслужений комплемент, — так оно зовсім не є, — впрочім не о тім бесіда. Я лиш подумав собі тогди, що дійсно се би була немаловажна річ для мене зважити, кілька понятій і вражінь я завдячую тобі, — кілька нового елементу війшло в моє жите через знаомство з тобою.”

Кілька разів бажав кіпчити Франко свій лист, а все не хотілося йому, хочби й „через такого посередника, — писав він, — як от, тьмиш, вечерами нам не хотілося розставати! Щасливі хвилі, глибоко ви врилися в мойому серці, — і нераз аж сумно мені стане, коли навернеся гадка: ні, се надто хорошо для мене! Хто знає, чи в своїм життю я діжду коли таких других вечєрів! Але впрочім, — щож се такого великого? Мені тепер приходиться

на гадку, що я сказав до тебе: прищирій любови щасте повинно рости, не зменшуватися! Нічого тужити за минулим! Ми молоді, світ нам ще усміхається, — жити хорошо, любити хорошо!”

З згадок сестри Ольги — Михайлини, відомо, що Ольга довго вагалася цілий рік, і се денервувало Франка, бо нераз, коли був у Долині, нагло денервовано вибігав із хати, часом у темний вечір, і довго не вертав. На проходах і вечірній розмові було звичайно товариство з чотирьох: Франко, двох сестер Рошкевичів і їх брата. Деколи на ферії се товариство побільшувалося, коли до Ярослава приїхали його шкільні товариші: Василь Полянський, син гімназійного професора у Львові, й Осип Олеськів, син священника з Скваряви зпід Жовкви. Не зашкодить їх згадати тут тому, що вони також пізніше опинилися в ідейнім гуртку Франка й відігравали роль звязкових між Франком і Ольгою.

Очевидно, про освіту Ольги дбав Франко старанно. Коли був студентом філософії, привозив до читання твори Печуя, Марка Вовчка, Тургенєва, Лермонтова. З німецької літератури любив дуже Гайного та його поезії часто читав на голос. Із французької літератури захоплювався повістями Золі й просив Ольгу перекладати Золю на українську мову.

Рошкевич покладав великі надії на Франка й загально говорилося в околиці, що він стане з часом професором університету.

Здавалося, що все піде як найспокійнішою дорогою й що ніщо не стане на перешкоді двох залюблених молодих людей. Та арештування Франка в червні 1877 р. засуд і тюрма були сею нагальною бурею, що перед часом позривала овочі в багато загородженім саді. Пішли по Галичині труси, які не

минули й дому Рошкевичів. Коли туди дійшла вістка, що Франка арештовано, настало там пригнобленне й велика жура. Рошкевич був обурений на Франка й ще більше на Драгоманова, що йому приписував зведенне юнаків на манівці, між ними й Франка. Окремий перестрах по Галичині викликали труси, що були тоді тут невидальщиною. Трус (ревізію) уважано чимось страшним, компромітуючим. На щасте в Рошкевичів трус випав щасливо: його пересів слідчий суддя з Долини дуже обережно й оглядно. Він дав знати польському ксьондзови в Велдіжи, щоб повідомив Рошкевича. Ксьондз негайно приїхав до Рошкевича, упередив його та сказав, що на свідка приїде сам, а на другого візьме свого органіста. Війтом був неписьменний Бойко, що дивився на комедію і не розумів нічого. Листи Франка та якісь брошури дала Ольга пересховати в пасіці. Приїхали ревізори, повідсували шуфляди, пішли на стрих не пайшли нічого, попідвечіркували й поїхали назад. Пізнійше висловився долинський суддя з великими похвалами та здивуванням, які то гарні наукові твори бачив він у Рошкевичівни; Очевидно, се були книги Франка, які він привозив Ользі до читання.

Арештований 12. червня 1877 р. Франко пересидів довго в слідчій суді. Розправа відбулася щойно 14-21 січня 1878 р. Хоча йому нічого не доказано, засуджено його на шість тижнів і на волю вийшов він щойно 5 марта 1878 р. Як вийшов із тюрми, продовжав листування з Ольгою. Кореспонденція відбувалася ріжними дорогами. Не завжди приходили листи поштою, не всі листи діставалися до рук Ольги, бо деякі конфіскував її батько, а перепускав тільки такі, які уважав можливими. Наслідком неточного доходження листів виходили непо-

розуміння. Уживав Франко й окремого оригінального способу листування. Часом прислали Олеськів або Полянський книжки, очевидно від Франка, а в тих книжках було предовгі листи Франка до Ольги, уложені тим способом, що від початку до кінця пересланої книжки були позначені пунктами поодинокі букви, й треба було втратити багато часу, щоб їх зібрати в цілість і перенести на папір, а тоді виходив текст листу. Часом почтою прийшов лист у більшому форматі, а в нім тільки кілька слів. Треба було щойно приготувати спалений папір зо смальцем, потерти по чистім папері й тоді на здивування нештаємничених виходив довгий лист, густо записаний рукою Франка. Іншим разом потирався лист соком із цитрини або соком із цибулі, але тоді треба було пригріти поперед лист над огнем.

В першій своїй листі до Ольги після виходу з тюрми писав Франко, що обставини поставили його в фальшиве й неприємне положення супротив Ольги та її рідні. Побоювався, чи брат Ольги Ярослав не наплів їй, що він не вірний і забув про неї, що міг наклонювати її забути про нього або щось подібне. Дійсно Франко, говорячи з ним, „грав ролю чоловіка охолодженого, зденерованого, рівнодушного”, бо Славко покермував розмовою так, що таке поступовання видавалося Франкови самотньо розумним. Славко говорив Франкови про страшну гризоту, яку справили Рошкевичам газетарські сплетні про соціалістичний процес. Франко не розумів, чому Рошкевичі згризлися, почувши, що його засуджено, хоча того можна було сподіватися. Декрет прийняв Франко не з власної волі, а примушений, бо не хотіли випустити його на волю в часі рекурсу, — „а сидіти, — 6-8 місяців на рекурсі, — писав Фран-

ко, — признайте самі, не всякому хочеться, особливо коли йде о 6 педіль декрету.”

Далі писав Франко, що він розговорився, хоча його лист мав бути найкоротшим із усіх, мав складатися з трьох слів: „що гадаєте робити? Ви взагалі відзначувалися практичним розумом, — писав Франко до Ольги, — не беріть се за ніякий сатиричний припинок, не до того тепер пора. Для того прошу вас о раду, впрочім сього питання і не розрішити нікому крім вас, бо о вас оно ходит, а не о кого. Я не вхожу в рахунок. Одна тільки замітка: ви, чуємо, говорили, щоб я приїхав до вас, скоро вийду на волю. Або се була брехня, або ви говорили на серію. Ваш отець заховався так зглядом мене в процесі, що требаб не мати і іскорки людської чести, аби явитись в его дім; не згадую о тім, що коли я просив о вашу руку, прирік мені помагати в кождім разі, не грішми, а добрим словом і протекцією. Я ніякої помочи від них не потребував, а як нераз і заратували мене грішми, то часто віддававем їх Славкови, а прочу часті вважаю за затягнений довг, котрий сплачу при першій спосібности, щоби не казали ще, що Українець, соціаліст приходив до їх дому жебрати.” Ураза, яку зробили Рошкевичеві польські газети, не давала йому права шкодити Франкови, ганьбити його через третю особу, в присутності судді називати його „варіятом, лінюхом і безчесним чоловіком”, там, де кожне слово сказане про нього мало вагу та вплив на поліпшення або погіршення й так незавидної його долі. Наслідком того Франко уважав свої зносини з батьками Ольги за зірвані й не міг їхати до Лолина, бо „правдивих приятелів в біді пізнавай; а хто з приятеля перекинувся в ворога, тот, значит, і вперед не був приятельом, і не буде.”

Після того перейшов Франко до головного питання: „Що нам робити” й відповідав: „Пишу так для означення, що нашу приязнь уважаю зовсім такою, яка була перед розстанем нашим. Слі з вашої сторони дещо змінилося, то напишіть щиро і отверто для того, що наш роман мусит іти не тою, що досі, дорогою і не може далі обмежитися письмами і зітханнями, — пора подумати о житю. Думайте і пишіть! У мене є також плян, правда, смілий і не легкий, для того хочу насамперед почути, що ви гадаєте.”

На лист діждався Франко відповіді й зараз відписав, що Ольга не так зрозуміла те, що він писав про практичний розум, і вияснила собі в значінню матеріялістичного, себто користюбного. Відчував, як прикро мусіло бути чути її се по трьох літах знайомости.” Я суджу по собі, — писав далі Франко, — бо прочитавши таку вашу думку, я чувся дуже вражений; я зовсім не хотів уколоти вас, а просто ссилався на звичайне по більшій часті жінщини практичне жите, котре хватає за найблизшим, значит, за найпевнішим, і дійсно я не ошибся, полагаючи на вас таку надію, хоть, розумієся, обставини так нас стіснили, що не багато доріг нам остало.” Щоб можна було заглянути в будущину, малював свою теперішність, житте разом із Михайлом Павликом і працю над видавництвом журналу „Громадський Друг”. Про свій плян обіцяв поговорити устно.

Дня 2 квітня 1878 р. писав Франко лист до Мих. Рошкевича. Писав, що не думає його перепрошувати, бо не має за що, ані усправедлилюватися, бо не завинив нічого ні супроти нього, ні супроти нікого. Зазначував, як прикро було для нього, що люде, котрі звалися його приятелями, не зрозуміли його в нещастю, що більше, навіть

шкодили йому, очорнюючи його честь перед людьми й перед суддями. Опісля переходив до справи, яка веліла йому звернутися листовно до Рошкевича, й писав таке: „Я вашій донці дав слово — подружитися і жити з нею, коли буду міг мати яке-такє удержанє. Думаю, що на панське жите, на міліони ані ви ані она не числили, а з другого боку нємимо того, що сталося, я можу мати надію на вдержанє, а може навіть іменно для того, що сталося. Значит, — питає до вас: чи ви вважаєте наш звязок за перерваний, чи ні? Я не завдавав би вам сего питання, в котрім більше має рішати ваша дочка, як ви, коли бим не думав собі, що ви моглиб знов на мене кидати ганьбу: що, от, збаламутив ми дівчину тай покинув. Може бути, — вас буде ще стримувати то, що я ніби „політично скомпромітований”, — однакож смію вас упевнити, що се неправда, — доказом того може бути й се, що мене на другий курс приймуть на університет. Отож після сего я ставлю ось яке питання до вас: Чи ви хочете, щоб я удержував дальше звязь з вашою донькою, чи ні? (Розумієся, друге питання, чи вона сего схоче, чи ні). Коли ви не будете мати нічо против того, то я напишу вам, які в мене шанси на найблизший час, і буду просив дозволити мені свобідно переписуватися з панною Ольгою.”

Чого бажав Рошкевич, можна дещо догадуватися зо слів Франкового листу до Ольги з 14 червня: „Ваша просьба — чим скорше випроводитися*), піддатися всім „татковим услівіям”, старатися о докторат і т. д. свідчит вправді о вашім чутю, але оно мені видаєся трошка егоїстичне. Даруйте, що може за остро буду з вами

*) Пригадую, що по виході з тюрми жив Франко разом із Павликом.

говорити, але рука моя дрожит, — то, що маю вам сказати, мусит бути сказане, а чим борше, тим менше муки для нас обоїх. Випадки з сего року значно розчарували мя в моїх надіях, — як оно впрочім і конечно мусіло бути. Я стратив надію на становище і на певне утриманє. (Розумієся, для себе я не бажав ні одного ні другого, і длятого мені сего зовсім не жаль). В посліднім побуті в Лолині достеріг я також і між нами деякі диссонанси, котрі ще ярче виступили в вашім посліднім письмі. Мені тяжко се говорити, але моя любов сама каже мені бути з вами ширим. Я думаю, що ми не зовсім зійдемося характерами, і длятого ліпше нам розстатись завчасу, не причиняючи одно другому лишнього горя. Мені тяжко розписуватися широко, — желяю вам більше щастя на будуче, ніж его зазнали зо мною. Хотьби не все проче, так моє небезпечне і безвихідне становище не дозволяє ми брати на совість нужду і безвихідність другої людини.”

Ольга відповіла гнівним листом. Щоб не доливати оливи до огню, Франко відписав на адресу Славка, тим більше, що від нього й Ольги дістав листи рівночасно. Стверджуючи, що лист Ольги гнівний, писав Франко до Славка: „але, признаюсь, лагіднійший, піж я надіявсь. Що діяти! Она має рехт, зовсім рехт, — і я не буду й одним словом відповідати, толковатися, упевинятися перед нею! Не в тім біда, що она має рехт, а в тім, що й моє поступованє, в групі річи не так, як я замаскував го листом, також справедливе. Я, може бути, незручно замаскував себе в посліднім письмі, не вмів належно зложити кількох фраз, — ну, зовсім проста річ, — не в такім я й настрою був тоді! А чому я маскувався? Чому не говорив правди? Суди сам. Адже знаєш, що як християне

хоть що-то любляться, то у них жие фатальна склонність серед пайгіршого положеня все ще робити собі надію, думати, що ось-ось лихо мине, добро буде. Ти знаєш, що я се говорю не тільки про Ольгу але і про себе самого. Адже ти чув пераз моє фантазованє, знаєш, як я хотів уладити жите і т. д. Тимчасом діло не пішло туди, — падія одна за другою пропадала, відкриваючи за собою тільки чорний, поганий горизонт, униженє, пужду, гризоту. А при тім всім мене гризла не тільки моя власна доля, кілько доля Ольги, я цілими ночами не спав, тай ще перед другими мусів сміятися, жартувати, щоб не показати своєї слабости. І ось мені прийшла в голову думка. — для діла великого, святого діла, котрому я посвятив своє жите, — відречися тої слабости, розірвати послідну нитку, „що вязала мя з давним житем.” Як розірвати? Подумавши, сам признаєш, що вибраний мною спосіб був єдиний, — впрочім педавний час, коли й сам ти радив мені щось подібного показати наглу зміну, неконсеквенцію, несправедливі закиди, — словом показати себе самого малодушним, несправедливим, мізераком. Я зробив сесю штуку, і ти признаєш, що з мого становища я не міг инакше зробити. Бо й до чогож впрочім довше вязатися? Становища ніякого я не получу, жия ні собі, ні їй не забезпечу, родичам гризоти ще більшої пароблю, а колиб вконець і прийшло полученє наше до skutku, то боротьба за кавалок хліба, серед загальних противностей швидко охолодит любов і надломит сили.” Зразу Франко хотів писати й до Ольги, але відрадився, — по якого чорта усправедливляти брехню брехнею, розпутувати путанину ще більшим путанєм. Щож, — раз прийшлося пропадати нам в тій путанині, так пропадай-мож.” Гіркий висновок насувався

Франкови: „Як кожда любов мусит у чоловіка коштувати тільки кусників серця, тільки лиха та грижі, то й пек-за-пек тії любові, — пехай ї ніхто на світі не знає!”

Хвилеве положення було таке, що дотеперішні залюблені обіцували застатися собі приятелями. Хоча Франко писав до Славка, що не добре було показувати лист Ользі, бо се тільки пошкодить, продовжуючи гризоту, Славко без сумніву показав лист сестрі й роман почав із новою силою продовжуватися. Сю пову силу можна вчитати з Франкового листу з 30 липня 1878 до Ольги. Тут він писав: „Ти певно дивиєшся, чому не відписую на твоє останнє письмо, — таке сердечне й гарне, — ти може навіть знов починаєш гніватися, — певно думаєш, що я й справді забув тебе. Мені бачиться, що крім наших, звісних тобі причин (родичі і т. д.) по часті навіть того твое гаряче і сердечне письмо, якого я ще ніколи не получав від тебе, стало по часті причиною моєї мовчанки. Ти ще дужше дивиєшся, чуючи то, — а однак причина та зовсім проста. Прочитавши твої слова, з котрих кожде ласкало і упоювало мене втіхою, — побачивши всю силу твого чувства помимо всяких противностей, навіть помимо того не зовсім гідного і розумного крику, який я зробив у пориві смутку та сумніву, побачивши твою тверду надію на будуще, я став немов осуджений. І дійсно, чим заслужив я на таке привязане і чим я можу его відплатити? Чим зможу піддержати твою надію, твою силу, коли в мене самого їх аж надто мало? Яким способом я зможу розпутати всі ті погані пута, котрими ми обоє скручені і котрі спляють нас від спільного щасливого життя? Ти не знаєш, як ті питання мене мучат, — але паяснійше вони стали передомною по перчитанню твого лис-

ту, за котрий я тобі дуже а дуже вдячний. І замість сісти відповідати тобі я пішов, сам не знаючи куди, — гет у поле. Кілька день я роздумував над нашою долею і завзявся написати тобі аж тогди, як буду міг донести тобі якусь хорошу вістку, щось такого, що бодай на крок зближує нас до нашого щастя. Але годі було дождатися. Я й не писав нічого, — аж тепер, не можучи встояти против покуси користання з доброї погоди. Не гнівайся, кохана, за того спізнєне. Воно прикро й мені самому і може свідчити навіть о моїй холодности до тебе, але я знаю, що плохого нічо ти о мні не подумаєш, знаю, що противности і неприємности зміщили тільки твою щирість до мене. — а до кождоразового обяснення між нами більше нічого й не треба окрім щирости та довірливости. Признаюся тобі, що послідними часами стараюсь насилу як найменше думати о тобі тому, що ті думки наводять мене на сумніви о твоїй любові, а на сумніви о нашім будущім життю”.

Повідомляючи, що з горячковою нетерпеливістю кидався до всілякої роботи, щоб де небудь найти якусь опору, писав Франко до Ольги: „Ти пишеш мені: „Іющо нам гризтися та турбувати одно одного? Хиба ми не можемо любитися й так? Любимся, поки молоді, поки кров гаряча!” „Ох, як би я хотів, щоб се була правда, щоби можна було вік звікувати здалека одно від другого і весь вік вірно любитися плятонічною любовю! Хто его знає може се й правда, — може другі можуть так жити, — я тільки о собі знаю, що не можу. Плятонічна любов швидко навкучиться, іменно тому, що недостає їй тог , чого іменно конче вимагає розумна, правдива любов, — зміни, яку приносить практичне жите, спільна боротьба за свої переконання, за своє існуванє! Такого життя ураз із коха-

ною особою я бажаю, бо воно одно зможе розвинути любов правдиву, зможе плятонічну любов зробити зовсім реальною, сильною, зробити елементом життя, таким кінцевим, як хліб або воздух. Я знаю, кохана Ольдзю, що й ти не менше мене бажаєш такої любові і такого життя і ще ще дужче мучить мене. Ох, сила никне, чар молодости гасне, горяча кров стигне поволи серед вічного, безплідного бажання, — найкращі літа минають, літа, коли чоловік способен найживіше чути і любити! "Та кінцевість тверда мов скеля. Нічого не допоможе крик, сум, бажання й надія. „Їх треба давити в собі, глушити, — глушити доти, бачу, — доки не заглухне і не замре в серці живий рух, всяке радісне, ясне, горяче чути!"

Як глибоко був тоді перейнятий Франко думками про Ольгу, вказує те, що за кілька днів, 4. серпня о 9. годині вечера він відчув непереможну потребу розписатися довгим листом до Ольги: „Я знов пишу до тебе, кохана, — пишу не з проською, не з жаданем ніяким. не з жалобами на долю — некий, тим жалобам, — пишу просто з потреби висповідатися, вилляти все, що набралось у мене в душі, поділитися всім з другою, щирою людиною. Не знаю, що такого сталося зо мною. Потреба — чути близьким комусь, знати, що хтось щирою думкою бере у діл у всім, що чоловік робить, — потреба взаємного, живого, непереможного обміну гадок і чуття — така сильна в мене останніми часами, що я не можу здержатися, щоб не написати до тебе хочби отсего письма. На мене чимраз то частіше находять хвили тяжкої задуми, і я мимоволі відновлюю раз по раз у своїй памяті твій любий образ. Бажання — пабачити тебе у мене чимраз сильніше, хоч обставини спинають мене насилу. Такі хвили я пере-

живав хіба в тюрмі, коли безкінечно довгими зимовими почамі я лежав на сімнику в темній казни і старався живо викликати перед своїми очима тебе — всю, якою бачив я тебе в найкращій, найщасливішій хвилі нашої любові. Чи вернутися коли тоті хвили, — ні, чи придуть коли подібні хвили?...

„Ох, хвили щастя такі рідкі в кождім житті, а особливо в моєм. Я всіх їх можу на пальцях почислити. І се значиться, — чоловік жив, був молодий, любив, — любив усім жаром молодості. першої любові... І се значиться — найвище щастя, найвища поезія життя осягнені, — більшого, кращого, нічого не надіятись!... Я не раз мав би охоту прокляти все те життя і всю його поезію вкупі з його поганою прозою — коли бим не знав, що тисячам-тисячам те життя дає тільки саму прозу і сто раз поганішу від моєї, — коли бим не знав, що ти мене хоч трошка ще любиш — хіба не правда? — і що ти готова ділити зо мною не тільки поезію, але й прозу життя?"

Пояснюючи патетичний тон початку цього довгезного листу, питав Франко, чи правдивий біль і жаль не може не раз маскуватися патетичною мовою. Далі писав про те, як віддавна приналежить його думка втратити розум. „То мусит бути хорошо, — писав Франко, — коли в полові всю перемишається, поняття, чуття, ідеї, бажання, — всю, — одно переплітається з другим, товпиться без ладу, давить мозок, але так ніби скобоче, а чоловік не має памяті про давне, минуле горе і щастя, лиш дивиться перед себе, на той вічний, нестрий вид обломків з його власного розуму! То мусит бути приємно — такий калейдоскоп! Припустім, що замість усього окружаючого, мертвого, тихого світа мені прийшлося би бачити такий огнистий, вічно змінний калейдоскоп. Ах, то би була розкіш! Я

би в тій хвили міг бачити твоє лице — всміхнє так, як тогди, коли ти мене перший раз поцілювала, — або покритє румянцем гніву так, як тогди, коли я тебе перший раз поцілював. Я ще тогди, бачитєся, був профан в любви, оглашений, нечистий”. Як що Ольга вміє молитися до Бога, пєхай молитєся, щоб се паступило швидко, а тоді чей уступить проклятий біль із його грудей.

Жалуючися, що тиждєнь не робив нічого, ждучи листу від Ольги, писав Франко: „На мене паходят такі хвилі, коли я рад би затерти в своїй голові всяку память о тобі, коли я лютий, пригадуючи собі кожде твоє слово, кождий жест, усміх, жарт, — ти не знаєш, який я буваю лютий. Тільки одно, з чим я не можу справитись, — одна хвиля, котрої не можу з памяти витерти, не можу доразу осміяти, спрофанувати, — се тота хвиля, коли я в приступі злого гумору не відповідав на твоє питанє: Чи ти мене не любиш, — тємиш, сєму вже рік минув, — а ти зразу всміхнулася, а відтак залялася слєзами. Пощо на світі ти тоді плакала? Як би не ті сльози, знаєш, я би був доси тебе вигідно забув! Ті нещасні сльози, — вони мене й доси печуть! Ех, ви, жєнщини, жєнщини! Ані ваші ласки, ані ваша краса, ані ваша доброта не так небезпечні, як ваші сльози! І пощо було тоді тобі плакати? Чи зачавши сміхом, не могла ти й сміхом докінчити, розреготатися на голос?... А се булоб було хорошо! Я би був доси забув тебе і забився в книжки мов хробак та не гадав о будущім. „Буде, що буде! Згину з голоду, то сам, — що кому до того! Я свободний!”. А тепер ні. Нещасливі сльози мене звязали. Я шарпаюся то сюд то туд і, розумієся, — собіж на страту, а не на зиск. Ти розгнівана на мене. Се факт певний. Впрочім скрита нота гніву звучала вже

в твоїм горячім, любовнім листі. Я чув її добре. Се був також сміх крізь сльози”. Просив не гніватися і просити тільки Бога, щоб він швидко зовсім утратив розум і щоб огнєний кєлей-доскон закрутився перед ним, і в розпущі кликав: „Щастє непамяти! Щастє забутя, — коли вас дїждатися?...”

„Ти знаєш те зілє, — писав далі Франко, — воно ростє всюди по луках, з котрого корінь розварєний і зажитий мірно, — поволи-поволи убиває чоловіка, нищит єго мускули, висушує го, як скілу, розстроєю нерви, відбирає ясність очом, притупляє мисленє і вконєць зовсім убиває чоловіка? Ти знаєш тото зілє? Оно є в мене, — відвар з него зілляний у фляшочку, стоїть у шуфляді, — дорога зовсім близька, тільки ті прокляті сльози лежат поперек дороги! А все таки якось безпечнїше жити, маючи близь себе такого спасителя! А фляшочка з жовтавим плинєм така сумирна, спокійна, — зовсім не страшна!

„Правда, — я починаю діставати гумор! Читаючи повищий уступ, ти знов засмієшся. Ах, твій чаруючий усміх, — чи вчуя я єго ще коли? Знаєш, — сидючи в тюрмі, я нераз серед глухої нічної тишини чув той сміх зовсім виразно!... Хто знає, посиджу до півпочи, — Павлик давно спит, — місто втихнє; може також і цині почую той сміх. Бо щож, — довше чєнь він не буде летіти з ганку перед вашою хатою аж сюда! А почути — я почую, не бійся, — ухо ще в мене острє, а пізнати — твій сміх пізнаю!”

Далі питав Франко, чи не завважила Ольга, як він у хвилинах, коли любов або инше якє чуттє опановує його пайсильнїше, справляє біль паймилїйшій особі. На доказ паводив приклади зо смерти матери й Марусі Франківни та запримічував: „Житє, житє! Пощо в тобі такі факти? І чому

важкі, болісні споминки довше тривають від щасливих?... Але пощо я тобі пишу? - питав Франко Ольги. Тиж гніваєшся на мене, не відпишеш мені, — а я не можу перелетіти, щоб побачитися з тобою? Видиш, я, котрий не плакав коло вмираючої матери, тепер готов заплакати, сам не знаючи, чого і чому, - готов заплакати, коли думаю о тобі!” Радив, щоб сестра Ольги — Михайлина, коли zalюбиться в ким, „не поступала так, як ми. Аджеж ми любилися майже два роки, а ходили побіч себе, мов чужі, - а кілька я натерпівся — проклинаю ті хвили, котрі мали бути пайкращими в моім життю, — вони підгризли моє серце, знищили найкращі чуття. Ми тоді аж зблизилися, коли огонь почав погасати. Се наслідки політики!”

Діждавшися відповіді від Ольги, Франко знову відписав їй 14. серпня вечірною порою, коли, як признавався тут, нахотив на нього „звичайно якийсь сум, якась туга, — одним словом — погань, романтизм”. Наслідком виїзду Павлика до Коломиї Франко лишився сам — самісіпкий, виглядав через вікно на вулицю, слухав звуків фортепяну, що неслися з сусіднього насупротив дому та пригадав собі Ольгу й ті любі хвилини, коли вони „бувало сиділи в четвертім покою, мало говорили, а помимо того чулися щасливими, -- правда? дуже щасливими”. Франко починав робитися розлізлим, як у попереднім листі, але пригадав собі, що треба писати до неї й працювати над одною критикою, тому відійшов від вікна й засвітив світло, яке проганяє всякі розлізлі думки. „Твій лист я получив, - - писав далі Франко, — і признаю ти ся, — мені задрожали руки, коли побачив твое письмо. Я довго ждав того письма і думав, що ти на мене на смерть загнувалася та хочеш мені гуртом відплати-

ти за всі „необразности”, до яких не раз пре мене моя глупа, горяча голова. Ну, але я не вірив сам на серію в то, що ти могла так загніватися на мене. але твій лист переконав мене, що о тобі плохо думати гріх”. Писав, що покутує тепер, бо не навчився говорити компліменти жінкам. До того Франко був тої думки, що ніщо так не деморалізує чоловіка, як похвала його краси, а саме похвала такої річи, котрої він не пабув ні працею, ні знанням, ні нічим. У довгім листі Франка був і відступ про уступ із сльозами в попереднім листі. Франко писав про се до Ольги: „Але що як що, — уступ о сльозах ти відай не порозуміла. Закридаєш мені, що я ніби жалуєся на ті сльози, що вони мене вязуть. Воно так, — але цілий топ листу, уданий, патетичний, говорит, що я іменно вдячний тобі за ті сльози, що се одна з найкращих памяток нашої любви, що ті сльози привязали мене—до життя і до тебе! А ти ще жалуєся, говориш, що „я не хотіла і не хочу тебе вязати!” А се по якому? Хибаж ми не звязали, хиба не залежимо одно від другого, — хиба як що лучиться одному — і друге не терпить? Любов жеж не дурно назвали путами! Ніщо того й відпиратися, — тільки треба о то дбати, щоб ті пута не стали твердими сирівцевими шнурками, що проїдають тіло, а тільки приемним, хоть і сильним вузлом, що вяже двоє людей, щоб вкупі надати їм більше сили до спільної праці”.

Відчуваючи потребу закінчити лист з огляду на пізню пору, питав Франко: „І чим би то скінчити? Хтів би я виповісти тобі короткими, постичними словами свою любов, свою тугу за тобою, свої бажання, - - все, чим серце повне, та щож, коли се такі річи, на котрі ще слів не повинаходжено, котрі говоряться очима до очей, грудю до груди, але

не словами! А швидко прийде час і на таку розмову”.

Останні слова про швидке побачення стоять у зв'язку з бажанням Ольги, щоб Франко 28. серпня виїхав увечері зо Львова, а на другий день рано вирушив через ліси — гори „до обіцяної країни”. „Хорошо, — писав Франко з приводу того. Як би в середу не мож про слоту, то я буду ждав два три дни в Долині. Тільки, що до місця звидання замічу тільки, що ліпше би було на грабівській дорозі межи лісами, бо мені через Грабів з Долини ліпше йти”.

Про одно з таких побачень згадала сестра Ольги ось що. Десь так на весні того року, коли Франко вийшов на волю, сказала сестра до неї, що писав Франко, що він приїде до Долини, а звідти прийде верхами до ліса близьенько за селом, щоб вони обидві вийшли до ліса й там побачуться з Франком. Щоб Франко знав котрими стежками йшли дівчата, веліла Ольга сестрі вязати по смерічках червону волічку. Ходили дівчата, але з Франком не зустрінулися. Повернули до дому. Протиних вийшла перестрашена мати й повідомила, що Франко прийшов може перед годиною. Батька не було тоді дома. Ольга довший час розмовляла з Франком. Мати й сестра боялися, що то буде, як надіде батько. Надійшла хвилипа. Жінка упередила чоловіка. Рошкевич був страшно обурений, багато й довго говорив із ним, але рішуче жадав того, щоб він закинув усякі заміри й вимовив собі, щоб Франко більше не являвся в його домі. Після того настали тяжкі часи для Ольги, що болюче відчула гнів батька.

Очевидно се було кілька місяців перед побаченням з кінця серпня (кілька днів перед 28. серпня). Правдоподібно до тої самої зустрічі, про яку умовлявся Франко в листі, відно-

ситься инша згадка Ольжиної сестри, про зустріч Франка з Ольгою в літі. Михайлину повідомлено про приїзд Франка день передтим, коли мав приїхати Франко. Рано він був уже на вмовленім місці. Ольга, брат і його товариш Олеськів пішли до нього рано. Уже передтим Славко заніс йому каву й булки, а потім вернувся з вісткою, що Франко є на вмовленім місці. Справа прохарчування лежала в руках сестри Михайлини. Вона раненько приготувала обід так, щоб мати про се не знала, насмажила курчат і приготувала те, про що знала, що Франко любить. По обіді пішли разом усі в чвірку. Був клопіт із маленьким братом, що наперся також конче йти з ними. Якось удалося вмовити в нього, щоб пішов із батьком на противну гору, куди батько йшов до робітників до сіна. Як молоде товариство було на горі, Рошкевич бачив його, але не прочував, що там за горою є Франко. Франко показався веселим, жартував і зо смаком їв. Питався, чому не взяли сестри малого брата, що його дуже любив, довідався про причину, а саме, щоб дитина перед батьком не виговорилася, що бачила його. Разом пробуло товариство близько до заходу сонця. Тоді попрощалися, Франко пішов своєю дорогою, а інші вернули до дому.

Приїхавши з прогульки, Франко написав у Львові „дня — Бог знає котрого, а властиво в ночі о 4 годині” довгий лист із описом подорожі, яку відбув таким робом, щоб його по дорозі не пізнали, й запевняв Ольгу, що після зустрічі, його любов удесятеро зміцнилася й що в нього прибули свіжі сили до дальшої праці.

Найблизший лист Франка має дату 20. вересня. Се найдовший із усіх листів Франка до Ольги Рошкевичівни. Він був відповіддю на її лист, який привіз Славко до Львова. Щоб наго-

родити їй довге вижидання, оповідав широко про своє життя й загально про все, що могло цікавити Ольгу. „Правда, — признавався він, — так дуже нового нічого не можу тобі сказати, бо щож можуть бути за новини в такому життю, як моє, де день до дня подібний плине незначно, а швидко серед праці, читання, біганини. Внішні обставини, значить, остаються більше-менше незмінні, а змінюватися може тільки другий елемент — думки, пляни, погляди”. Згадка про се давала Франкови нагоду ось як схарактеризувати зміст своїх листів до Ольги: „Власне приходить мені на думку, що мої листи до тебе, як би їх звів до купи і прочитав одним тягом, представили би дуже чудацьку цілість. З одного боку нудна однастайність фактів і обставин, а з другого аж надто велика змінчивість плянів, намірів, підприємств, котрим, бачиться, завчасу судилось остатися мертвородженими дітьми фантазії, а не переходити в тіло і кров”. Він був свідомий, що такий вияв його темпераменту не подобався їй, що вона нераз ніжно іронізувала при згадках про подібні пляни, але з того він не робив їй докору, бо бачив, що його пляни й думки дійсно не мали реальної підстави. Але рівночасно він розумів, що те все було впливом його сидячого спекулятивного життя. З другого боку змінчиві й непостійні пляни були для Франка свідомством, що він іще не цілком утратив надію на будущину, що ще може оглядатися, розважувати.

Після того переходив Франко до широкого викладу суті своїх переконань, головної пружини своєї „теперішньої і будущої діяльності”. Він нераз чув від Ольги слова: „Покинь тоту роботу, віддайся мені, старайся наперед злучитися зо мною, а тогди вже побачимо, що далі робити”. Такі слова спричинили багато важкої боротьби

Франкови й були причиною неодного разячого диссонансу в його листах до неї. Думка, що він мав би для неї покинути своє переконання, видавалася йому дикою, негідною їй й бували в тюрмі хвилини, що він насилу відганяв її образ від себе. Тепер він побачив, що ті слова Ольги могли бути не впливом егоїстичної любови, яка крім свого щастя не хоче нічого бачити ні знати, а впливом завеликої старанности про його власне добро. „Але тим сміліше можу тепер сказати, — заявляв Франко, — що як колись ми будемо жити разом (а вірю твердо, що ми **будемо** жити разом), а ти приміром знов почнеш вязати моє переконання і здержувати мене від зроблення того, що ми велит робити совість, то я перестану тебе любити, покину тебе, не питаючи на жадні побічні згляди”. Тому тим потрібнішим уважав прояснити обопільно свої переконання бодай у найзагальніших рисах у всіх головних питаннях.

Говорячи про подружжя, підкреслював Франко потребу, „щоб обоє ті люди, що лучатся з собою, були оскільки мож належито розвинені, щоби їх темпераменти були згідні і любов наскільки сильна, щоб не щезала за першим ліпшим прозаїчним щоденним випадком: треба любови здорової, органічної, котра, не ідеалізуючилюбимий предмет, не строячи го в небувалі прикраси, розпадаєся при першій дотику дійсного життя. Любов правдива, може повстати у чоловіка здорово і нормально розвиненого, — вона спокійна, чиста, походить більше на щиру приязнь, на почуте своєї рівности і солідарности з коханим предметом, і така любов спосібна перетривати всякі нещастя, — бо вона одно з любячих робити для другого конечним, природним складником життя, як воздух, хліб, книжку, працю. Се булоб одно. А дру-

ге, що потрібно — се високої, гуманної і чесної ціли, за котруб того подружжя боролося спільною силою весь вік; тота боротьба одна може вічно піддержувати їх любов, бо любячи свою спільну ціль, мимоволі любитися і цінитися кожного, хто йде до тої самої цілі”. Третя умова „щасливого подружжя при теперішніх обставинах — се обопільна свобода ділання: одно не повинно вязати другого, повинно бути зрозуміле на всякі похибки другого, від котрих не свобідний ні один чоловік, — загалом повинні поступати приязню і тактовно”.

Розписавшись широко про свої погляди боявся Франко, що занудить Ольгу у своїм листом, викидав собі, чому не вміє писати таких ніжних, теплих, сердечних листів, як вона, чому йому не йдуть такі слова та звороти під перо. „Нераз думаю, — писав він, — що ти готова з того вносити, що я холодний, що не люблю тебе або перестаю любити, і тота думка мучит мене гірше. Але ні, — правда? — моя кохана Ольго, — ти так не думаєш! Ти знаєш, що я тебе люблю так само щиро і горячо, як ти мене, ти знаєш, що чуте моє, чим горячійше і глибше, тим менше може переливатися в слова, ти знаєш, що найщирійше цілуєся мовчачи”.

В найблизшій листі питав Франко Ольгу, чому вона гризеться чим небудь і зараз плаче. Повірила чужим словам, що Франко забуває про неї, а тоді, коли він писав про се сам, не хотіла вірити. Зіритувало її те, що згадав їй Славко. „Славко, — писав Франко, — бачится, споминав тобі о нашої розмові про плятонічну любов, котру я вважав, як се ти сама знаєш, неприродною і недовговічною. При тій спосібности я сказав, що дивно ми, коли ти пишеш, що ти вдоволити бся жити весь вік осібно від мене, знаючи тільки

то, що я тебе люблю. Я сказав, що се неможлива річ і що сам ніколиб сим не вдоволився. Чи ж в тім було що злого, щось такого, що могло тобі дати повід до гризоти? Серденько дороге, вір же й ти мені і моїй любові так, як я тобі вірю! Яж, як сама знаєш, люблю тебе першу в житю; пізнаючи і любячи тебе, я пізнав женщину перший раз. Ти знаєш, що відколим тебе побачив, аж до тепер — любов до тебе була моєю провідною зізвздою, що вона стала для мене чимось так природним, так конечним і сильним, як само жите, як друга натура. Може бути, що для того я так мало, так нескладно говорю о своїй любові! Не гризися, любочко, я остану тобі вірний, як доси, а нікотра женщина не зможе витиснути тебе з могого серця! Я надіюся, що не довго вже прийдеся нам терпіти розлуку, що швидше чи пізнійше ми злучимся, що будем жити хотьби із дня на день, але раз-ураз працюючи, борючись і тим самим усе більше любячись”.

В осени 1878 р. поїхали обидві Рошкевичівни до Іваниківки коло Станиславова, де їх вуйко Іван Руденський був парохом. Вибралися на празник на св. Михайла, а перебули там майже цілу зиму. Туди вже міг писати Франко цілком свобідно, без ніяких перешкод. Тому й зрозуміла радість Франка вже в першій листі до Ольги з часу її побуту в Іваниківці. „Дужем рад, — писав він, — що можу вже раз написати до тебе, як Бог приказав, і не потребу мучитися з проклятою цитриною. Лист твій получив і надіюся, що тепер переписка наша піде дещо живіще, т. є. не то, що будем писати до себе довжезні листи, повні паперової та атраментової любови, але радше будемо могли при всякій нагоді лекше, порозумітися. Ах, любочко, коб нам побачитися, пожити разом без жури

бодай коротко, — та що кажу, без журри”, — нехайби і з журою і з лихом так, як тепер, щоб тільки разом, а відтак нехайби діялося, що би хотіло!” Повідомляв, що останніми днями був трохи хорий на горло, але тепер уже зовсім здоровий і відчуваю якусь жадоу праці. І саме в дальшій тексті листу Франко оповідав широко про свої зайняття.

Діждавшись листу від Ольги, писав Франко на св. Миколи: „Любка моя сердечна, дорога! Сам не знаю, що міні такого було, що так нетерпеливо, з такою тоскою і тугою ждав я твого письма. І ось діждався наконєць, і не одного, а двох нараз! Серденько мое, — як я ввадувався, побачивши знов твое миле письмо. прочитавши, — ні, почувши твої слова, твою бесіду, твої мисли! Яка ти добра, сердечна, щира! Я вчора цілісенький день ходив немов на крилах. Сам не знаю, що се, що моя любов тими часами так зросла, зміцніла, просвітліла. Майже що ночі бачу тебе у сні, бачу в тих коротких, найщасливійших хвилях, коли ми були разом, коли ніхто вовком не дивився на нас і весь світ, бачилось, усміхався нашому щастю. І сесі то хвилі раз по разу відживають в моїх снах і додають мені сили і веселости”.

З тогож листу виходить, що Франко листувався з Ольгою, підписуючися також жіночим іменем: Мільця. В тім же листі Франко широко оповідав про свої письменницькі пляни та зайняття. У відповідь на се по словам Франка, Ольга зробила з нього „найбільшого руского писателя”. „Се міні гарно! — писав Франко 26. грудня 1878 р. Знаєш, — прочитавши вчора твій лист, я й справді розвеселився мов дитина! Ми, закохані, справді діти, і то діти в найкращім (так міні здаєся) значіню того слова, хоть не в ідеальнім. Що не-

будь” смутит або розєднує між собою. Як то мило бути такою дитиною, — от як приміром я, вже років зо штири. Християнин то розцвітає, то увядає”. Всетакі в очах Франка Ольга дивилася серіознійше на справу, видалася йому дозрілійшою й розумнійшою.

На побоювання Ольги, чи ідеалом жінки не є для Франка письменниця, він писав ось що: Любцю моя, — тиж не журися ані капинки. Ідеал мій є **жінчина** в повнім значіню слова, жінчина-чоловік, жінчина-мисляча, розумна, чесна і переконана, а таким ідеалом ти можеш бути, — впрочім до того ідеалу загального додати ще лишень жінчину любячу, горячу, сердечну, щирю, — і се весь мій ідеал. — а таким ідеалом ти, конечно, будеш”. Не ідеалізованне письменницького життя, але любов до неї, бажанне, щоб вона розвивалася й поступала наперед, ось що склонювало Франка намовляти Ольгу стати письменницею.

Користаючи з того, що в своїй відповіді Ольга назвала Франка „пестієм”, питав він у найближшій листі з 2. січня 1879: „Я пестій? Хтож мене розпестив? Може ви, ласкава папі? Чи не тогди ви мене розпестили, як я від осьмої кляси до другого року філософії вздыхав, мучився і кляв сам на себе, щоб сказати вам одно „ти”, почути ваше „люблю”, обняти, поцілувати вас? Чи то може ви розпестили мене за той тиждень, коли справді на серію забиралися мене пестити? Як ви гадаєте? Правда, добрі люде перервали вашу роботу і почали пестити мене на инчу нуту, „против волоса”. Або може ви розпестили мене в тих коротких хвилях, котрі ми ще відтак бачилися з собою? Як гадаєте? Ох, Олю, Олю! Жите мое зложено з паперу та всякої погані, — а й любов, той єдиний цвіт — також переважно папіровий!” З огляду на те, що Ольга підписалася

його нареченою, писав Франко: „Серце моє, --- якось собі не можу пригадати, коли то були наші заручини. Коротку, бестія, пам'ять маю”.

Одержавши лист Ольги, був Франко дуже лютий на себе, що не вмів делікатно жартувати, що його жарт виходив грубим, незграбним і разив кожного. Дивувався, як Ольга, знаючи його натуру, могла полюбити його. „Але тьфу, — писав він у листі з 15 січня 1879 р., - покину тоті погані думки, - і так з них ні мені радості ні тобі. Пощо нам мучитися всякими поганими рефлексіями тепер, коли наша любов ще горячо падає, поки ми ще молоді і маєм силу до боротьби з житєм? Прийде старість, то тоді й без нашої волі „Бабуня-Грижа” засяде коло нас, а тепер цур їй! Неправда, серце моє?”

В найближшій листі з 26 січня писав Франко, що „любов така, якою вона повинна бути у людей образованих і свободних від усяких пересудів, повинна опиратися на стислий науковий аналізі власних характерів, цілей, змагань, се раз, і подруге на докладнім пізнанню людської природи взагалі, на пізнанню тих прав натуральних, котрим підлягає людський дух і людське тіло. Тоді всяка зміна, котра незнаючих людей поражає мов грім з ясного неба, а пераз навіть зводить їх з розуму, — для них буде ділом природним, конечним і справедливим, не відбере їм спокою, бо дозволит їм слідити причини в перших завязках і обрахувати наперед skutки. Такі тільки люде зможуть любитися сильно, спокійно, довго.”

В иншим листі признавався Франко, що він ставав сам не свій, коли не було від Ольги листу в той день, коли по його обрахунку повинен був лист надійти.” „Ах, та ні, я знаю, що се таке! --- писав він. Як чоловік сидит в

душній тюрмі, то спомианє, правда з жалем про чистий воздух, --- але поволи відвикне від него, --- але коли на хвилину вийде на двір, дихне свіжим, ясним, здоровим воздухом, --- а відтак его женут назад в тісну, погану клітку, — ах, тоді смерти хочеся. Так і ти, любо моя, стала тепер, коли можу частійше обмінюватися з тобою думками, - неначе чистий воздух для мене, немов сонце ясне, з котрим чоловік не може розстатися. Ах, сонце моє, — в днях поганих, в днях смутку, розпукки, самоти, погани, — я відвик був від тебе, я думав, що зможу зовсім тебе забути, думав, що зможу вічно жити в тій погани, - а може думав і ще що інше, — та чорт побори і ті дни і ті мисли! Але тепер, коли твій образ знов віджив перед моєю душою в цілій давній красі, коли твоя любов наново огріла мене і отрясла з льду і всякої погані, — любцю моя, тепер я не можу подумати собі, чим би я був без тебе, --- не можу представити собі, на які би я зійшов дороги, як би прийшло розстатися з тобою на всігди. Я тепер ажень пізнав, який неоцінний скарб для мене - твоя любов.”

В перших місяцях 1879 р. Ольга порозумілася з Франком і вона поїхала в лютім до Львова з ввечним братом, студентом права, сином пароха Руденського, що не противився тому. У Львові був брат матери Ольги урядником; до нього заїхала Ольга та в його домі бачилася з Франком, що прийшов туди з братом Ольги Ярославом. З листів виходить, що при повороті Ольги товаришив їй і Франко. Бодай в однім із листів він писав до неї ось що: „Передовсім мушу тобі сказати, що після цілої історії чуюся таким сильним, здоровим, вдоволеним, веселим охочим до роботи, що бачиться, тепер зможу переломати всякі труднощі, які міні послідними часами на-

сувалися.” Вразіння, які він виніс, були гарні, щасливі, чисті. Франко порівнював себе з купцем, що привіз із Індії повний корабель усяких дорогоцінних скарбів і тішиться ними, любиться наперед їх красою, хоча ще не мав часу розпакувати їх і придивитися кожному кусникови зосібна.

Про їзду Ольги до Львова довідався її батько щойно пізніше в літі й се ще збільшило його неохоту до Франка. Становище Ольги вдома стало нестерпне. Тому й згодилася вона дати свою руку богословови Володимирови Озаркевичеві, синові священника й посла Івана Озаркевича. Володимир був у Лолині ще перед виїздом Рошкевичів до Іваниківки, пізніше з'явився в Іваниківці, а по поверті Ольги до Лолина частіше почав бувати в Рошкевичів. Франко зразу не важився дораджувати Ользі йти за Озаркевича, „бо сам чую — писав до Ольги — аж надто добре, що стративши тебе, стратив бим всяку опору в житю, всяку надію і пропав бим, як пес на ярмарку.” Почуваючи Ольжину „неохоту до роздавання кошів”, брався Франко запобігти сьому лиху тим способом, що напише до Озаркевича лист від себе й оповість відкрито й чисто, як стояло діло з Франком і Ольгою.

В часі коли вже Рошкевич довідався про їзду доньки до Львова, й коли Ольга просила ради, що має відповісти Озаркевичеві, писав Франко дріжаючою рукою: ” Люблю тебе, тільки не так, як давніше, а сто раз сильніше, сто раз глибше, щиріше, сердечніше, відколи знаю, що й ти скомпромітована, як я, що й ти терпиш. Ти кажеш, що ми муштини судимо остро, — може бути, — але я тепер нічо-нічо не хочу судити, я тепер себе і все кладу в твою руку, — роби, як знаєш, як думаєш. Рішайся і будь пе-

реконана, що я все буду тебе любити і вічно буду тобі вірний і потрафлю для твого добра так само терпіти, як ти для мого. Рахуючи, вважай мене не чоловіком з живим серцем, а єдинцею. Не вважай се за іронію. Я знаю, що в важнім разі я би потрафив так само не зважати на твоє серце і вважати тебе такоюж одиницею і нічим більше. Вважай, що моя доля — вітер в поли і що хто знає, куди мене кине. Вважай, оскільки ріжниця меже долею моєю і Озаркевича і рішай.”

Так одинока опора, як писав в одному із дальших листів, опора, на якій він держався стільки літ самохіть усунулася перед Франком. Свое схвилювання наглою зміною свого роману переплатив він кількаразовим вибухом крові, на щастє не дуже сильним. В одному із листів, які писав далі, навіть пару літ по шлюбі Ольги, а які мали містом усякі літературні інтереси, тішився Франко надією, що побачить її бодай здалека в осені, коли вона приїде до Львова разом із чоловіком на його посвячення. На Ольжине вінчання написав Франко такий вірш:

Нераз нагадаю ті дні,
Коли ми враз гуляли, —
І в самоті нераз они
Відрадою ми стали.

Немов листки два на воді,
Так ми в житю зійшлися,
Но серця наші молоді
Навіки враз зрослися.

За скоро розділила нас
Рука могуча долі,
Но нашої приязни весь час
Не ослабить ніколи.

Згадай же й ти часом мене!
Я згадаю тя тожє, —
А нині враз прийми мое
Сердечное: „І Цасть Бже!”

Глибокою правдою дишуть слова цього вірша. Його правду стверджує Франків переклад Гайневого „Скону богів”, присвячений Ользі Озаркевичівій, стверджують і всі згадки про предмет своєї першої любови в пізнішій літературній творчості, від повісті „На дні” почавши. Ні одній Україні не судилося пізніше стати для Франка тим, чим була для нього Ольга Рошкевичівна.

ДО ДАВНИНИ.

Яка ти гарна, давноно!
Крізь тебе, наче крізь вікно
Гляджу кудись далеко, дуже,
Туди, де наша пісня тужить
За тим, що було і немає.
Орел під хмарами буяє,
Літають стадами гадки,
А з очеретів русалки
Виходять в степ, ідуть танком,
Мов оплітаючи вінком
Живим німу могилу тих,
Що ми забули вже про них.

Яка ти гарна давноно!
Було колись, було давно,
Травою вкритими степами,
І манівцями і ярами
В залізо куті, а свободні,
І неугнуті й непобідні
Не королі і не царі,
А наші рідні лицарі
Ідуть на зустріч ворогам,
Щоб волю вибороти нам.

Яка ти гарна давноно!
Дивлюсь і бачу неодну,
Чого нам нині не стрінути.
Якісь давні, забуті нуті
Вчуваються у далині,
Якісь зітхання і плачі
Невольницькі із Царгороду,
Мов хтось гукає у ночі:
„Терпіть за будучність народу,
Так, як терпіли ми колись,
Хоч ті часи перевелись!”

Яка ти гарна давноно!
Хоч темно так і студено,
Скриваєш в собі жар вічистий,
І навіть в наші подлі дні,
Хто при твоїм святім огні
Огріється, стається чистий,
Сильніший тілом і душею,
Гордїйший силою своєю,
Не раб безвольний, а лицар, —
О давноно, ти чарів — чар!

Богдан Лепкий.

Про гетьмана Івана Мазепу.

I.
КОЗАЦЬКІ повстання, що зни-
мались на В. Україні від
кінця 16-го віку, мали под-
війний характер: суспіль-
ний — проти утиску з боку польської
шляхти, і релігійно-політичний: проти
польської держави, що насаджувала
всіми способами унію з Римом, нехту-
ючи при тім православем та недопус-
каючи православних владик до участі
в польськім сепаті.

І Хмельницький з початку не мріяв
про самостійність і доперва по зборів-
ськім договорі 1649 почав — як каже
проф. Д. Дорошенко думати вже за
самостійну українську державу і вели-
чав себе „самодержавцем руським”.

Його старання оженити свого сина з
дочкою молдавського господаря (кня-
зя) Василя Лупула — доказують, що
він вже старався о заложенне династії
і позискання собі помочи сусідного
володаря. — Він мудрою заграничною
політикою старається все о нових
союзників а коли показалося, що
татарська поміч усе непевна, бо
Татаре майже при всіх найважній-
ших баталіях його зраджували (під
Зборовом, Берестечком, Жванцем)
то він рішився на прийняття про-
текцій московського царя. Був це
перейславський договір з 1654 р., ко-
трий був нічим иншим як лише новою
політичною унією, дарма, що Україна
мала забезпечене право дипломатич-
них переговорів з иншими державами.

Москалі взялися відразу до справи реально і всадили свою **кріпку залог у Київ**. Хмельницький скоро, а зосібна підчас спільно з Москалями веденої війни проти Польщі в 1655 році переконався про велику небезпеку яка через злуку з Москвою грозить Україні, і тому заключив відповідні договори зі Швецією та Семигородом а в р. 1657 при помочи цих держав розпочав нову війну з Польщею, чому одначе Москва рішучо противилась. Одним словом ті воєнні і політичні пляни Богдана не повелися, він з горя занедужав і помер в липні 1657 р.

Політику в напрямі нового визволення України повели далі його славні наслідники: Іван Виговський та Петро Дорошенко, але і вони мусіли лаявувати між всіма трема небезпечними сусідами.

Виговський маніфестом до європейських держав виповідає унію державну з Москвою і гадяцьким трактатом з р. 1658 (впрочім повним державницького українського змислу) опирається на Польщу.

Маючи обезпечені плечі — Виговський кидається на Москалів і під Котопами вибиває їх 30,000, не рахуючи вже полонених.

Своєвільність Запорожців під героїським отаманом Сірком нищить той величезний успіх Виговського, а доводить до нової переваги Москви. Виговський на початку своєї кампанії повиганяв всі московські гарнізони з України; однак по (поновім) виборі Юрка Хмельницького гетьманом Москалі ще кріпше беруть Україну в свої кігті та осаджують своїх воеводів залогами не лиш в Києві, але ще і в Чернігові, Ніжині, Переяславі, Умані та Брацлаві.

І ось перед нашими очима розвертається образ справдішної „руїни”: боротьба братів з братами; одні опи-

раються на допомозі з боку Москви як нпр. Сомко, другі на Польщу.

Добиваються власти нікчемні: кареровичі — як Тетеря та Хапенко — польонофіли, або як Бруховецький, Многогрішний Самойлович — москвофіли.

Великий соборницький політик, Дорошенко наслідник по державній думці Богдана та Виговського видячи безвиглядність дальшої боротьби добровільно складає в р. 1676 булаву, зрікаючись її тимсамим фактично на річ Самойловича, котрого Москва з великої вдяки висилає кілька літ пізніше на Сибір.

Але уже в 1667 році Москва доконала еше більшого діла: вона в **Андрусові поділилася фактично з Польщею українською землею**. Задержуючи для себе ціле лівобережжя а на правім березі лише Київ. Царська **Москва**, той восхвалений **оборонець православя** — віддає цілу правобережну Україну з її **православним** людом на поталу польській шляхті, унії та Єзуїтам! Цілком таке саме як в 253 літ пізнійше (1920) в Ризі „пролетарська” Москва большевиків віддала „**пролетарат**” Західної України (біля 8 мільонів) на поталу шляхетсько-бюрократичній пенесівській **Польщі!**

Сімнайцятий вік не приніс Україні повного, себто державного визволення. За сильні були сусідні, заборчі держави, на самій Україні не удалося ще зконструувати сильного державного центра, великі державницькі пляни Виговського та Дорошенка не знаходили еше загального зрозуміння, особисті інтереси поодиноких амбітників в роді явного вже відступника Бруховецького — перехресчували і найкращі пляни державників.

До того прилучилася еше і соціяльна боротьба між визначною старшиною козацькою а козаками та „по-

сполитими". Та старшина бралася у всім наслідувати польську шляхту і иншого ладу собі не представляла як шляхотсько-панщизняний.

Тому їй еще більше подобались суспільні відносини пануючі в Московщині і вона старалась всіма силами і у себе до цього довести.

„Знов-же таки і Москві каже пр. Д. Дорошенко в своїм „Курсі історії України" — було на руку, що на Україні заводяться такі порядки, як в Московщині — іменно що до становища селянської маси, Москва дуже зручно використовувала те противенство, що повставало у Гетьманщині між старшиною і простим козацтвом та селянством — виставляючи царя в очах народа ніби **оборонцем проти кривди з боку старшини**, а старшину манила скріпленням її соціального й економічного становища, як що вона буде вірна цареві, і не буде обстоювати широкої автономії України”.

Тільки проф. Дорошенко.

Козацька старшина в своїй переважній більшості і справді була вірна, аж за вірна московським царям і їх політиці. А вжеж сто літ пізнійше цариця Катерина II. надаючи потомкам тих старшин **„грамоти на дворянство”** так їх приєднала до себе, що й не могла нахвалитися їх **„самоотверженности”**.

Та, так звана гетьманцем Липинським **„провідна кляса”** стала гніздом національних зрадників, стала... **„грязею Москви”** як її назвав Шевченко і треба би на голову впасти, щоби відбирати нашому велико-українському селянинові ґрунта, які дорогою революції перейшли в його посідання а віддавати ту, століттями його кровю і потом пересяклу землю в руки спроваджених наново ззаграниці панів-дідичів, котрі би очевидно знову лише з його праці жили і шукали за новим

„властелином”, що пильнував би їх інтересів.

Що з тої поміщицької кляси виходили часом і **українофіли**, котрі любувались козачком, запіканкою та широкими штанами (гляди „Пан народолобець” Мирного) — це не є ніяка потіха; бож що **україно-філ** то ще не **Українець!**

А такий **білий крук** поміж чорними як **Евген Чикаленко** — це лише виімок. Та на жаль таких білих круків більше майже не було — а лишились лише **„славних прадідів великих правнуки погані”** як їх назвав Шевченко. І для таких поганців — дармоїдів відбирати землю з рук працюючого українського мужика-хлібороба а їх на **„провідну клясу”** аванзувати — чи можливе вже більше божевілья?!

Однакож заки Москві повелося довести козацьку старшину аж до такої деправації — вона мала еще до згризнення дуже твердий оріх: це був **Мазепа зі своїми найближчими співробітниками**, товаришами по шаблі та по державнотворчих замислах. Це були **Мазепинці** — еще до нинішнього дня предмет безмежної ненависти у всіх білих чи червоних московських імперялістів та у ренегатів-москвофілів.

Це були **Мазепинці**, що по віки лишаться у українського народа **предметом почитання і вдяки!**

II.

Дві корисні нагоди лучалися Україні у 18-му столітті, щоби вибитися з неволі московської а може заразом і з польської та проголосити себе самостійною державою.

Першою нагодою була так звана **північна війна** (від 1700 р.) ведена з одного боку московським царем **Петром** (прозваним пізнійше „великим”) що стояв в союзі з польським королем Августом II-им „сильний” (тілом!) та

з Данією, а з другого— шведським королем Карлом 12-им, що стояв в союзі з тою частиною польської шляхти, що вибрала на польського короля воєводу Станіслава Лещинського.

Про ту нагоду скажу в отчій статті дещо більше. — Докищо однак зазначу, що другою такою нагодою був бунт московських козаків і мужиків під проводом самозванця Пугачова, що себе видавав за царя Петра 3-ого вбитого ще **1762 р.** заушниками його власної жінки Катерини, яка й проголосила себе царицею, яко Катерина 2-га.

Повстання Пугачова припадає на 1773 і 1774-ий рік, в часі, коли Польща була власне по першій розділі отже дуже ослаблена. Значна частина її українських земель пішла під Росію, через що сила українського елемента в тій останній державі значно побільшилася. Коли би було повелося повстання Пугачова то він удаючи далше царя Петра III-го був би мав забагато до роботи з внутрішнім уладженням Росії. мусів би отже здержати заборчу політику російського царства зглядом України.

Тоді певно відновилабися була гетьманщина яко самостійна держава, а можливе і це, що Запорожжя стало би тим осередком навкруг котрого була би кристалізувалася нова українська держава. Будь що будь — тодішній кошовий отаман Кальнощевський розумів вимоги нового часу і тому став заселювати Запорожські землі виходцями з інших українських земель. Він старався взагалі переробити те Запорожжя, що було радше воєнним орденем призначеним до боротьби з „невірними“ Татарами та Турками — на звичайну мирну республіку з осілим селянським та міщанським населенням.

Але бунт Пугачева не повівся і Катерина ще того самого року, коли

страчено Пугачова (1775) наказала остаточно Січ зруйнувати, а всі маєтки її пограбувати. Так зникла з історичної сцени послідна організація, що могла стати завязком української самостійної держави.

Про зруйнування Січі оголосив дуже інтересну і поучаючу статтю проф. укр. унів. в Празі **Біднов** в „**Літературно-Науковім Вістнику**“ за рік 1925. Я на цій місци горячо раджу нашим американським свідомішим громадянам і товариствам предплачувати цей місячник. (Адреса: Львів, ул. Чарнецького ч. 24. Річно 4 долари).

Більше того рода видань українських взагалі нема, а „Л. Н. Вістником“ ми могли би сміло похвалитись і перед другими народами, а навіть перед Американцями, що вправді мають цілий ряд „магазинів“, але о скільки чую від других — звичайно менше серйозних як наш львівський. Піддержати його є нашим святим обовязком.

—o—

Так звана **північна війна** (від 1700 до 1721 р.) була боротьбою о полуднево - східні береги балтійського моря. В тих часах уважано Швецію за одну з перворядних воєнних держав в Европі а за першу взагалі на півночі цієї частини світа. Коли би Швеція добровільно згодилася, на те, щоби те побережжя зайняла Росія, що прямувала до панування на балтійським морю, то тоді Швеція стратила би всяке політичне значіння і упала би на ступень другорядної держави.

І для Росії був це важний іспит, бо від зложення його залежало взагалі її існування. Її конкурентом до Балтики була і Польща, але вона існувала того не зложила, сталою і твердою доступу до моря не здобула та остаточно стала жертвою сусідів. Причинилася до того очевидно

не мало ментальність пануючої в Польщі шляхти, котра всю свою енергію звернула на схід, на забір українських та білоруських земель а цілком майже не дбала о західну границю та о обезпеченне доступу до балтійського моря. Після переконання дуже широкоглядного польського політика посла Яна Заморського це стало й причиною упадку Польщі.

Уже попередники царя Петра — за часів шведських королів Густава Адольфа II-го та Карла X-го Густава старались наблизитися до берегів балтійського моря. Ті послідні вправді відперли московський напір, але це було замало.

Було ясным, що цих берегів Швеція не зможе оборонити сама лише дефензивною війною. Лише ґрунтовним покопашем Москви припали би балтійські провінції побідникови — як каже др. Д. Донцов*) мов той лостиглий овоч. Не диво отже, що Карло XII-ий рішився на таку безпардонну війну, тимбільше, що це лежало по лінії політики його попередника Карла X-го Густава.

Та війна привела Карла XII-го аж на Україну а др. Донцов старається доказати, що це не була ніяка „легкодушність” з боку Карла, як дехто з істориків думає, але що це виплинуло з самих обставин.

У всякому разі та війна дала Україні добру нагоду до визволення зпід московського ярма, тимбільше, що і Польща сталася в тім часі сценою великої межиусобиці.

Тодішній гетьман Іван Мазепа скористав і справді з цієї нагоди.

—о—

III.

Іван Мазепа уродився правдоподібно в р. 1629 яко син Степана власника Мазепищ та Марини з роду Мокієвських. Вона була освіченою людиною і мала на свого сина великий вплив. Іван учився у Братській школі в Києві, почім вислав його батько на двір польського короля Яна Казіміра. Видячи його великі здібности і сприт — післяв його король разом ще з двома іншими молодими шляхтичами на науку за границю. Було це в р. 1654 -1657. Коли Мазепа повернув з тих заграничних студій уживав його король до дипломатичних місій в переговорах з українськими гетьманами. Мазепа перейшов потім на службу до гетьманів Дорошенка та Самойловича, котрий його рівнож вислав на переговори а то з Московією.

Гетьманом вибрано його в р. 1687 на козацькій раді над річкою Коломаком.

Інтересним є, що говорить про Україну і Мазепу французський письменник славний **Вольтер** (ур. 1694 р. — † 1778). в своїй **Історії Карла XII-го** написаній біля 1727 р. головню на підставі безпосередних звітів людей, що роками цілими жили в оточенню Карла зглядно Петра Великого.

„Україна — пише Вольтер — старалася від давних літ бути **цілком свобідною**, понеже однак вона була оточена з усіх сторін Росією, Туреччиною та Польщею то мусіла вона шукати собі опікуна і тому мусіла піддатися під владсть одної з тих держав. — Передовсім вибрала вона собі на зверхника польську республіку, але та обходила-ся з Українцями вже западто як з підданими. — Потім піддалася Україна під опіку Росії, але та знову обходила-ся з мешканцями України — мов з рабами. Українські козаки мали перше право вибирати з поміж себе князя,

*) „Похід Карла XII-го на Україну”.

котрого вони називали генералом (тут Вольтер має на прикметі очевидно „гетьмана”. Др. К. Т.) але вскорі те право їм відібрано, і їх начальника іменував російський двір”. Тут очевидно говорить Вольтер взагалі про вплив російського уряду на вибір гетьмана. А далше говорить він про Мазепу так:

„Мазепа був вихований на дворі Яна Казимира яко паж, і там позискав деяке знання”. А далше каже про нього Вольтер так:

„Перевага його розуму здобула йому велике поважання для нього поміж козаками а вплив його ріс з кожним днем”.

Що найбільше бє в очи у повизших словах Вольтера то це, що він цілком виразно вже перед **200 роками** зве нашу Вітчину **Україною**. Так її знала тоді ціла культурна Європа і так вона звеся і на тодішніх географічних картах. Не є то отже якесь видумане імя, як говорять різні кацапські ренегати, але дуже давно знане імя на означенне нашого краю.

Становище Мазепи було дуже трудне — головно з уваги на ворожі і заборчі пляни Москви зглядом України. Москва повводила в різні міста України своїх воеводів з відділами московського війська і ті відділи постійно збільшувала. Навіть самому Мазепі усадовила під боком московський полк, ніби-то гвардію для Мазепи. Він числив зразу 700 салдатів а потім 1000. Властиве його завдання було — арештувати самого Мазепу, коли би він став для Москви небезпечний або вже непотрібний.

З другого боку цар Петро визискував в нечуваний спосіб козацьку армію для своїх численних воєн, хотя її удержувати і прохарчовувати мусіла сама Україна.

Сам Мазепа в часі перших 12 літ свого гетьмановання відбудув 11 літних і 12 зимових походів.

Москва не питала гетьмана чи він має гроші на ті величезні видатки, а цар прислав тільки указ: „Пішли 20 тисяч війська! Йди сам з цілим військом! Вишли для 15 тисяч людей харчів на три місяці! Будуй фортецу!”

Плян царя був ясний: як війнами вигубить козацтво, як обсадить Україну воеводами і своїм військом, то тоді поволи заступить козацьку старшину Москалями і аж тоді роздасть всю українську землю московським панам та заведе на Україні таке кріпацтво, як в Московщині, то є, прикріпить селян до землі, так, що вони вже не будуть мали права переноситись з місця на місце.

Треба було такого хитрого політика як Мазепа, щоби ріжними способами ті московські замахы робити не шкідливими а рівночасно скріплювати відпорну силу свого власного народа.

Він старався також всіми способами брати в оборону „посполитих” селян та боронити їх від всяких надужить і обтяжень. Цего, що Мазепа своїми універсалами взглядно жалобами до царя на користь „посполитих” робив — ті послідні не знали або не уміли оцінити і тому всякі неправди московські звязували також і з іменем гетьмана. Це потім дуже заважило, підчас повстання Мазепи для виборення свободи Україні. Було це велике а беременне в сумні наслідки непорозумінне.

Я вже згадував у другій частині цієї статті, що в р. 1700 вибухла так звана **північна війна**. Отже ще того самого року наказав цар Петро вислати козаків на північ поза Україну, щоби помагали Полякам бити Шведів. Так само, було і в рр. 1703, 1704 і пізнійше.

В р. 1700 відпіс Карло XII-ий під

Нарвою велику перемогу над Москалями, хоча їх було над **50,000** — а він мав лише **8,000** з собою. Але місто використати свою перемогу і змусити Петра до корисного для себе миру — Карло кинувся на короля польського Августа, що був рівночасно електором саксонським, то є мав голос при виборі німецького імператора. Карло його дуже ненавидів і через ту боротьбу утратив кілька дорогих літ, котрі цар Петро використав для реорганізації своєї армії. Петро навіть свою нову столицю Петербург зажив (1703) на території забороненій у Шведів.

Доперва в р. 1707 рушив Карло 12-ий з 45,000-ною армією проти Росії. Петро однак уникав рішучої битви.

Видячи, що політика царя Петра іде в тім напрямі, щоби знищити поволі і всякий слід по автономії України — Мазепа вже від довшого часу продумував над цим, як бито при помочи Шведів позбутися московського ярма а Україну зробити самостійною державою. Його політика і цілі його поступованне були однак дуже обережні, бо раз — на карку йому сиділи різні московські воеводи та шпioni — а друге — і між козацькими старшинами було досить таких негідників, що для позискання ласки у царя — доносили йому про все, що в поведінню гетьмана видавалось їм за шкідливе для московських інтересів. Гетьман старався по можності усувати на бік таких непевних людей, що однак не все йому удавалось.

А вжеж були межі козацькою старшиною і такі патріоти, що й самі піддержували у гетьмана його нехиль до Москви.

IV.

У Польщі тимчасом велася велика міжусобиця поміж прихильниками короля Августа а прихильниками но-

вого, під впливом Карла 12-го обраного короля Станіслава Лещинського. Мазепа уже від р. **1705** позіставав у звязи з тою шведською партією в Польщі. Але доперва коли в жовтні 1707 р. одержав він нові, прихильні для своїх плянів письма від тої партії звівся він зі своїми плянами свому писареві Орликові і запряг його на стисле задержання тайни. Тоді то Мазепа заявив торжественно Орликові:

„Я кличу Всемогучого Бога за свідка і запрягаюсь, що не ради своєї користи, не ради високої пошани, не задля багатства або інших примх, я заради усіх вас, що під моїм урядом і регіментом єсте, і для жінок і дітей ваших, для загального добра матері нашої, бідної України, для користи усього війська Запорозького і народу українського, для збільшення і розвитку військових прав і вольностей, хочу я за поміччю Бога так зробити, щоб ви з жінками і дітьми вашими і Край Рідний з військом Запорозьким не згинув ані під Москвою, ані під Шведами”.

Така клятва Мазепа не була ніяким фарисейством але впливом його щирого і палкого патріотизму. Коли би він ішов лише за своїми особистими інтересами, то він повинен був стати так безоглядно на службу цареві Петрові, як станув уже рік пізніше стародубський полковник Іван Скоропадський!

Мазепа був досі у Петра як найкраще записаний. — Коли в р. 1700 установив Петро високий ордер Андрея Первозванного то наділив ним найперше себе, а зараз на другім місци Мазепу. Петро обсипував його взагалі різними ласками — хоча раз підчас банкету в Москві і загрозив йому, що як буде занадто обстоювати права козаків то посадить його на пиль. Мазепа в тих часах доживав вже осьмий де-

сяток літ, був бездітний і мав земських дібр аж занадто. Надто Петро старався позискати для нього у німецького цісаря надання титулу князя римсько-німецької імперії. Це і сталося безпосередньо перед смертю Мазепи.

Найпершим і дуже довіреним Петра був Меншиков, що був колись пекарським челядником. Петро його зробив князем російським і виконання найважливіших завдань припоручав йому. Майже зараз по нім стояв у ласці царській Мазепа, а коли генеральний суддя Кочубей та полковник Іскра подали до царя донос проти Мазепи за його зносини зі Шведами то цар казав їх засудити на смерть і відослати Мазепі для виконання вироку. Їм і справді стягли голови 14 липня 1708 р. сто днів перед дійсним переходом Мазепи до Шведів.

Колиб Мазепа був самолюбом то стоячи вже і так над гробом треба було йому лиш у всім коритись цареві і виступати проти самостійницьких змагань козацької старшини, козаків та Запорожа, треба було піти слідами стародубського полковника Скоропадського, котрий для царської ласки та задля „лакомства нещасного” став зрадником Рідної Землі! Але Мазепа бачив, що лучаєсь незвичайна нагода використати війну Шведів з царем Петром і при тій нагоді вибороти для Рідного Народу повну самостійність від Москви. — Славний французький письменник **Вольтер** і справді підносить, що Мазепа хотів заложити **самостійну державу**.

А робив це Мазепа ставляючи всю на одну карту: він знав, що коли би йому не повелось то Петро всіх сил уживе, щоби його дістати в свої руки та замучить в страшних тортурах на смерть. Цей Петро — то був напів звір у своїх пристрастях: він же і свого власного сина власноручно катував кну-

том і казав його зі світа звести. Донський козак Булавін, що підняв повстання проти Петра, щоби своїх братів вибити зпід царського ярма і йому це не повелось — сам себе застрілив, бо знав які муки ждуть його з рук царя. — Так і Мазепа знав, що йому грозить на випадок неудачи — але преці рішився використати нагоду і визволити Рідний Край та Рідний Народ!

Його плян був такий, що як Карло 12-ий рушить з Литви на схід, на Москву, то цар буде примушений стягати московські гарнізони з України, а тимчасом Мазепа буде міг громадити українські війська і в відповідний часі заатакує Московщину з полудня.

І плян той був би знаменито удався, коли-б не зарозуміість та загонистість шведського короля, котрий не любив слухати старших і досвідних порадників. Він вже 21. вересня 1708 р. вступив у Гетьманщину, то є розпочав марш на полудневий схід. Шість день пізніше постигла його пляни велика неудача: іменно з Лівонії ішов за ним величезний транспорт харчів та муніції прикритий 16-ма тисячами добірного війська. По думці великого вояки і військового письменника пруського короля Фридриха Великого, що написав про Карла 12-го дуже интересну статтю — великою помилкою послідною було це, що він рушив в дорогу не ждучи аж той транспорт під командою генерала Левенгавпта надійде. Петро використав це і виконавши аж п'ять атаків, побив Левенгавпта під Лісною і забрав йому майже весь той транспорт. Це страшенно обезсилило армію Карла, та підкопало її довіре у свою непоборимість. Втрата муніції була причиною, що в битві під Полтавою на другий рік з 32-ох шведських гармат — лише чотири були в бою; решта не мала чим стріляти.

Цар Петро і сам признав пізнійше, що битва під Лісною — була головною підставою його полтавської побіди.

Коли Мазепа довідався, що Карло місто іти прямо на Москву — звернувся на Україну то дуже цим збентежився і скрикнув з досади до зібраних тоді власне у нього козацьких старшин:

„От чорт його сюди несе! Та він усі мої рахунки понівечив! Тепер він впровадить за собою у саме серце України московське військо, щоб до краю зруйнувати нас, на погибель нашу!”

Було однак завданням Мазепа як пайдовше не відкривати карт перед Москалями отже і відкладати як пайдовше явний перехід на шведську сторону.

Тимчасом Петро надіслав Мазепі інструкції, як має заховатись. Між иншим він мав гостро пазити, щоби ніхто не павязував з ворогом зносин. Рівночасно запросив цар гетьмана до своєї головної кватири. Однакож Мазепа викрутився від тої чести, покликуючись на свою недугу, так, що їхати було б йому цілком неможливо. Також не жалувал він запевнень про свою вірність і підданність.

Однак рівночасно відбував він наради зі своїми політичними приятелями над цим, як властиво заховуватись зглядом царських приказів. Коли піднесено думку, щоби негайно післати до Карла післанців і на будуче лише в порозумінню із ним робити всі дальші кроки — то гетьман рішучо застеріг лише собі самому рішати про пору, коли мож буде вступати в таку стислу звязь з Карлом. При тій нагоді показав він зібраним на нараді відозву, яку жав Шведи видали до Українців.

В письмах до царя та до його першого дорадника і заушника Меншикова поробив Мазепа ріжні пропозиції, що до воєнних заходів, які-би треба

доконче предприняти. Жалувався він рівночасно на брак грошей та инших засобів, оправдувався, що через недугу негоден деяких приказів царя виконати та запевнював його, що зробить все, щоби кожду хочби лиш думку про зраду придусити в самім зароді.

На це Меншиков запросив гетьмана на спільну раду. Однак це Мазепі не подобалось так як він побоювався, що Меншиков хоче його в цей спосіб дістати в свої руки. Мазепа відписав отже йому, що є смертельно хорий а тимчасом нараджувався в найстислійшій крузі своїх вірних над цим, чи вже не наспіла пора заявитись рішучо за Карлом 12-им.

Ухвала запала і справді в тому зміслі і тому вислано зараз до Карла післанця з відповідним письмом. У нім висказав Мазепа бажання покровительства з боку шведського короля, та велику радість з приходу шведської армії, з поміччю котрої він має надію звергти московське ярмо з України.

—o—

V.

Тимчасом вість про хворобу Мазепа дуже занепокоїла Меншикова і він рішивсь сам поїхати до нього та на власні очі переконатися як то властиво та слабкість виглядає.

І так — місто вістки про прихід Шведів, що мали вже 22. жовтня 1708 р. явитись над Десною — надійшла відомість, що Меншиков сам туй-туй явиться у гетьмана.

Ввиду цього Мазепа поїхав негайно до своєї столиці Батурина, а лишивши там сильну залогу сам подався за Десну до Карла. З ним було не більше як пиять тисяч козаків.

Перейшовши Десну він спинив своє військо, поставив в лави і так до нього промовив:

„Браття! **Настав наш час!** Покористуймося цією нагодою та віддячмо Москалям за їх насильство над нами, за всі нелюдські муки і неправду, що вчинено нам! Ось коли **прийшов час скинути ненависне ярмо і нашу Україну зробити вільною стороною, ні від кого залежною!**”

Дня 28. жовтня Карло 12-ий витав його вже у себе.

Тимчасом надїхав і Меншиков та довідався про відїзд гетьмана. Він поїхав за ним аж до Десни і на місці перекопався про перехід його до Шведів. Він звїстив отже про це царя та порадив йому, що тепер треба відповідними відозвами впливати на український народ. Петро так і зробив і в своїх відозвах називав Мазепу зрадником, що хотів віддати український народ під польське пановання та впровадити унію з Римом. Рівночасно зніс він всі ті данини, які наложив був Мазепа.

Очевидна річ, що такі твердження були лише підлою московською клеветою. А вже верхом московського фарисейства було знесення данин: таж їх мусів Мазепа накладати власне через розбишацьку політику Петра, котрий вимагав від Мазепи висилки в різні сторони світа все нових козацьких армій, але на їх удержання та на харчі нічого не давав. **Всі кошта таких воєн мусіла покривати сама Україна!** А тепер почав Петро робити Мазепу відповідальним за кошта воєнних виправ, які він сам устроював, і з яких Україна крім страти в людях, та маєтках абсолютно нічого не мала!

Очевидна річ, що і Мазепа не мовчав а видавав до народа відозви взиваючи його до скинення ненависного московського ярма. До визначних старшин, що ще не прилучились до нього посилав він осібні письма кладучи їм на серце обовязок стати на чолі сво-

їх полків і йти разом з ним на спільного ворога. — В грамоті до стародубського полковника **Івана Скоропадського** він навівши причини, що його довели до переходу на шведську сторону писав між иншим ось що:

„Московська потенція має уже віддавна „всезлобні” заміри проти нас; послїдними часами вона почала забирати в своє посїданнє українські городи (міста) а пограбувавши та довівши до нужди їх мешканців, вона почала виганяти їх із тих городів, котрі потім заселює своїми військами.

„Я дістав тайну остоорогу від своїх другів, та і сам я це ясно бачу, що **воріг хоче нас, гетьмана, всю старшину, полковників та усьо військове начальство захопити в свої руки, в свою тиранську неволю**, щоби викоріпити навіть само запорожське імя, всіх обернути в драгунів та салдатів а **весь український народ піддати у вічне рабство**. З такими то замірами Меншиков і Голіцин прийшли зі своїм військом та запрошували нашу старшину до московських обозів. Я довідався про це та зрозумів, що безсильна і невоїннича московська потенція, котра перед непоборимими шведськими військами усе спасається бігством — прийшла до нас не в тій ціли, щоби нас оборонити від Шведів, але щоби огнем, рабунками і убійствами винищити нас. І ось — за згодою всьої старшини — ми рішилися піддатись під протекцію шведського короля в тій надїї, що він оборонить нас від московського тиранського ярма і не лиш зверне нам всі права наші і вольности, але їх єще побільшить, та розширить. Його Величність заручив нам за всьо то своїм королівським словом а також і асекурацією даною на письмі”.

На кінци того свого письма гетьман Мазепа візвав Скоропадського, щоби поступав спільно із ним і щоби

знищив стоячий в Стародубі гарнізон. Колиб це однак було неможливим — то най утікає чимскорше в столицю Мазепи Батурин, бо інакше попаде в московські руки.

Однак **Скоропадський** не послухав ради і не пішов за візваннем великого українського патріота, але так, як той „Юда нечестивий, **не восхоті разуміти**“! А радше він зрозумів добре о що тут іде, але задумав скористати з тої суматохи на свою власну користь. Не о добро України і українського народу йому ходило, але о це, щоби самому дірватися **гетьманської почеси, хоча би і з рук смертельного ворога України!**

І справді — Скоропадський добре обчислив свої вигляди на власну користь! **На приказ Петра** чотирох (!) полковників (з котрих двох було наказних) — зі своїми сотниками та „військовими товаришами: скинули дня 4. падолиста 1708 р. Мазепу з гетьманства а на другий день вибрали гетьманом — **Скоропадського!** Дехто зі старшини хотів вибирати гетьманом чернігівського полковника **Полуботка**, але Петро не дозволив на це кажучи, що він за „хитрий“, і що з нього може вийти другий Мазепа. — Та „хитрість“ лежала у **патріотизмі** Полуботка: він і всер з ласки Петра яко вязень його в Петропавлівській кріпости в Петербурзі за то, що горячо обстоював права свого рідного народа!

Петро — був людиною мстивою і безсердечною: еше перед накиненням нового гетьмана він вислав Меншикова, щоби здобув і збурих гетьманську столицю Батурин. Залога цього міста під проводом полковника Чечеля та німецького офіцера Кенігзена боронилася по геройськи. Але знайшовся зрадник, старшина прилуцького полка **Іван Ніс**, котрий потайною фірткою впровадив Москалів до твердині. І так

Меншиков здобув Батурин і вирізав не лише козаків, а їх начальників замучив, але **вимордував** і всю цивільну людність: **мушин, жінок і дітей**, а їх тіла пустив на пострах рікою Сеймом!

Впрочім Петро мстився так і на інших місцевостях, що хочби лиш харчами (добровільно!) давали Шведам поміч: так він знищив Маячно, Нехворощу, Колєберду і ин. а людність їх вимордував. Очевидна річ, що і війська Скоропадського мусіли на приказ Петра брати участь у тім мордованню рідних братів...

— о —

VI.

Настала зима і операції военні мусіли припинитись. Зима та була незвичайно остра, так що навіть у Венеції (в Італії) позамерзли канали. Вона незвичайно ослабила шведську армію. А докищо — обі сторони вели завзяту пропаганду кожда на свою користь. Меншиков старався передовсім позискати грішми і дарунками Запорожців. Але вони під проводом свого кошового **Гордієнка** ухвалили на раді злуку з Мазепою. І так з кінцем марта 1709 р. рушило **15,000** Запорожців в дорогу а в Диканці зійшлися з Мазепою. Гордієнко зі старшиною увійшов в хату де був гетьман, поклонився, а бунчужний на знак пошани похилив отаманський бунчук. Тоді виголосив Гордієнко промову дякуючи Мазепі за те, що рішився визволити рідний край з московської неволі.

На ту промову відповів Мазепа ось як:

„Дякую вам Запорожці, що ви вірите мені. Славлю ваше пильне бажання добра Рідному Краєви! Коли **я пристав до шведського короля**, то не ради якої вигоди для себе, а **з любови до Рідної Країни**. У мене нема ані жінки, ні дітей, і я міг-би піти собі куди не-

будь та спокійно доживати віку. Але кермуючи стільки часу Україною щиро, скільки було моєї снаги та кебети, я не можу, забувши честь і щирю любов, скласти руки і покинути наші краї на волю гнобителя”.

Але і за той перехід запорожців до Мазени — пімстився цар Петро зараз в квітні 1709 р. З висланими проти Чортотлицької Січи військами пішов і зрадник козацький Галаган а цей намовив Січовиків піддатися.

Вони так і зробили — але Москалі їх вимордували, січові гармати і иншу зброю забрали, **церкву до тла вирабували, а навіть мерців витягали з могил та їм рубали голови!**

Карло робив впрочім еще инші заходи, щоби мати більше війська у рішаючій бою. На жаль Турки не розуміючи свого власного інтересу відмовили йому помочи, хоч вже два роки пізнійше над Прутом завдали Петрови велику поразку. Крім того мав ще Карло частину своєї армії в Польщі, але і та замішана в боротьбу з королем Августом не прийшла йому на поміч.

Заки прийшлося іти на Москву треба було передовсім здобути Полтаву, де замкнулася московська залага. Кілька штурмів Шведів на Полтаву не повелось, а тут еще і цар надійшов зі свіжим і великим війском. На раді що скликав Карло ухвалено податись у Польщу, але це не легко було зробити, бо позаду Шведів і козаків стояв зі своїми полками зрадник Скоропадський готовий кожної хвили кинутись на них. Треба було отже стати до бою а тут еще і Карло зістав ранений кулею в ногу.

На 27. червня (старого стилю) визначив Карло головну битву а коли побачив, що його лави захитуються сказав привязати ноші на два коні і так себе вести у бій. Це підбадьорило війско, але куля гарматня побила коні, а

Карло упав на землю. Пішла поголоска, що він убитий і Шведи пустилися в ристіч.

Тут еще одна важна приключка дучилась, котра також причинилась до програюї. Карло вислав генерала Крайца з 5-ма тисячами кавалерії, щоби той Москалів обійшов та вдарив на них з боку (з флянки). Той маневр був би безумовно удався і викликав між ворогами замішання, коли би був Крайц враз зі своїм війском не заблукався в лісах, так що взагалі участі в битві не взяв.

Противно — Москалям це удалось, і вони заатакували шведсько-українську армію не лиш з переду, але і з боку, та з задю. (Скоронадський!) Впрочім Петро мав до розпорядимости біля 80 тисяч війська тоді коли Карло не мав більше як 25 тисяч. Коли би Скоропадський з товаришами були не зрадили була би армія Карла не лиш сильнішою, але Петро не мав би до помочи тільки люда знаючого терен, та достарчуючи йому харчів. — Тай взагалі був би він аж до Полтави не дійшов.

Треба тут ще зазначити, що повий, рос. больш. історик М. Покровський подає між причинами побіди Петра між иншим і ту обстаову, що Москалі вже мали багнети на крісах, а Шведи ще ні. Це твердження видається мені неслухним: багнети заведено у Франції вже 1678 р. а після инших жерел навіть вже в 1640 р. — Не можливим є, щоби такий воевник як Карло XII. не знав про цей важний винахід і не впровадив його у своїй армії. Річ певна, що і в битві під Нарвою мусів він вже уживати багнетів. Впрочім ілюстрації, що відносяться до битви під Полтавою представляють шведську піхоту з багнетами. Це, очевидно, може бути помилкою, але всяка правдоподібність промавляє за тим, що багнети мали шведські піхотинці на-

віть вже під Нарвою не то що під Полтавою.

По битві утекли Карло і Мазепа з частиною війська за Дніпро. Більша часть Шведів, що не встигла переправитись через ріку, мусіла піддатись Меншикову. **Цар** старався за всяку ціну **дістати в свої руки Мазепу**, щоб з ним так зробити, як з другими козаками та Запорожцями, що попали йому в полон: їх він казав **мучити, ломити колесом та вбивати живцем на паль!**

Шведсько-козацькі недобитки перейшли нарешті на турецьку територію і 1-го серпня (1709 р.) опинилися в Бендерах. Сюди прислав Петро до Карла письмо, пропонуючи йому мир на ось яких умовах: 1) Уступити Москві чотири шведські провінції; 2) призначити Августа польським королем; 3) **видати Петрови Мазепу.**

Це останнє підле Петрове слово так розсердило короля, що він ціле пропозицію відкинув.

Тепер старався Петро підкупити Турків, щоб йому видали Мазепу, і хто зна до чого би було дійшло — коли би гетьман Мазепа хорий і перемучений утечею — а до того числячи вже 80 літ життя не вмер 22. серпня 1709 р. в Бендерах. Тіло його перевезено і поховано в Галацу, що належить тепер до Румунії.

Так помер на чужині великий патріот, великий і заслужений син України гетьман Іван Мазепа. За свого гетьмановання багато він зробив для українського шкільництва і культури та дійсно клав сильні підстави для самостійного, державного життя України.

На лихо --- нещасний збіг обставин і зрада з боку своїх, самолюбних людей знівечили його великі а дуже глибоко і спритно обдумані плани.

В шікаговській часописи „Січи” (ч. 21-е з 1925 р.) стоїть в статті описуючій Київ — ось яка увага:

„Часи гетьмана Мазени, що став в отвертій бою проти царя Росії. Український гетьман, оборонець і прикраситель України. Не вміли тоді наші одностайно стати”... не вміли! **Зрада і сварня, вислугування чужим**, підірвання гетьмана як і тепер. Тяжко стояти коло тих пам'ятників, що нагадують взрив гетьмана України за її державність. А тих пам'ятників у Києві більше, чим здається”.

Ці уваги — з малим виїмком — дуже слушні:

І справді **зрада, сварня та вислугування чужим, повалили великий плян Мазени визволення України.**

А головним **зрадником** за котрим пішли інші був власне **Іван Скоропадський**, котрий вислугувався **Москалям**, так як в р. 1918. його **потомок Павло** вислугувався зпершу **Німцям** а потім рівнож **Москалям**, з котрими він дня 14. листопада 1918 р. оголосив **злуку.**

Івана Скоропадського вибрала мала горстка **зрадників** під диктатом царя Петра і „під московськими мушкетерами” (крісами) як писали пізніше Запорожці; **Павла Скоропадського** вибрала в квітні 1918 р. якась **голота** зігнана Німцями до цирку (!) під охороною німецьких скорострілів, з котрих один висадили Німці аж на дах того цирку!

А було це тоді власне, коли Велика Україна мала і свій парламент: **Центральну Раду** і своє правительство: **Генеральний Секретаріат!**

Виїмок, про котрий я перше згадав, полягає ось в чім:

За гетьмана Мазени підозрівали його **Москалі**, що він хоче їх зрадити а Україну визволити;

За установленого з ласки Німців „гетьмана” Павла Скоропадського **підозрівали його українські патріоти,**

що він **тягне до Москалів** і хоче запропорити самостійність України.

Ті підозрішні сповнилися в обох випадках:

Мазена зрадив утіснителів України — **Москалів** і старався її освободити від їх пановання; **Павло Скоропадський** — зрадив Українців та проголосив 14. листопада 1918 р. злуку з Москвою!

Іван Мазепа зрадив ворогів; **Павло Скоропадський** зрадив своїх!

Ось в чім ріжниця!

І не було ще на світі такого підлого **народа**, щоби потомків національного **зрадника** оголосив своєю **пануючою династією**! Аж у нас найшлися такі гарні(?) люди!

Варта знати і це, що **Іван Скоропадський** хочаби підлизатись Петрови віддав у вічність царському фаворитови Меншикову міста Гадяч, та Батурин, а з ними повернув у кріпачтво цілу сотню стародубського полку (округа)! Були це перші маєтки на гетьманщині, котрими володіли не Українці. Так само роздав **Іван Скоропадський** інші землі Москалям Головкіну, Шафірову, Шеремстеву і другим, очевидно разом з людом, що тепер мусів на тих чужинців і ворогів робити панщину!

Дальше **Іван Скоропадський** віддав свою **доньку** за другого царського вірника **Москаля Толстого**! **Павло Скоропадський** зробив ще ліпше: він **сам оженився з Московкою** ще за молодих літ! Між Українками не було як видно пари! достойної такої парсуни!

VII.

Після того, як **Москалі** зруйнували Чортомлицьку Січ (в р. 1709) заснували ті Запорожці, що їх не досягла царська рука нову Січ над річкою Кам'янкою, там, де вона вливається до Дніпра. Там вони сиділи до 1711 року.

Колиж вони почули, що з наказу **Петра**, — „гетьман” з його ласки **Скоропадський** та генерал **Бутурлін** мають прийти з військом, щоби і ту Січ зруйнувати, — то вони подались еще далі на полудне та заснували в Алешках, коло Херзона, на татарській території нову Січ.

Одним словом: православні Українці мусіли **втікати від православного московського царя** та ратувати себе на **... музультманській землі**!

В літі 1710 р., коли Запорожці еще в Кам'янці кошом стояли, вислав **Скоропадський** до них письмо, в котрім намаляв їх, щоби просили ласки царя та вернули на старі запорожські землі.

Тодішній кошовий **Іосиф Криленко** разом з цілим Низовим Товариством відповіли йому так, як і личить відповідати національному зрадникови.

„Вельможний мосць-пане Скоропадський, гетьмане московський!

„Універсал ваш увеселительний, подписом руки вашої і московської і двома печатями — єдиною військовою а другою московською утвердженій — получили і по звичаю, на раді в слух всіх відчитали, нічого нового та користного для себе не чули, окрім **одна неправда та прелесть московська** изображена, одвіствуєм:

„А во первых — удивляемся, иж ваша милость не встидается титуловать (себе) Війська Запорожського обоіх боків **Дііпра гетьманом**, кдиж ми вашой милости ані самі собою, ані через послов наших, ані через письмо войсковое на той уряд **не обібрали**, на який ваша милость **возведені zostались под мушкетами московськими** внутри города Глухова”.

Далі в тому листі пишуть Запорожці гетьманови, **що він** сам з доброї волі — шию свою у **ярмо** тяжке мос-

ковське вкладає і „Отчизну” в нього впрягає, — що вже після смерті славної пам'яті Богдана Хмельницького московський уряд обмежує права і вольності козацькі, а тепер ще того більше, а через те Запорожці

„за поводом правдивого Отчизни нашої і вольностей військових ревнителів, славної пам'яті гетьмана. Івана Мазепи і согласієм військовим, а не занаушенням пана Константія Гордієнка, Атамана Кошового — оборони пайяснійшого короля шведського шукали...”

„Питиш, що ми отторгнулисьмося от свого природного монарха, його царського величества.

„Хібаж ваша милость того добре не знаєш, же **московські монархи** од початку козацького народу і владіння каганов (князів) аж до Хмельницького **ніколи нам не бивали природними панами**, але ми яко сами добровольно, без жадного насилія для заховання прав і вольностей наших, поддалися под оборону царську?”...

Далі пишуть Запорожці, що не можна виписати і перелічити усього того лиха, горя та утисків, що діяла Москва на Україні і що на них бідні люди

„за щасливого вашої милости региментарства — ярмом московським притиснені — плачливе ускаржаються **і вас всіх Отчизни згубцев, московських похлебцов**, же (зато, що) естесе одважне недержали одномислія з небожчиком гетьманом Мазепою і знами, **проклинають, і вічне**, если не спам'ятається — **проклинати будуть**”.

Аркас, з котрого „Історії України” цей лист наводжу — каже далі:

„Так виявили Запорожці своє обурення **проти Скоропадського**, і свій погляд на те, що діється на Україні; **так дивиться на цього гетьмана і народ, га більшість старшини**”!

З того письма Запорожців до Скоропадського так і віє на нас по більне

як 200 роках той незвичайний геройський дух Запорожської Січі, той дух боротьби за самостійність і волю!

І ми були в роках 1918 і 1919 сучасниками повставшої з мертвих нової Української держави, ми були свідками сповнення того, чого ті Запорожці і славлений ними гетьман Мазепа собі бажали, і за що вони боролись, та страждали.

Нещасливий збіг історичних обставин і це, що ми знову не зуміли „одностайне стати”, розбили то, що було мрією цілих поколінь, а що нараз сталося очевидно дійсністю...

Але всесвітня історія у віці літаків бездротних телеграфів поступає скорим кроком наперед!

Бажання свободи і злуки обіймає чимраз ширші круги нашої поневоленої нації, це бажання стає **нестримним, пекучим**; воно наповняє і майже розсаджує наші груди; воно не може і не сміє таїтися у них, воно домагається вибуху животворячого діла, боротьби!

І ми не вгашаймо тої святої полуміни, але переносім її з грудей до грудей, з серця до серця!

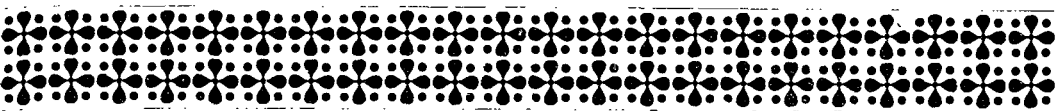
Най осінить нас святий дух Мазепи і навчить нас „стати” нарешті „одностайне”, коли знову надійде рішача історична хвиля! Най вона не застане нас знову неприготованими і недостойними возновлення Свобідної „Отчизни”!

Усі адові врата цілого світа мусять розсипатися в порошок, коли гряде у них зорганізована, свідомо воля трицятьосьми мільйонного народу!

А коли нам годинник історії таки ще за повільно іде а година визволення „забарюється” — то вхопім самі за його вказівку і смілим а кріпким напором нашої волі — посуємо її наперед!

Відень, у липни. 1926.

Др. Кирило Трильовський.

КОЗАЦЬКА ЗБРОЯ.

За Дм. Яворницьким.

Запорожці уживали дуже різно-
родної зброї. В найдавніші часи до
нападу здалека служив лук зі стрі-
лами; се була зброя, якої вживали
у нас від княжих часів. Для перехо-
вання стріл служив сагайдак, скі-
ряна, довга скринька яку носили на
плечах. До удару зблизка був спис
або ратище з тонкого, легкого де-
рева, довжини коло $3\frac{1}{2}$ до 4 метрів;
на верхньому кінці списа було залізне
вістрі, на долішньому дві дірки, через
котрі перетягали ремінну петлю, яку
надівали на погу. Деколи списи мали
вістря з обох кінців, щоби, як зломить-
ся одно вістрі, можна користуватися
другим; по середині дерева бувала ча-
сом ручка, щоби спис не ішов за дале-
ко і можна було його притягнути.
Списа уживав козак на кони.

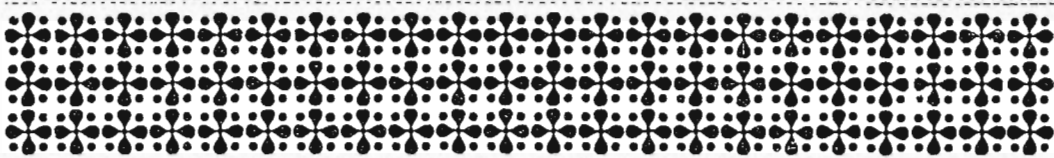
II Козацька кіннота мала також ша-
блі. Козацька шабля була крива, не
дуже довга, середньої міри коло ме-
тра, дуже гостра: „як рубне кого козак
то й на двоє розсіче„ — одна половина
сюди, друга туди”. Шаблю вкладано
в піхви, деревляні, обшиті шкірою
або металеві; вони були прикрашені
різнородними різьбами. Шаблю по-
шено при лівім боці і привязувано при

помочи двох кілець, одного в горі пі-
хви, другого нище середини, вузь-
ким ремнем під пояс. Шабля для ко-
зака була необхідна, в піснях пазива-
ють її: „шабля-ссстриця, пенька-рід-
нєнька, пашіночка молоденька”.

Також піхотинці мали шаблі при
боці, але головною зброєю піхоти бу-
ла рушниця. Рушниці протягом ві-
ків змінювали вигляд і видосконалюва-
лися; зразу се були прості залізні рури,
пізнійше рушниці були пераз викла-
дані сріблом і різьблені. П і с т о л е т и
бували також в дорогій оправі; ноше-
но їх за поясом або у скіряних „ко-
бурах” (футералах). Порох перехову-
вано в лядунках або порохів-
ницях різного роду і вигляду, —
як тикви, ріжки, скриньки скіряні, кі-
стяні, металеві і под. Кулі пошено
у широких скіряних чересах (по-
ясах).

Рідше уживалися в запорожськім
війську чекани, що складалися з де-
ревяної ручки, з насадженням на неї
молотком, що з одної сторони мав
туний обух, з другої вістрі; називано
їх також келепами. Як зброя слу-
жили також ятагани або кинджа-
ли і ножі.

Договір Богдана Хмельницького про торгівлю на Чорному морі.

ВІД найдавніших часів Українська Держава змагала до опановання Чорного моря. Доступ до моря се питання життя для великої держави; море дає добробут, силу і незалежність. Розуміли се вже перші українські князі і безнастанно улажували походи на Чорне море, аж під Константинополь. Вже Аскольд і Дир виправлялися на Царгород 860 р. Олег, по переказу, завісив свій щит на воротах Константинополя і уложив два торговельні договори з Грецією 907 і 911 р., дуже корисні для України. Ігор таксамо був під грецькою столицею і заключив новий договір 944 р. Святослав опанував наддунайські краї 970 р. Волод. Великий добув Крим 987 р. Ярослав Мудрий уладив останній княжий похід під Царгород 1040 р. Володимир Мономах зайняв морське побережжя аж по Дунай. З галицьких князів зрозумінне для ваги Чорного моря мав Ярослав Осмомисл, — він відкрив річну комунікацію на Дністрі і — як каже „Слово о полку Ігоря”, — „замкнув Дунаєви ворота”.

Змагання до влади на Чорному морі бачимо також в козацькі часи. Від половини XVI. в. козаки безнастанно виправляються на своїх чайках на море і відвідують всі чорноморські побережжя Європи і Азії. За гетьманства Петра Конашевича Сагайдачного ко-

зацька фльота стає така сильна, що зводить на морі бої з турецькою фльо-тою, добуває Кафу на Кримі, Синопу і Трапезунт в Малій Азії, та підпливає під сам Константинопіль, столицю турецьких султанів. Коло 1630 р. козацька фльота доходила до 300 човнів.

Козацькі походи на море перепинилися, коли повстала нова Українська Держава під булавою Богдана Хмельницького. Гетьман уважав головним ворогом України Польщу і щоб поконати Поляків війшов у союз з Татарами і Турками. Через те морські походи стали неможливі. Але не значило се, щоби великий гетьман зрікся давнього змагання України — опанувати Чорне море. Противно — Хмельницький розумів вповні значінне моря для України і хоч еднався з Туреччиною, не забував про українські інтереси на Чорному морі і заступав їх з глибоким розумом державного мужа.

Свідчить про се проєкт договору, який Богдан Хмельницький хотів заключити з турецьким султаном про плавбу і торгівлю України на Чорнім морі. Сей договір дійшов до нас тільки у відписі, без дати, неповний; може колись у турецьких архівах в Царгороді історики відкриють його в цілості. Подаємо сю українсько-турецьку умову у повнім тексті, як важний до-

кумент наших змагань за владу над морем.

* * *

Умова між Цісарем Турецьким та Військом Запорозьким і Народом Руським така має бути що до торгівлі на Чорному морі.

I.

Його Милість Цісар Турецький дає Козацькому Війську і Землі його свободу плавати по Чорному морі до всіх своїх портів і міст і островів; також по Білому (Середземному) морі до всіх держав своїх, островів і їх портів, та до портів чужих панів і держав християнських, також по всіх ріках і містах; з ними, яку схочуть, мають відправляти торгівлю і купецтво, продавати, купувати і міняти, по своїх волі ставати у портів і виїздити, коли схочуть, без ніякої перепони, перешкоди і труднощів.

II.

Щоби запомогти нову торгівлю Запорозького Війська і Землі його Й. М. Цісар Турецький робить їхніх купців вільними від всякого цла, мита і податків, також їхні товари, котрі схочуть вивозити до його держав, а то на сто літ, а по скінченню, дасть Пан Біг, сто літ мають бути обтяжені не більшими тягарями податків, як самі Турки.

III.

Складні доми по містах і портах Й. М. Цісаря Турецького, так над Чорним, як і над Білим морем, Й. М. Цісар дозволяє Козацькому Війську ставати і там купувати і їх купцям мешкати з усякою свободою, без податків, до сто літ згаданих.

IV.

Резидент (посол) Запорозького Війська і Землі його в Стамбулі (Константинополі) буде мешкати у справедливим пошанованню з усяким безпеченством; той резидент має доходити справедливости по укривдженім козацьким кунцям. Також Запорозьке Військо приймає резидента Й. М. Цісаря у своїм портовім місці, котрий має видавати паспорти галерам або кораблям козацьким, кудинебудь схочуть плисти, а від паспорту не має брати більше, як один червоний золотий; перед ним капітан корабля або галери має присягти, що ніякої зради проти держав Й. М. Цісаря не зробить; також резидент Й. М. Цісаря се право, що тепер пишеться турецькою мовою, повинен дати на письмі кождому, що потребує, з підписом свої руки і печатю.

V.

Щоби затримати своєвольних людей, щоби не випадали на море, Запорозьке Військо за відомом Й. М. Цісаря зложить кілька портових міст нижче порогів аж до устя ріки Бога в Дніпро; звідтам і торгівля має іти і безнеченство на морю від своєвольників має бути забезпечене.

VI.

Колиб хто своєвільний випав на море з Запорозького Війська, з такого справедливості належну вчинити повинно Запорозьке Військо при резиденті Й. М. Цісаря; а ізза сього козацької торгівлі та їх купецтва утруднювати ані спипяти ніхто ніде не буде у державі Й. М. Цісаря.

VII.

Колиб з Дону яка своєволя повстала і звідтам вийшла на море для розсоїв, спільно з турецькими галерами

козаки мають своєвільних ловити і карати та взаємно собі подавати поміч, щоби море було чисте і вільне.

VIII.

Колиб козацька галера в чому проти права Й. М. Цісаря (сохрани Боже) виступила, щоби старший сеї галери був караний, а вона сама з товарами і робітниками своїми має бути вільна і інші галери і кораблі, що є в товаристві з нею, мають бути вільні, щоби невинні не терпіли та щоби заключений мир не був нічим нарушений.

IX.

Колиб галера або корабель козацький розбився при березі Й. М. Цісаря, щоби сі річи, що можуть заховатися, були заховані і віддані спадкоємцям.

X.

За турецьки довги козацьким купцям має бути таке право як Туркам у всій турецькій державі та справедливість без проволочна.

XI.

Галер або кораблів козацьких до ніяких потреб на ніяку послугу Й. М. Цісар Турецький не дозволить ужива-

ти, ані також їхніх людей, ані товарів, ані зброї; але свободний перехід і відхід з усім, коли схочуть, обіцяє їм і забезпечує.

XII.

Колиб котрий купець умер в державі Й. М. Цісаря, на суші або на морі, всі його добра будуть належати до його спадкоємців і не можуть бути задержані ні від кого; хочби що кому відказав або записав при смерті, не має мати ніякої ваги.

XIII.

Християнських вязнів у Турків, як і турецьких у християн козацьким купцям вільно буде явно викупувати; а колиб християнський вязень в державі Й. М. Цісаря утік до галери або корабля козацького, таїти його або переховувати старший над галерою не буде, але повинен його видати; одначе за се не понесе ніякої шкоди або кривди, ані він, ані його галера, ані люде, ані товар його; колиб також челядник який вільний або невольник з козацької галери утік, Турки будуть повинні видати його козакам.

I. K.

ІДЕМО МИ...

Ідемо ми сновидами
На світові наруги,
Поміж людьми свободними,
Як наймити і слуги.

Лиш дехто збудиться часом,
Впялить свій зір в темряву
І шепотом пічне крізь сон
Торочити про славу.

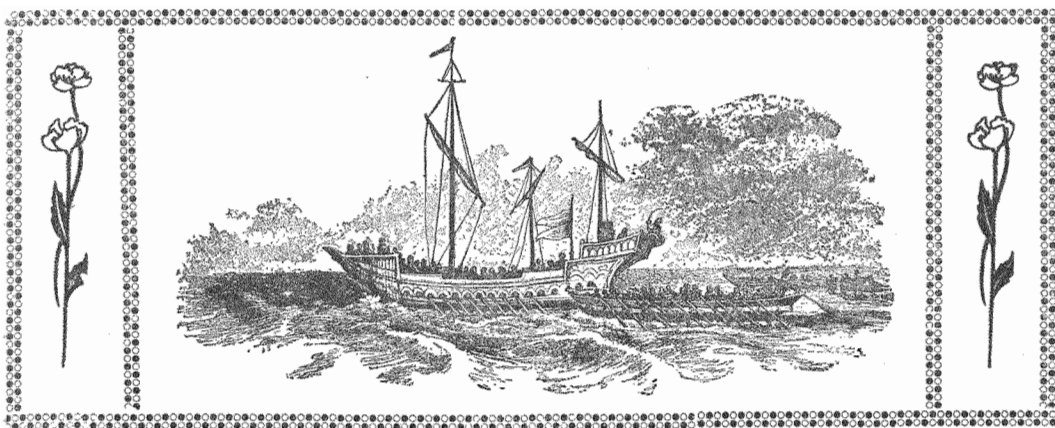
Про тую славу, що огнем
Пів світа запалила,
Про волю, ковану мечем,
Про дужі з крісів крила.

Зірветься з берлогів, біжить,
Вимахує руками,
Він світ здобуде і — в ту мить
Паде назад без тям.

До сильних належить світ,
Треба сил добути,
Тому раз вже вирішіть:
„Бути, чи не бути?”

Не скигліть, як ті діди:
„Бідні ми, нещасні”, ---
Виратують нас з біди
Наші сили власні.

Богдан Лепкий.

ЧЕРЕЗ ДЕСНУ.

ПОРОМ причалив до правого берега Десни.

Не до самого, бо між рікою а високуватим берегом росли шуварі і густі верболози.

З порому на беріг кинено місток, по котрім пройшов гетьман і його товариство.

Пором відчалив по решту товариства і по ті вози з гетьманським добром, котрі все ще наспівали. Гетьманський приватний обоз представляв собою велику вартість і гетьман трівожився, щоби він по дорозі не попав у руки царя Петра. Гетьман дивився позад себе. Широкою смугою протікала Десна, скриваючись між шуварами й верболозами й заслонюючи себе серпанком синявої імли. За Десною аж до Сейму простягався широкий, злегка схвильований краєвид, а гень, далеко за Сеймом, лежав Батурин.

Що там тепер?

І серце Мазепи сповнилося жалем і турботою про долю його улюбленого города. Чи вдержить він московську облогу, поки гетьман зі Шведами на відбій йому наспіє? Чи не за

мало мають вони там куль і гармат, і чи не заслабі мури давно не направлюваного замку? Але пригадав собі, що в Батурині залишився хоробрий полковник Чечель і досвідчений гарматний осаул Німець Кенігзен і заспокоївся.

Видержать, не осоромлять себе. Треба їм тільки світляні сигнали давати, щоб знали, що гетьман не забув про них. Але як? Найкраще з дзвіниці в Дехтярівці. Вона висока і з неї світло видно буде аж у Батурині.

Заспокоївшись повернувся і глянув перед себе.

І тут імла, крізь котру насилу пробивається сонічне проміння.

Невеселою дщиною витає гетьмана цей край.

Зимним вітром дмухає на нього, пригадує, що незабаром прийде зима, може й гостра, сувора.

Як поставиться до гетьмана і до його задумів отсей шматок української землі? Чи спочуватиме йому, чи привітає ворожо? За Україною заявить себе, чи за Москвою, за Мазепою, чи за Петром?

Правий берег Десни не те, що лівий. Він ще в XV столітті підпав під владу Москалів і в козацькому житті, у еизвольних рухах не брав такої живої участі, як лівий. Дивно, як ріка, і то не дуже й широка, ділить той самий народ.

Тому то гетьман, як зразу не хотів, щоб Шведи приходили скорше на Україну, ніж приборкають Москву, так пізніше, довідавшись, що шведський король, Карло, прямує на Україну, наглив його до переходу через Десну, бо більше довірявав її лівому березі, ніж правому. Але Карло не послухав старого Мазепи, отаборився в Горках і тепер гетьманови довелося переходити до нього, оставляючи Батурин і кілька тисяч вірного війська на непевну судьбу.

Мазепа, незнаючи Карлових плянів, не міг робити своїх, заряджував тільки те, що на його гадку було конче потрібне.

Так думаючи, дивився на переправу козаків, Деякі, не зважаючи на холод, кидалися з кіннями в воду й перепливали Десну старим, козацьким звичаєм. Ще й жартували собі, вдавали, що потопають. Менше сміливих кликали за собою.

Військо проходило чайковим мостом. Бадьоро просувалися чвірки з пісню на устах:

Як перейду за Десну

Не верну аж на весну.

„За Десну, на весну” — доповідав далекий відгомін.

Біля входу на міст видно було сушоловату статі Ломиковського. Сидів на коні, пильнуючи, щоб за богато чвірок не входило на міст, бо чайки не смолені свіжо, може котра й не витримає тягару. Міст хитався і не звичному до таких переходів могло здаватися, що він ось-ось і завалиться.

„Скорше, скорше!” — наглив ге-

неральний обозний, знаючи, що не так то легко перейти чотиром тисячам людей з кіннями й возами.

Як перейду за Десну

Не верну аж на весну,

безжурно й безтурботно співали Мазепинці, „За Десну на весну” хриплим голосом покривлявся їм відгомін. Ніби насміхаючись із них.

Між тим підкотила гетьманська карига, запряжена шестірнею сивих, арабських коней, гетьман перейшов туди і крізь відчинені дверці приглядався, як переходило його військо.

Мало того війська, мало!

Замість обіцяних 20 тисяч провадить Карлови тільки чотирі, та чи певні і вони?

Появляться царські універсали, а Господь зна якими словами промовить у них цар до українського народу. Що не дурними, то певно, бо цар, то голова!

Певно змалює Мазепу гірш чорта, назове його зрадником і відступником від предківської віри, прихильником панів і шляхти, причиною цього лиха на світі.

А народ, що таке народ? Стихія. Хто грімкіше промовить до нього, хто безличніше брехати стане, за тим він і піде.

І може навіть між тими козаками, що переходять тепер Десну, знайдуться такі, котрі покинуть свого старого гетьмана і перейдуть до Петра. Та чи лиш козаки? Хібаж котрий гетьман, крім старого Хмеля, був певний своїх старшин?

Між ним і царем Десна, ніби кордон. Але не спинить вона тих, що в душі своїй не побудували незломного кордону між Україною, а Москвою. А таких, на жаль, небогато.

Так минають години. Козаки, піші й кінні, вже на правому березі Десни.

„На погибість антихристи, на погибість!”

„А хочби ми й не побідили, братя, так краще нам гинути зі зброєю в руці, ніж на муках царських.”

„Смерть, або перемога! Веди нас гетьмане, веди!”

Розірвалося живе колесо козацьке, луснув в одному місці величезний обруч і гетьман при звуках сурм і литаврів, в оточенні своїх старшин, двигнувся туди в напрямі Орлівки, містечка на річці Убіді, недалеко Новгород-Сіверського, з котрого колись

князь Ігор виїздив на бої з Половцями.

В Орлівці король Карло мав свою квартиру, а перед городом, у слободі, стояли два його драгунські полки під командою Гельма й Йіленштєра.

Гетьман пустився до них.

Крізь імлу видно було, як заходило бліде пізноосіннє сонце. Десна покривалася тонкою шкарлупою льоду. Шуміли шувари, ніби питалися: Що це? Що це?

Богдан Лепкий.

Н И Н І.

Кругом торчать високі мури,
Скучують в брамах вартові,
Крізь мури чути бреньк бандури,
Дрібний, скучний, прокволо-хмурий,
Мов бренькають пальці мертві.

За муром, --- що там сується,
Чи хроби це, чи муравлі?
Ридає хтось, то знов сміється,
За кість, за кришку хліба бється,
Донав, припиніть, щез у землі.

Сніги падають, весна килимом
Квітистим полем покрива...
Розвіялися мрії димом
І відлетіли херувимом
Великі, Божії слова.

Богдан Лепкий.

ЗОЛОТЕ ПЕРО.

П'ятьдесят літ минало з тої пори, як „він” написав свій перший гарний твір. І зібралися його товариші, купили йому золоте перо і сказали: „П'ятьдесят літ писав ти звичайним пером, але віднині пиши золотим, бо твої твори золота варті.”

І став він писати тим золотим пером, але бачив, що перо більше бли-

скує від слів, котрі знід нього виходили. І боявся, що його твори того пера не варті, дер написане і починав писати на ново.

Аж кинув золоте перо, а вернув до свого звичайного, гусячого, котре сам собі затісував що рана.

І тим звичайним пером він далі писав свої незвичайні твори.

Богдан Лепкий.

Усталяються полками, сотнями, збитими чотирикутниками, в півколесо.

Гетьман каже подати собі коня.

Хоч зметружений і хорий тримається у сідлі бадьоро, по козацьки.

З Орликом, Войнаровським і генеральними старшинами візждає в полукруг. Над ним має бунчук і розвівається велика хоругва.

Військо витає свого вождя, голосно, грімко, довго.

Дивується правий берег Десни, чого це будять його, звідкіля тільки війська тут узялося і пощо воно прийшло.

Гетьман розклошується на чотири сторони світа.

Колесо звужується, замикається, як живий обруч, - - гетьман до козаків балакає.

„Дякуючи Богови милосерпному ступили ми на правий берег Десни. Гадаєте проти хороброго шведського короля веду вас? Ні. Проти нашого споконвічного ворога ідемо. Хотів він запастити вольности наші, хотів козацтво повернути в холопів московських. Не вже ви згодні на те?”

З чотирох тисячів грудий понеслось грімке „Ні! Ніколи тому не бути!”

„Сам я не раз балакав з царем і він виявив мені свій намір скасувати гетьманщину, розпустити полки козацькі, а набрати свої регіменти й настановити над народом нашим свій царський уряд. Ще раз питаюся, чи бажаєте ви того?”

І ще раз трикратне „ні!” понеслось по обом берегам Десни. „Ні, ні, ні!”

„Богато разів, - - говорив гетьман далі, - - трібував я відвернути його величність царську від отсих погубельних для усього українського, козацького народу намірів, та добився хіба до того, що й сам під царський гнів попав. Цар Петро гетьмана Мазецу під регімент князя Меншікова під-

дав, велів йому слухати, що Меншіков скаже...”

Хвилина мовчанки, а тоді буря ворожих викликів: „Якже це? Гетьмана під реймент царського генерала давати? Не бути цьому ніколи. Не допустимо до нечести такої!”

„Отож тоді, щоб ратувати вас, себе і нашу дорогу матір отчизну, щоб не допустити нашого народу козацького, українського до пониження і до заглади, зважився я перейти з вами до славного короля шведського Карла.”

Тишина. Гетьман дивиться кругом, скидає шапку з голови і балакає далі.

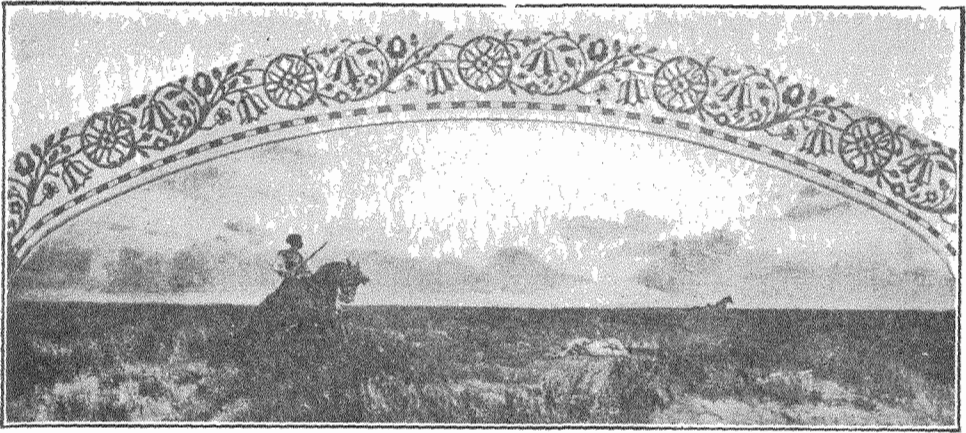
„Його милість шведський король Карло обіцяється шанувати всі права й вольности наші і присягає нам, що з усіма своїми силами й потугами обороняти-ме нас перед посяганнями московськими на споконвічні наші права до волі й до окремішної й від нікого незалежної держави. Чи згодні ви на це?”

„Згодні, згодні! — залунало кругом. — Хай живе король Карло. На погибель ворогам нашим, на погибель Москві. Веди нас, гетьмане, куди поведеш, туди й підемо!”

„Браття! Наспів час, віддячмо Москві за її довгочасне насильство над нами, за всі їх муки і зпущання, за брехню і жорстокість, оборонім і забезпечмо на довго нашу волю і наші права козацькі, не даймо Україні в паругу. Бог і хоробрий король шведський да будет з нами в боротьбі з нашим ворогом сильним і невблаганим.”

„З Богом за волю і правду!” — відповіли гетьманові козаки.

„Не відома нам, людям грішним і короткозорим, воля Господня. Але, щоб і не судив нам Господь, ми довше ворожого зпущання не здержимо, між царем і нами від нинішньої днини боротьба неминуча”.

ГЕТЬМАНСЬКІ ПОХОРОНИ.

ІД часів Богдана Хмельницького гетьман був головою Української Держави і мав всі почести, які віддавано володарям. Також гетьманські похорони відбувалися з приписаним церемоніялом, відповідно до високого становища, яке гетьман займав в Державі.

Докладно маємо описані похорони гетьмана Івана Скоропадського, що умер 14. липня 1722 р. в Глухові. Гетьман упокоївся о шестій годині вечором. В годину пізніше почали дзвонити за його упокій по всіх церквах і дзвонили аж до смерку. Другого дня рано перенесено тіло при жалібній військовій музиці до церкви. Два дні пізніше перевезено гетьмана до його села Гамаліївки з таким церемоніялом:

Наперед ішли два баталіони московських солдатів з двох полків; офіцери мали перев'язані руки чорними лентами; бито в барабани через покрівці, grano жалібно на обоях. За сими відділами несено малий прапор т. зв. значок і гетьманську хоругву,

обернені вниз до землі. Дальше їхали два їзди на конях в панцирях, мисюрках (толомах) і карватах (охорона на лікті), з голими шаблями, які тримали за кінець вістря. За ними ведено три прибрані коні, дальше їхали знов два їзди у панцирях, прибрані так само як перші. Потім ішло парами духовенство зі співами. Дальше несе но булаву і бунчук, прибрані чорною креною, вниз обернені; потім гетьманські слуги і гайдуки несли на марах тіло. За тілом ішла гетьманова вдова з іншими панями, генеральна старшина і полковники. Їхав потім віз з бальдакином (покритем), оббитий жало-бою, запряжений у шість коней, убраних в чорні капи.

Як похід вийшов з Глухова, з валу почали бити з гармат і так стріляли, як довго похорон переходив передмістя. Потім зняли домовину з мар і поставили на віз під бальдакин, та везли помалу. З сіл, щолежали по дорозі виходили священики з процесіями проти тіла і відправляли похоронні молитви. По дорозі в однім місці

ночували і другого дня доїхали до Гамаліївки. На зустріч вийшло духовенство світське і черці. Гетьманську домовину вийняли з під бальдакіна і несли знов на марах; духовенство пішло передом, за марами несено військові відзнаки, — булаву, бунчук, значок; грала військова музика. Тіло внесли до монастирської церкви, якої фундактором був гетьман. По службі божій була похоронна відправа з проповідю в честь покійника. Перед церквою стала артилерія і дві козацькі сотні з музикою. Як заспівано останнє „Со духи праведними” — військо почало стріляти: наперед з гармат, потім піхота три сальви. Тіло гетьманське вложено у мурований склеп у церкві, за крилосом; над могилою вмуровано камінь з написом в пам'ять гетьмана.

В подібний спосіб відбулися похорони гетьмана Данила Апостола, що умер також у Глухові 28. січня 1734 р. вечером. Тогож дня перенесено тіло у столову кімнату в гетьманським дворі, прибрано багато і положено на публичний вид. По обох сторонах стояло на сторожі двох капралів з гетьманських жовнірів. В три дні пізніше перенесено тіло до церкви з таким церемоніялом. По обох сторонах стояли впорядковані козаки глухівської сотні і гетьманські жовніри. Попереду несли кілька мар, за марами несено гетьманську хоругву, даліше на подушці шаблю, на другій подушці багровій кавалерію червоної ленти (відзнаку, що гетьман дістав від царя), на третій багровій бархатній подушці гетьманську булаву, бунчук і печать.

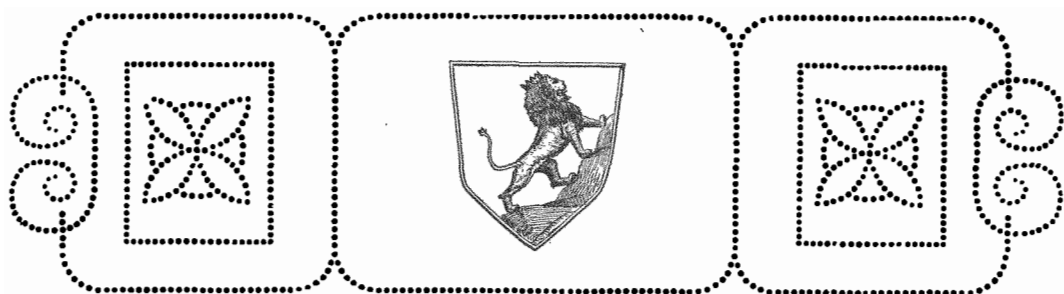
Побіч з обох сторін ішло духовенство і попереду школи. Даліше несено домовину оббиту чорним бархатом з золотою обвіткою. Підчас походу що хвилі стріляно з моздрів.

В церкві поставлено домовину на катафальку і зложено по боках на століках гетьманські відзнаки. По обох сторонах поставлено сторожу з двох капралів і крім сього мали повнити сторожу по два знатні козаки по черзі цілу добу. На пам'ятку роздано генеральній старшині і визначним особам обручки з датою уродження і смерті гетьмана.

Тиждень пізніше перевезено тіло до гетьманського села Сорочинець. Церемоніял був такий. Наперед ішло 30 козаків з рушницями, за ними відділ московського війська. Даліше несено 11 мар. За марами їхав конюший в чорному убранні, за ним ведено верхові коні, на останку кінь у чорному убранні. По тім ішли два маршалки (двірські урядовці) в чорних одягах і крепах з маршалківськими палками, з гетьманським гербом вгорі, обв'язані чорною і білою лентою. Даліше несли шаблю, хоругву, прапор з портретом покійного гетьмана, кавалерію; потім гетьманські клейноти — булаву, бунчук, печать на подушках; довкола ішло духовенство. Пізніше знов їхали їздиці у чорних убраннях, за ними балдахин з домовиною, чорно прибраний, в шість коней у чорних капах. За домовиною ішла гетьманська родина. В місті стріляли що хвилі з гармат; в полі піхота дала три сальви.

І. Крип'якевич.

КНЯЖИЙ ГОРОД ГАЛИЧ.

ГАЛИЧИНА, наш любий старий край, має свою назву від міста Галича над Дністром. Нині се невелике містечко, напів жидівське і польське, — колись тут була славна столиця Галицької Держави.

Галич згадується перший раз в літописах 1141 р. Початок міста виводили від якогось Галиці і показували навіть коло міста Галичину могилу, але тепер не знаємо навіть, де ся могила була, бо коло Галича могил багато. Галич належав до найстарших осель на Підкарпаттю. В землі знаходять ще дотепер кам'яні сокири, стару глиняну посуду і иншу старовину; все те пам'ятки по якійсь оселі, що була тут перед тисячами літ. Але великим столичним містом став Галич аж тоді, як в Галичині запанували українські князі, особливо коли 1141 р. переніс туди свою столицю князь Володимирко. ,

Княжий город за давних часів не був у теперішнім Галичі, а в сусіднім селі Крилосі. Є тут висока гора, стрімка, добра до оборони; на ній князі висипали кругом вали і поставили кріпкий замок. Останки валів, у трьох рядах, високі на кілька метрів, з глибо-

кими ровами, залишилися в Крилові дотепер. Оселі бояр протягалися далеко поза город; по всіх сусідніх селах є дотепер фундаменти різних будов, церков, веж, у звалищах знаходяться різьблені стовпи, всякі прикраси, хрестики, зброя і под. — все сліди великого міста.

Гарно виглядав старий Галич. Розвинувся широко понад Дністром, по горбах і долинах, — здалеки світали верхи церков, муровані дома і двори серед зелених садів й огорохів. Доступу до города боронили вали, мури, звідні мости; лише через оборонні ворота можна було вийти до міста. На дорогах, що вели до города, був великий рух. З усіх сторін прямували до міста вози, ішли селяне, кінно їхали різні люде; везено дрова, збіжже, всякі вироби, гнали худобу і коні на продаж.

В самім городі вулиці були вузькі, дома близько себе, бо мешканців було густо, під безпечний захист кріпости ховався кождий. По середині стояла величава катедральна церковь Успення Богородиці. Була будована з величавого тесаного каміння, на могутніх стовпах, вкрита банями. Будова була така сильна, що можна було боронитися у ній, як в замку. В сій церкві

були торжественні богослуження, які відправляв галицький митрополит; тут відбувалися коронації галицьких князів; у катедральній гробниці хоронено померших князів. Се було місце святе для своєї Галичини. Ся слава катедра тепер не існує. На її місці потім двічі ставлено нову церкву; в часі великої війни церква в Крилосі знов була зруйнована гранатами і тепер стоїть в руїнах.

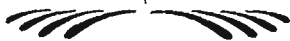
Недалеко катедри, на місці, що називається Золотий Тік, була княжа палата. Уладжена з великою розкошю, прикрашена різьбленими стовпами, мальовилами, дорогими коврами, вона свідчила про могутність галицьких князів. Тут князі гостили у себе визначних гостей з далеких сторін, приймали посольства, відбували зїзди і наради. Тут збиралися високі урядники галицької держави, щоби здати князеві звіт з своєї управи і вислухати княжих доручень; тут відбував князь суди і наради з боярами і міщанами. Галицьке боярство, багате і горде, хотіло мати участь в державних справах, нераз підіймало бунти проти свого володаря; але князі уміли приборкати вельмож і присилувати їх сповняти свою волю. На княжій дворі бували нераз у святочні дні виставні обіди і бенкети, --- столи заставляювано золотом і срібною посудом, подавано добірні страви, вина і меди, гостям пригравали музики. Деколи, як приїхали гості з чужих країв, на подвірю перед палатою відбувалися лицарські ігрища; лицарі визивали себе і боролися з собою на конях, у повній зброї, зі списами в руках.

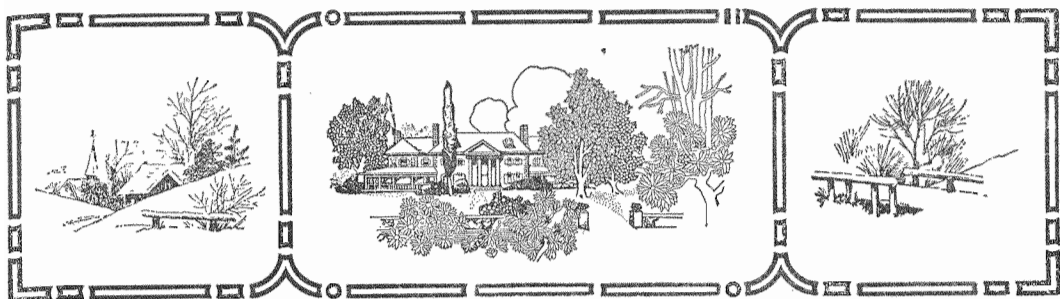
На вулицях міста було людно і гамірно, на торгах і в крамницях велася торгівля, всюди знати було достаток і багатство. До Галича приїздили купці з Греції, Болгарії, Угорщини, Чехії,

Німеччини, Італії; міщанство добивалося на торгівлі великих маєтків. Міщанські дома блестили від дорогих річей, в убранню і щоденнім життю знати було добробут. Ще більше заможні були бояре. Як виїздив з дому багатий боярин, їхав у дорогій одіжі, перетиканій сріблом, з золотими гудзами, з дорогими лапцями на грудах; всли перед ним коні прибрані пишно, а з заду поспішала юрба слуг і підлесних прислужників. Жінки ходили в показних убраннях, на руках носили срібні брансолети, в ушах золоті ковтки, на головах вінці з дорогим камінням, --- побренькували золотом і сріблом.

Великий рух був у галицькій пристані над Дністром. На воді стояли десятки кораблів, сотки більших і менших суден та човнів; маяли білі вітрила і різнобарвні прапори. Одні кораблі приїздили здалека від Чорного моря, привозили до Галича грецьке вино, південні овочі, рибу, пахуче корінне, дорогі убрання, зброю. На інші накладано галицькі товари — сіль, збіжжя, мід, віск, шкіри, футра; все те ішло Дністром до моря, до Греції і Азії. Галич був торговельним містом, знаним в цілому світі.

Нині по славі Галича залишилися тільки спомини. Тут і там в лісах можна зустріти несподівано старі фундаменти, різьблені стовпи, різнобарвні черепи старої посуду; десь не десь побачимо зарослу могилу, старі вали або городище. Одинокa церква з княжих часів, що залишилася в цілості, церква св. Панталеймона заміненa на латинський костел! Слава галицька катедрa в руїнах... Але з тих занедбаних і забутих місць все ще іде могутна традиція про силу і велич престольного города Галича. **І. К.**

ГОСПОДАРСТВО В КНЯЖІ ЧАСИ.

В ДАВНІ часи українська земля виглядала инакше, як в нинішні часи. „Кругом города був ліс і бір великий”, — так описує літопись давний Київ. Те саме було по всім просторі широкої України. Всюди протягалися відвічні, всличезні пуші. Де вони починалися і де кінчилися не знав ніхто. Ліси були непроходимі, густо зарослі деревами. Ніхто не рубав ніколи величезних дубів, старих грабів, високих сосон і ялиць; вони росли сотками літ і валилися тільки тоді, як уже цілком спорохнавіли або посохли. Де упало старе дерево, на його порохні виростили нові; ліс ставав усе густіший, все більше темний і вогкий. Через гушавину перебиралися лісові потоки, чорпі, зарощені очеретами і водяними рослинами; води розливалися на всі сторони, творили озерця, багна, болота і трясовини. Хто хотів добути у ті праліси, мусів рубати дерево за деревом, щоби добути собі перехід. Наші князі, Володимир Великий і інші, перед военними походами нераз казали „теревити шлях”, вирубувати дороги серед сих пралісів.

У такій дикій лісовій стороні і життя людське було инакше, як тепер.

Чим иншим цікавився тоді чоловік, про що инше мусів дбати, щоби знайти собі прожиток. Найдавніше заняття наших предків було ловецтво. Великі пуші ховали в собі незлічиму силу дикого звіря. З грубої звірини жили не тільки медведі, олені, лосі, але й тури (дикі воли) та зубри (бізони), що тепер в Європі майже без сліду пропали. Цінилися також ізза футра куниці і білиці (вивірки), їх шкірок уживали в давнину замість грошей.

Ловля відбувалася на різні способи. Звіря „гонили” на конях або пішо, з луком або з рогатиною (списом). Ставили на звіря сільця і течета, завішували на деревах великі сіті. Лови були і з нагінкою, з „кличанами”, що криком наганяли звірину. Були також окремі псарі, що пильнували псів. На птиць пускали привчені до ловів соколи і яструби. Деякі князі славилися як добрі ловці. Володимир Мономах в „Поученню дітям” так оповідає свої ловецькі пригоди: „Ось що робив я в Чернигові: дикі коні вязав власними руками в пушах, по трийцять живих коней, крім сього їздив я по Роси і ловив руками сіж дикі коні. Двічі тури кидали мене на рогах і з конем,

раз олень колов мене, й двічі лосі, один ногами топтав, другий колов рогами; дик відкусив мені меч на бедрі, рись скочив мені на бедро і перевернув коня зі мною"... Князь Ярослав Осмомисл полював на тури. Король Данило підчас походу з військом на Холмщині убив рогатиною три дики. Братанич Данила, князь Володимир Василькович був добрим ловцем, ішов відважно сам на звіря, навіть на дика і медведя.

Ловецтво достарчало мяса на поживу і шкір на убрання; шкіри і футра ішли великими транспортами на вивіз у чужі краї.

Побіч ловецтва важне було і рибальство. Цілі села над ріками складалися з фахових риболовів. Галицькі рибалки виправлялися на риболовлю аж на гирла Дніпра і Дунаю. З риби в літописях згадується щука, линь, осетр, іструг, окунь, лосось, угор. Ловили рибу вудкою і сітями, також великими пеходами.

По лісах люде залюбки віддавалися пчільництву. Пчолу ховали в бортиях, се були природні дупла або діри вирубані в деревах у лісі. Що йно пізнійше стали переносити „колоди" з пчолою ближче хати. Власники зазначували свої лісові пасіки своїми знаками. За знищення такого знаку або крадіж борти карано дуже остро. Пчільництво давало мід, що був тоді улюбленим напитком, та віск до освітлення. Богато меду і воску вивожено з України за границю.

Скотарство в перші часи не стояло у нас дуже високо. Худоба у більшій числі прийшла на Україну від степових орд, Печенігів і Половців. Нераз з воєнного походу у степи Українці приводили з собою череди овець і худобу. І пізнійше годівля худоби розвивалася найліпше у степах, там „волухи" й „овчухи" випасали рогату

худобу, вівці, свині і кози. Від степовиків прийшли на Україну і коні. Українська кіннота се з початку відділила наемних кочових племен, як Торки або Половці. Аж пізнійше наші князі доховалися великих стаднин і так нпр. князь Святослав Ольгович в однім селі в Чернігівщині мав 3000 кобил і 1000 коней; князь Володимир, братанич Данила, перед смертю роздав свої стади убогим людам, що не мали коней, або втратили їх у війні з Татарами. Нераз князі дають собі в дарунок расові коні.

З домашньої праці в княжі часи готувано кури, качки, гуси, голуби, у готбниках, також присвоєні журавлі і лебеді.

Побіч ловецтва, риболовства і скотарства поволі ширилося хліборобство. Найперше взялися до управи рілі мешканці південних околиць, де були широкі луги, пізнійше і в лісовій стороні корчовано і випалювано ліси і заводжено управні поля. Найстаршим хліборобським знарядом було у нас дерев'яне рало, потім прийшов і плуг. З иншого знаряддя знаємо борону, серп, косу, граблі, ціп, лопату, мотику. Господарські роботи в давнину були такі самі як тепер: збіжже вязали в снопи, складали у стоги, молотили на тоці і віяли. Найбільше сіяли жито, овес і просо, менше пшеницю, бо підсонне північних частин України для пшениці було западто гостре. З часом хліборобство поширилося у нас так, що багато збіжжа вивожено в инші краї, до Новгорода Великого і на Литву. Але були часом і голодні літа через неврожай, — тоді люде живилися навіть корою. Великі шкоди рільництву робила саранча. Перший раз ся шкідна комашня появилася 1094 р. і літопись записала про неї так: „Прийшла саранча на українську землю 26. серпня і поїла всякі

трави і багато збіжжа; не чувано про се від перших днів в землі українській, що бачили очі наші.”

Городництво і садівництво йшло в сліди за хліборобством. З культурних рослин наші предки знали горох, біб, сочевицю, мак, цибулю, часник, ріпу, лень, хміль. Огороди згадує літопись довкола Київ; у містеч-

ку Вишгороді були окремі огородники, що мали свого старшого. При печерськiм монастирі чернець Святоша власними руками насадив малий огородець з різним зіллям. З овочевих дерев в княжі часи згадуються яблуні, груші, черешні, горіхи. Король Данило завів гарний сад у Холмі.

І. Крипакевич.

Хрест.

— о —

Одн князь покликав до себе найвищих достойників і сказав: „Отсе Бог милосерний дозволив мені діждатися нинішньої великої хвилини. Пів століття просидів я на пристолі моїх предків і цей пристіл не заломився підімпою. Ви підпирали його і тому хочу вам нагородити”.

Сказавши це почіпив свому кашперови велику брилянтову зізду, міністрови війни дав золоту шаблю, міністрови скарбу гарно різьблений ящик, дорогим каміннем висаджуваний, а маршалови двора свій портрет, мальований на слоневій кости.

Про нікого не забув і всі тішилися щедрими дарунками свого великодушного пана.

Аж прийшла черга на старого поета, що ціле своє життя закрівав народ до праці і до любови вітчизни, забуваючи про себе і про добро власної родини.

„Ах це ти, — звернувся до нього князь. — От, бачиш, а я забув про тебе.” І став шукати у скринці, в якій

скривалися усякі ордери. Аж витягнув зі самого споду на залізнім ланцюху старий заржавілий хрест. „Хіба цей хрест почіплю тобі на шию. Він найкраще до тебе підходить, бо ціле твоє життя було одним хрестом.”

І почіпив князь поетови залізний хрест на заржавілім ланцюху і відправив його в ласці.

На щедро обдарованих достойників чскали їх пишні карити. Гордо сажовилися вони на м'які подушки і розпинали плащі, щоб усякий бачив ті блискучі зізди і ті брилянтові ордери.

Пост карити не мав. Пішки пустився до дому. На вулиці була ожелідь, тяжкий хрест тягнув його до долу, він спотикнувся і впав.

А перехожі всміхалися й казали: запаморочила старого ласка нашого монарха.

І пішов поет до церкви і почіпив цей хрест з ланцюхом на Розп'яттю Христовім, бо бачив, що він у почестях ходити не вміє.

ПЕРША СЕРЕДНА ШКОЛА В ГАЛИЧИНІ.

Братська школа у Львові.

ПЕРШОЮ середньою школою на Україні була острожська академія, заснована коло 1580 року в Острозі на Волині князем Константином Острожським.

В Галичині першу школу середнього типу заснувало братство при церкві Успення Богородиці у Львові 1586 року. Ся школа довгі часи була найважливішим огнищем просвіти на галицькій землі.

В давні часи Львів був визначним торговельним осередком і вів великі купецькі підприємства, особливо на сході, в Румунії і Туреччині. Українські міщане завдяки єдності віри з Греками, мали близькі зносини з Константинополем, відбували часто подорожі на схід і займали в торгівлі важне місце.

Серед нашого міщанства поширився добробут і культура, розбудилося зрозуміння для вищої освіти. Головною організацією львівського міщанства було братство при церкві Успення Богородиці. Сс братство розвело дуже широку гуманітарну і культурну працю. Братство давало з своєї каси підмоги потрібуючим членам, опікувалося родинами, що зубожіли

без власної вини, пильнувало, щоби українська власність не переходила в чужі руки; власним коштом братчики виставили величаву церкву, заспували друкарню і книгарню, врешті приступили до засновання школи.

Наші міщане дійшли до переконання, що тільки освіта може підняти нарід з занепаду. Вони розуміли, що давня українська держава упала через малу свідомість широких мас; бачили також, як при помочи школи Поляки добувають собі міста. Тому доложили всіх зусиль, щоби мати свою власну школу і то таку, що дорівнюлаб чужим. До відкриття школи немало причинився львівський єпископ Гелеон Балабан: він розписав послання до вірних своєї єпархії і заохотів їх до жертв на школу. Братство дало на школу свій дім, постаралося о учителів і так 1586, розпочато науку.

Братська школа складалася з двох відділів. На нижчій учили початків письма і читання. Учителем тодішньому звичаю був церковний дяк; дяки були тоді люде освічені, звичайно священічї сини, добували науку в середніх школах і вели добре школу. На вищій відділі головним предметом була грецька мова, що тоді мала практичне

значінне для купців, які вибиралися на схід. Також учено латинської мови, бо латина в тих часах була мовою всіх інтелігентних людей в Європі. Щоби ученики безпастапно вправлялися в чужих мовах, заведено звичай, що молодь між собою мусіла все говорити по грецьки і по латині. Ученики вчилися складати промови і проповіді, писали вірші поважного і веселого змісту, взагалі мали навчитися володіти добре мовою в слові і письмі. Школа давала також знання головних творів старишої літератури, історії, географії і под. Дещо учено математики, астрономії, природних наук, — але тоді в цілім світі мало звертали уваги на практичне знання. У братській школі високо стояла наука співу. Ученики мали шкільний хор і співали в церкві підчас богослужень.

Запаття в школі були дворовозі, рано і пополудни. По обіді ученики повторювали завдані лекції. В суботу по полудні училися співу і учитель пояснював їм церковний календар. В суботу також хлопці діставали „чашу шкільну” тобто кари за свої провини.

Братська школа дуже дбала про добре виховання молоді. Великі вимоги ставлено до учителя. В програмі школи читаємо: „Учитель сеї школи має бути побожний, розумний, лагідний, не п'яниця, не розпустник, не хабарник, не среблолюбєць, не гнівливий, не зависник, не сміхун, не срамословець, не чародій, не байкар, не прихильник ересей, — а образ добра у всім”. Учитель мав вести діти розумно і обережно, як треба було, то й карати „але не по тиранськи, а по учительськи”, щоби не залишився винен за долю дитини перед Богом і батьками. Учеників в школі трактовано всіх рівно. „Богатий над убогим нічим вищий не має бути, тільки самою наукою; учитель має всіх рівно

учити, як синів богатих, так і убогі сироти”. Одиноким відзначенням пильніших учеників було се, що вони сиділи у перших лавках; гірші сиділи далі.

Ученики мали помагати утримати в школі порядок і карність. Кожного дня двох або чотирох учеників мало дижур в школі; рано вони топали в печі, замітали клясу і потім сиділи при дверях і пильнували, щоби хлопці не пустували. Школа стояла у близьких зносинах з батьками, родичі мали обовязок помачати учителям вести добре молодіж.

При школі була уладжена бурса для бідних учеників. Бурсаки діставали частину удержання від братства, але мусіли також самі собі добувати харчі, — ходили щодня по міщанських домах і діставали милостиню грішми або стравою. Бурса мала свої окремі звичаї. Для порядку заведено у ній ріжні уряди, які хлопці сповняли по черзі. І так будільник мав обовязок раненько, о 3 або 4 годині, будити всіх бурсаків. Дзвінники ходили на дзвіницю бити в дзвони перед богослуженням. Вікнохоронитель утримував порядок в кімнатах, замітав, мив столи та пильнував, щоби хто не збив шиби у вікні. Смирєнний оділець замітав сміття і всяку нечистоту зперед хати. Свіщеносці пильнували в церкві кадильниці і подавали свічки священникови. Чтець читав в церкві псалми і под. Служитель хорих опікувався слабами товаришами. Філякс (сторож) мив тарілки, котел в кухні і под.

Підчас всяких свят студенти виступали разом в церкві. У цвітну неділю ходили по вулицях з квітками і лозами та співали „Осапна во вишних”. У страстний тиждень убирали божий гріб у церкві. На великдень давали в церкві вистави, яких змістом були

Христові муки і воскресення. На різдво виучувалися віршів і коляд, та ходили з вертепом по міщанських домах.

Львівська школа мала часи більшого і меншого розвитку. Найвище стояла в перші десятиліття свого існування. Тоді мала першорядних учителів, як письменники брати Зизанії, Ставровецький, пізніше митрополити Борецький і Кость; грецької мови учили Греси, яких спроваджувано з Греції або Італії. Наука стояла так високо, що ученики школи дуже скоро ста-

вали учителями в менших містах. Деякі літературні праці учеників братства видавало друком. Пізніше через війни і різні незгоди школа стала підупадати, аж знов піднеслася з початком XVIII в.; тоді школа зчаста давала шкільні вистави. Ученики школи переходили до Київської академії. Братська школа перетривала аж до початків XIX в. і цілий час піддержувала культуру міщанства у Львові та була важним огнищем освіти для цілої Галичини.

І. Крипакевич.

МАНДРІВКА ПТАХІВ.

Відлітаючі птахи, це в Європі явище загально відоме. Як почуємо сумовите „кру-кру!“, то знаємо, що зима за плечами. З жалем дивимося за нашими пірнатими співаками, котрі нас розвеселяли своїм любим співом, а тепер відлітають від нас, бо бідна Європа не може їх перезимувати в себе.

І знаємо, що птахи не вибираються якбуть у таку далеку мандрівку. Вони перед тим відбувають довгі наради, приготівляються, вибирають собі провідників, чекають відповідної погоди і т. д.

Журавлі летять ключами, дикі качки гусаками, себто одна за другою, під кутом прямим, дикі гуси під кутом 45° на ліво.

Відлітають звичайно в ночі на повні, щоби їм ясно було.

Від року 1876 в Європі слідять учені природознавці за летом птахів. Є окремі стації на пташих шляхах, там їх ловлять, причіпають до ніжок значки і в той спосіб контролюють цих подорожників, мабуть одиноких, що відбувають такі далекі подорожі безплатно.

Показується, що птахи не летять павмання, тільки мають свої певні дороги, свою комунікаційну сітку.

Один такий шлях провадить з північної Росії, здовж берегів Балтійського і Німецького моря, північними й західними берегами Франції й Еспанії до Гібральтару, а звідси до гір Атлас, у глибину Африки і до Трансвалю.

Другий шлях біжить через Альпи на Рів'єру, перетинає Еспанію і так само прямує до Гібральтару.

Третій попри Апеніни, через Сіцилію провадить до Африки, а четвертий через Царгород, Малу Азію і Палестину веде наших мандрівників над святий Ніль.

Крім того є ще й деякі бічні дороги.

Бузьки летять від Ельби через Райн, Францію, Еспанію, Гібральтар до Африки. Другі попри Краків, через Угорщину, Балкан, Дарданелі, через Малу Азію над Ніль.

Туди відлітають також і наші, українські бузьки.

Ластівки тримаються бузьків.

Учені думають, що отсі мандрівки пташачого роду почалися з тої пори, як ледняки стали сунутися на Європу. Птахи втікали перед ними. Тепер їх гонить від нас щороку зима, страх перед морозом і перед голодом... Бідні птахи!

Н. М.

Волинський мученик.

ДВНА Волинь мала багато одиниць жертволюбивих, повних посвяти, що ціле своє життя віддавали народови, працювали для громадянства без упину і готові були життя своє покласти за рідний край. Одно з найперших місць серед давніх волинських патріотів займає Афанасій Филипович, берестейський ігумен, що був розстріляний Поляками 1648 р.

Афанасій Филипович був з міщанського роду, його батько був гарбарем. Учився він мабуть в Острозі, добув собі досить широку освіту, знав мову латинську і грецьку. По скінченню шкіл був зразу домашнім учителем на дворах панів, потім знеохотився до світа і став черцем.

В монастирі душа його перемиринялася. Став він незвичайно чутливий, кожда подія зворушила його глибоко, — то мовчки глядів перед себе у захопленню, то попадав у такий плач, що ніяк не міг себе стримати. Він визначався глибокою вірою, всюди бачив божі чуда, чув голоси з неба.

Зразу Афанасій був у Вильні, потім вибрався до межигорського монастиря в Києві. Тамошній ігумен дав йому глибокі поучення, як має жити монах і відіслав його назад до Вильна. Филипович вертався пішки понад Дніпром. По дорозі зустрів якогось слабого чоловіка. Змилосердився над ним і довгий час ніс його на своїх плечах. Сей чоловік говорив з ним багато про божі тайни і дав йому прості науки, як жити в світі: „У пожиттю з людьми заховай розумну уміреність; все памятай на смерть; у всім піддавайся божій волі“. М'яке серце черця було зворушене сими простими словами.

В монастирі скоро помічено побож-

ність Афанасія і назначено його ігуменом монастиря в Дубойську під Пинськом, потім в Купятичах. Молодий ігумен мав важке завдання перед собою, бо тоді польські пани старалися знищити грецький обряд і завзято виступали проти монастирів. Своєю чутливою душею він глибоко відчував пониження церкви і в молитвах просив бога о поміч. Тоді стали навіщати його видіння. Раз серед бурі явилися йому на небі у хмарах війська небесні впорядковані, що пібишли у похід, а на землі сім огнів, а в них горів польський король Жигмонт і канцлер Сапіга, що переслідували грецьку віру. Другий раз явилася йому Пр. Богородиця і приказала йому іти збирати милостиню на монастир.

Афанасій пустився в далеку дорогу. Їхав він візком разом з братчиком Онисимом. Персіхав Білу Русь, Чернігівщину і задумав їхати до Москви, до царя. Але піде не міг добути пашпорту, щоби переїхати до московської держави; до того на границі стояли густо сторожі, бо на Україні вибухло козацьке повстання Павлюка 1637 р. Афанасій шукав дороги навпростець. Переправився через Дніпро, але мало не втопився; потім була така буря зі снігом, що світа не було видно; від полудня до вечера і цілу ніч блудили серед метелиці. В дальшій дорозі украдено черцям коня; коли вони шукали згуби в якимсь селі, селяне мало їх не позабивали. В иншій місці напали на них п'яниці і сильно потурбували. Афанасія вкусив пес в руку; почалася з того горячка, що мало не вмер. Братчик почав бунтуватися і не хотів їхати дальше, ледви його Филипович втихомирив. Але вела його вперед падія, що привезе поміч для монастиря. Він мав

знов видіння: ранком перед сходом сонця на своїм коні він побачив юнака в мантиї, що показував йому дорогу; зійшло сонце і на небі показався йому образ Матері Божої, оточений соняшним промінням... Так він доїхав до Москви, подав цареві прохання від монастиря і дістав милостину.

Як Филипович вернувся до Купятин, до монастиря приїхали післанці від берестейського братства, просити щоби він став ігуменом в Бересті. Афанасій мусів прийняти нове місце. Свою діяльність в Бересті почав від того, що зібрав всі фундації і грамоти монастиря і подав їх до запису в урядові книги. Потім раз-по-раз зачав їздити до Варшави, до короля, щоби добути охорону для монастиря від переслідувань Поляків. Але всі ворожо ставилися до нього. У Варшаві він зустрів багато міщан з різних міст і містечок, що також приїздили за справами своїх переслідуваних церков. Вони оповідали страшні річі: Діти ростуть без хрещення, дорослі живуть без шлюбів, померших треба хоронити потаємно, по полях, городах, пивницях! Нема справедливости. В християнській державі християне терплять більшу неволю, як під Турком. Всюди треба платити. Сокальські міщане мусіли дати сто червоних золотих і пятьдесят коров, щоби добути собі протекцію одного папи. Міщане з Орші дали дукатів за дозвіл будувати церкву.

Все те глибоко зворушувало Афанасія. Він думав собі: „Боже праведний! Неправда вже до краю, до кінця доходить. Нарід зневірюється і каже: і ся віра добра, і друга добра. Чож робити?” Тоді прийшла йому думка зробити голосну демонстрацію і так звернути на себе увагу короля і панів. Він приготував сім образків купятицької Богородиці, пішов до королівського

замку, роздав їх визначним панам і в голос став кричати: „Найясніший королю! Кривду велику терпимо! Не хочуть залишити нам прав, які ваша королівська милість записала. Церква наша терпить утиски великі”... На королівським дворі зробився рух. Афанасій думав уже, що король його вислухає. Але сталося інакше, — нашого черця схопили і замкнули в якійсь господі, піби божевільного. Та завзятий Афанасій задумав демонструвати далше. Він викрався потайки від сторожі і напів нагий побіг на місто з криком: „Горе проклятим і невірним!”...

Сторожа знов схопила його і відставила до вязниці. Віддано його під духовий суд. Але митрополит Петро Могила розглянув справу, переконався, що Афанасій ні в чому не винен і приказав йому вернутися до Берестя.

Важке було далше життя Афанасія. В Бересті Поляки ненавиділи його і він не міг показатися на місто. Як появилася де чернець, зараз його оточувала юрба і кричала: „Гу-гу, Русин, Господи помилуй, Наливайко!” Не дозволено навіть священикам іти з св. дарами через місто.

На Филиповича зроблено знов донос, що він має зносити з Московщиною. Його арештовано і перевезено до тюрми у Варшаві. Зразу тримали його під строгим доглядом, не допускали до нього нікого, не давали йому книг ні паперу до писання. Пізніше нагляд став лекший, Афанасієви дозволено писати. Він зложив тоді пісню до Божої Матері, та написав меморіал до короля в справі своєї церкви. Сей меморіал опрацьовано в зелений атлас і один міщанин несподівано кинув його до королівської карети, як король переїздив вулицями. Король переглянув письмо і казав пояснити собі справу. По якимсь часі Афанасія звільнено з тюрми і відіслано до Київа.

Там перебував він пару літ. До Берестя вернувся з початком 1648 р.

Та тут зустріли його пові нещастя, що привели і мученичу смерть нещасного оборонця віри. Весною 1648 р. піднялось козацьке повстання під проводом Богдана Хмельницького. Тоді на Волині почалися арешти і переслідування Українців, підозрілих о звязки з повстанцями. Афанасій понехав свої горячі виступи і сидів мирно в монастирі. Але давні вороги його задумали тепер з ним порахуватися.

Дня 11. липня 1648 р. ігумен відправляв службу божу в церкві Різдва Богородиці. Нараз до церкви вдерлось кількох шляхтичів; вони мали приказ взяти Афанасія до замку. Співали тоді „Іже Херувими”, - - ігумен так зворушився, що довгий час стояв мовчки при віктарі, - - аж потім опанувався і докінчив службу. По богослуженню взяв з собою одного з черців і піов до замку, до суду.

Шляхта обжалувала його, що він посилав листи і порох до козаків. Афанасій спокійно заявив, що се неправда. Тоді вислано до монастиря слідчого суддю з гайдуками, щоби перевели трус і шукали листів та пороху. Та не знайдено нічого. Як вже верталися, суддя в злости вилаяв гайдуків: „Бодай вас позабивали, що ви не підкинули якого мішка пороху і не сказали, що ми знайшли се в монастирі?” Суд побачив, що се безосновні підозріння і вже про порох не питав.

Тоді стали закидати Афанасієви, що він виступав проти римської церкви. Афанасій відповів, що сьому не перечить. Тоді кинулися до нього з криком: „Стяти, четвертувати, на паль вбити його!” І вже почали його шарпати. Судді відіслали його до вязниці. Там заложено йому кайдани на ноги і так просидів він в тюрмі від липня до вересня.

Афанасій бачив, що грозить йому небезпека, але не думав упокоритися. Він чув про побіди козаків, радів ними і дразнився з Поляками. Як побачив через вікно кого зі шляхти, зараз кликав: „Не вийде з сеї держави меч і війна, аж справедливість побідить!” Суд рішив затримати його у вязниці, аж скінчиться війна з козаками.

Тимчасом війна не кіпчилася. Богдан Хмельницький наближався до Пилявець. У Бересті управа перейшла в руки військової влади. Вороги Филиповича рішили з ним покінчити.

В ночі з 14 на 15 вересня 1648 р. сторожа розкувала Афанасія з кайдан і вивела його до обозу за рікою Мухавцем. Берестейський воевода Масальський, що був командантом, як побачив ігумена, сказав: „Чого ви його до мене привели? Маєте його вже в руках, робить з ним, що хочете!”

Повели Афанасія дальше, до ліса, що був недалеско від обозу. Там його зразу припікали огнем, потім приказали гайдукови застрілити черця. Гайдук набив мушкет двома кулями, попросив ігумена о прощення і благословення, потім стрілив в чоло нещасного й убив його. Закопали його тутже в ямі. Ніч була погідна, без одної хмари, але по небі показувалися грізні блискавки...

Тіло Афанасія лежало на сьому місці вісім місяців, бо Берестяне не знали, де ігумена похоронено. Аж слідуючого року малий хлопець вказав могилу мученика. Тоді черці в почі потайно викопали мощі і перепесли на инше місце; пізнійше за дозволом властей відправили похорон і похоронили в церкві св. Симсона.

Так покінчив життя Афанасій Филипович, людина чиста і свята, повний посвяти і любови для свого народа.

І. К.

ОСТАНКИ ПОГАНСЬКИХ ВІРУВАНЬ СЕРЕД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДА.

Наші предки вірили в багато богів. Вони уявляли собі, що весь світ, небо, повітря й уся земля, заповнені богами і що вся природа жива, повна всякого дива, а в ній усе думає й говорить на рівні з людьми і богами. На чолі світа стояли боги, що кермували, за ними тягнувся цілий ряд нижчих божеств і демонів, який старшим богам стояв до послуги; на кінці стояли люде, обдаровані надприродною силою, що могли змагатися з богами і навіть примушувати їх сповняти свою волю.

Про деяких давніх слов'янських богів знаємо з нашої літописи. У договорі Олега з Греками згадується, що Українці клялися своїми богами Перуном і Волосом. Володимир Великий, як ще був поганином, перед своїм двором поставив дерев'яну фігуру Перуна зі срібною головою і золотими вусами, також богів Хорса, Дажбога, Стрибога, Симаргла і Мокош. Багато богів згадує також „Слово о полку Ігоря”. Почитаю також сонце, місяць, землю, воду, озера, криниці, болота, жерела, гори, звірі, гади, рослини. Богам ставлено статуї і приношено жертви з молитвами і різними обрядами.

Коли поширилося християнство, давні вірування не відразу пропали. Серед народу, особливо в околицях

далеких, відсталих від вищої культури, ще цілі століття залишилася віра в старих богів. Нарід почитав християнських святих в той сам спосіб, як колись свої божества. Так св. Ілля заступив Перуна, св. Юрій або Миколай Волоса, великдень — святкування весни, св. Іван — Купала і т. ин. І навіть тепер, коли вже християнство є у нас майже тисячу літ останки поганства залишилися ще у різних обрядах, віруваннях, зішпитуваннях, оповіданнях та піснях.

Учений український етнограф Володимир Гнатюк зі Львова у своїй праці „Знадоба до української демонології” (Етнографічний Збірник т. 15, 33, 34) зібрав і впорядкував ці народні вірування і відкрив нам імена великого числа давніх божеств. З цієї праці подаємо цікавіші річі.

Дідько се давня назва менших богів; вона походить від слова „дід”, і зразу не мала такого лихого значіння як тепер, — дідьками називали і добрих богів. Але тепер дідько рівнозначний з чортом або дияволом; називають його також біс, щезник, злий, а часто говорять про нього обережно „той”, „він”, „щезби” і подібне. Нарід уявляє собі дідька як людину невисокого росту, чорного, погано собачі або курячі, хвіст короткий, мор-

да широка, ніс довгий, очі як розжарені вуглики, волоссе чорне, довге і шорстке, руки довгі з кігтями, роги баранячі або козячі, одіж німецька, капелюх високий. Чорти бувають мудрі і дурні. Мудрий чорт учить людей ковальства, винаходить огонь, робить скрипки, вигадує люльку і табаку, учить пити горівку. Але дурного чорта легко обдурити і розумний чоловік уміє собі з ним порадити; чорти бояться свяченої води, також грому і грім може чорта убити.

Домовик, хованець або додованець се домашній дух. Він виглядає як маленький хлопчик, в червоних штанах, у рогатій шапці, ноги має цап'ячі. Домовик бере участь у всіх справах господаря; як з ним добре поводитися, то буває з нього велика поміч: він ріже січку в ночі, збирає колоски, вибирає з поля камінці. Він любить тишину і порядок, не терпить сварки і бійки, уважає, щоби люде трималися старих звичаїв.

Пасічник се дух, що господарить в пасіці, пильнує її так, що господар не потребує навіть туди заглянути.

Лісовик --- або полісун, дух, що живе в лісі. Лісовики пасуть диких звірів, як олені, серни, зайці, за псів мають медведів, вовки і рисі. Чугайстер також лісовий дух, високий як смерека, в білих одязі, до людей відноситься приязно, деколи гріється при ватрі (огнищі).

Полевик живе по полях, степах, лугах, пераз на могилах; виглядає як чоловік, але увесь в шерсті, з кігтями, хвостом, зубатий, окатий, з крилами з маленькими ріжками.

Водяник сидить у ріках і кернах, подібний до чоловіка, але з хво-

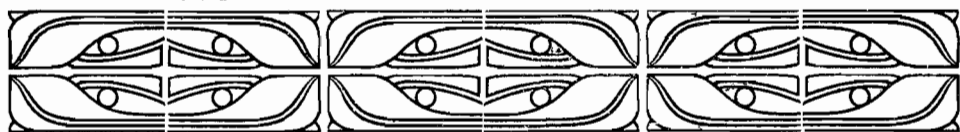
стом. Любить робити збитки, ломить у млинах колеса, псує греблі, п'яних веде на болото. Він старшує над рибою і добре живе з рибалками, виходить на беріг грітися при огни. Болотяник або очеретяник живе в болотах, по очеретах, запрошує до себе прохожих, заводить їх до чудових кімнат, угощує, танцює з ними при музиці, - аж потім показується, що гість товкся по болоті. Блуд також водить людей по бездорожжях, показується у виді пса, kota, пташки, кониці сіна, світла і ин.

Богині або лісниці се жінки зі зловним нечулим серцем; бувають високі, худі бліді, одягнені звичайно, але підперезані зіллям суходільником. Вони піддурюють парубків і роблять їм різні пакости; хто хоче їх відігнати, мусить оповідати казку.

Мавки, нявки або бісиці являються як молоді гарні дівчата, з довгими, завітчаними косами, і грають і танцюють, заманюють необачних і заскобочують на смерть. Русалки се водні красавиці, виходять вечером на беріг, у вінках, співають чудові пісні, причаровують людей і затагають у воду.

В народніх оповіданнях є ще багато різних інших лихих і добрих естів, що вицвнюють природу. Людський вигляд має мороз, вітер, огонь, зима, літо, сонце; людську подобу прибирає доля, чума, злидні, пропасниця і багато, багато інших. Все те є останки давних поганських вірувань, що залишилися дотепер між темним народом. Зимовими вечерами старі бабусі оповіданнями про всі ті дива бавлять своїх внучат. І старий послухає тих давних переказів, та тільки посміхнеться...

Др. Кирило Трильовський.

ПРО ПЕРВІСНИЙ СІЧОВИЙ РУХ В ГАЛИЧИНІ ТА ПРО ЗАВДАННЯ АМЕРИКАНСЬКИХ НЕЗАЛЕЖНИХ „СІЧИЙ”.

(Присвячую заслуженому отаманови др. Романови Дашкевичеві у Львові).

КОЗАКОФІЛОМ, себто — ко-
заколюбом став я ще
будучи молодим хлоп-
цем, школярем. Укінчивши в Золочеві
І-шу класу гімназії я вернув до роди-
чів на село, до Ожидова тай таки на
феріях занедужав на груди. Мав тоді
дванадцять літ. Хвороба потривала до-
сить довго і я пересидів так на селі че-
рез три роки, маючи впрочім також
приватних інструкторів, котрі мене
вчили. Але я зискав тоді головню че-
рез це, що дуже много читав.

Народним учителем був там тоді
зпершу зпольщений своєю жінкою —
Українець Стахурський, але цей скоро
помер, а по нім прийшов свідомий Ук-
раїнець Гаврисевич, що й тепер ще
живе на пенсії мабуть на Ангелівці.

Від сего дістав я до читання „Руску
Бібліотеку” видавану професором
черновецького університету Онишке-
вичем.

Були у ній твори Котляревського,
Квітки-Основяненка та Гоголя-батька.

Уже в Енеїді Котляревського зау-
важав я намеси на стару козачину,
але найбільш глибоке вражіння зро-
бив на мене „Кобзар” Шевченка, ви-
дання Ом. Партицького (1867 р.). Ді-
став я його до читання також від п.

Гаврисевича. Особливож та картина,
як в ночі виступає з заклятої могили
старий козак і нагадує на це, що „нас
тут триста як скло товариства лягло”,
запала на все в мою душу. І тепер, ко-
ли пічною порою (г. ¼3) пишу отці
слова — переймає мене якась свята
дрож, як нагадаю собі отцей вірш.

Але на нім не скінчилось бож прий-
шли ще „Гайдамаки” і тільки інших
творів Тараса, з котрих нераз і най-
менший розжарував хлопячу душу жа-
ром любови до України та до її герой-
ської минувшини. Я і рисував тоді та
малював головню козаків, козацьку
зброю, булави, бунчуки...

З моїми селянськими товаришами
бавились ми нераз у „войну” головню
при помочи луків (катанулька з гуми
була вже родом артилерії), але пі-
коли не нападали одні на других, але
спільними силами на якогось незна-
ного ворога перед нами, на котрого ми
кидались з окликом „гура!” на пастів-
нику під лісом!

Я вже десь у червні 1876 р. зало-
жив в гімназії перше тайне патріотич-
не товариство а наші перші збори від-
булись у шпінці судового писаря За-
ліпського, що був передше дяком у
мого діда о. Левицького. Син того За-
ліпського — це славний сотник М. Гал.

її, що не будучи в силі перенести би, коли частина її перейшла від лшєвєкїв до Ляхїв — кинувся під са залїзничого потягу.

На тих зборах зїбрали ми складку сотї **шістьох грейцарїв!**

Гавзуючи на селї заложив я собі біотечку, з котрої мої приятелї ськї хлопчики (як нпр. Іван Гудинський — пізнійший вїйт) дуже пильно вистали. Я точно записував кожду ожичену книжочку у призначений дего зошит.

До тої моєї бібліотечки десь в році 1917 прибув дуже цїнний для мене : **„Переяславська Ніч”** Костомаров-Львівського чи Перемишльського видання з 60-их років. Вона закрїпила в мене ще бїльше у моїм козакофїльствї доси є горячим прихильником цього ру. В р. 1921. приготєвив я був йонавіть до друку в бібліотечї „Чортори”, та не стало капїталу на даль-видавання. Мене доси дуже дивує, чїю тої драми не грають у наших театрах, там, де нема ляцької цензури і видно деякі „угодовї” фрази можцїлком безпечно викинути. Також старання, щоби її grano в наших зборах в Чехословаччинї — не доведє до нічого. Можє чейже в Америцї паються нарештї наші люди на велизній патріотичній вартостї цїєї си. — Найдти її можна у „Рускій сьмєнностї” видаванїй „Просвіто” (Том IV.) і певно неєдин з наших грїотїв має її у себе на полицї, але доси не читав її.

Не тут місце писати історїю мого закофїльства, тай не цїкаве це для талу. Воно держалось мене через цїжиття і дало цїлій моїй публичній дїльностї відповідну закраску.

Працюючи дїяльно в рядах укр. радикальної партїї, організуючи віча за гальним голосованнем — переконався, що треба виховувати передовсїм

молодь в дусї патріотичнім та приучувати її до **карностї** та **солїдарностї!**

Так отже в зимї з 1899 р. на 1900 сїдячи в Будаговї коло Снятина та приготєвляючись до адвокатського іспиту — постановив я заложити гімнастично-пожарниче товариство і назвав його **„Сїчею”**. До помочї прийшов міснї молодий селянин з Устя **Дмитро Солянич** тепер американський наш письменник. Ми і внесли статуту першої „Сїчи” в Устю до намїсництва, але воно відкинуло їх через це, що там була також постанова про ношенне лєнт.

Новї статуту — вже без цїєї постанови вніс я для „Сїчи” в Завалю над Черемошем і в цей спосїб повсталала перща „Сїч” — будь щобудь — в дїйсностї з військовим характером. Отворєна 5. мая 1900 р. вона ще того самого дня примашєрувала чвїрками на Шевченковї вечєрницї в Снятинї.

І доси чую у вухах твердий удар ногоми машєруючих тоді чвїрок на снятинськїм гостинци...

У „Сїчах” — старався я полєчити патріотичний, поступовий зміст — з поєтичними звєрхніми формами, відповїдаючими по змозї старим козацьким традицїям. — І тому то впровадив я малиновї прапори з синьо-жовтими лєнтами на горї, а дальше і пірначі та булави. Впрочїм прапори повітових „Сїчей” мали бути синьо-жовтї, і так вже в декотрих повітах перед світовою війною й справдї було. Сїчєвики і Сїчєвички рядовї — носили червонї лєнти, кошовий, осавул та хоружий — синьо-жовтї у відповідних комбїнацїях, а другї старшини — знову инакші.

Велике вражїння робила все **„сїчєва присяга”** нових члєпів і треба признати, що на загал всі були тїй присязї вірні.

„Сїчи” мали — і мають в краю ще доси, (чи то в старїм видї, чи під назвою **„Лугїв”** — то до себє, що з іде-

і одним видання „Червоної Калини”, яке незадовго появиться. — Колиж прийшло до війни осередних держав з царатом, котрий більше як трийцять мільйонів наших братів держав в неволі — тоді на протязі трьох неділь — зголосилося до нашого українського легіону більше як двацятьвісім тисячів добровольців!

Що Австріяки далися піддурити Ляхам та з вісім тисяч охотників, що могли ще — помимо московського заливу явитись дня 3. вересня 1914 р. на сході в Стрию — задержали лише три тисячі — за це вже їх дурна австріяцька голова відповідає — а не наша бувша „Боева Управа”.

— о —

Не тут місце подавати історію цілого січового руху в Галичині та на Буковині, а зосібна тих перепон, з якими він мусів боротися. — Я подав тут лише головні провідні ідеї того руху. Був він — що розумілось само-собой — **широ республіканський** — а в наших піснях та в промовах вихвалювали стару Запорозьку Січ та козацькі давні боротьби за свободу Рідного Краю — а не давних князів та їх нещасні межиусобиці. І не в думці нам було плекання монархістичних почувань, бо ми бачили і відчували уже на власній шкірі, як австрійські монархи віддячувалися „своїм вірним Русинам” — за їх вірність!

А вже і на думку нам не прийшло оголошувати нашим монархом чи провідником нашого новітнього козацького руху — потомка якого давного козацького зрадника, яким на примір був колись Іван Скоропадський, гетьман з руки царя Петра I-го, ворог визвольних, державницьких змагань гетьмана Мазепи!

Не на назадництві і не на монархіз-

мі опираєсь велика Січова Ідея, але на поступі, свободі і на ширих республіканських переконаннях!

Хто робить инакше, хто „Січову Ідею” хоче поставити на **прислуги** ляцького союзника і покровителя — **Риму** — той підриває в самім кореню ту Велику Ідею, що має за свою головну ціль:

Свободу і злуку цілого українського народу!

І тому великою радістю наповняють мене вісти зза океану, що вже в Злучених Державах П. А. знайшлися люди, котрі стараються **очистити „Січову Ідею”** від брудних, поганих домішок а обновили її і поставили її перед світом в її первіснім непорочнім блиску!

Мусить отже чимскорше повстати нова „**Організація незалежних Січий**”, котра би прочистила воздух від гетьмансько - монархістичної дурійки і змила з американських Українців ганьбу голошення монархізму в тій державі, що власне обходила **150-літний ювілей** скинення монархістичних пут!

Однакож в тих нових, незалежних Січах — мусить бути негайно піднята робота на зразок наших „Січий” і „Лугів” в старім краю. Бож і на це треба пам’ятати, що **американські „Січи”** мають передовсім **покласти таму поангличенню нашої молоді!**

А станесе то не лиш через гімнастику, але і через плекання **спортових ігор і забав!**

Нехай **синьо-жовта краска** стане знана при всіх американських футбольних мечях, най наші Січовики стануть **переможцями** не лиш у футболі, але і в ситківці (ловн тенніс), в біганню, в пливанні, киданню списом та дискосом і в таких інших спортових вправах. Хто би знав в Америці про

у країну Фінляндію як би не світо-
слави Фінляндець бігун Нурії?

Наша молодь походить зі здорової
молодої раси — **то найже не губиться**
а в англо-саксонському морі — але
сміло стає до **соперництва** з дру-
и народами — і то під власними
сками, **під власним прапором!**
Отце і є велике завдання Незалеж-

них Січій в Америці і я переконаний,
що вони сповнять його!

А коли та нова організація буде ве-
дена в правдиво-національним, посту-
повім дусі — тоді певно вона не заве-
де і у ту пову історичну, — може вже
недалеку — хвилю, котра покличе на
ново цілий наш народ до зброї і до бо-
ротьби за **свободу і злукую!**

Ш і О Н Я.

На заложенне першої „Січі” в Завалю над Черемошем, 5. мая 1900 р.

(Співается на ноту: „Козак пана не знав з віка”).

Про Січ славно, Запороже
Співав батько наш Тарас,
А ми тепер заложили
Над Черемошем*) „Січ” у нас.

Хоч упала Січ Дніпрова
Її веселяться вороги,
То ми тепер над Черемошем
Кіш козацький завели.

Нехай знають вороженьки
Що козацький дух не вмер,
Що як давно процвітав він
Так цвите він і тепер.

Шумиж бистрий Черемоше
Неси вістку нічу й днем,
Що ми хочем поборотись
Із неправдов і вогнем**).

І ти шуми сирий Пруте,
Нехай знають браття всі,
Що ми поміч найти можем
Лиш в козацькому коші.

Тож єднаймося милі браття
Заведім життя нове,
Нехай росте і кріпшає
Товариство Січове!

А що батькам не удалось,
Ми довершим залюбки;
Впаде ворог коли грянуть
Завязуючі козаки!

Др. Кирило Трильовський.

*) Можна змінити після потреби, нпр. „у
Нью Йорку”.

**) „Січі” в Галичині і на Буковині зани-
мались також пожежництвом.

СІЧОВА ПІСНЯ.

(На ноту: „Ой сніг плющить і мороз тріщить”).

Гей Січ іде,
Красен мак цвите!
Кому прикре наше діло —
Нам воно святе.

Гей Січ іде
Топірцями брень!
Кому любя чорна пільма
А нам ясний день!

Гей Січ іде,
Мов пчола гуде...
Разом руки, разом серця
А гаразд буде.

Гей Січ іде
Підківками брязь!
В напій хаті наша воля
А всім зайдам зась!

Іван Франко.

альним змістом і постичною формою -- дучать також справу цілком практичну - **пожарництво**. В тім характері вони виступали не робячи ніяких ріжниць: ратувати підчас пожежі і жидів і навіть польських дідичів, як ось п. пр. в Підгайчиках коло Коломиї.

До того вправи маршові та масові гімнастичні давали молодежи обох полів, а навіть старшим велике особисте вдоволення - а що найважнійше - це й була **масова організація**, це і була **організація фізичної нашої сили**. І власне та послідна обставина нагнала такого луда нашим національним ворогам, та стала причиною скаженого переслідування „Січий”!

Не буду тут описувати подрібно тих переслідувань; вони були і є найкращим доказом великої вартости та великого значіння січової роботи.

Вонаж дала головну підставу пізнійшому легіонові Українських Січових Стрільців, а що пайважнійше: **вона старалась переродити а почасти й переродила душу нашого народа, що тільки сот літ проживав в неволі та пониженью!**

На ту душу старався я впливати передовсім при помочи **січових пісень**, в котрих я подавав прямо цілу **нашу народну програму!**

Уже в першій уложеній мною в маю 1900 р. січовій пісні казав я:

А що **батькам** не удалось —
Ми довершим залюбки:
Впаде ворог коли грянуть
Завзятуці **козаки!**

В иншій знову пісні казав я:

— „Ой ти славний осавуло
Не вдавайся в тугу,
Вийде слава козацькая
З „Великого Лугу”, — а далі
І зас’яє нова зоря
На весь край, на весь край,
Від Попраду до Кубаня,
Стане рай, стане рай!

Зосібна для Гуцулів уложив я спеціальну пісню, в котрій я вичислив головні гуцульські хиби і способи, як їх усунути: Не траба іти в „годованці” (до Жидів), та не треба боятись „паничів” (шандарів); треба кинути „любаску”, а пильнувати жінки, треба кинути горівку палспу, а пити воду студену, тай ще горячий чайок, „щоби був добрий голосок”, і таке инше.

Браття Американці будуть мати цього року нагоду перечитати ту пісню на иншім місци.

Крім того я і справдішних поетів старався запрячи до служби для січової справи: і так Віра Лебедова, Осип Шпитко, Дмитро Макогон, Іван Петришин (Любомир Селянський) а навіть сам Іван Франко збогатили не аби як січовий співочий репертуар.

Тут мушу порушити ось яку важну, а може для декого і дразливу справу:

До „Січий” в краю можуть належати Українці і Українки **лише** світського стану, отже значить --- духовні ні. Я тут поясню кількома словами, чому це було доконечне.

Заки приступив я до організацій „Січий” мав я уже великий досвід на полі організаційно-просвітної роботи між селянством. Я бачив, що наш народ дуже несміливий та на зборах читалень чи инших організацій уже з самої чмности вибирає присутного священника на голову, хотя дотеперішне поведсння того послідного не давало би пайменшої запоруки, що він і справді буде енергично займатись тим товариством. **Справдішних діячів народних** було між священством все дуже мало а не раз як і були --- то вже в надто реакційнім дусі. Колиж голова отець духовний до читальні не ходив, та засідань не скликував, то очевидно товариство вже від самого початку засипляло. Парафіяне не мали знову відваги підганяти свого пароха і так

дуже часто читальня по параднім і годоснім відкриттю — уже на другу неділю переставала прямо існувати.

Тут я мушу пояснити, що за „справдішних діячів народних” я уважаю таких священиків, котрі не лиш з проповідниці промовляють до народа, але сходяться з ним ближше і поза церквою, в читальнях і в других товариствах яко громадяне з громадянами. Є в краю і такі священики, що піддержують передплатою наше письменство, виховують діти в патріотичнім дусі, не хрунть, перед Ляхвою не коряться — але у себе в селі такої практичної роботи народної по читальнях, касах та інших кооперативах не робять. І тому і годі їх називати „справдішними народними діячами”!

Мало було між галицьким духовенством таких діячів, як покійний **о. Володимир Озаркевич** з Сільця коло Єзуполя (а потім в Березові вишнім коло Печеніжина) котрий сам на сходинах читальні перечитав на голос **чотири томи історії Богдана Хмельницького Костомарова**.

Щоби виховати свідомих діячів-громадян треба вщипити в них передовсім **почуття особистого достоїнства**. А о такім почутті не може бути і мови там, де люди на вид духовної особи прямо пхаються один перед другим, щоби її поцілувати в руку! Такого нігде, крім може в яких найтемніших мазурських селах нема, то і у нас не повинно бути. А тимчасом ще в липни 1926 р. на жіночім вічу в Коломиї піднесено заміт, що наші так звані „інтелігентні дами” дають себе селянкам в руки цілувати! Це-ж очевидний скандал — тому нічого дивного, що я ще перед майже чвертею століття в моїй гуцульсько-січовій пісні научував:

„Гей! Гуцул чести стережи:
Гей! рук нікому не лижи!”

Я переконаний, що наші люди поїхавши до Америки — скоро відовчилися таких рабських привичок — але в краю діється таке на жаль і доси.

Авжеж найважнішим було це: навчити наших селян, щоби вони **самі** провадили ціле діловодство в своїм товаристві, **навчити їх взагалі самостійного думання і поступовання**.

Тим більше „Січ”, котра мала воскресити в нашім народі давні козацькі традиції — мусіла плекати між своїми членами такого духа самостійности і почуття особистого достоїнства!

Впрочім не треба забувати і на це, що то вже була пора, коли наша гієрархія церковна в Галичині почала підпадати чимраз більше під римський вплив, коли дуже обережний і спритний представник того напрямку граф Шептицький став митрополитом а на єпископський стілець в Станиславові посадив ще завзятішого латинізатора—о. Хомишина! Це, що тепер в Америці вирабляє мій кузинок о. Богачевський—це лиш еще більш яркі квітки того насіння, котре посіяли Єзуїти своєю василіянською реформою у вісімдесятих роках минушого століття! Введення целібату між уніятським духовенством це лиш один з найважніших пунктів пляну „на зніщене Русі” видуманого ще десь перед 200 роками!

Що тактика наших первісних краєвих „Січий” була слушна і корисна — це виказали дальші події в Галичині.

Козацький, геройський дух зачеплений „Січами” в нашім народі показався пайлучше тоді, коли в р. 1913 я приступив до організації таки вже **явно військових „Товариств Січових Стрільців”**. Уже по році — було у Східній Галичині більше як дев’яносто таких товариств! Тяжкі труднощі треба було побороти передовсім у намісника Бобринського, але мені це якось удалось, про що говорю обширніше

ПРО ОПРИШКА ОЛЕКСУ ДОВБУША.

ОРИ Карпати в давні часи були ріко заселені, не доходила сюди ніяка влада, парід був свободний, охочий до боротьби і своєволі. Але життя верховинців було бідне, бо на хліборобство не було доброї землі, а скотарство давало малі користи; нераз в горах приходив голод. Тому сміливіші одиниці промишлювали нераз в той спосіб, що збиралися у певеликі ватаги по кільканацять люда і ішли на розбій у богатші села по долах. Таких карпатських розбишак називано опришками. Найславніший з них був Олекса Довбуш в першій половині XVIII в.

Олекса Довбуш або Довбушук був сином Василя Довбуша з Печеніжина. Батько його був бідним чоловіком, мешкав у комірнім, а цілим його добутком було кілька овечок. Олексі не вподобалося марне життя батьків, він кинув рідне село і пішов шукати ліпшої долі серед опришків. Своє розбійницьке ремесло він розпочав довкола Печеніжина. Одн з перших його нападів був на одного багатого господаря в Чорних Ославах. Але господар якось дізнався, що Довбушук приїде до нього, казав заставити стіл харчами і перекусками, зустрів гостей фляшкою горівки і принив на порозі здоров'єм до Олекси. Ватажок прийняв гостину і приказав товаришам нічого не рухати господареві. Але інших людей, що зі страху повтікали в ліси, опришки обрабували. Потім в сусідніх

селах ватага грабила багатших людей і панські двори, при тім неодного пана убито.

Нераз навідувався Довбуш до своїх батьків до Печеніжина, особливо під великдень; у коршмі ішла тоді широка забава, нераз опришки лежали п'яні без памяти. Раз по п'яному молодший брат затяв Олексу так сильно в ногу, що він уже ніколи не ходив просто, — як співають у пісні:

Топірцем ся підширає.

Тай на ніжку налягає,

Довбушевим батькам ізза слави си на життя ставало краще, бо різні люди, найбільше жиди, приносили їм дарунки, щоби забезпечитися перед нападами опришків. Сам Довбуш мав багато приятелів — щирих та з конечности, серед сусідніх панків: панські економи пили нераз з опришками в коршмах, переховували Довбушеву здобичу і за се діставали заплату золотом і дорогоцінностями.

Але пізніше Довбуш мусів залишити околиці Печеніжина, бо проти нього зорганізовано відділи міліції, т. зв. смоляків, що стали наступати на його ватагу все ближче. Довбуш переселився в глибину гір, аж у Чорногорі. Головне місце його було на горі Стіг. Тут весною Довбуш збирав свою ватагу. „Хлопців” збиралося до сорок, з різних сторін. Довбуш вибирав зпоміж них цю ліпших, кого собі вподобав, інших відганяв. Вибрані присягали ватажкови на стрільбі, що його

не покинуть. Одному з нових опришків Довбуш наказував, що його ніколи не зрадив: „Бо як скажеш, куди ти з нами ходив і зрадиш нас, то хочби ти був і в третій землі, то я таки тебе дістану і розсічу”. І дав йому кілька грошей, бохонець хліба і папушу тютюну. В останні роки походів Довбуша його ватага числила дванацять опришків; з них чотирьох було з Галичини, сімох з угорського боку, один з Придніпрянщини.

На зиму ватага розходилася на різні сторони. „Як визимуємося, то зйдемося знов”, говорив ватажок. Для самого Довбуша головним пристановищем було Ясіне по угорським боці, недалеко галицької границі. Туди він спровадив свою жінку і туди приходив на зиму. Ясенівський коршмар Дувид мав з ним умову і перепродував у Сиготі здобичу, добуту в Галичині. А як з угорської сторони починали натискати на опришків, Довбуш не міг приходити до Ясіня, а зимував у Чорногорі. Він поклав собі хату у полонині, у дебрі, званій Джерджя і перебував зиму з деякими товаришами. Живилися молоком і мясом овець, муку і пшоно присилала їм на конях Довбушева жінка.

Із своїх пристановищ в горах Довбуш робив напади на всі сторони, — і на Закарпаття і до Галичини. Раз напав він на двір шляхтича Карпинського в Голоскові коло Отинії, — тоді саме народився тому папови син, що пізніше став відомий як поет. Карпинський полишив жінку на постелі, сам утік в ліс, а для старших гостей приказав заставити стіл хлібом, сиром і горівкою. Довбуш прийняв гостину, не зробив мешканцям ніякої кривди, ще й дав бабі-повитусі три золоті, а матері радив, щоби на його пам'ятку дала дитині ім'я Олексі.

Іншим разом ходив Довбуш на Богородчани. Першого дня опришки ночували в лісі, другого дня ішли нічю лісом аж почало свитати; цілий день перележали, а в ночі папали на панський двір і зрабували його. Богородчанські жовнірі почали дзвонити на тривогу, але опришки їх убили і почали грабити місто. Зі здобичі Довбуш брав пістолети, стрільби, шаблі, золото та срібло. Срібла мали цілий мішк. Довбуш ходив ще на Манявський Скит, Перегинсько, Борнів.

Часто бував і над Черемошем. В селі Краснолі жорстоко пімстився над тамашнім отаманом (війтом) Миколою Дідушком. Дідушко був великим богачем і Довбуш хотів пожитися на ньому, — казав прислати собі бочку сира. Але гордий отаман відказав, і ще хвалився, що зловить Довбуша і його голову відішле до Станиславова. Тоді Довбуш виправився на Дідушка. Про його напад парубок Дідушка оповідав так:

Ми доїли під вечір перед заходом сонця вівці і Дідушків син Іван доїв з нами; аж тут надбіг один опришок і каже: „Лишайте молоко з дійничками та ідіть до хати”. І вдарив найстаршого наймита, що тоді молоко прятав, а Дідушкового сипа взяв за пстилицю та питається: „Де батько?” Той відповів: „Не знаю, чи в Кутах, чи в селі?” — Опришок крикнув: „Що брешеш! Гадаєш, що я не знаю? Я від рана на вас чатую” і вдарив його топором по голові так, що той ледви за годину прочунав. Потому загнав нас п'ятьох до хати і захвав нас під лаву. Відтак зловив одну дівку, побив її так, що мусіла признатися, що Дідушко коло ватри, де стріжуть вівці. Вони післали туди одного опришка, той цішов до Дідушка і каже: „Иди до пана, твій пан приїхав із Кутів”. Дідушко відповів: „Або мені пан новина? Не

маю часу". Сей каже знову: „Та бо йде конче!" Дідушко став його ганьбити, а той ударив Дідушка топірцем в голову, аж він заточився; але ще вхопив опришка за плечі і крикнув на слугу: „Не дай мене!" Слуга вхопив опришка за руку, але той ударив і його топірцем. Слуга побачив, що се не жарти і утік. Опришок схопив Дідушка і привів його до хати. І лиш його привів, Довбуш привитат його лайкою і згйдним словом: „А ти тут, пане Діду? Не прислав я до тебе, щоб ти дав мені сира? А ти казав, що мою голову даси до Станиславова!" Вдарив його топором у груди і каже: „Пізнаєш ти мене, Олексу? На, рубай мою голову! Ти зганяв село і обіцював людям шапку червінців, щоби мене ймили! А от я тебе ймив!" І вдарив його другий раз, так що Дідушко відразу сконав. Один опришок припав з ністолетом і хотів ще в Дідушка стріляти, але Довбуш не дав задля гуку. Мерця звязав разом з сином плечима до купи і так підіймив їх Довбуш одною рукою в гору і каже: „Оттак то вяже Довбушук, пане Дідушку". Потім опришки побили службу, відшукали коні, запрягли, забрали з собою Дідушкового сина і поїхали. Передтим ще підпалили хату. Довбуш напминав наймитів: „Аби ви за мною не гонили і не кажіть нікому, що я був". А синові казав: „Як будеш отаманом, аби ти за мною не ходив!"

Останній напад Довбуша, що скінчився його смертю, був на Космач. Се було літом 1745 р. Довбуш виправився з Ясіня, де був у своєї жінки, здвома товаришами, сестрінцем Павлом Орфенюком та Василем Баюраком. По дорозі у Ямній відвідав свою сестру, тут вони ночували. В Микуличині вони убили господаря Мочернюка, відтяли йому голову, взяли 7 талерів, котел, рушницю, ще дещо і спалили хату.

Звідтам пішли до Космача на Степана Дзвінчука. Народня пісня каже, що Довбуш любився у жінці Дзвінчука. Але сам Дзвінчук оповідав пізнійше, що Довбуша привела на нього його теща з Криворівні, що не хотів віддати їй віна по помершій першій жінці (її донці), — затримав у себе пару волів і одну корову. Вона оклеветала Дзвінчука перед Довбушем, що ніби він ходить за ним і хоче його убити.

Про прихід опришків Дзвінчук оповідав так:

У тій хвилі пес почав брехати, а вони зараз припали до вікон; я сидів на порозі хати, скочив і зачинив сінні двері. Вони казали пустити себе до хати, але я не обзивався, тільки моя жінка й мати говорили з ним і не хотіли його пустити, казали: „Не знаємо, хто ти є, чоловіка нема вдома, десь на косовиці в полі". Вони кинулися до дверей і найперший Довбуш, взяв дрюк, заважив двері, трохи відважив, а потім сам собою почав тиснути і лізти до сіней. Я його тоді пострілив. А він залавав мене і товаришам сказав: „Палить хату!" Вони почали кресати вогонь та не могли зараз скресати. А потім Довбуш сказав їм, щоби забрали з нього зброю, говорив: „Ще я звідси можу іти". Вони зняли з нього зброю, узали з собою і пішли в ліс, а мій пес, ще гавкаючи на них, пішов за ними собі в ліс".

Про ту саму подію товариш Довбуша, Баюрак, оповідав майже так само: „Ми всі вибралися до Космача, до Степана Дзвінчука і підійшли під його хату в почи, а що Дзвінчук не хотів відчиняти дверей, то Довбушук ухопив на дворі якесь дерево, вдарив ним у двері і став відважувати. Ми оба — я і його сестрінець — стояли при дверях. Ватажко відважив троха дверей і почав тиснути до сіней, але саме тоді стрілив у нього Дзвінчук і вцілив

у плече. Пострілений ватажко втікав з нами в ліс, але що не міг далше іти, то ми оба занесли його за село в корчі, прикинули ще живого хворостом, а самі пішли в ліс. Довбуш мав біля себе два червоні золоті дрібної монети на таляр, більше грошей при собі не мав, лишився при ньому ще золотий хрестик, зашитий у червоне сукно, і срібна ладівниця. Як ми з ним розходилися, дав мені свою рушницю, а сестрінцєви пару пістолетів.

По відході опришків Дзвінчук вибіг зі своєї хати і вже не вертався, а шукав помочи по селі. Досвіта зібралися люде з громади, космацькі священики, арендар і почали шукати Довбуша по сіножатах і хащах.

За голосом могого пса — оповідав Дзвінчук — трафили ми на се місце, де в хащах під смерекою знайшли ще живого Олексу Довбушука, — в гуглі (каптурі), сіраку, у сорочці в олію затовщеній і обмоченій смолі, — прикритого галузем. Питали ми його: „Що ти мав за справу, що мав за причину на моє життя, на мій дім находити? Чи хто намовив тебе на мене?“ — Відповів Довбушук: „Чи мене хто намавляв, чи не намавляв, така мені смерть прийшла“. Питалися духовні, що належить до християнської душі: „Чи потребуєш сповіди і бажаєш прийняти святі тайни?“ — Відповів: „Уже я сповідався і причащався в той час, в котрий поступив на сю дорогу“. — Як питалися за скарби, деб вони знаходилися, відповів: „В полонині, у Чорногорах, — Бог знає, я знаю, земля тим буде користуватися, не люде“. Як питали Довбушука, звідки і кого мав з собою, сказав, що один був Баюрак;

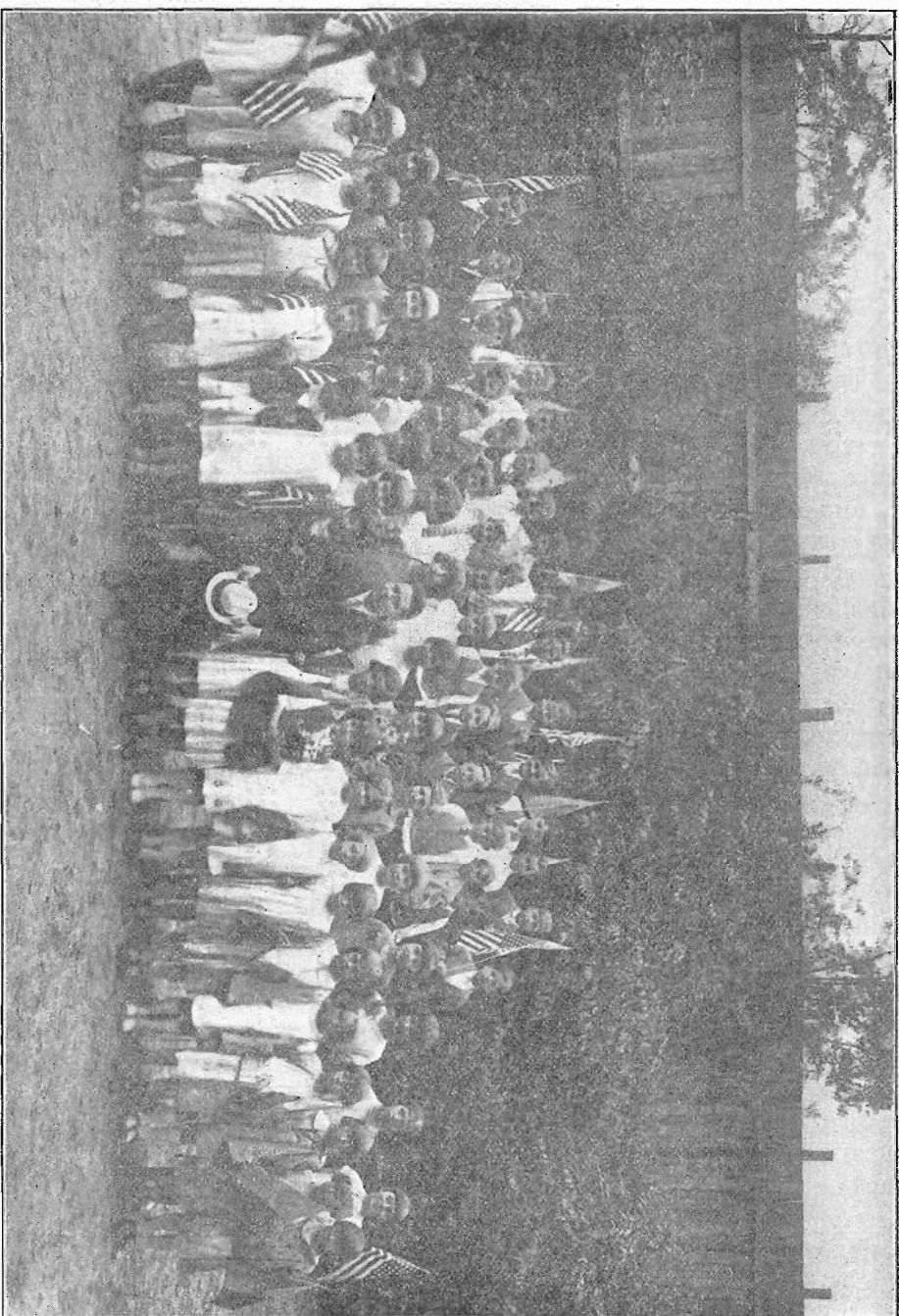
а другий Орфенюк. Невдовзі почав конати, а як приїхав губернатор яблонівський, Довбушук умер при ньому і при людях Космацької громади. Се було 24 серпня 1745 р.

По смерти взято його тіло на віз і везено по селах, оголошувано народови про смерть опришка і так завезено до Коломиї і зложено в ратуші. Не знати, чи його зараз похоронено, чи може по тодішньому звичаю ще по смерти суджено і може тіло повішено, або четвертовано і розкинено по роздорожах на пострах иншим опришкам.

Довбуш вже за життя добув собі грізну славу в горах і на Підгір'ю; він прикував до себе увагу народа незвичайними особистими прикметами, — великою фізичною силою, очайдушною відвагою і своєрідною лицарскістю, що не карав тих, що стрічали його добрим словом і чаркою... Але при всім тим він таки був опришком, для котрого головною метою була здобича: щоби добути собі наживу, він не вагався жертвувати людське життя, не дуже зважаючи, кого убиває, пана чи жида, газду чи наймита. Аж пізнійше, протягом двох століть, нарід забув жорстокі діла ватажка, прибрав його постать славою героя, местника народніх кривд і опікуна Гуцульщини. Всюди в горах показують Довбушеві печери, комори, камені, хрести і т. д., всюди оповідають про нього перекази та співають пісні. Вславив Довбуша також поет Федькович у загально відомій поемі.

Але дійсна історія показує нам правдивого Довбуша — грізного і кровавого опришка.

Українська Школа в Елізабетпорт, Н. Дж. Степан І рабар, учитель.

БУРСАКИ.

Виймок з повісти Наріжного
„Бурсак”.

I. Бурса.

БЛАЖЕННИЙ пам'яті мій батько дяк Варух в селі Хлопотах, переяславського полку був великий мудрець в науці читати писати і співати на крилосі. Голос мав такий грімкий, що як у веселий час, бувало, влізе на дзвіницю і заспіває, то його рев було чути більше, як голос головного дзвона, — се крайню озлоблювало дзвінника.

У батька крім мене не було більше дітей, тому він закинув тодішний звичай, щоби дітей не вчити нічого до дванадцять років, і взявся до мене по скінченні шестім році з такою ревністю, що у дванадцятім році я читав і писав не гірше від нього і співав на крилосі на всіх вісім голосів. Слава моя немало втішала батька; та на його честь треба сказати, що він тим не вдоволься і захотів, як казав, збити мене справжнім чоловіком.

Він мав друга в секретарі ректора переяславської семінарії і тому добувши поручаюче письмо від багатого пана, що проживав у Хлопотах, пішов зі мною до міста, що було від села на десять верств. Була половина літа і день ясний.

— Неоне, — говорив по дорозі батько, — як будеш такий щасливий, що дозволять тобі учитися в семінарії, то гляди, не лінуйся і Бог тобі допоможе. Там матимеш нагоду набратися всякої мудрости, про яку нашому братови й подумати страшно. Як визначишся в науках, можеш надіятися — велика власть Господня! — що з часом в якому селі станеш дяком! Подумай, яка честь, яке веселе життя!

Міркуючи так дійшли ми до міста і я розкрив рот з дива. Які церкви, які доми, які сади й огороди! — Переходячи вулицями я щораз сіпав батька за полу питаючи: „що се?” — Він мовчки продовжував дорогу, з великою важністю, немов ніщо його не порушувало. Се була субота і народ розходився з вечірні.

Підішли ми до одної церкви, мій батько постукав до воріт малого домика.

— Се дім могойого доброго приятеля, також дяка, Варула; тут ми переночуємо і порадимось про наше діло.

В тій хвилі вийшов проти нас низенький товстий чоловік з одним оком. Він зараз пізнав могойого батька, і посадив на лавці.

Як Варул подрібно пізнав намір батька що до мене, заявив, що се й не зле само по собі, але дуже важке тому, що вручити поручаюче лисьмо отцю ректорови дуже трудно.

— А секретар його високопреподобний, всесесний Пайсій не поможе? — скрикнув батько.

— Ти видно давно з ним не видався — відповів Варул, — тепер і всесесний Пайсій, як і всі інші, набрав розуму і хто приходив до нього з лустими руками, того і ректор не бачить і не чує.

— Певно, що се зле — сказав батько, понизив голос і почіхався в потилицю — я і не знав, що мій друг так перемінився; але правду сказати, то й ми, хоч також всесесні люде, та даром нікому й рота не відчинимо. Дорогий друже Варуле, позич мені кар-

бованця, я подам його другови Пайсієви.

Варул у свою чергу задумався і також почіхався в потилицю. Накінець око його прояснилося, він протягнув до батька руку і сказав:

— Добре, друже Варух, я позичу тобі карбованця; але от-що я видумав і надіюся, се буде тобі непротивно. Візьми половину сих грошей іди до знайомої тобі шинкарки Мастридії і купи добру міру півпіннику та другу вишнівки; я побіжу до Пайсія і запрошу його на вечерю. На такий поклик він не глухий і відказуватися не звик. По дорозі я куплю за другу половину пару курей, качку і гуску. Так ми поговоримо з Пайсієм про наше діло і надіюся не без успіху; а ми з тобою будемо мати такий процент, що і самі поїмо та попемо по дяківськи.

Нема що розказувати широко про бенкет, що був в домі Варула; при повних чарках заключено союз, якого метою було записання дяківського сина Неона до семинарії. При кінці сього нічного празника одушевлені приятелі обіймалися між собою, обіймали й мене та поздоровляли з попівським станом. На другий день батько Варух зі своїм сином були представлені ректорови, прийняті прихильно, і Неон дістав дозвіл набиратися мудрости в семинарії і жити в тамошній бурсі.

Є багато батьків з села та з інших міст, що бажалиб бачити своїх синів ученими, але не в силі утримувати їх в місті, де требаб платити за мешкання і харч. Щоби і таким дати можливість учитися, то заходами щедрих міщан і на кошт монастирів при кожній семинарії улажено просторі кімнати з печею або двома, окружені в середині широкими лавками; на кошт монастиря вони дістають опал і більш нічого. Такі кімнати називаються бур-

сами, а ученики, що в них проживають — бурсаками. Найстарший із студентів за волею ректора управляє іншими і носить величаве ім'я консуля, на сій основі, що давній Рим був не що інше, як бурса.

Варух і Варул увели мене святочно у сей вертеп премудрости і поручили консулеви та другим товаришам; а щоби я був прийнятий більше прихильно, мій батько вручив консулеви дещо гроший, просячи, щоби зготував святочну вечерю. Опісля дав мені мішок з соломою, якусь латинську книжку, дарував гривну грошей і сказав:

— Неоне, нежурися, мій друже! Я залишаю тебе в добрім місці. Бійся Бога, шануй старших, будь послушний, не бреші і не кради, — тоді будеш милий і Богу і людям. Учися пильно, як хочеш щоби тобі добре велося. Кожного місяця побачиш мене або принайменше почуєш про мене. Мій друг Варул не лишить тебе своєї ласки. Бувай здоров!

Обняв мене і оба приятелі пішли. Я стояв при дверях бурси і провадив їх з сльозами в очах. Як вони зникли, я задумав оглянути довкола мое нове житло. Се був будинок побудований із хворосту обмазаного внутрі і зверху жовтою глиною; дах був солом'яний; двері і чотири круглі вікна освічували сей будинок. На переді він мав пустар, зарослий високим бур'яном, однаке на ньому сторчало з десять напів всохлих дерев шовковиці. З задної сторони оселя притикала до високого берегу ріки Десни; права сторона з боку межувала з парканом величезного саду, що належав до монастиря, в яким була приміщена й семинарія; з лівого боку був просторий город, на розі котрого стояв шинок.

Я оглянув се чарівне місце і вийшов до бурси та сів в куті на лавці, на

своїм ліжку. „Консуль” се був високий дородний смуглий мужчина з великими чорними вусами, — він лежав на лавці, на коці, склонив голову на вязанку трави, а в руках тримав грубий зшиток. З двадцятьох п'ятих моїх товаришів, що всі були значно старші від мене, чотирьох вже вислано купити річі, потрібні до вечері, а інші були зайняті ріжним способом. Один співав басом, страшним голосом духовну гісню; другий бренькав на бандурі, а під звуки інструменту двох чотирьох скакало навприсядки; деякі боролися або билися на кулаки; одним словом кождий робив, що хотів, і при цьому один другому не перешкаджав.

Сонце клонилося до заходу; вислані хлопці вернулися, принесли з собою пів барана, мішок пшона і деревляний баклаг з горівкою. Консуль зараз скочив, схопив баклаг, покушав, похвалив напйток та пішов з ним на беріг Десни, а за ним на даний знак пішов і я разом з усіми. Три кашевари розвели вогонь, утвердили триніжний казан і почали варити. Між тим консуль пішов окремо з шістьма товаришами, сів на березі і почав тягнути з баклага, не забуваючи і своїх приятелів; інші, за якими був і я, полягали на траві, шуткували, розповідали приказки і переверталися у всякі дивні способи. Я бачив, що консуль не допускає їх до участі у висушуванню боклага, і спитався сусіда, яка в тому причина.

— Ми ще немаємо права — відповів він тяжко зітхаючи — бо ми всі тільки етимологи, поети і ритори*), і тому не сміємо під загрозою строгої кари пити горівку, курити та запустати вуса. А що консуль Далмат і його товариші філософи, то вони мають на таку забаву законне право.

Я не розумів, що значить сі нечу-

вані слова, замовк і почав дивитися та слухати. Каша зварилася і котел поставили на траві. Консуль з своїми товаришами посідали коло кітла, а інші утворили друге коло; кождий витягнув з кешені довгу ложку і почав наповняти рот, скільки було сили. Хоч мій батько забув лишити мені ложку, консуль приказав наймолодшому з бурсаків ділитися зі мною своєю. Котел опорожнено; всі подалися до бурси і полягали на лавках. Я також розтягнувся на моєму ліжку і скоро заснув твердо.

На слідуючий ранок консуль в товаристві своїх підвладних пішов до семінарії і представив мене префектові. Се був поважний протопіп і займав друге місце по ректорі. Мене відвели до відповідної класи і почали викладати латинську й українську азбуку. Але не минула й година як бистрий учитель, монах, здогадався, що я церковні книги читав так вміло і добре як старий дяк; тому дальші вправи у тому признано зайвими, а порадили мені всіми силами учитися латинської мови. Перед полуднем на дворі семінарії роздався голос дзвона; учитель і ученики піднялися з місць; учитель дав мені знак приблизитися до нього і протягнути обі руки, розкривши долоні. Я зробив се і наставник з усмішкою вдоволення вліпив у кожду долоню по шість різких ударів деревляною лопаткою. Після того відспівано святочно молитву і кождий пішов до дому, а я до бурси. По дорозі здігнав мене один з моїх товаришів на ім'я Кастор, котрому зі сльозами розповів я про кару, яку я невинно дістав від учителя.

— Друзе — сказав він сміючись, — ти ще новий і не маєш досвіду. Кілька добрих ударів, що ти дістав, зовсім не є знаком гніву учителя, а противно се доказ особливої ласки. Тут тепер

*) Назва учеників нижчих клас.

така установа, що кожного ученика що входить до святині мудрости учать покори і терпеливості. Хоч сей звичай не подобається ні одному новикови, але до нього привикають, особливо знаючи, що кількість добутих ударів приближає кожного до приманчивої мети стати дяконом або й попом.

— Але — сказав я подумавши, — батько говорив мені, що в семінарії учиться багато шляхетських і міщанських дітей, що ніколи не думають бути ані дяконами ані попами.

— О, — сказав товариш, — на таких наша старшина не звертає ніякої уваги. Зрештою памятай Неоне, я скажу се тобі по приятні, — як будеш терпеливий, послушний і цілком покоришся волі учителя, то ся проба буде тривати недовго; у противному випадку буде тягнутися без кінця і ти до трицяти літ будеш не чим иншим як сільським дяком, хочби ти і як був учений. А як будеш визначатися прикметами, про які я згадав, скоро дістанеш вигідне місце.

Так балакаючи дійшли ми до бурси.

II. Способи удержання.

Привик я у батька, що мій жолодок ніколи не піднімав бунту — тож крайно зажурився я, не бачучи і сліду обіда. Але згадав я, що у мене в кишені ціла гривня, і зараз зложив плян, як заспокоїти голод. Я вийшов з бурси, прожогом кинувся до площі, що межувала з семінарією, там ще рано прихапцем помітив багату перекупок з хлібом різного рода. Я купив за цілу копійку велику булку і почав заїдати з великим смаком; ще добрий кусень лишився мені в руці, як я вийшов до своєї хати. Немало палякався я, як поглянув на консуля. Він ходив по хаті великими кроками і повернувшись до мене запитався лютим голосом:

— Де ти був, поганче?

Зі страхом показав я останок булки і не міг промовити ні слова, так від жаху, як і тому, що рот був повний.

— Розумію — крикнув він, — сей бунтівник, нікого не повідомив і ходив на ринок. Ліктори, паріжте два жмути кропиви і покарайте винувника.

Двох бурсаків, котрих називали лікторами, кинулися в бурян і вмиль вернулись з пучками зрілої кропиви, двох других кинулися на мене, повалили на підлогу й обнажили, а перші два почали ляскати дуже виправно. Я кричав як божевільний; та вони не скорше випустили мене з рук, аж побачили, що кропива стала мокра. — Заховався я в темний куток і плакав в розпуці. „Коли такими способами”, думав я, „добувається премудрість, яку мій батько так прославляв, то хай вона пропадає негідна. Тисячу разів ліпше залишити всяку надію бути колинебудь дяконом, як безнастанно випробовувати на собі силу лопаток учителя або прутів кропиви від якихсь лікторів”.

Може бути, що я довго лишивсяб у таким понурім настрою, якби не потішив мене входячий бурсак Кастор, котрого я полюбив з першого погляду за його веселу вдачу.

— Що се значить, Неоне, — питався приятель, — що ти дотепер журишся ізза дурниці? Повір, мій друже, що такі події не заслугоють на увагу.

Замість відповіді я показав йому спину.

— Так — продовжав він поважно, — тебе гарно списали, та се перейде і не замітиш, як перейде.

Коли я жалувався, що консуль на зло уживає свій вік, силу і право пити горівку, курити тютюн та носить вуса, Кастор сказав мені:

— Даром ти так думаєш, приятелю, і видно незнаєш наших установ. По-

йже: чесний бурсацький стан тво-
у малім виді величавий Рим і кон-
управляє ним разом з сенатом.
онсуля вибирають найстаршого
ословів, а інші богослови і філо-

творять сенат; ритори служать
кторів або виконавців присудів
у; поети називаються целерами
йгунами, яких уживають на роз-
і; інші се плебеї або чернь —
ий нарід. Бачиш, як все те пре-
устроєно. — Колиб консуль по-
ив яке погане діло, то сенатори
ють про се ректорови і той не-
знімає з цього сей великий уряд
завши в міру вини палками, різ-
або і батогами, обертає в уряд
ора. Зате консуль має свої ви-
і користи. А саме, як хто з нас
питься, але не дуже, от як на
ад ти сьогодні, то він один сво-
адою означає міру кари; на ви-
: важкої вини він скликає сенат
м разом розглядає справу і паз-
кару. Окрім одягу й обуви у нас
ільне і ховається в комірці, при-
аній до бурси, а ключ все у кон-
Головний наш промисл се спі-
церковних пісень під вікнами мі-
бо, як хто досить проворний —
чності рук. Ми добуваємо муку,
птиці, ярину ріжного рода і по-
гроші, що звичайно переходять
ас до рук шинкарки Мастрадії,
ругує недалеко від нас. З сєї при-
у нас уважають найгіршими про-
и, як кого переловлять, що за-
оч одну добуту копійку, або як
е в сіті в „ручійм промислі”.

к розповідав Кастор про закони
малого Риму, коли прибіг целер
домленнем, що каша готова.
Йдемо, Неоне, — сказав Кастор,
ючи з кешені ложку.

Дякую за ласку, — відповів я,
здайте ви всі з вашою кашою;
іє хочеться їсти.

— Хай заступить тебе угодник бо-
жий, твій імешник Неон, щоб ти не
ішов зі мною! Чи ж хочеш, щоби ще
раз тебе сікли?

— А за що?

— За те, що не ходиш знами їсти
кашу; се значилоб противитися уста-
вам громади, — аж страшно про се
подумати!

Щож було робити; я брав уділ у
загальнім обіді, потім у купелі і спо-
чинку. Та як тільки роздався голос
дзвопа на семипарській дзвіниці, як
і в бурсі роздався басистий голос кон-
суля:

— Діти, на роботу!

Зараз чотирох філософів взяло на
плечі по величезнім мішку та стали
здалека один від другого. Консуль
стояв на против них і пальцем показу-
вав то на одного, то на другого з реш-
ти ватаги, і вмить до кожного міхо-
ноші прилучилося по кількох рити-
рів, постів і інфімів. Я попав під ко-
манду Сарвила, філософа веселого,
сміливого, собою дородного і силь-
ного та дуже запального, так, що
окрім сенаторів всі в бурсі перед ним
дрожали. Сі відділи рушили мовчки
і молодші ішли попереду, за ними
старші, а похід замикав філософ. Як
ми вже перейшли свій пустар, поді-
лилися на чотири частини і кожда не-
велика шайка пішла окремою вули-
цею. Ми ішли тихо, а філософ, наш
старшина, мірними кроками і з вели-
кою повагою, повертаючи голову на
право і на ліво. На його приказ ми за-
трималися під вікнами одного вели-
кого дому, він призвав мене і сказав:

— Се дім заможного купця, піді
просити.

Миттю кинувся я до воріт, відчинив
фіртку і ввійшов у велике подвір'я. У
самого входу до дому стояв великий
стіл, при котрім сиділи: господар —

кричав, скажи, що ногу схопив тобі корч, ти не міг встати і боявся, що тебе спіймають. Іди з Богом, — памятай, що моє ім'я Діомид, по прозвищі Король.

Як сказано, так і зроблено. Як я підійшов до берега ріки, то при світлі розложеного вогню я побачив повний сенат, зібраний для суду наді мною. Як мене побачили, всі підняли разом галас. Але як я підійшов ближче і консуль побачив мою добичу, радісно скрикнув і спитався:

— Яким чудом вирвався ти з рук лукавого господаря?

— Ніколи мене й не спіймали!

— А чогож ти так страшно закричав, що всі твої товариші розбіглися?

— Вільно було їм розбігатися; а я крикнув від паглого болю в нозі, схопив мене корч. Як се минулося я встав зі своєю добичею і щасливо переправився через пліт. Я принісби всякої всячини далеко більше, але в пазусі і в руках годі було ще щось взяти.

— Вірю — відповів ласкаво консуль, — але і сього досить. Але на будуче будь більш обережний і не лякай товаришів пустим.

По вечері ми всі полягали; але події сього дня були для мене такі дикі, що голова мені крутилася і я не міг заснути далеко поза північ.

III. Невдачі.

На другий день пішов я до школи. Памятаючи вчорашні оповідання Кастора, що тут бють по руках лопатками за надмірну увагу і пильність, я рішився уникнути сеї почесної нагороди і почав безнастанно крутитися у лавці, торкати товаришів, без потреби кашляти, пчихати та робити всякі псоти. Учитель тільки дивився на мене, не говорячи ані слова. Коли покінчилася наука, він, як і передшє, закли-

кав мене до себе, казав витягнути руки і відкрити долоні; після того вліпив мені в кожду вже по дванайцять ударів лопаткою. По відспіванню молитви всі розійшлися на свої місця.

— Що за дивна річ! — говорив я зі сльозами, потираючи горючі долоні: — За пильність бють і за ліни्वство бють! Видно мій товариш Кастор нічого не знає. Нема що вже його і питати, хіба про устави бурси.

Таксамо перейшли й останні три дні тижня; але я хоч був малий, догадався, що як вже необхідно треба терпіти биття, то ліпше нехай бють за пильність і успіхи, як за ліни्वство і незнання; звідки знати, думав я, може за се скоро зроблять мене дяком.

На сій основі я став такий пильний, уважний, дбайливий до всього, що викладали в клясі, що не мігби збільшити сих прикмет, хочби відбили лопатками обі руки по самі лікті; та на мій великий подив і огірченне удари кожного дня збільшувалися, так, що до суботи мої долоні розпухли як подушки. В сей важний день, по скінченню науки в клясі, двох сторожів внесло лавку і поставили по середині кімнати, а двох других явилось з пучками лози. На доручення учителя вони схопили мене, розложили на лавці і почали показувати свою умілість. Ні, се вже не кропивяні удари в бурсі!

Розуміється, я кричав, кілька сил ставало, призивав усіх святих на світлоцтво моєї невинности, та надармо: удари сипалися градом і невдовзі я вже не міг кричати. Катування покінчено; мене зняли з лавки, оділи і повели до учителя; та що я не міг держатися на ногах, двох сторожів мене піддержувало. На даний знак всі школярі віддалились і тоді учитель глянув на мене з ласкавою усмішкою і сказав:

— Я дуже вдоволений з тебе, Неоне спотинський! Ти учився дуже пильно поводився скромно, протягом ціло тижня виказав примірну терпелість і послух — чесноти необхідні кожній людині, що іде у світ, а бливо для того, хто готується до овного звання. Сьогодні день твоєї проби. Учися далі пильно, доводися скромно і чесно, повинуйся установленим тобою властям, і будеш щасливим. Я вже наказав твому консулеві, і він мав особливу увагу на тебе. Ти маєш золотого. Купи собі щось маленького. Я буду пам'ятати про тебе. Прощай і йди з миром!

Він поцілував руку свого пастиря, вийшов і ввійшов у вибіг за монастирські ворота. Крутячись по незавершених лавцях, я думав, що не скоро буду ліжком і повзати, а тепер став таким швидким на ногах і кріпкий на всім тілом, міг скакати як лошак. На ринку купив я дві булочки, одну для себе, одну для Кастора, бо протягом цілого тижня він більше від інших поважав мене прихильністю.

У той самий час консуль Далматори поводитися зі мною більш так, як перше. Наука, відпочинок і прогулянки по подвір'ях і під вікнами були йшли найліпшим порядком. Їм старшинам приходила охота їсти гарбузів або динь з горохового сусіда і я був назначений і інших лицарів до цієї виправки, все відмовлявся певдачею першої проби, що принесла мені корчі. Вони вдовольнялися моїми прийомами. Цього разу купив я в місті велику диню, приніс її до бурси і дарував консулеві. Він прийняв з усмішкою.

Вони вернулися співаки і відкрили двері, то серед інших харчів бу-

ло декілька гарбузів і динь, але дуже малих і не стиглих. Консуль триумфально показав свою диню і запитався:

— Яка?

— Гарна, але звідки ти її взяв?

— Мені дарував Неон.

— А він де взяв?

— Купив на ринку?

— Є, купив! — скрикнув філософ Сарвил. — Та що нам шкодить, не купуючи, мати такі самі гарні дині? Чи ж город не під боком? Клепуюся, що цієї ночі після вечері я сам їду на лови. Хто зі мною?

— Я, я, я — відповіли в один голос сенатори Софрон, Мигдон і Никанор.

Зараз прилучилися до них два лікарі, Маркел і Макар. Всі вони були парубки дорослі і дородні. Біда огороді Королів!

Як настав сумерк чергові бурсаки стали на дорозі Десни варити юшку, а інші займалися чим хто хотів. Потім принесено баклаг горівки, щоби додати відваги будучим збирачам „даннини“, — а хоч по закону бурси риторів не мали права торкатися до неї, то тим разом зроблено виняток і причислено до числа вибраних тих, що рішилися на виправу.

Північ наступила. Шістьох динь грабіжників скинуло сюртуки (бо чиновники філософів і риторів вважалося невідповідним ходити у свитках) і пішло до свого діла, а чоловік десятих, в числі котрих був і я, цікаві знати, що з цього буде, з мішками підійшли до плота у різних місцях, які означив сам консуль; він сам уважав за обов'язок і приємність бути свідком при такій важкій події.

В городі вони відразу розсипалися на всі сторони. При світлі місяця знати було кожний їхній рух. Вони шарпали рослини, коріння і що їм попало. На кінець обтяжені добичею злучилися

як я думав по убранні, — його жінка і діти і всі полуднали. Я зняв капелюх, неспішно підійшов до стола і дрожащим голосом сказав господареві:

— Приказали тебе просити.

— Про що і хто?

— Філософ Сарвал, а про що, не знаю.

Купець і його жінка посміхнулися, а діти засміялись в голос.

— Твій філософ — сказав господар — видно не дуже розумний чоловік, що посилає просити у мене, а не сказав про що. Де той філософ?

— За воротами.

— Тож піди і запитайся, чого він від мене хоче?

Я вибіжав на вулицю і на питає: „що сказав господар?“, я відповів зі спущеними очима:

— Він сказав, що ти видно не дуже розумний, коли післав мене просити у нього, а не сказав про що.

Філософ заскреготав зубами:

— Ах, ти проклятий — крикнув він і таку вимірив мені пощочину, що мені очі вийшли в голову і я упав на землю.

— Піди ти — сказав він другому бурсакові — і запитайся.

Сей кинувся як стріла і в одну хвилину вернувся і завізав грімко: Дозволяється.

Ми скинули тягар, вийшли на подвір'я і стали півколом два сяжні від стола. Тут роздався страшний рев Сарвила, так що всі здригнулися, інші підтягнули за ним і почався духовний концерт. Я глянув на іншого старшину і страх обняв мене. Уявіть собі, хто хоче, високого чорного мужчину з роззявленою пащекою, що виричав страшні очі і дре горло, рухаючи довгими вусами. Я задрожав всім тілом, і подумав собі: що буде, як сей страшний філософ дасть мені другу пощочину? Я загиб безповоротно. Тут я не

міг здержати сліз і обтирав їх кулаком.

Концерт скінчився. Сарвил підійшов до самих господарів, витягнув руку і виголосив промову, яку закінчив бажанням господареві і господині з дітьми і цілим домом щастя і багатства. Ледви він скінчив вся ватага крикнула „многая літ“.

Як все утихло ласкавий господар підніс філософові велику чарку горівки і всунув до руки дещо грошей, на приказ доброї господині до нашого мішка всипали мірку гороху і впустили частину вспровини і великий кусень печені, що лишився з обіду.

Коли філософ низько кланявся господарам, призиваючи на їх дім боже благословення, господиня закликала мене і спиталася дуже ласкаво:

— Чого плачеш, хлопчику?

— Того — відповів я, глянувши на Сарвила, що не знав, чого мене сюди післали.

— Чиж тебе за се скартали.

— Побили і дуже болить.

— Се негарно — сказала вона до Сарвила, — і бити такого малого хлопця се тобі навіть сором.

Після того вона взяла зі стола великий пиріг, подала мені і сказала:

— Зїдж, хлопчику і не плач.

Ми святочно вийшли на вулицю. В ту хвилину, як роздався стук зачиненої фіртки, на велике диво я почув, що вишу у повітрі на який метер від землі і верчуся кругом; невидима рука тримала мене за чуба, а зручний удар поразив мене в маківку. Я підняв такий голосний крик, що демон, який знущався надімною, пустив мене на землю і поставив на ноги. Я ледви міг стояти. Нараз чую голос:

— Який безсовісний студент, що так мучиш невинного малого!

Се був голос ласкавого купця.

— Чекай — казав він, — я зараз їду до ректора і зобачу, як він розсудить таке поведіння.

Філософ змінився на лиці і стояв нерухомо. Хоч для мене і страшний був Сарвил і незле булоб, якби його добре прочухали, але ім'я ректора було для мене ще страшніше. Потім мене відвели до бурси і віддали консулеви та розказали йому про нелюдність мого старшини. Консуль обіцяв зробити справедливість, але, як добрий купець вийшов, ляг на свій коц та закурив люльку, не говорячи мені ані слова, навіть не глянувши на мене.

По заході сонця всі чотири наші ватаги вернулися майже в один час. Мішки їх були досить наповнені і як все оглянено і гроші доручено консулеви, він відвів в кут Сарвила і почав шептати з ним. По якимсь часі консуль голосно сказав:

— Неправда, браття, що для перемини в харчі незле булоб на вечір зварити каші з гарбузами?

Всі погодилися на такий плян. Тоді він сказав:

— Неон, Памфід, Єлифан і Аверкій залізуть до найближчого города і будуть рвати там гарбузи і все, що попадеться, бо все є призначено на потребу чоловіка, а ритори Максим і Лукян стануть коло плота з мішками, щоб забрати здобичу.

Як смеркалося, то мої товариші у майбутній нічній виправі почали приготуватися тобто скинули свитки і засунули рукави. Хоч для мене таке мистецтво було цілком нове і гидке, то щож я мав робити. Я приготувався по їх приміру і всі подалися на місце наступу. Ритори як старші назначили кожному, де треба перелізти через пліт і ми миттю знайшлися в городі.

Випадково передімною простягалися грядки з гарбузами, динями й

огірками. Давно не траплялося мені кувати сих плодів, і я, рахуючи на се що здобичі моїх трьох товаришів буде досить на всю нашу учену шайку, почав уплітати огірки; по скінченню сеї першої справи, думав я зірвати кілька гарних гарбузів і динь та з ними податися на втікачки. Як вже огірки не ішли мені в горло, я зірвав, як задумав, пару гарбузів і динь і хотів встати; але се не вдалося: моя нога була прикована до землі! Обняв мене страх і я видав різкий крик. Мої товариші порхнули як воробці, а з борозни біля самих моїх ніг піднявся престрашний чоловік з величезними вусами. Я задубів і сидів на грядці нерухомо.

— Як посмів ти, — питав він грізно, — молодий злодюго, лізти до сього города і робити в ньому таке спустошення? Хто ти такий?

Я прийшов трохи до памяти, встав, поклонився йому до ніг і розповів усі мої пригоди, що притрапилися в сей нещасний день аж до сеї хвили.

— О, прокляті бурсаки, — крикнув він — ви для мого города більше шкідні як воробці і гайворони для вишневого саду! Але мені жаль тебе! Ти ще молодий, може бути роджений з добрими нахиломи, але попав у ватагу злодіїв і розбишак та скорше чи пізніше станеш правдивим злодієм. Хоч я тобі прощу, то все таки товариші побють тебе на смерть. Чекай! Я знайшов спосіб, як визволити тебе з біди; та тільки дай мені слово, що ніколи не будеш відвідувати мого города. Як схочеш посмакувати гарбуза або дині, прийди явно до мого дому, там при кінці города, і попроси, ніколи не відмовлю. Колиж спіймаю на злодійстві, то висічу болюче, а в бурсі дістанеться тобі ще більше. Іди, перелізь через пліт і чекай на мене, я передам тобі гарбузи і дині, що ти зірвав. Як будуть питатися, чого ти

і в порядку ішли до плота. Нараз кілька кроків від плота, як гриби з землі, виросло з двайцять і більше людей з рогатинами, палашами й окружили заміілих філософів і риторів.

— Здавайтеся — крикнув грізним голосом Король, махнувши над головами шаблею, — інакше ви погибли!

Хоробрі бурсаки задрожали: з їх рук покотилися тикви, гарбузи, дині; посипалися огірки, морква, бураки і ріпа. Кожного з них взяли попід руки і повели до хати Короля; сторожі, що лишилися без діла, забирали в поли свого убрання покинені овочі. Всі вони пішли і запанувала загальна тишина.

Консуль Далмат скреготав зубами і кусав губи — тихими кроками він пішов до бурси; ми всі у глибокій мовчанці пішли за ним. Двері зачинено на замок; на ніч поставлено каганець, чого дотепер ізза літньої пори не бувало. Нам, тобто решті риторів, поетам і низчим приказано зайняти місця на лавках, а консуль з кількома сенаторами відбував тайну раду в другім куті кімнати. Про що була ся рада і чим вона кінчилася, мені невідомо, бо я радувався, що хоробрий Сарвил дістане належну відплату за мою пощочину, і спокійно розтягнувся на своїм ложі.

IV. Безвласте.

І дійсно — зібрано всю семінарію і бурсу, й наші філософи і ритори дістали добре. Консуля поведено до ректора і знати було, що за слабкий догляд і легкодушність дісталася йому не менше, але без свідків. В бурсі заганувала глибока тишина; наші вуличні співці цілий тиждень не сміли показатися на вулиці, боячися насмішок від семінаристів, з котрими у нас була непримирима ворожнеча. Ми зужили в засобах харчів і проявилася

невдоволення; треба було чекати сього, бо з голодом тяжче налагодити, як з чортом. До чого взятися в такій біді?

Консуль зібрав сенат, щоби подумати про сю справу. Всі вони були люди неглупі і тому рішили, що взятися по давньому за спів під вікнами і говорення промов річ далеко безпечніша, як лазити по ночах в чужі городи. Завдяки сьому рішенню з початком другого тижня після кари на наших ловців гарбузів знов роздалися наші вигукування по вулицях міста і наш недостаток покінчився. Справи прийняли звичайний вид.

Говорить приповідка: горбатого і могила не направить: І се правда: Савилові філософови дісталася за знищення города Короля, одначе по кількох місяцях забулося все. Одного вечора перед вечерею, як ми чекаючи на неї, на березі Десни пустували всяким способом, Сарвил підняв голос і сказав:

— Мої приятелі! Після осени настане зима і потрібний запас. В салі і пшоні певно недостатку не буде, як що ми всі не оніміємо, та не шкодилоб добути й дещо инше. Ходив я не раз коло огорожі жіночого монастиря і замітив велику силу груш і яблунь, обтяжених спілими овочами; гиляки торкаються землі. Якби так постаралися насушити кілька чверток на зиму, що?

— Певно, не зле булоб — сказав протяжно консуль — але хто візьметься за се діло?

— Я помітив — казав Сарвил — що з усеї нашої братті нема такого меткого юнака, що вмівби лазити по плотах і деревах, як Неон Хлопотинський. Се не хлопець, а скарб у подібних випадках. Ми з ним підемо. Я поможу перелізти йому огорожу, через котру зрештою і добра собака перескочити може. Він нарве яблук і грушок цілий

мішок, який візьме з собою, передасть мені на шнурі, котрий я йому пушу, а потім я його витягну. Чи необдуманний мій плян?

Мені дуже страшно було відважитися на таке діло; я боронився сильно; але ніяк не міг дорівняти краснорічливим докорам мого філософа. Мені прийшла думка, що він хоче пімститися на мені, — та як се сказати явно? Ніщо не лишилося як тільки покоритися.

Коло півночі ми прибули до мурів монастиря, що окружали сад. Ясний місяць котився по голубому небі; глибока тишина царила по всій околиці. При допомозі Сарвила спустився я до саду і почав рвати яблука до торби. Як вона була вже повна, я при помочи шнура передав її Сарвилові і чекав, коли він мене витягне. Але замість того він кинув мені назад торбу і сказав:

— Тепер нарви грушок і посилай мені.

Хоч неохотно, я мусів виконати, чого вони жадали. Він кинув знов пусту торбу і сказав:

— Ти знаєш, я маю досить великий мішок і твої дві торби не складають навіть половини: по крайній мірі потреба ще дві. Набери тепер яблук, а потім знов набереш грушок.

Я дуже розсердився, бачучи, як він забавляється зі мною, а може бути задумує і щось гірше. Зараз родилася у мені думка про пімсту. Я підійшов до мурів і сказав:

— На низьких гиляках я більше не знаходжу вже ні грушок ні яблук, а до верхніх без помочи другого не можу дібратися. Спустися будь ласка, до саду і поможи мені вилізти на вищі гиляки.

По недовгій мовчанці я побачив, що мій філософ перекинув шнур і по ньому скоро спустився.

— Деж ти?

— Тут!

Як він ішов за голосом і був уже кілька кроків від мене, я боком на пальцях добіг до шнура, виліз на мур як кіт і шнур витягнув до себе.

— Деж ти?

— Тут!

— Що за чорт! — сказав у гнів Сарвил, наближаючися до мурів — де ти?

— На мурі!

— Зараз спусти шнур, або я тебе...

— Ні — сказав я з видом добродушності — я набрав торбу яблук і торбу грушок; справедливість вимагає, щоби і ти потрудився нарвати хоч одну, а тоді вилізеши по шнурі.

— Ческай же, ти негіднику, — проворчав він, — нехай я до тебе доберуся: чуб твій не чуб, і волосся не волосся!

Ледви він сказав ці слова, як недалеко почулася людська розмова, що до нас все приближалася. Сарвил як рись скочив на яблуню, а мене обгорнув такий страх, що я чим скорше скочив у низ, схопив мішок на плечі і пустився втікати, що мав сили.

В бурсі всі спали. Я наївся доволі принесених мною овочів, положив мішок під лавку і ляг спочивати від таких нічних трудів, не дуже думаючи про Сарвила.

Вже було досить нерано, я ще знаходився у глибокій сні, як розбудила мене страшна метушня, що повстала в бурсі. Протираю очі і бачу монастирського слугу, що прийшов кликати, чи радше вести консуля Далмата до ректора. Консуль не здогадувався, яка могла бути причина такого раннього візвання. Переходячи біля мене і бачучи під лавою знайомий йому мішок, спитався неспокійно.

— А де Сарвил?

— Не знаю, я лишив його у монастирському саду.

— Ну, біда неминуча, сказав консуль зітхаючи — певно його схопили і повели до ректора. Але чого ви розлучилися?

Я розказав, як се було. Консуль пішов до ректора, а ми всі до школи.

Як ми вернулися до бурси, не мало зажурилися, як не знайшли консуля дома.

— Що будемо їсти? — сказали ми всі в один голос, бо звісно, що ключ від комори все був при ньому. Зараз зібрався сенат і однодушно рішив відбити замок, взяти припасів, кілька потреба, і приготувати обід. Рішення переведено в діло. Але тут я побачив, що значить часова влада вельмож без дійсного володаря. До кітла крім звичайної порції сала впустили добру ча-

стину баранини; один з філософів заявив, що із великого кусня телятини, яку переховувано на празник, зуміє зробити прегарну печеню, — се також прийнято. Третій переконував, що як з загальної суми грошей взяти дещо на закупно цілого баклага горівки, то ще досить залишиться. Сей проєкт прийнято одноголосно і з окликами. Такого бенкету давно в бурсі не було.

В почи вернувся консуль Далмат, псхмурий, як непогожа осіння ніч. Він ні з ким не говорив ні слова і розтягнувся на своїм коці, стогнучи й охаючи.

Сарвила вигнали з ссинарії. Я сам сильно боявся, чи і мене не стріне кара, — але на щасте моя провина не виявилася.

ІЗ СПОМИНІВ ПРО ШЕВЧЕНКА.

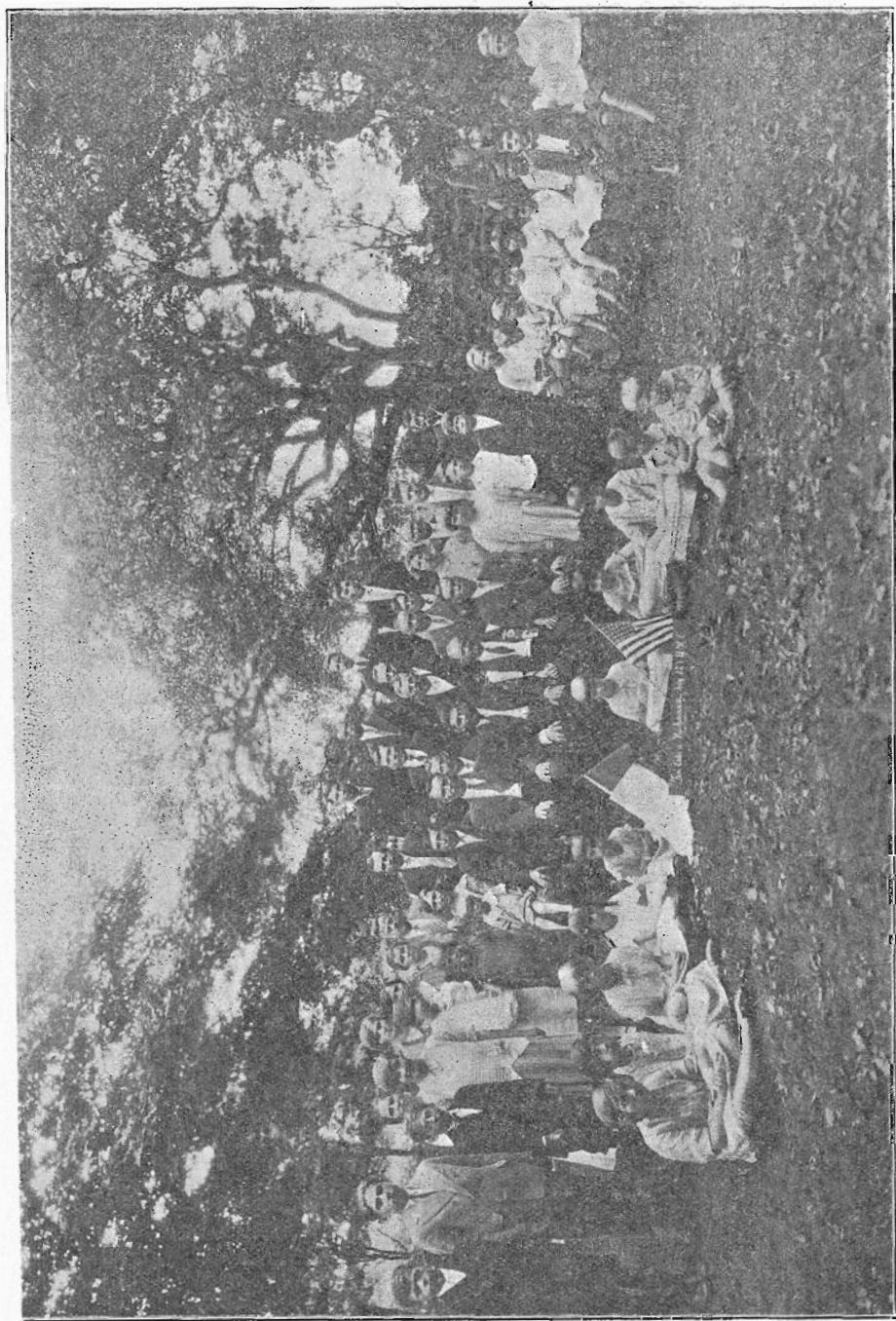
Споминів про Тараса Шевченка людей, що особисто знали поета, надруковано вже дуже багато, але все ще появляються пові записки. В Київськiм iсторичнiм журнaлi „Україна” знаходимо нові спогади сучасників Шевченка з Черкащини.

Шевченко перебував в Черкасах 1859 р. Громадянство черкаське ставилося до нього дуже приязно і біля поета групувався щирий гурток його друзів і одноподумців. Шевченко посився по міському, з початку був суворий, дивився знід лобу, рідко сміявся; тільки деколи за приятельською бесідою,

особливо при чарці ставав веселіший і своїм гумором, як дотепер памятають очевидці, морив усіх зі сміху.

Поет цікавився українською старовиною, залюбки збирав старовину деревляну посуду і возився з нею усюди. Так в його збірці була стара деревляна козацька чарка, яку подарував поетови дід Вахмистренко. Тарас любив пити з сеї чарки і все господарі ставили її перед ним за столом. Але виїздячи кудись Шевченко забув свою чарку, — господар переховав її на пам'ятку і тепер вона в черкавськiм музею.

Братство св. О. Николая, відділ 127 У. Н. Союзу в Бофало, Н. Й.

дарські турботи й тривоги, потім спитала з якого вона села.

— Із Кирилівки, відповіла вона. Може бували, знаєте?

— Переїздила. Село, здається, велике?

— Велике.

А як люде живуть у вас? Багатих більше чи бідних?

— Більше бідних.

— А ви?

— Ми нічого, слава Богу.

— Не з останніх, значить, у селі?

— Не з останніх, — відповіла вона з такою осмішкою, що ясно показала, що вона з перших.

— Гарно жите з чоловіком?

— Гарно.

— Ще є діти?

— Є ще двоє.

— А свекруха не лиха?

— Бувають гірші.

— Велика в вас селя?

— Велика. Дівері, зовиці... і дід іще живе.

— І всі в згоді зі собою?

— У нас свекор сварки не любить.

Щонебудь, зараз і повчить.

— Ви молоді віддалися?

— По сімнацятomu році.

— Радо йшли?

— Радо.

— Дуже?

— Нічого.

— І потому не жалували?

— Чогож жалувати: вже не завернеш.

— Та буває, що знаєш, не можна вернути, а все таки серце ние, все таки не кидає думка: „Ах, чомуж це так вийшло, не інакше!”

— Буває.

— А з вами так не було?

— Ні. Може за другим, то ще й гірше булоби.

— Ви довго зналися з ним до вінчання?

— Де там довго! Всего двічі й бачила.

— Розповідajte мені, як ви віддалися.

— Та так як і всі. Заручили нас і повінчали.

— А до вінчання як ви жили?

— Та так як і всі.

— Ви чей тямите, як ви були маленькою дівчинкою? Тямите, як росли до молодих?

— А вжеж, тямлю.

— Ну, розповідajte мені, будь ласка: мені дуже хочеться знати, як ростуть у вас по селах... Будь ласка, розповідajte!

— Та що розповідати?

— Ну, що ви робили, коли були маленькою дівчинкою?

— Худобу пасла. У нас село велике (я з Трості взята, з трицять верст відсіля) худоби багато.

— І ввесь день пасли скот?

— А тож як? Бувало виженеш на зорі...

Перед пшою неначе встала картина минулого. Вона на кілька секунд замовкла й потім додала:

— У нас там веселі місця.

— Веселі?

— Егеж. Річка бистра, ліси великі. Що квітів, що ягід! Ми пасли худобу під самим лісом. У жару, бувало, лежиш у кущах...

— Ну й щож? Глядите довкола?

— Глядиш у траву... або на небо... слухаєш, як довкола шелестить листя... І такі чудні думки приходять до голови!

— Якіж чудні думки?

— Та ріжні... Тепер уже забула... Чиж мало що впаде в голову дівчакам? Думаєш бувало, як ось це все на світі чудно сотворено... Небо синє, сонце червоне... звісно діти!

Вона всміхнулася й тихо зітхнула.

--- Чого ви всміхнулися? --- спитала я.

--- Та от, згадала... То-то діти ні! Хотілося мені все на хмари дітися... Та так хотілося, що хоч плач і їй це, щоби крила в мене вирости.. Їй це мені полетіти куди небудь... І їй сама не знаю, куди... Де мені не їбки пастиб, а... вже не знаю що! Як, бувало, важко стане, що їй не пути... Наче душить що... Прийшло до дому — ні їди ні сну... Лежиш на лаві, гірко так, що всі сплять, враз чогось... Глядиш на зірки, аж їй потечуть бувало... І заснеш, так їй усе таке... Нсначе в тебе крила їй летиш і радієш, а крила враз їкаються їй ти тонеш у якусь яму. І раз побачила я нашу панночку, нька вона така, зодягнена ченна та пишна — і потім із думки їй не сходить, що якби я була панночка... І не так мені її одяг і солоно, як що вона всюди може, куди їй... Як тільки бувало подумаю, аж задріжу вся... Вже чого не подумаю бувало! Може, надіюся, як царенко засватає мене, як ось у вас кажете... А може, я навчуся вати... Мало які там нісенітницї... І вона знову всміхнулася, знов тихо ула їй заговкла.

— Кілько тут багатих сил під кором'я — подумала я. Чиж вони так їдуть під корцем? Боже мій! І чи їй настане вкінці, бажаний час, їй всі правильно розвиватисямуть, їй скопалюватися, їй вносити свою їй морального багатства в загальноробівницю людства!

— сказала їй:

— Яка шкода, що ви не вчилися! І вона тільки глянула на мене, та їй відповіла нічого...

— довго вияснявала їй конечність їй, доказувала, як вона багатовикористовує їй зрівнює...

Вона все слухала мовчки. Їй захопилася, навела приміри рішучости їй підприємчivosti їй не знаю вже як у мене вирвалося:

— Я на вашому місці втеклаби, пішлаб вчитися! Розумієте?

--- Що цебто мені тікати? спитала вона.

--- Егеж, вам! --- скрикнула я.

— Куди?

— Як куди?

--- Їтиб мені?

На мене наче хлюпнули холодною водою. Справді, куди тікати їй?

Вона спитала вдруге:

— Куди?

— У велике місто, — відповіла я та спинилася, тому що мені нараз уперше представилися всі труднощі їй небезпека, що очікують селянина в незнайомому місті.

Вона глянула на мене їй якось дивно всміхнулася, що я почервоніла їй на борзі завважала:

--- Правда ви їй дороги нікуди не знали, їй...

— І на знаній пропалаб — додала вона.

— Чогож пропалиб?

— А хтож кормивби? До кого пішлаб я?

— Коли хочеш чогонєбудь добитися, то вже всім важиш --- сказала я — не роздумуєш, що жде перед тобою.

— Це тільки паннам можна — відповіла вона.

— Як паннам? Чогож паннам? — скрикнула я.

--- Тому, що панни ніжні їй їй усякий пожалує, а ми... Ми темні...

— Та послушайте, чиж у вас не було їй близько людей?

— Яких людей?

— Гарних! Що вас гарно прийнялиб... Таж бувають по селах такі люди, я чула, знала їй...

Марко Вовчок*).

СІЛЬСЬКА ІДІЛЛЯ.

(Із дневника недосвідної поміщиці.)

Був парний, гарячий липневий день. Сонце сліпуче сяло на безхмарному небі. Просторе поле спілого колосся стояло так непорушно, неначе вилите зі золота. Поле перетинали м'яккі, темнозелені, присипані рожевим трійзіллям, скроплені ранньою зливою, межі. Над межами тихісько ледви-ледви хвилювалася легка пара. Полеми кудись виляса вузка полева дорожка. В далі синів великий ліс.

Жнива вже почалися. На деяких нивках видніли зложені копи. Під ними спочивали жниці.

Мабуть такий саме день описав руський поет Кольцов у своїй „Жниці“:

„Високо стоїть
Сонце на небі,
Гаряче пече
Землю-матінку”.

Яка гарна його жниця:

„Душно дівчині
Сумно на полі,
Не хочеться жать

Буйного жита:
Всю спекло її
Поле гаряче,
Горить жаром все
Лице білее...

І тут, перед моїми очима була жниця... Вона одна не спала, тихо сиділа подалеки під тінню копи й неначе задумалася над чимось.

І в цю, подумала я, може се статися.

„Ох, болить у ній
Серце біднее
Закотилось в ній
Небувалее!”

Я бачила зза колосся тільки частину її лица, шматок червоної хустки на голові та білий рукав сорочки. На скільки можна було судити з віддалі, вона була молода, гарна, нужда не поклала на неї свого відразливого відбитку.

В мене забилося серце...

Поет Кольцов, подумала я, писав у тяжкі часи, та коли навіть тоді були ясні черти в життю народу, то щож тепер, коли народів живеється своїм бідніше, коли він розвивається й видосконалюється?

Я пригадала слова Алексиса Вітеватова на обіді в предводителя, й серце в мене забилося ще сильніше...

— Любо стежити за народним розвитком, гарно, мило відчувати, що по змозі помагаємо народньому добру! Будемо йти поруч із народом, будемо його дбайливо підтримувати на тернистому шляхові самовидоскона-

*) Марко Вовчок (Марія Марковичка) славнописьменниця другої половини минулого століття писала крім по українськи, теж і по руськи (московськи). Деякі з її руських творів перекладено на нашу мову. Це оповідання, що його даємо в перекладі, написане в 70 рр. минулого століття й поміщене в збірці „Складчина, литературный Сборник въ пользу пострадавшихъ отъ голода въ Самарской губерніи. С.-Петербургъ 1874”. Оповідання це характеристичне для нашої славної письменниці. Воно дає нам ясний образ її душі, її поглядів на селян. Бачимо, що наші „двістідесятники” дивилися куди поступовіше на наше селянство, як не один може з наших теперішніх інтелігентів, що самі вийшли з селянських кругів, та встигли вже додуматися, де корінь лиха, хоч не знали як цьому зарадити. Криштва нема вже, а що даліше... Та чи ми вже сьогодні знаємо.

лення! Тут треба жертв, та чиж хто з нас ізлякається жертв?...

Як згідно крикнули всі: „Ніхто, ніхто!” і як душком випили шампанське за народ! Навіть я сама, не тямлю як, проковтнула повний пугар. Я тоді й огонь проковтнула була.

Я гляділа на жницю й питала в себе:

— Над чим вона зажурилася? Які в ньї бажання й змагання? Чим обдарувало її життя? Чого вона жде ще від цього життя? Які бурі перебула вона? Які бачила радощі й смутки?

У мене зявилося непоборне бажання заглянути в її внутрішній світ. Хто знає, думала я, може зустріну тут такі психологічні тонкості, що їх і не сподієшся... Може несподівано виявляться замітні черти звичаїв і обичаїв...

— Підійду, заведу розмову, — рішила я — й ануж щонебудь вивідаю, ануж удасться заглянути в цей простий та повний свіжості й поезії світ.

Цвітучою межею, я подалася в бік задуманої жниці й щоби звернути її увагу, стала тихо покашлювати.

Жниця зараз оглянулася й на мій поклін відповіла поклоном.

Я підійшла ближше й почала з жалів на змучення, важку спеку, та спрагу.

Вона накліла личко дитинки, що заснула при її груди й предложила мені напитися водиці з глиняного збанка, що стояв тутечки в житі, спитала, хто я така, чи здалека мене Бог провадить і підвелася тай зробила мені місце сісти в тіни.

Вона зараз відгадала, що я не тутешня.

— Приїхали в наші сторони погуляти — спитала вона.

— Не погуляти, а попрацювати — відповіла я їй.

Вона оглянула мене ще раз від ніг до голови.

Я була в зівсім простенькому сірому одягові, в зівсім простенькому брилику.

— Вчити що маленьких паничів по німецьки? — спитала вона.

— Ні!

— Щож, ви мережаєте може? Тут жила раз така панна, що мережала — і не сказати, як уже вона, кажуть гарно мережала!

Я старалася в'яснити їй, що не всі панни займаються вченням німецької мови та мережанням. Серце в мене було переповнене. Я говорила отверто й щиро. Я силувалася дати їй зрозуміти, що в нас є завдання вищі, що ми тепер усею душею віддані справі народньої освіти, значиться народньому добру, що ми хочемо передати народові своє знання, що знання йому конечно в виглядах його будучини... Я, розуміється, викладала це все простою доступною для ньї мови, та вона все не багато розуміла мене. Я бачила по її лиці, що всі мої слова для ньї китайська грамота.

— Ви мене розумієте? — питала я — Розумієте що я говорю?

— Розумію — відповіла вона з усмішкою.

— Та не зівсім? Чиж я говорю не зрозуміло?

Вона всміхнулася.

Вкінці вдалося мені добитися цього, що всі панове говорять „штучно” — „зрозуміло та штучно”.

Серце в мене стиснулося... Я думала, що мене не можна мішати з „усіми паннами” й що я говорю не „штучно”.

Та я перемогла важке почування. Мені хотілося, щоби досягнути своєї цілі — заглянути в її внутрішній світ.

Я звела розмову на врожай, почала говорити про різні літні госпо-

Я гляділа на неї й дожидала, що вона назве Вітеєватових...

Та вона не знала їх а тільки промовила:

— Може й бувають...

Мені пригадалися слова Олексиса Вітеєватова про старця, що вчився читати й із ранку до вечера читає, і я сказала собі: слава Богу! Не всіх опанувала така байдужність, як мою співрозмовницю!

Я сказала їй:

— У вас є десь тут старець, що на старості літ вивчився читати й тепер із ранку до вечера читає.

— А хтож кормить його? спитала вона.

— Кого?

— А цього старця. Коли він від зорі до зорі читає, то якжеж робота?

І вона знов так осміхнулася й так поглянула, що я знову змішалася. Якжеж справді цей старець міг читати?

Я відповіла їй, що певно хтось поміг йому.

— Хтож помагатиме? — сказала вона — кожному теж треба кормитися. Мало чого не наплетуть люди! У нас ось оповідали, що один старець літав у Київ, а він зівсім не літав.

— Та чейже є в вас денебудь якінебудь гарні розумні люди, що з ними можна про все порадитися, поміркувати, поговорити.

— Ніколи в нас говорити.

— Я знаю, праці багато, та всеж таки пайдеться година, дві... Ну, в свята... Таж у свята гуляють?

— У свята гуляють.

— Ну?

— Ну, п'яні бувають.

Кожне її слово різало мене мов пожем.

— А який у вас священник? — спитала я.

— Отсець Левонтій.

— Ні, не ймення, а яка він людина — гарна, добра? Чи поважають його в вас?

— Звісно поважають.

— Як біда яка, можна пійти до нього?

— А щож він у біді? Коли ось родини, або мослосвяття, так заплатиш і піде.

— А як хто не має чим заплатити?

— Вже якнебудь спроможеться.

— Ну, а як не спроможеться?

— Вже не знаю. Він, як коли мало дають, то так кричить, що Господи Боже мій! Такий відробіток завдасть — немилосердний!

— Який же це відробіток?

— А ось щоби відробити це в нього на полі, або на городі кому за поминки, кому за шлюб.

— Та чогож годяться на такі відробітки? — скрикнула я.

Вона знов тільки глянула на мене, та нічого не відповіла, не вияснила.

— Чогож годяться? — повторила я.

— Якжеж тягатися з ним? Він заїсть.

Я просто почала попадати в одчай!! Всі мої ясні мрії впали.

— Чиж ви не знаєте Вітеєватових? — спитала я. Чиж не чували ніщо про них?

— Цебто про наших поміщиків?

— Егеж.

— Як не знати, не чувати! Ми були їх кріпаками.

— Ну щож?

— А що?

— Чейже добрі?

— Добрі.

В мене полскшало на серці.

— Чсйже до них усі могли ходити, їх усі могли питати про що хотіли?

— Як можна! Вже коли хто ходив, так із гіркої біди.

— Чогож так?

Вона знову всміхнулася так як і перше — ніби зі жалю над своєю простодушністю, ніби з насміху над ньюю, й відповіла:

— Якжеж нам мужикам можна туди ходити?

— Таж добрі?

— Добрі, а все таки в них там і собаки й квіти такі, що дорожчі від нас. А дураком теж стояти не хочеться.

— Так ви ніколи й не бували?

— Як не бувати? Коли були кріпаками, то нас зганяли на панський двір танків виводити.

— Зганяли? Як зганяли? Силою? Це не може бути! — скрикнула я.

Та не нагайкою, а так приказали й іди.

— Та чейже вас там не обиджали?

— Ні. Кажуть було танцювати, а самі, сидять приглядаються. Деяку закличуть: „А ходе-но сюди! Як тобі наймення! Любиш медяники?” А потім проміж собою по німецьки. Приглядаються який лоб, які очі. Дадуть пятака. А один пан Олексій Іванович, так усе за щоку щипав. Або скаже, було піднімати очі: „Гляди на небо!” І глянеш на небо.

Я мов з хмар упала. Олексіє! Ні, тут щонебудь не так, попсовано, перепутано...

— Ну, а тепер? — спитала я, стараючися бути спокійною.

— Тепер не кличуть на танки. Тепер пани скучні стали, все сердяться, що чому мужики стали псуватися.

— Як псуватися?

— До міста, кажуть, чого їздять, про міські ціни довідуються. Нема, кажуть уже простоти по селах. Всі порозшаровувалися так, півкого не купиш поцінно ні курятка, нічого...

— Олексій Іванович завів школу? — спитала я.

— Завів.

— Ну, щож, гарно вчить там? Хто вчить?

Сам Олексій Іванович?

— Діакон учить.

— Гарно?

— Мабуть гарно, тільки ось драгливий уже страшно.

— Як? Олексій Іванович позваляє?

— Та він при ньому не стоятиме.

— Та чейже Олексій Іванович часто буває, він завважавби...

— Якже йому завважати? Він прийде хіба по прохолоді вже коли й чуби видерті й грядки викопані...

— Які грядки?

— А діяконове. Він це повчить їх, а потім ідіть на відпочинок грядки полоти, або закутки чистити, або піря дерти.

Кілька хвилин ми мовчали. Вкінці я вичунала та спитала:

— А як жилося вам, як ви підросли?

— Як підросла, посадили прости, жати стали посилати.

— А чудні думки, чи всеж таки приходили в голову?

— Помудріщала.

— Таж це чейже не дурнота! Мудрим саме людям і приходять такі думки! Мудрі люди все хочуть знати, до всього хочуть дібратися.

— Як за день намучишся, то мерцем упадеш — ні рук, ні ніг не чуєш, в голові неначе якийсь туман.

— А кажуть, що дівування це найкращий час. Дівчатам менше роботи й турботи.

— Що менше, то менше.

— Чи мало на вечерниці ходять, літом на вулицю гуляти?

— Ходять.

— Про щож ви тоді думали найбільше?

— Дівчиною ніби? Ніпрощо не думала, які там думки!

— У чомуж були веселощі?

— Як у чому! Звісно, дівування безжурне! Знаєш одних батька-неньку. Хоч вони і строгі, та одні.

-- Тепер турбот прибуло?

-- Як не прибути! Тепер і свекрові вгоди, свекрусі вгоди, зовицям, діверям...

— Та чейже, коли чоловік вас любить, то не дасть обиджати.

-- Колиб йому за всіми моїми обидами глядіти, то не зоравби й однієї борозни! — відповіла вона знов осміхаючися.

— А думки вам уже тепер не приходять?

— Які думки?

— Чудні ці! Ось щоби полетіти куди, в хмари попасти...

— Щож я тепер дурна, чи що!

— Про щож ви тепер найбільше думаете?

-- Чиж мало думок?! Нічю дитина кричить, на зорі корова мукає, це не зроблене, то не готове. Часом такий день буває, що як сядеш обідати, то й проковтнути не можеш нічого: дріжить усе в середині, а руки й ноги мов чужі. Вечером ідеш до дому, ледво лихаєш. Забудеш, як кого звати... А ось наші будяться...

Кілька жниць підводилося з під кіп...

— Та всеж таки ви не жалуетесь на бідність?

— Чогож нам жалуватися? Нам нічого жалуватися! -- відповіла вона й наче трохи обидилася. Ми, слава Богу, живемо гарно. Ну лежи спо-

кійно! — звернулася вона до дитини й загорнула його в пеленку.

-- Тепер жати мете?

— Пора.

Я глянула на дівчинку, що спала в плетінці й мені стало її невисказано жаль.

-- Що ожидає тебе, бідна дівчино? — подумала я. — Зразу пастиш худобу, являтися муть тобі може думки про „хмари” про „крила”... Куди звернутися тобі? У попа зустрінуть тебе відробітки, в пана „квітки й собаки” будуть дорожчі від тебе, дякоп на спочинок зажене чистити закутини. Потім ти візьмешся за роботу й робитимеш як конина, потім віддашся й уже до цього схоплять тебе турботи про шматок хліба, до цього переможе безнастанна праця, що ти коли вернеш у хату по праці, забуватимеш, як кого звати.

Боже мій! Тож це чисто звіряче життя!

Та й це звіряче життя принаде тобі тільки, коли висліди твоєї тяжкої праці будуть щасливі та вдатні — коли тобі пощастить зайняти місце між „багатими”.

А коли ти займеш місце в ряді „бідних”? Господи, якже живуть „бідні”?

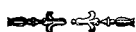
Ах, краще про це не думати, забути!

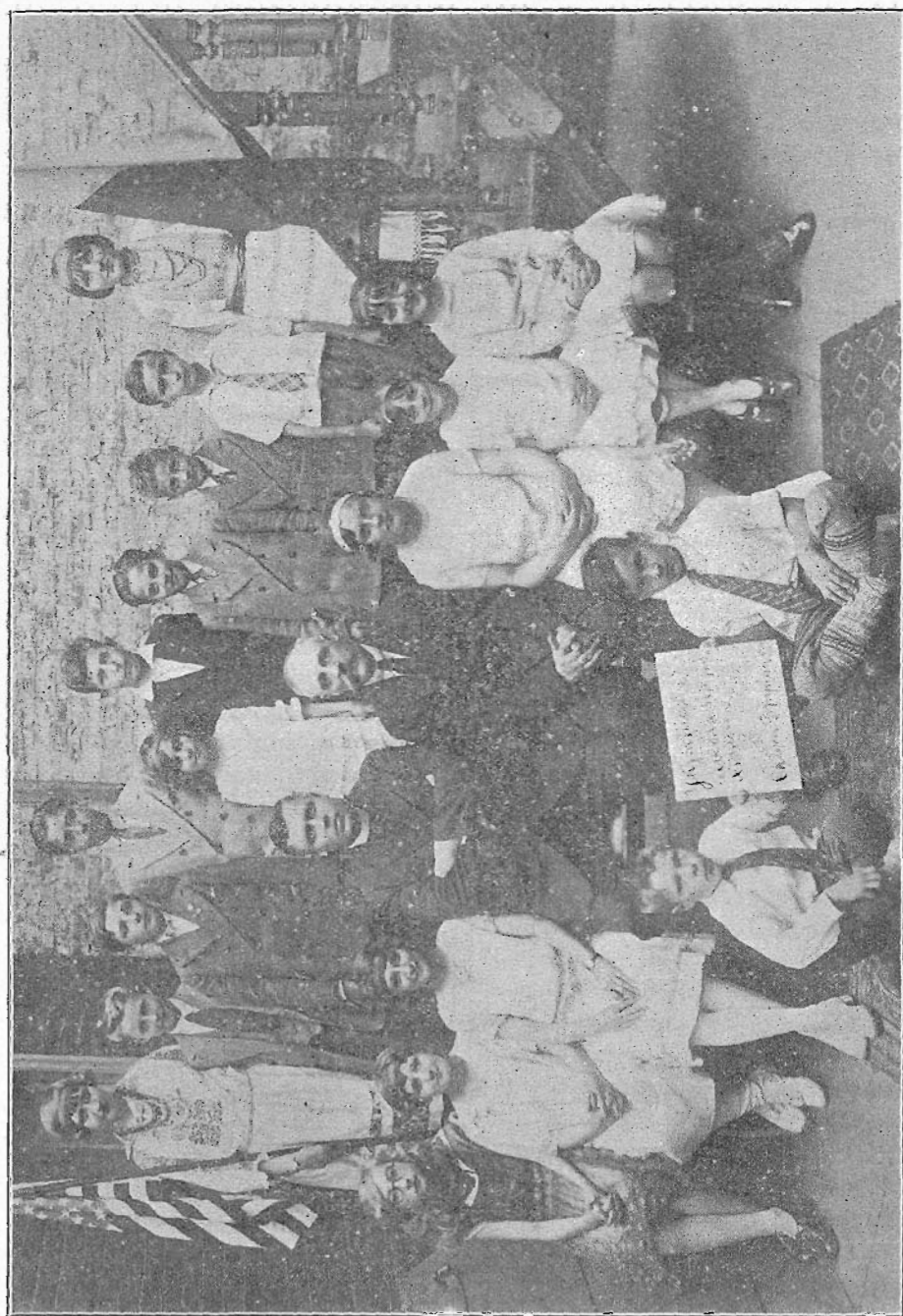
Нерви страшно, розходилися...

А я так мріла! О, мрії мої, мрії!....

Переклав із руської мови

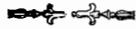
Я. Вільшенко.

Українська Школа в Савт Бруклін, Н. Й.

ЩО ТАКЕ ПРОСТУДА І ЯК ОХОРОНЯТИСЯ ПЕРЕД НЕЮ.

Закони життя нашого тіла є незвичайно складні і стоять між собою в такому тісному зв'язку, що — можна сказати — нема серед них ні більш важних, ні менш важних, бо всі вони мають велике значіння для нашого життя в тій же мірі, як здоровля є найдорозче добро, а хвороба — найбільше нещастя. Що правда, деякі з них обіймають ширше поле в життю, а порушення їх веде до цілого ряду не порядку в тілі нашому і являється тлом для розвинення багатьох хоріб.

До цієї категорії належить ряд так званих „простудних хоріб”, що в життю їх часто називають загально „простудою”. Як побачимо низче, простуда — це не є сама хвороба, а тільки сприяючий момент, **грунт для розвою певної хвороби**. Але ці два поняття у загалу людей часто до тої міри перемішуються, що тут помилково об'єднуються причини (охолодження) з наслідками (хорування).

Певна температура являється конечною умовою існування кожного живого організму — будь то людина, чи рослина, чи найменше мікроскопійне сотворіння. Для людського організму найліпша температура є біля 98° по Фаренгейту, або біля 37° по Цельсію. Це являється законом для найліпшого розвою і життя нашого тіла, і для охорони цього закону організм наш має не мало засобів і апаратів.

Тепло в нашому організмі виробляється при перебігу хемічних процесів при травленню їжі. Ці хемічні процеси можна називати **горінням**, або „зміною життєвої матерії”. Вироблювання тепла тілом зветься „теплопродукцією”,

і це тепло зуживається на ogrівання тіла і на роботу. Всяке збільшення або зменшення нормальної температури тіла вже свідчить про його хворобливий стан. Теплопродукція і трата тепла підлягають строгій закономірності, і це чергування автоматично відбувається без участі нашої волі. Це явище, яке є питома живому організмові, зветься „теплорегулюванням”, себто виробленням і розходженням тепла відповідно потребам тіла.

Потреби ці можуть бути неоднаковими в залежності від нашого віку, розмірів тіла, важкості праці, а також і зовнішніх умов, як напр. одягу, температури окружаючого воздуха, клімату і инш.

Теплопродукція.

Тепло в нашому тілі виробляється внаслідок хемічного горіння поживних середників при травленню їжі.

Для того, щоби тіло наше могло жити, розвиватися, і працювати, воно мусить надолужити ту трату матерії, яку воно зуживає на своє життя і роботу: воно мусить живитися. Головними складниками являються білки, вуглеводи і товщі*), а також деякі мінеральні соли**), які мають в рослинах (ярині), і вода. Ці середники поживи шляхом травлення підлягають цілому рядові складних хемічних змін, або — теж — „хемічному горінню”. Частина тих середників іде на утворення тепла, а ча-

*) Білки ми вводимо головню з мясом і бобовими рослинами, як горох, сочевиця, квасоля і инш.; вуглеводи — з цукром, хлібом, картоплею і мучними стравами; під товщами розуміються як звиринні і рости́нні товщі.

**) Всім відома кухонна сіль, вапно, фосфор і инш.

а на одновлення і створення буді-
ного матеріалу нашого тіла —
, кісток, крові і инш.

Іж кількістю потрачених елемен-
нашого тіла і кількістю введених
кою мусить бути певне відно-
ня, бо коли введеної їжі не буде
арчати на покриття розходу тіла,
недостача горючого матеріалу
ть тоді покриватися тканинами
ого тіла: вони будуть „горіти”
сьць білків, вуглеводів і товщів
і. Сказати простіше: коли ми з
о вводимо в тіло менше пожив-
елементів, ніж їх потрібно на по-
тя розходу, то ми худнемо; коли
ід більший трати, то ми прибав-
ю на вазі, „поправляємось”^{*}). Як
імо, — тут такі-ж відносини, як
господарстві. Треба підчеркнути,
тут мається на увазі організм
овий, якому не перешкоджує нія-
ороба використовувати в повній
все, що вводиться в нього.

Тепло, що утворюється в нашому
міряється, як і у всяких машинах,
ними одиницями, які називаються
калоріями. Кількість таких одиниць,
ібних для покриття розходів хи-
ться в залежності від тих вимог,
ставляться до організму; так на-
клад для тяжко працюючого тре-
більше, ніж для працюючого лег-
для малого — більше, ніж для
ого, для жвавого, що весь час
ється, — більш, ніж для повіль-
о, бо у перших зміна матерії іде
гійно, а у других поволіше.

Однак-ж загалом існує певна
дня, найменча кількість одиниць
іа, щоби тіло наше не вийшло
их умов, при яких воно може

виявляти всі самоохоронні засоби
для свого добробуту.

До одного з головніших засобів
відпорності організму належить обіг
крові в тілі — з „окрема — відпо-
відне розміщення її по різних участ-
кам тіла; це останнє стоїть в тісній
залежності — між иншим — і від
температурних умов. Щоби далі було
більш зрозуміло, як саме повстають
в нас так звані простудні хвороби,
треба в кількох стрічках дати по-
няття про кров, і про її роль в захи-
сті нашого тіла від шкідливих чин-
ників, серед яких хвороботворні мі-
кроби займають перше місце.

Кров.

Кров уявляється собою той плин,
у якому знаходяться всі елементи на-
шого тіла. Вона не тільки приносить
клітинам тіла необхідні поживні соки
із кишок після травлення і забирає
відпадки клітинного життя — (як ві-
домо, все тіло наше складається з
окремих мікроскопійних клітин);
кров крім того об'єднує і зв'язує між
собою всі тканини і органи в той спо-
сіб, що приносить кожному з них
потрібні продукти, вироблені в инь-
ших місцях, і забирає від кожного
з них його виділення, його соки, по-
трібні всьому тілу. В такий спосіб
обіг крові спричиняється до всіх
хемічних взаємовідносин в організмі
і разом із нервовою системою твo-
рить наше тіло, як єдине, гармонійне
ціле, те все об'єднане величезною
кількістю найскладніших тонких
процесів.

Ніодна хвороба не залишається
без впливу на кров; а з огляду на
ролю крові в життю нашого тіла —
і хорування самої крові мусять від-
биватися на стані всіх органів і їх
роботі. Звідси ясно, наскільки є ва-
жне правильне обслуговування кровю

^{*} Рамки цієї статті не дозволяють доклад-
пояснити, на кошт якого елемента іде
багня на вазі — чи на кошт товщу чи на
м'язів, і при яких умовах буває те або
е.

кробами. Розуміється, не кожде охолодження конче веде за собою захворювання, але кожде охолодження утворює умови, сприяючі їй. Тому саме не всі ми і не все хоруємо після охолодження. Докладніші відомости про це завелиб нас далеко поза нашу тему; але коротко скажемо, що кождий рід мікробів в певному моменті випадково може бути сильний або ослаблений, і від того залежить не тільки самий факт захворювання, але й такий чи инший перебіг хвороби. Крім того тут має також значіння вроджена або придбана **недоторкальність** певної хвороби: ми знаємо з життя, що деякі люде навіть серед тяжкої пошести тифу чи холери не хорують на ці слабости, хоч живуть в умовах, де мусілиб заразитися; це значить, що в крові тих людей є вроджена протиотруя супроти певного роду мікробів. Придбана недоторкальність стверджена тим фактом, що хто раз хорував на один з тифів, на діфтерію, скарлятипу, віспу і ин., то вдруге, за дуже рідкими виїмками, вже не хорує на них.

Як же відбувається самий процес, механізм захворювання від охолодження? Візьмемо для приміру горлові хвороби, які часто бувають початком хорування віддихових шляхів. В зимну погоду, безпосередне після горячого чаю або кави ми вийшли з хати. Розширені від тепла кров'яні суди, що оплітають горло, від зимна раптом звужуються, і кров відпливає в глибші верстви тканин. В горлі у нас є такі „поліційно-санітарні” пункти, які є пристосовані для боротьби з хвороботворними мікробами (це — всім відомо мигдалки, що опухають при запаленні горла). При диханню ми втягаємо в себе з повітря значну кількість шкідливих мікробів.

Вони осідають на поверхні слизької оболонки горла. При нормальному розміщенню крові боротьба з ними провадиться в той спосіб, що білі кров'яні тільця пролазять крізь стінку кров'яного суду і нападають на ворогів. Колиж від раптової зміни тепла на холод суди звужились, то білі кров'яні тільця підпливають до мікроби в дуже зменшеній кількості. За короткий час переваги мікроби вспівають розташуватися „як дома” і розмножитися в такій кількості, що відтак вислід боротьби з ними вже стає непевний; стрінуті скріп-леним ворогом, білі тільця крові гинуть в великій кількості; разом із загинувшими мікробами та клітинками слизької оболонки вони утворюють „гній”, і це ми бачимо як жовтенькі точки або плямки на мигдалках. А тимчасом мікроби виділюють із себе продукти їх життя і причиняють місцеве або загальне затроєння тіла, на що організм реагує гарячкою. Коли мікроби не є дуже сильні, або вони стрінулися з сильною відпорністю, то боротьба і ушкодження можуть обмежитися тільки місцевими об'явами. Колиж боротьба затягається, то **мікроби можуть потрапити в загальний обіг крові** і бути занесені у всі важні органи: у серце, легкі, нирки і т. д. У всіх цих органах можуть повстати такий об'яви, і ушкоджені органи перестануть функціонувати правильно. Часто і буває, що „невинне” запалення горла веде до запалення клапанів серця, запалення нирок, легких і т. д.

Так від малої причини — легкої простуди повстають великі наслідки — тяжкі хвороби.

Наведений процес в походженню простудних хоріб можна назвати фізичним або механічним, бо в таких

адках суть полягає тільки в недоліжному, певідповідному розміщенню крові в потрібний момент. І пояснюється те явище, що влітку, коли кров під впливом зимнапливає до середини тіла, є більш ширені — запалення горла, легенів, гонічної і інші — в групі — проді інфекційні хвороби. В літж, ми навпаки кров для літшої віді злишнього тепла розміщується поверхні тіла, ми стрічаємось пажно з хворобами жолудково-кишчими (червений тиф, червінка, хоніпа, діточі розвільнення і иш.) Але в організмі є ще багато таких оохоронних середників, які палець до тонких **хемічних соків**; чашно вони виробляються в крові, частинно виділюються з **ріжних нез.** Ці соки мають дуже-а-дуже ике значіння для нашого фізично добробуту, а зокрема — в боротьбі з шкідливими чинниками. Неки в людському організмі, а нау низших сотворінь ці внутрішні и мають охороняючу силу. Між охолодження пригнічує їх (альоль також) і вони тратають на своїх кметах і силі. Так, відомо, що ка переносить в невеликих дозах ишу отрую стрихнін; колиж її чити зимною водою, а потім дати ую, то вона загине, як і кожне ше сотворіння.

Отже, зі всіх відомостей, про житпроцеси і про самоохоронні сили ого тіла виходить, що коли охощення його переходить за межі здібности пристосуватись до тературних обставин, то на сцену ходять ті шкідливі чинники, які **ли би не пошкодити нам при их, нормальних умовах.**

Зертаючи до наголовка цієї статті, зазначаємо „простуду” як чинник, **приводить організм до стану**

ослаблення його природних відпорних сил, змінюючи процеси регулювання тепла і пригніблюючи його хемічні діяльні соки; тим самим простуда автоматично скріплює сили шкідливих мікробів, дає їм перевагу в боротьбі з організмом і в цей спосіб спричиняється до появи в нас чи місцевих, або загальних, чи тимчасових, або хронічних „простудних хоріб”.

Практичні висновки.

Не треба ніколи, особливо в зимну погоду, виходити в ранці без снідання, бо без „топлива” не буде і вистарчаючого тепла.

Не сидіти в кімнаті у верхнім одязі - - в плащі або в футрі, та ще з завязаною шиєю, — бо, виходячи на двір ми підпадаємо дуже різкій зміні температури.

Взяти собі в зимі за правило перед виходом з хати положати собі горло зимною водою щоби зменшити різницю температур. Це повинні робити особливо ті, як дорослі так і діти, що мають нахил до частих горлових занедажвань.

Дихати на дворі в зимну погоду не ротом а носом, бо слизька оболонка носового ходу є спеціально збудована для огрівання того воздуха, що ми вдихуємо, і для задержання мікробів.

Не вільно сидіти весь час коло печі (а буває що і коло червоної від жару кухні) і відразу виходить на холод. Особливо це торкається дітей, які легко дістають катар горла і запалення мигдалок; через повторне хорування ці мигдалки не тільки не можуть виконувати своє призначення, яке було пояснене в горі, а ще і шкодять, бо на них розплджуються мікроби і ідуть далі у різні органи

всіх органів і тканин шляхом нормального обігу її. Органи постачання крові — серце і кров'яні суди (жили) — мають здібність пристосуватись до правильної роботи, але температурні умови мають значний вплив на розміщення крові.

Коли ми говоримо, що тіло наше має багато самоохоронних засобів, то це в головній частині відноситься до крові. Кров складається — крім водянистої частини її — з двох родів клітин: **червоних тілець і білих**. В питанні про відпорність організму мають переважне значіння білі клітини; вони виконують санітарну і поліційну роботу: коли в тіло входить який небудь мікроб, то ці тільца накидаються на нього і з'їдають його, або ослаблюють армію цих ворогів.

Крім цієї прикмети кров має ще цілий ряд так званих „ферментів”, тобто своєрідних соків, маючих дуже велике значіння в боротьбі з хворотворними мікробами. Одні з цих соків впливають так, що мікроби втрачають свою рухомість, другі так що мікроби склеюються в купки і втрачають свою силу, треті так що мікроби від них стають наче смачніші, і тому легше поїдаються білими тільцями.

Трата тепла.

Тепло, яке продукується в тілі, іде, як було сказано вище, на підтримання потрібної температури. Частина тепла іде на травлення їжі, частина виділюється з диханням, велика частина іде через шкіру на ogrівання оточуючого нас воздуха. Останнє, тобто випарення тепла через шкіру, ми здержуємо відповідним одягом, але треба сказати, що у вохкому воздуху тепла від нас виходить більше, ніж у сухому; тому в осени

при вохкій погоді ми часто мерзнемо більше, ніж деколи в зимі але при сухому морозі.

До випарення тепла через шкіру треба завважити, що **малі ростом люди, а особливо малі діти втрачають тепла далеко більше, ніж великі ростом**; це залежить від того, що колиб шкіру розпластати, то площа її у малого тіла **в відношенні до загорнутої в неї маси** далеско більша, ніж шкіра великих ростом; ясна річ, що з більшої (відносно!) площі — і тепла випесеться більше. Томуж то діти і малі ростом люди мерзнуть скорше, ніж великі — розуміється, при всіх інших однакових умовах, бо, скажемо, маленький але грубенський від товщу не так скоро змезне, ніж хоч і більший, але худий, недокровний.

Регулювання тепла.

Продукуючи тепло, організм дбає про те, щоби удержувати свою температуру в найліпшій для нього висоті (біля 37° по Цельс. 98° Фаранг.) В мозку нашому є такі місця, які автоматично піддержують рівновагу між приходом і розходом тепла; **ці місця належать до центральної нервової системи**. Продукція тепла збільшується або зменшується рівнобіжно з мускулярною роботою, а також в зв'язку з степенню неробітності зміни матерії, себто — зі жвавістю або повільністю різних хемічних перетворень в тілі. Але найбільшу роль в теплорегулюванні відіграють шкіри і легки: шкіра — через зміну в наповненні її кровю, а легки — через видих. Коли температура тіла загрожує перейти свою норму в бік підвищення, то перова система впливає на кров'яні суди (жили) на поверхні тіла так, що вони розширюються, наповнюються кровю; кров

остигає від діткнення з окружаючим воздухом, і в такий спосіб температура знижується. Коли цього не вистарчає, себ то, коли в тілі набирається тепла занадто багато, то від сильного розширення судів і великого припливу крові з'являється на шкірі піт, який при випарюванні у повітря відразу значно знижує температуру.

Коли тепла мало, то організм уживає противного засобу: він звужує поверхні суди (жили), і кров відпливає в середину тіла і не остуджується зверху. Коли і цього не вистарчає, то знов таки по „приказу” центральної нервової системи деякі тканини нашого тіла приходять в частий рух, що і виявляється на зовні в формі дріж. Крім цих засобів до регулювання свого тепла організм має до розпорядимости ще і інші, але всі ці здібности його підлягають певним межам: і в випадку перегрівання, і в випадку недостатці тепла може прийти такий момент, коли організм, так сказати, втомиться регулювати температуру, тимчасово виснажить цю свою здібність і вже перестане регулювати тепло. Тоді вступають в свої права вже чисто фізичні закони перегрівання або охолодження; перегрівання може скінчитися „тепловим ударом”, а охолодження — простудною хворобою або замерзненням*). Різкий примір того, як тяжко організмові регулювати розміщенням крові при раптових змінах температури, дають випадки наглої смерті дуже розігрітих або підпитих людей, коли вони кидаються в зимну воду; перед тим поверховні суди (жили) були дуже

наповнені кровю, а зимна вода нагло звужила їх, і кров відразу відплила до внутрішніх органів і серця; серце не видержує такого напору крові і параліжується.

Перебування в парні або в горячій ванні якийсь час ослаблює здібність організму до автоматичного регулювання температури; тому ми легше охолоджуємось, коли після ванни ми в зимну погоду виходимо з хати скоріш, як години через три-чотири. Також після уживання алкоголю в перший час вироблюється досить багато тепла, а відтак вироблення його настільки падає, що теплорегулюючі центри вже не можуть вирівнювати температуру. І ми знаємо, що навіть трохи підпиті люди часто замерзали в степах при таких обставинах, коли без впливу алкоголю про таке лихо й думати не можна було.

В цьому стремлінню організму ми підпомагаємо йому відповідним одягом, але й це має свої межі. Розуміється, можна себе загартувати до певної міри, і є люди, що й в зимі ходять навіть босі, але то — виїмки, і осягають вони цього роками обережних вправ і очевидно, що й це можливо тільки при жвавому русі. Взагаліж про загартування себе з молододу треба сказати, що це — незвичайно корисна для здоров'я річ, бо при цій умові наші теплорегулюючі центри набувають вправу скоро пристосовуватись до різких раптових змін температури.

Простуда як сприяючий момент для появи простудних хоріб.

До простудних хоріб належать переважно так звані „інфекційні” хвороби, себ то такі, що залежать від місцевого або загального ушкодження нашого тіла хвороботворними мі-

*) Чоловік, коли залишити його перухомим (напр. звязаним) і без одягу, вмирає від охолодження вже при температурі $+10^{\circ}$ Цельсія.

тіла. Через те і приходиться вирізувати зовсім перероджені від хронічного хорування ті мідгалки.

Не сидіти і не лежати на вогкій землі, бо тоді тіло сильно витрачує своє тепло, і ми можемо пабути запалення сідалищного нерва (ішіяс) або запалення легких і олегочної.

Не наражувати себе на протяг, бо при цій умові мимо нашого тіла проноситься велика кількість холодного воздуха, який при його русі, не вспіває нагрітиса, і тіло дуже скоро охолоджується. В наслідок цього маємо різні невральгії.

Пильнувати про те, щоби все мати ноги теплі і сухі, бо в противному разі відрухово звужуються кров'яні суди в певних участках тіла, і від того повстають часто хорування віддихових шляхів а також нирок.

Коли наш одяг промокне або навіть вогкий, негайно його змінати, бо вохкість дуже скоро віднімає тепло тіла.

Треба бути дуже обережним після невиспаних ночей, особливо ще, коли вони були проведені на танцях і різних забавах. При цих умовах організм не тільки ослаблюється в своїх загальних самоохоронних силах, але і виснажує свої здібности щодо продукції і регуляції тепла.

Твердо памятати, що самі легкі хорування, невеличка горячка, жолудково-кишкові непорядки, а навіть перевтома на декілька днів залишають слід по собі і ослаблюють відпорні сили тіла (іноді після легенької гріпи через необережність набувається запалення легенів.)

* o

Взагаліж вичерпати цю тему в цьому коротенькому нарисі неможливо. Ми мали на цілі дати тут тільки ті основні поняття, які необхідні, щоб зрозуміти роль тепла в організмі і походження того чинника в простудних хворобах, що ми називаємо — простудою.

Др. Сукованченко.

На науці релігії в народній школі.

К а т е х и т: Скажи мені, синку, коли померші мають повстати з мертвих?

У ч е н и к: Підчас виборів або плебісциту, прощу отця катехита.

*

К а т е х и т: Барап, скажи мені, хто сотворив світ?

У ч е н и к (що в тій хвилині розляв чорнило, перестрашився і мовчить).

К а т е х и т: Ну, говори, хто?

У ч е н и к: Я, прошу отця катехита, але, бігме, вже цього більше не зроблю.

*

С в я щ е н и к: Івасю! Вичисли мені сім головних гріхів.

І в а с ь: Один, два, три чотири, п'ять, шість, сім!

На годині релігії у виділовій школі.

— Длячого називаємо місце побуту перших людей раєм?

— Бо там була тільки одна жінка!

—o—

На годині історії.

— Чому Наполеон утікав з Москви на простих санях?

— Бо на залізницю не мав грошей, а без білету стидався їхати.

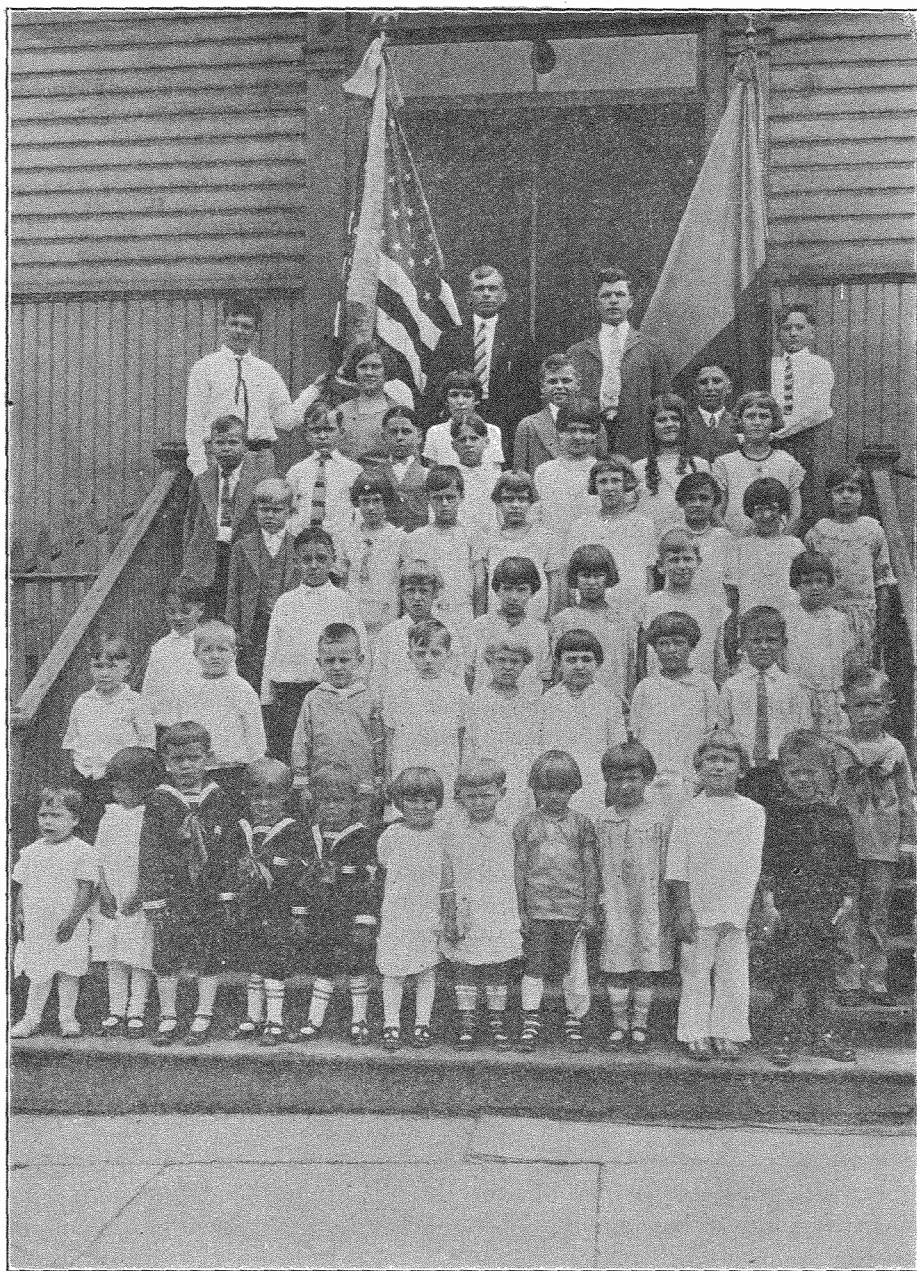
—o—

На годині географії.

М о л о д и й у ч и т е л ь: Коли на право маєш схід, а на ліво захід, то що маєш перед собою?

У ч с н и ц я: Очі пана професора...

—o—

Молодечий відділ 229 У. Н. Союзу в Скрентон, Па.; по правім боці Ілія Гоменчук, опікун, по лівім Петро Дочич, предсідатель.

К Н И Ж К А.

Книжку називають пайкращим товаришем культурної людини. Книжка і порадить нам, що в скрутному питанню зробити і розвеселить у горю і розжене тугу та нужду. Що кому треба, те він у добрих книжках кожної хвилини знайде. Це справжні наші приятелі, на котрих ми певно можемо числити, бо вони нас ніколи не заведуть, не зрадять, не перейдуть на ворожий бік, не насміються над нами.

Як що це правда, то або ми не культурні, або ми не хочемо мати справжніх приятелів. А може одно і друге?

Гадаєте обиджаю кого?.. Борони Боже!

Але гадаю собі так. Пускаємо до своєї хати всяких сильно підозрілих гостей, як ось і карти, горівку, сплетні і таке друге, а найкращого й найпевнішого нашого приятеля, добру книжку, ніяк впустити не хочемо. Вона напрошується до нас, в кожній часописи говорить: „купіть мене, я не багато коштую, мені так скучно лежати на книгарських полицях, так соромно порохами припадати, — купіть!”

А ми відвертаємося від неї, як від наскучливого діда на відпусті і купуємо все, потрібне й непотрібне, тільки книжки купити не хочемо. Перед нашим пайкращим приятелем двері нашої хати на десять спустів замикаємо.

Скажіть самі, чи мудро се і чи культурно?

Увійдім до любої хати Англичанина, Німця, Француза, скрізь, як не цілу бібліотечку, так хоч одну шафу з книжками знайдемо. А в нас, багато ви таких шаф побачите? Це білий крук у нас. У нас славити Бога, попадаються вже й м'якко вистелювані канапи, і шкірою вибивані фотелі і дивани і фортеп'яни і фонографи, тільки за доброю

книжкою зі свічкою в білу дінину шукай.

А якже ми тоді хочемо стати культурним народом, як ми тоді можемо сказати, що доросли ми до власної держави, що в нас є своя культура?

Хочемо жити як другі народи, а не підбаємо про те, про що в першу чергу дбає усякий культурний народ, — про добру книжку.

Як ми хочемо, щоб наша література розвивалася, коли ніхто наших книжок не купує, а газету передплатує один чоловік на тисячу, або й більше?

Це такий сором, що більшого в світі немає!

Гадаєте, ніхто того не знає, який то ми неграмотний народ? Ого! Невжеж недрукують статистик, невжеж у тих статистиках не стоїть чорне на білім, що в Українців менше книжок і газет, ніж у Татар, або в Грузинів?

Все люди знають і дивляться на Українців, як на народ, котрому ще дуже далеко до справжньої культури, а наші вороги при кожній нагоді кують з того гостру зброю проти нас, вони кажуть, що такому нерозвитому народови не можна давати власної держави, бо він не знавби, що з нею робити.

Тому поправмося, браття, пустім до нашої хати, багатой і бідной, інтелігентной і селянської та робітничой нашого пайкращого друга — рідну, добру книжку.

Вона звеселить нас у довгий зимовий вечір краще, як карти, горівка, або сплетні та наклепи, вона розкаже нашій дитині, хто ми таке і звідки взяли на світі, вона не дасть нам потопути в чужому, більше культурному світі.

Хто шукає, той і знайде. Треба тільки охоти, охоти до доброго і свого!

Богдан Л.

Товариство ім. Івана Франка, відділ 334 У. Н. Союзу в Клівленд, Огайо.

Д. Мордовець.

Т И М И Ш.

Переклав Петро Чулий.

ВЕСНЯНЕ сонце давно вже сховалося за жовто-сірі схили кам'янистих гір, які з обох боків стиснули вузький яр річки Чючюр-Су. Здовж цієї річки положена вся захована в зелені пірамідальних тополь та замислених кипарисів, столиця кримських ханів — Бахчисарай, і тільки в далечині гола верховина Чатирдага, наче череп мерця, горить останнім гаснучим промінням.

Над містом стояв вечірній гомін — глуха розмова людей, іржання коней та тупіт. Серед цього гамору голосно пронизували повітря гортанні викрики муєдзинів, які кликали правовірних до молитви. Стрункі шпичаки кипарисів та мінаретів і голкуваті вершки тополів, котрі, здавалося, тягнулися до блакитного неба, робили місто якимсь чарівним, привабливим своєю дикою красою.

Таким воно здавалось молодому козакові, що в задумі проходив здовж аллеї тополів, які окружали Береги Чюрюк-Су. На козакові була висока смушева шапка з малиновим верхом, багатий жупан темно-малинового кармазину, широкі сині шаравари і червоні сап'янові чобітки з підковами, котрі дзвінко греміли по кам'янистій землі.

Як потрапив у столицю ханів вільний козак і чому він гуляє на волі — це зясується далі.

Переходячи попри штахетову огорожу одного саду, густо переплетеної диким виноградом, козак почув якесь

шелестіння в зеленіні. Йому здалося павіть, що хтось гукнув його по імені. Він спинився і прислухувався.

— Добрий вечір, пане Тимоше! — почулося ізза зеленіні.

Той, кого назвали Тимошем, занімів від здивування. Ясно, що його знали і кликали; але хто? звідки? Чи це яканебудь полонянка з далекої батьківщини, з України, яканебудь дівка бранка, що то тисячами ниділи в неволі, або забували свою батьківщину і „тихі води” України та її ясні зорі в розкішних гаремах.

— Добрий вечір, козаче! — знову почулося ще більш тихе привітання.

Той, кого кликали, озирнувся навколо і обережно наблизився до огорожі. В одному місці ледве помітно похитнулася одна зелена гілка.

— Я тут, козаче, глянь! — прошепотіла та зелена гілка.

Молодий козак наблизив своє обличчя до тої гілки, що похитувалась, і зпід неї виглянули на нього двоє чудових сіро-блакитних очей, під тонкими чорними бровами.

— Ти до мого пана йдеш? запитали ізза зеленіні.

— А хто твій пан?

— Карабча-мурза, — була відповідь.

— Так, до нього... А ти хто і звідки?

Але в сей час почулося недалеке тупотіння коней і козак швиденько відскочив від огорожі. За стрункими гілками тополів з'явився старий Татарин на коні і козак пішов далі, хоч

і чув, що його провозало тихе шепотіння, ніби то шелест листя тополів:

— Козаче, візьми мене на Україну!..

Цей молодий козак був сином Богдана Хмельницького. Тиміш на ім'я. Він перебував в Бахчисарай як заложник у хана Іслайм-Гирея.

Це було в 1648 році.

Зимом 1647 року Хмельницький, ограбований і зневажений паном Чаплинським, не знайшовши оборони у короля польського, утік на Запоріжжя разом з своїм сином і кількома козаками. З радістю прийнятий Запорожцями, він вирішив відплатити Полякам і за переслідування українського народу, і за особисті обиди, та для цього склав союз з кримськими Татарами, у яких ханом в той час був Іслайм-Гирей. Хан обіцяв Хмельницькому допомогу в особі хороброго Туган-бея та його орд, але щоб забезпечити вірність Хмельницького, він залишив заложником його сина Тимоша.

Тиміш, відважний і здібний юнак, чудесний стрілець і їздець, скоро стоваришувався з Татарами, котрі вище всього ставили військову хоробрість і хвацьку їзду верхи. Мурзи, які все своє життя перебували в походах військових, скоро оцінили дорогі для них якості молодого представника козацтва і дуже полюбили сина свого співника. Знаходячися в заложниках, він всеж таки в Бахчисарай користувався майже необмеженою свободою. Але коли до Криму наспіла вістка про поразку польського війська Хмельницьким і Туган-беєм при Жовтих Водах, то син Богдана ще більше піднісся в очах Кримців; вони вирішили другим загоном, під керуванням Карабчі-мурзи, ударити на володіння Річі Посполитої.

Тиміш просив у хана дозволу взяти участь в цьому поході, і ось для цього він тепер ішов до Карабчі-мурзи. Але

його збаламутило привітання невідомої Українки: хто вона і чому знає його на ім'я? Хіба, яко бранка Карабчі-мурзи, вона бачила його в хаті свого володаря. Йому стало шкода безталанної дівчини. Сам він не був невільником, жив цілковито на волі, всі поводитися з ним дуже добре, а всеж він тужив за далекою Україною. А як же було дівчині у неволі! Він бачив лише очі її, ясні та глибокі, що проймали душу, примітив тонкі темні брови, і ця чудова примара тепер не відходила від нього.

Тиміш зайшов у двір. Невелике подвір'я Карабчі-мурзи, вибукуване каміннями, було обсажене струнками пірамідальними тополями, які в дні спеки давали досить холодку, а коли наставав всічир, то вони кидали навколо себе таємничу темряву. До правої сторони подвір'я припирали стайні для улюблених щоденних коней мурзи, а за загороною лівої сторони зеленів сад, прилягаючий до жіночої половини вельможного Татарина. Чоло хати, що виходило до двору, було прикрашене галерією із завісою. Навколо тонких колодн крутився дикий виноград. Із саду чулося дзюрчання водогравів, котрими Бахчисарай славився, так, як і мавританська Ірапада в Еспанії.

Проходячи подвір'я, на котрім бундючно похажали журавлі та величезний білий цап, фаворит мурзи Карабчі, Тиміш почув голос на галерії. Голос мурзи, рівний, спокійний, приглушував собою горляну поспішну мову другого бесідника, в якому Тиміш пізнав хитрого Халіл-бея.

Мурза швидко побачив нового гостя.

— А! Вітаю щирі сина мудрого Богдана! --- сказав він ласкаво.

Тиміш ступив на галерію і по східному звичаю привітав господаря та

його гостя: він приклав праву руку до серця, а потім до лоба.

Карабча-мурза був людина років шостидесяти, смуглявий, сухорлявий, але коренастий, з широкими плечима, рідкою, сідуватою борідкою та великим лобом. Його гостеві, товстому чоловікові, років за пятьдесят, бракувало одного ока, котре він утратив, наткнувшись на ратище Запорожця; але і одним цілим оком він бачив не гірше рися.

Бесідники сиділи на низенькій канані та курили люльки. Господар, попросивши гостя сідати, ударив в долоні; на цей поклик зявилося маленьке арабчєня в червоній фєзці. Мурза показав йому на нового гостя і арабчєня негайно принесло йому люльку.

Тиміш взяв люльку і пустивши кілька кілець диму, мовчав; він знав східні звичаї.

— Слава пророкови! — сказав мурза, звертаючись до нього: — одним ворогом у твого батька поменьшало, хоч пам'є це назбитки.

Тиміш дивився допитливо, не зовсім розуміючи господаря, хоч і добре знав по татарськи. У його батька одним ворогом меньше, а їм, Татарам, збиток. Щож це таке? Він чекав відгадки.

Мурза зрозумів його здивування і глянув на свого гостя, на Халіл-бея. Той мовчки усміхався своїм рисім оком.

— Молодий Потоцький, якого було взято при Жовтих Водах, учора помер від поранення, — пояснив мурза: — багатий викуп за свою голову він поніс на той світ.

Тиміш тепер зрозумів лєогіку Татарина: ізза смерти Потоцького Татаре позбавилися тепер багато викупу за цього вельможного пана.

У той час з жіночої половини, із саду, почулася мєльодійна пісня, ко-

тра примусила Тимоша стрепенутися. Ніжний жіночий голос співав:

Ой, куди ти полипєш, сизий соколєньку...

Тиміш слухав як зачарований — так вразила його несподівана рідна мєльодія. І деж? У царстві неволі та сліз українських!

Мурза примітив його хвилювання.

— Це співає полєнянка, яка доглядає моїх дітєй, — сказав він. — Діти дуже полєбили її, а менші з них спокійно починають спати лише тоді, коли вона співає.

При цих словах Халіл-бєй злісно блимнув своїм оком. А голос міжтим співав:

Колиб же я знала, що мені так будє,
Пішлаб я втопитись, як вода прибудє.

Тиміш, здавалося, забув про мету свого приходу. Ця чудова пісня переносила його думку на далеку батьківщину, в милий Суботів, котрий тепер належав ворогови, ненависному Чаплинському.

А вечір був такий тихий, так нахилив до мрійности, до сумних дум...

— Всмогучий повелитель Криму, хан Іслям-Гирєй, звернув увагу на твоє прохання, — сказав мурза до молодого козака. — Дякуй Богові та ханові; він дозволив взяти тебе до військової виправи.

Тиміш встав і ввічливо приклав свою руку до серця. Він чув, як бєтьєся його серце під сумний спів невідомої Українки:

Згадай собі, мій милєнький, я-ж тебе любила...

Молодий козак відчував, що це для нього співали, і в серце його закралося невідоме до того часу почуття. — Але хто вона? Нєвже та, якої ясні, ласкаві очі дивилися на нього ізза зелєнини? І вона знає його, знає його ймєння? — Але чим більш турботне і разом з тим солодке почуття охоплювало його, тим більш він не міг

зважитися розпитати про неї господаря.

На другий день вирішено було йти в похід.

Повертаючись до себе, в хату вірмена Карапета, у якого хан наказав примістити свого заложника і його невелике товариство, Тиміш даремно силкувався відігнати від себе милий привид... „Хто вона? звідки?”

II.

На другий день десять тисяч кіпнотчиків виступили в похід під проводом Карабчі-мурзи.

Це була невелика, але з вигляду страшна і грізна орда, перед котрою усе трепетіло.

Біля трийцяти тисяч коней вкрили всі ложбини і взгіря, що вели від Бахчисараю на північ, в напрямкові до Ак-мечеті і до Орла — сучасного Перекопу. В повітрі стояв страшний гамір від іржання коней та від голосних викриків Татар, які намагалися зробити сякий-такий лад у своєму пестроїному патовні. Здавалося, що від півніжжа великанського Чатир-дага рухалися на північ хмари сарани.

У кожного Татарина за спиною стирчали, ніби якась брудна шетина, лук і стріли. Біля кульбак причеплені були волосяні аркани, якими вони ловили ворогів, як диких коней, та реміні, щоб ними звязувати нещасливих полонених. Крім трийцяти тисяч верхових окульбачених коней, ще були по три коні на кожного Татарина. Погоничі гнали ще цілий табун старих і негідних коней для харчування орди в перші дні її походу, до першого грабунку ворожої землі.

Поперед осередку орди їхав Карабча-мурза, оточений своїми прибічниками. Під мурзою був чудовий білої масти огер, накритий розкішним ча-

праком із золотими китицями. Поруч з ним ішли запасові коні під такими-ж багатими чапраками і кульбаками: вони, паче діти, від часу до часу простягали свої шиї до свого господаря і він ласкаво погладжував своїх улюбленців.

В оточенню Карабчі був і Тиміш з двома своїми козаками та джурою, чорнооким хлопцем, про якого легко можна було подумати, що то перодягнена дівчина. Це був Івась Метелик, що втік на Запорожжя з київської бурси, а прозваний „метеликом” за легкість і бистрість рухів. Івась сидів просто на татарському коні, радісно виблискуючи своїми оченятами. При боці Івася була величезна шаблюка, а за поясом стирчали пістолі та кінджал. Тиміш з ласкавою усмішкою іноді дивився на свого джуру і обличчя Івася сяло від щастя: він почував себе „великим”, справжнім Запорожцем.

- - Ну, що, Івасю, будеш радий по-козакувати у полі? — спитав його Тиміш, лукаво поглядаючи на джуру.

- - Дуже радий, пане Тимоше, — відповів хлопець, розчісуючи гриву свого коня.

— І ляхів будеш бити?

- - Буду. Не пошкодую ні ляхів, ні ляхок! — завзято відповідав Івась.

— Овва! — з посміхом сказав їдучий поруч з ним Запорожець: — тебе ляхка положить собі в пеленку і забере до себе.

— Не буде цього! — спалахнув Івась. - - Я їй покажу пеленку ось цією шаблюкою!

— Ой-ой-ой, який страшний! — засміявся Запорожець. — А не бійся! Коли в бурсі давали прочухана, ти так не брикався.

— Ні, брикався і утік на Запорожжя.

— Ну, власне, не дрочи хлопця! — заступився за Івася другий Запорожець. — Він хлопець добрий, козак; ходив зо мною на тура і не злякався...

Коли вчився у київській бурсі, Івась, як і всі бурсаки, терпів там голод і холод. Нераз разом з товаришами, під проводом якогонебудь ретора або філософа, Івася посилали до міста з „епітенцією”, попростому за збиранням подавання на харчі голодним бурсакам. „Епітенти” вешталися по місті з клупками і горщиками для харчів і „ораціями” випрошували подавання для своєї довгополої республіки, яка управлялася „консулами” і „проконсулами” із реторів то богословів. Одного разу бурсаки наткнулися на Запорожців, які гуляли на базарі, перевертаючи бочки з дьогтем та столики з бубликами і платили за всі шкоди в тричі. В той час і старий і малий знали про вільне життя на Запорожжю. Мрії кожного стреміли туди, в це казкове царство волі і лицарських вчинків...

І п'ятнадцятилітній Івась, сміливий і гордий юнак, котрому здавалося негідним випрохувати милостині, одного разу покинув остогидлу йому торбищу і пристав до гуляючих Запорожців. Живий, жвавий юнак подобався їм, і вони взяли його з собою. Особливо полюбив його сивоусий дядько Охрим Розбий-Пляшка, котрий і взяв утікача під свою опіку. Разом з Розбий-Пляшкою понав Івась на Запорожжя. Зпочатку товариство насміхалося над сивоволосим дядьком, кажучи, що він, наче баба, привів дитинку, котру доведеться годувати кашкою з ложки, але згодом всі полюбили цього бистроого бурсака і прозвали його метеликом.

Коли, скоро після цього, Хмельницький разом з сином Тимошем і деякими Запорожцями помандрував у

Крим прохати допомоги в Іслям-Гирея, Івась не хотів залишитися без свого „дядька”, що був між Запорожцями, які їхали з Хмельницьким у Крим, і так полюбився Тимошеви, що той зробив з нього собі джуру.

Розбий-Пляшка мав отже рацію, що заступився за свого годованця. Івась дійсно ходив з ним на величезного і роздратованого тура та поміг своєму старому вчителєві забити страшну звірюку в той спосіб, що відтягнув на хвилину його увагу і тим дав можливість Розбий-Пляшці всадити ратище в саме серце тура...

Над вечір козаки разом з ордою досягли Перекона, пограничної фортеці кримського ханства.

Перекоп тоді був невеликим містом майже без укріплення. Він був окопаний ровом шириною в двацять стіп, а глибиною від шости до семи стіп. В ньому було 400 татарських хат. Сама кріпость була із камінного замку, в середині був другий такий самий замок.

Біля Перекона орда отаборилася на піч.

Величезне коло рожевого сонця поволі спускалося у море, коли Тиміш, Івась і обидва Запорожці разом з іншими злізли з заморених коней. По спокійному морі то там, то тут маячили вітрила чайок, офарбовані ніжно-рожевим кольором заходячого сонця. Здавалося ніби то літають над морем мери, які жалібно перегукувалися біля берега. Тиміш знав, що це білили у морі вітрила турецьких філюг, а може бути, що й галер з нещасливими невільниками: тут був шлях із Очакова до Стамбула, до Козлова і до Кафи та до інших невільничих ринків. Він подивився на Івася: може бути і цього веселого хлопця далі будуть продавати на базарі як баранця і по ніжному тілу його буде гуляти червона таволга... Такі часи тоді були,

часи тяжкої неволі і часто вічного полопу...

Як і вчора, величний Чатирдаг підставляв заходячому сонцю свою голу верховину, але тепер не було чути піжнього шепотіння: „добрий вечір, козаче!” пі мелодії:

Ой, куди ти полинеш, сизий соколоньку?
Чи на схід, чи на захід, чи на Україноньку?

Смерклося скоро, як це завжди буває на півдні, і татарський табір уявляв собою вражаюче видовище. На протязі багатьох миль були розкидані табуни стрівожсних коней, які робили шум, що приглушував незмовкаємий гомінь моря. Сотки вогнищ горіли на всьому видимому полі, освітлюючи фантастичним світлом то рожеві від огню облича хижаків, то косяк (табун) коней, або вигравали іскорками на панцирі якогонебудь багатого мурзи. Над кожним вогнищем, на довгих верстенах, шипіли і смажились то туловища баранів, то кінські ноги і криваві ребра. Це Татари варили собі останню перед набігом, розкішну вечерю, якої завтра вже не буде: завтра чекає їх сира конина, просякнена кінським потом під туго перевязаними пітниками та кульбаками.

Козаки теж розвели своє багаття, але трохи осторонь від татарських вогнів, на березі моря, і в невеликому казанку варили собі кашу з салом.

— Добре, Уласе, що ми тут примостились, — заговорив старий Охрим, помішуючи у казанку деревляному ложкою.

— Чому, пане Охрime? — спитав Улас, дістаючи з огнища вуглинка, щоб закурити свою люльку.

— Та тому, що дух від нашого сала вітрець у море відносить, а не до тих песиголовців; адже вони, дурні, свинини не люблять.

— І справді дурні — таке добро та не любити!

Обпершись до кульбак, Тиміш сидів мовчки і лише деколи поглядав на зорі: і зорі тут здавались не тими, що на Україні.

Івась не діждався каші: юнак-Запорожець унав чорнявою головою на свою кульбаку і заснув міцним сном.

— Умаївся наш козак! — зауважив, з любов'ю дивлячись на нього сивий Запорожець і обережно поправив під його головою кульбаку.

Івась розбудили, коли каша була готова.

— Івасю, вставай! Вставай скорше! Ляхи папали! — термосив його Улас, котрий любив покешкувати над юнаком.

— Що! Де ляхи? — схопився Івась, хапаючися з спросоння за шаблю.

— А ось, у казані ляхи — спокійно відповів Улас, стромляючи свою ложку в паруючий казанок. — Катай їх, вражих дітей!

Івась розреготався і почав смакувати кашу.

Татарський обоз обхопив сон. Огнища одно за другим гасли. Гомінь поволі стихав. Чути було лише пирскання коней та глухий прибій моря.

Коли вже майже перед розсвітом Тиміш прокинувся, тиша була ще скрізь. Навіть коні здебільшого лежали мовчки, не пирскаючи, і тільки чути було їх важке дихання, та з високого неба таємничо миготіли зорі, немов оглядаючи сонний табір.

Івась лежав нерухомо, обернувшись обличчям до неба. Але якби Тиміш міг бачити його облича, то він здивувавсяб: Івась не спав: він лежав з широко розплющеними очима, з яких помалу текли сльози.

Це були не дитячі сльози, а сльози якогось побожного жалю перед тим, що сталося і що має ще статися незабаром, але в невідомім, хоч і педале-

кім часі. Це були солодкі сльози, які підносили душу юнака.

Як далеко позаді залишилося все: і рідная хата, і бурса, і товариші дитячих забав!

III.

Ранком орда вирушила далі, перерізуючи степ від Перекопу до Дніпра, де мусіла переправитись через нього.

Заки ще вирушили, Татари зранку почали собі готувати походні харчі. Для цього тут же, біля Перекопу, вони зарізали кількасот коней, які не були під верхом і, як браковані, були взяті з собою для харчів на одну — дві доби. Зідравши шкіри з коней, вони розрізали мясо на тонкі, в один або в півтора цяля шматки, завширшки в дві долоні, і поклали їх під пітники кульбак, міцно затягнувши попруги. Це був їх улюблений харч, їх стейк — неварена копятина, просякнута кінським потом. Шкіри убитих коней попривязували на спини запасових коней, або тих, котрі ще оставалися в табуні, та вирушили в дальшу дорогу.

Над полуднем орда була вже біля Дніпра, недалеко від Кизикермена. Тут вона мала переправитися через Дніпро.

Але як переправити десятитисячне військо, і більше ніж трийцять тисяч коней, через широку, бистру і многоводну ріку? Адже орда не мала ні човнів, ні яких інших приладів до переправи.

Всеж це не спиняло Татар. Орда їх протягнулась по лівім березі Дніпра на кілька миль. Всі позлазили з коней і почали готуватися до переправи.

В цих місцях береги Дніпра були тоді вкриті цілим лісом очеретів, котрих ніхто не зачіпав, якщо їх зимою не випалювали козаки, що не раз траплялось. Кожен Татарин зрізав для себе потрібну скількість очерету, звя-

зував його в два великі оберемки, по можности найгрубші, прироблював до них зверху кілька патикив навроперек, а знизу закладав перечку, якої один кінець привязував до хвоста свого коня.

Це вже був готовий пліт. На цей пліт Татарин клав кульбаки із своїх коней, роздягався зовсім, складав туди свою одежу і зброю: лук, стріли, шаблю то що, а також рештки харчів, — все це привязував до плота, а сам залишався з одною таволгою в руці. Потім входив у річку, ведучи з собою коня, хапався за його гриву і плив поруч з ним, а за ним пливли інші запасові коні.

Наші козаки зробили теж саме, що й Татари. Івась особливо трудився над своїм плотом.

— Ану, Івасю, чи зможеш собі зробити козацький човен? — насміхався над ним Улас.

— щож тут хитрого? — з запалом відповідав Івась. — Такий зроблю, що диво!

— То-то! Гляди, щоб штанят не згубив; а без них козакови не годиться!

— Годі, бо не змовчу, дядьку, — відгризався хлопець.

— А плавати вмієш?

— Вмію, як окунь.

— А не боїшся, що у воді тебе жаба вкусить?

— Та що ти, Уласе, їси хлопця поїдом, ніби іржа залізо! — загримав на насмішника Охрим.

— Та я йому, дядьку, піддаю козацького духа, — виправдувався насмішник.

Підчас цих приготовань Тимоша покликано до Карабчі-мурзи, котрий разом з своїми прибічниками мурзами та бсями мав військову раду: куди вигіднійше і пайлєкше спровадити свій наїзд. Карабча хотів, аби Тиміш, яко

спільник і син переможця під Жовтими Водами, знав всі подробиці виправи. Лютий цикльон Халіл-бей радиз нагрянути на Червону Русь, але більшість мурз були тої гадки, що краще йти на Брацлавщину, тим більш, що тут вони не будуть так далеко від орди Туган-бея, який воював разом з військом Хмельницького.

Таким чином було вирішено переправитися через низ Інгульця та Інгула і, залишивши Чорний Шлях направо, йти в глибину Брацлавщини водорозділами Бога та Інгула.

Міжтим козаки виготовили пліт і для Тимоша.

Тоді на сигнал, що просурмила сурма по наказу Карабчі-мурзи, почалася переправа.

Це була вражаюча картина. Більше ніж сорок тисяч людських та кінських тіл відразу вкрили Дніпро, а надлюдські викрики Татар, що підганяли коней, пирскання їх та плеск і клеко-тіння води, -- все це уявляло собою щось хаотичне і дикє. Татари з овечими шапками на головах, з таволгами, що свистіли у повітрі, зі здичілими від натуги обличчями здавалися якимись плаваючими діволами. Перелякані таким галасом різні птиці вилітали з очеретів і тисячами кружляли у повітрі: дикі гуси, качки, чаплі, гайстри, кулики, мєви. На десятки миль вони наповнювали повітря своїм криком. Це було щось таке пекельне, що й уявити собі важко.

— Го-го-го-го! — що було духу кричав неспокійно Улас, пирскаючи мов кінь та махаючи таволгою в повітрі — Ану, Івасю, навипередки!

А Івась, легенький, тоненький, плив майже на поверхні води, красуючися своїм білим, ще не осмаленим від сонця тілом.

За ним, не спускаючи очей зі свого улюбленця, важко, але твердо плив

старий Розбий-Пляшка з порослим волоссям грудями. Тиміш, пливучи поруч з ним, також любувався юнаком, хоробрим джурою.

-- Ну й Івась! — підбадьорював він його. -- З тебе гарний козак вийшов.

- - Еге, козак, тільки чуб не так! — пасьміхався Улас, піддаючи йому козацького духу. - - Гляди, щоб тебе жаба не вкусила!

Вивчені татарські копії пливли швидко, намагаючись випередити один другого. На кілька миль вишз і вгору видно було з води кіньські вуха, морди, мокрі гриви та татарські голови в овсчих шапках. За ними, піби живі, рухалися очеретяні плоти, наладовані кульбаками та іншим татарським скарбом.

— А знаєє, пане Тимоше, па кого ми тепер схожі? — звернувся до Тимоша Охрим, пливучи поруч з ним.

— А на кого? — спитав той,правляючи шапку на голові.

— На щурів... Одного разу, знаєє, се давно було, окуружили ми па Чорному морі своїми козацькими байдаками дві турецькі галери і почали гатити їх нашими чавунними гостинцями з гармат; гатили так, що одну галеру подіравили наче решето... Ось почала вона потопати... А ми знали ранійше, що на ній не було нашого брата невільпика, а тільки одні Турки та Етіюпи, тому і смалили так з гармат... Так чи повірите, панове, коли почала вона потопати, так десь набралися чортячі щурі, видимо, невидимо, та всі в море -- стриб-стриб-стриб! і поплили до другої галери, а інші до наших байдаків — ось точнісенько так, як ми тепер пливемо.

Івась у той час плив уже попереду всіх: легке тіло його, звикле до плавання, не робило жадних перешкод для його коня, і він на цілих десятих стіл випередів усіх.

Незабаром кінь Івасів, почувши під погами землю, радісно заржав.

— Віват, Івасю! Слава! — вітав його Тиміш.

— Кугу-пугу козаки з лугу! — відговідав йому Івась, а очі старого Охрима світились гордістю за свого улюбленця.

Переплава скінчилась без пригод і тут негайно почались приготування до дальшого походу. Легкі плоти були поховані в очеретах на випадок повороту назад і переправи через Дніпро, коні були знову окульбачені, одяга одягнена, і орда, не гаючи часу, вирушила далі, почувуючи у собі нові сили після купелі.

Пробігши миль пять без відпочинку, орда, на знак, який зробив командант, спинилась і згуртувалася в одну величезну квадратну кольону.

І тут було dokonane чудо татарської тактики.

На знак Карабчі-мурзи увесь десяти тисячний відділ війська розділився на чотири квадратні кольони, кожна по 2500 верхників і кожна зі своїми мурзами й бсями. Потім одна кольона, з Карабчею-мурзою на чолі, вирушила прямо на захід. До неї пристали і наші козаки з Тимошем та Івасем. Друга кольона вирушила на північ, третя на південь, а четверта на схід. Пробігши пару миль, кольони спинились і кожна з них знову розбилась, але вже на три відділи, по 800 їздців у кожному. Ці відділи знову пробігли в різні сторони і знову спинилися, пробігши кілька миль. Тут знову вони поділились на три відділи і знову розїхались в різні сторони. Знову спинились і знову розділились на три відділи по 60 їздців в кожному, знову розїзджаючись в різні сторони. І так ділились, аж поки не лишилися в кожній групі по три Татари.

IV.

— Очі і вуха вперед! у всі боки, як проміння сонця, і, подібно сонцю, бачити все на землі і скрізь!

Такий короткий приказ дав Карабча-мурза в той час, коли орда ділилася на перші чотири кольони.

— На ніч зеднатися всім в середніх балках Інгульця, — додав він, — і щоб очі ваші бачили ворога! за сто миль, а вуха чулиб, як земля дихає, як трава росте!

— От, чортів син! — пробубонів старий Охрим, вчувши такий приказ. — Чути, як земля дихає, як трава росте!

— А хіба, дядьку, земля дихає? — наївно спитав Івась.

— А якже! Якби недихала, то й трава не рослаб, ліс би не шумів, річкиб не бігли, — вирішив старий Запорожець, відповідно своїм гадкам.

— А ви, дядьку, чуєте, як вона дихає? — допитувався Івась.

— Не довелося, хлопче... Чув тільки, як вона зимою від великих морозів тріщить і репається, — відповів Запорожець....

І ось десяти тисячна орда, з тринадцяти тисячами коней, розвіялася в степу, як хмара, розігнана вітром.

— Так, шукай тепер вітра в полі, лови його! — із здивуванням хитав головою Тиміш, коли хмара орди зникла з очей, а за годину він побачив себе в товаристві лише Карабчі-мурзи, та декількох почесних бєїв і своїх товаришів козаків.

Протримавши таким чином кілька днів. Орда зникла, розвіялась наче дим.

Але біля половини червня, недалеко від межі Брацлавщини, в багатих маєтках Конецпольського, окружених кількома фільварками і володіннями других панів, пізно вечером, з балкону замку, на якому сиділо

кількоро гостей, що бенкетували в сей день на іменинах у сестри Конецпольського, хтось побачив далеко вспалахнувший вогонь, ніби там починалася пожежа. В туж саму хвилю вогні спалахнули в другому, третьому місці і незабаром полум'я освітіло огневим кільцем всю околицю.

— Єзус-Марія! Це пожежа навкруги! — перелякано скрикнула чарівна пані Ванда, молода племінниця Конецпольського.

— О, панове! — хитаючись від переляку і, хапаючись за поручча балкона, сказав один з гостей, старий товстий канонік. Це не звичайна пожежа — це татарський набіг... Я знаю; я вже пережив таке страхіття на Гуманщині.

Переляк охопив усіх. Чоловіки метнулися до зброї і скликали двірську сторожу, котра була тоді в кожному багатому польському маєтку й узброювалася на рахунок власника.

Поміж гостями знаходився молодий князь Дмитро Вишневецький, чудовий танцюрист і рубака на двобоях. Він негайно зробив порядок щодо оборони замку і взяв на себе командування над замковою сторожею.

Але не устигли вони ще досить закріпити замкову браму, як повітря наповнилося надлюдськими викриками і Татари горлаючи: „Аллах акбер! Аллах керим!” — окружили замок. У повітрі засвистіли стріли і деякі оборонці замку попадали із стіни.

— Пушкарі! почастьуйте цей набрід картачею! — почувися голоси на стіні.

Несподівано з густого натовпу Татар відокремилася чотири верхники. В руках вони тримали, замість смолоскипів, патики, обмотані просмоленним клоччам, котре горіло і ясно освітлювало їх облича та їх постаті. В той же час вигуки татарські замовкли. Оборонці замку із здивуванням дивилися

на чотири дивні постаті, освітлені полум'ям горючого клочча. Всі пізнали Запорожців: один з довгими сивими вусами, другий з рудими і двох молодих, з котрих один був ще хлоп'ям.

— Панове пушкарі і ви, панство козаки! — голосно сказав сивовусий Запорожець, скидаючи шапку і світлячи величезним, як дівоча коса, сивим оселедцем. — Чолом вам, панове! Перед вами — син славного лицаря Богдана Хмельницького (Запорожець показав на Тимоша). До вас уже, мабуть, дійшла чутка, що Хмельницький з Туган-беєм розбив ляхів при Жовтих Водах, побив на голову Конецпольського і обох Потоцьких, і тепер пішов здобувати усе польське королівство, а всім православним і всьому поспільству хоче дати волю... Будьте-ж і ви, панове козаки, вільними! Годі вам гнути спини перед ляхами! До нас панове брати! До сина Богдана Хмельницького!

Не встиг він скінчити, як зі стін замку і від брами почувися радісні вигуки:

Геть панів і ксьондзів!

— Згода! згода! Вязати ляхів!

Але в цей мент із замку пролунало кілька стрілів.

— Бий клятих панів! Це вони стріляють! — почувися крики у замку.

Але кулі, що пустила їх поспішаюча рука, нічого не вдіяли Запорожцям. Тільки Івась схопився за шапку.

— Що, Івасю? — злякано спитав старий Розбий-Пляшка.

— Нічого... Тільки шапку пробив вражий лях, — відповів Івась, раптово збліднівши.

— А, чортові сини! — заскриготав зубами старий Запорожець. — Ламайте браму, братове! В замок! Ляхів ловити!

Але брами не довелося ламати: замкові козаки самі розчинили її нав-

стіж і кинулись цілуватися із Запорожцями: „Орли сизі! Гості наші дорогі!... Давно пора”...

Козаки й Татари вдерлися в замок. Татари розсипалися по всіх місцях, по офіцинах, по льохах, по стайнях; все вартісне грабували і виносили із замку; всіх паймитів у замку — економів, посесорів, жінок і дітей — всіх, що розмовляли по польськи, витягали за браму замкову і здавали під догляд командам, що були на сторожі.

Заграва пожежі освітлювала страшне видовище. Повітря розтиналося викриками хижаків, голосінням і стогоном полощених, ревом худоби, ір-жанням коней.

Пани і жінки заперлись у головній башті. Але й вона довго не протрималася. Замкові козаки і Татари притягнули величезну колоду і почали вибивати двері в башті. Двері скоро подалися на завісах і впали. Натопт увірвався в середину башти.

Першим з усіх вскочив у величезну, ясно освітлену галю Запорожець. За ним Івась і Тиміш з другими козаками з замку.

Пани, розстрілявши усі набой, могли боронитися лише шаблями. Попереду всіх стояв Вишневецький, боронячи своєю шаблею всіх. Далі стояли другі пани з оголеними шаблями. В глибині видко було жіноцтво: одні з них ламали руки з одчаю, другі і лежали неспритими. Там же в страшнім переляці метушився польський ксьондз, підносячи руки до неба.

— Кидайте зброю! — крикнув Тиміш. — Геть шаблі! Я — Хмельницький!

— А! бидло! Ось тобі! Маєш! прохарчав Вишневецький, високо підводячи шаблю.

Але в цей мент Івась, як кітка, кинувся вперед з шаблею, боронячи сво-

го пана. В повітрі блиснули дві шаблі, схрестилися, завизчала криця, вчувся удар у щось м'яке... Івась захитався і, як підкошена квітка, упав на підлогу.

Як звірюки кинулися на Вишневецького старий Запорожець і Тиміш, і Вишневецький також підплив власною кров'ю.

Всі останні пани покидали шаблі і були негайно пов'язані. Жіноцтво виносили на руках — все воно було неспритиме. Тиміш ніс красуню Ванду, якої золотиста головонька схилилась йому на широкі груди.

Старий Запорожець тримав на руках мертвого Івася, пестливо притискаючи його до своїх грудей, а товариш його, Улас, підтримував голову забитого хлопця, намагаючись другою вільною рукою сціпити на прорубаному плечі Івася рану, з котрої спливала кров. В обох Запорожців по довгих вусах текли сльози.

V.

Проїшло не більше року.

В цей короткий час Хмельницький розгромив Польщу і став самовладним господарем України, і правобережної і лівобережної. Усі сусідні господарі поспішали прислати до нього своїх послів, як до одного з наймогутніших господарів та запобігали його ласки і союзу.

Між иншими господарями надіслав до нього посольство і молдаванський господар, Василь Лупул. Лупул тим більше шукав підтримки у могутнього українського гетьмана, що молдаванський престіл у нього хотіли одібрати інші претенденти, а молдаванські бояре яких сваволлю Лупул обмежував, явно тримали бік його ворогів.

Лупул був оженений з Черкескою, яка славилась своєю красою і мала від

нього таких же дві красуні дочки. Старша з них в цей час уже була одружена з одним найбільшим магнатом Польщі, з князем Радзивилом; молодша ж, на ймення Розанда, тільки що вийшла з юнацьких літ і була, як казали сучасники, дивною, чарівною красю.

Красота її стала легендою. Розповідали, між иншим, такий випадок. Одного разу домна Розанда була на прогулянці з бояриною в буковім лісі, що окружував невеликий літній дворець її батька. Несподівано вона почувала постріл, і в цей час з гущавини лісу вибіг великанський медвідь, як видно легенько поранений кулею. Дівчина страшенно злякалась і завмерла на місці. Страшний звір ішов прямо на неї. Але несподівано підвів голову і спинився, як вкопаний. Страшного звіря здивував неземний привид краси, як каже легенда. Він припав до землі, паче хатня собачка, почав потишенько бурмотіти і повзти до скам'янілої з переляку дівчини. Розанда не витримала далі цієї страшної картини і непритомна впала на землю. Коли потім вона прийшла до свідомости, то почувала, що хтось обережно лиже її обличчя і руки. Вона розплющила очі — це був страшний медвідь. Страху вище з ласкавістю і любов'ю лизало їй руки, але дівчина знову страждала непритомність.

В цю хвилю з лісу вийшов поспішно невідомий молодий чоловік, одягнений в богате вбрання мисливця і з рушницею в руках. Вчувши тріск сухого гилля, медвідь оглянувся, миттю підвівся, встав на задні лапи і з сердитим гарчанням пішов просто на мисливця. Він пізнав у ньому свого ворога, котрий поранив його. Мисливець спинився, націлювався і чекав страшного звіря. Медвідь ішов поспішно, широко розставивши передні волохаті лапи, гейби для обіймів. Ось все

ближче та ближче, а мисливець стоїть і не ворухнеться. Він уже бачить очі звірюки, що горять страшною злістю... Враз почувся вистріл і медвідь з останнім хрипливим ревом важко упав на землю. Куля влучила його.

Глянувши побіжно на убитого звіря, мисливець швидко побіг до жінок, які лежали на землі, з котрих одна, стара, припадала з голосінням до другої, молодій, здавалося мертвої, ламаючи руки з одчаю.

— Єзус-Марія! Невже він задавив її? — крикнув з переляком мисливець (він говорив по польськи).

Незнайомий став навколяшки і взяв руку дівчини. Вона була тепла і ледве помітно здригалася. Мисливець приклав свою руку до серця дівчини.

— Вона дихає! вона жива! — сказав він радісно.

Тут тільки заговорила друга жінка, ледве вимовляючи слова.

— Вона лише непритомна... вона злякалась... він не зачіпив її, він лизав її обличчя...

Дивна краса дівчини здивувала незнайомого.

— Хто вона і як сюди попала? — спитав він.

— Вона дочка нашого великого господаря... домна Розанда.

— Єзус! Яке щастя, що я убив його...

В цей час дівчина розплющила очі, як видно ще нічого не розуміючи. Незнайомий швидко скинув капелюх.

— Вибачте! — заговорив він увічливо. — Я був попевільною причиною вашого переляку. Вибачте, вибачте, — Але я зате убив його.

Дівчина, вся спалахнувши, намагалася підвестись. Їй стало соромно, що вона лежала перед незнайомим мужчиною. Бояриня і незнайомий пособляли їй обережно встати. Вона сіла, спираючись на плече старої боярині.

— Дозвольте вам запропонувати кілька капель угорського, токайського вина; воно дуже ніжне, легке: воно поверне вам сили і бадьорість, — казав незнайомий, здіймаючи з себе пляшку.

Тремтячими руками він налив трохи вина в золоту чарку і подав.

— Прошу, ваша високосте...

Дівчина, трохи усміхнувшись, взяла чарку. Вона майже вже переборолала переляк.

Але лише вона встигла проковтнути трохи вина, як позаду почулися голоси і з лісу вийшло ще кілька мисливців.

— Ба-ба-ба! Он і медвідь лежить убитий, а наш князь Дмитро уже залицяється до жінок, — голосно сказав один з мисливців.

Домна Розанда швидко схопилася на ноги і знову почервоніла.

— Ох, вибачте, князю! — сказала вона. — Дякую вам...

Незнайомий випрямився і зробив низький поклін.

— Я дуже щасливий... Дозвольте привітати вашу високість... Тому, що мое інкогніто до певної міри вже розкрито, то я дозволю собі представити вашій високості покірнішого слугу, князя Дмитра Вишневецького із Вишнівця.

— Дуже рада... Дуже вам вдячна... Але я чула, що ви були в полоні у кримського хана, — сказала домна Розанда.

— Так, найясніша панно, якраз я тепер повертаюся з Криму кружним шляхом, щоб знову не дістатися до рук хижаків... Я був тяжко поранений сином розбійника Хмельницького під час пограбовання ним з Татарами брацлавських маєтків вельможного Конецьпольського, а інакше я не віддався б у руки бунтовливого хлопа, — гордо відповів Вишневецький.

При імені сина Хмельницького якась тінь пробігла по обличчю дівчини.

— Я чула, що панна Ванда теж була тоді забрана у Крим, — сказала вона.

— Так, вона і тепер в Криму ще. Син Хмельницького, цей лайдак Тиміш, проміняв її Карабчі-мурзі за якусь просту хлопку Олену.

— Проміняв, мій Боже!

В цей час мисливці вийшли з лісу і оглядівши медведя, підійшли до домни Розанди і Вишневецького.

— Ваша високість, — сказав останній церемонно: — дозвольте представити вам моїх товаришів по полону.

І він назвав кілька відомих польських прізвищ. Ті також церемонно вклонилися, не розуміючи, кому їх представляли.

— Ви, панове, маєте честь бачити перед собою її господарську високість домну Розанду.

Пани вклонилися ще більше ввічливо.

— А я вас, панове, представлю моїй добрій учительці і виховательці, боярині Марині Манеско, — звернулася дівчина до поважної матрони.

Знова почалися церемонні поклони.

— Я хотіла б подивитися на нього — сказала домна Розанда, не зважаючи підійти до медведя. — Він тепер гадаю, не страшний.

— О, панно! — ввічливо вигукнув Вишневецький. — Для вас він не був страшний і за життя... а тепер...

— Але всеж я злякалась.

І вони всі вирушили до нерухомого лежачого медведя.

— Бідний! — сказала домна Розанда, здригнувшись.

— Уявіть собі, панове, — почав Вишневецький, доторкнувши ногою медведя. — Коли я в нього стрілив перший раз, куля мабуть тільки легко

царпнула його. Він пустився бігти, я за ним... І уявіть собі моє здивування: виходжу я сюди з лісу, і щож бачу! — Лісове чудовище, вражене небесною красою пашочки господарівни, упало до її ніг і з вірнопідлапою повагою цілувало її чудову рученьку. Але коли це чудовище побачило мене, воно швидко стало на задні лани, злітно загарчало і пішло прямо на мене... Думаючи, що це йде Тиміш Хмельницький, я стрілив — і ось Тиміш біля наших ніг...

Стара боярина нагадала, що час до дому, і запросила гостей до палати.

Всі вирушили до позаміської палати молдаванського господаря.

VI.

Несподіване знайомство домни Розанди з князем Вишневецьким, та ще при таких обставинах, не могло не полишити сліду в серці молодій дівчині. Заперте, одноманітне життя при дворі свого батька, суворого господаря, видиме цурання бояр і знатної молдаванської молодіжі, повне одиноцтво при багатім житті, робило незavidним життя молодій красуні. Правда час був завжди занятий. Батько намагався дати їй блискучу освіту і виховання, гадаючи, що через красуню дочку зрідниться з кимнебудь із могутніх владик Європи. Крім рідної мови вона говорила добре по французьки, по італійськи, знаменито по польськи і досить добре по українськи, завдяки своїй виховательці, боярині Марині Манеско, яка ще дівчиною довго жила у Києві, яко своячка Петра Могили, а тому навчила цієї мови і свою молоду вихованку, домну Розанду. Розанда добре грала на гарфі, чудово вишивала, добре їздила верхи. Але все це не могло заповнити молодого життя: вражлива, відкликаласть вона на все

прекрасне і шляхетне; вона завжди прагнула поділитися з кимнебудь ще одним почуттям, певним гаразд для неї самої: прагнула до виявлення душевних і сердечних поривів.

Не дивно, що таке несподіване знайомство з блискучим представником такого блискучого панства, як польське, — з князем Вишневецьким, було тим електричним током, котрий просяк вражливу душу молодій дівчині, що бажала співчуття.

Крім того не могла вона не бути зобов'язаною йому за своє врятування. Якби він не поспів на час — що булоби з нею?... А він з'явився таким безстрашним лицарем, таким героєм... Нарешті, скільки романтичного було в його життя: його хоробрість при нападі Татар на замок Конецьпольського, надзвичайна хоробрість у бійці з жорстоким сином Хмельницького, з його страшними Запорожцями, а ще з страшнішими Татарами, важка рана, потім полон, кримська неволя — все це дійсно подвиги хрестоносця, як здавалося молодій Розанді.

Дідона полюбила Енея, коли він розповідав їй про зруйнування Трої, про свої мандрування по невідомих морях... Розанда читала про це у Вергілієвій „Енеїді”. Підчас оповідань вона жила його життям, бачила його очима, відчувала те, що він почував і пережив.

Молода ентузіястка окружила голову свого героя ореолом поезії. Він уявлявся їй таким же відважним Вишневецьким, як Байда-Вишневецький, котрого Турки замучили страшними муками у Стамбулі; його повісили за ребро на залізному гаку, а султан навіть пропонував йому за жінку прекрасну свою дочку, щоб тільки він скорився його волі. І той Вишневецький не покоровся — згинув!

Та й на Вишневецького дівчина зробила велике вражіння. Для нього в її красі було щось неземне. Він знав багато красунь Польок, але до них він не počував того, що до Розанди.

Але ні князь Вишневецький, ні Розанда не знали, що над їх серцями збирається гроза. Правда, дівчина догадувалася по патякам матері, що їй щось загрожує; господарша проговорила дочці, що всесильний і грізний в ті часи Хмельницький задумав одружити свого сина Тимоша з Розандою і обіцяв свою допомогу батькові проти інших претендентів на молдаванський престіл.

До Хмельницького скоро дійшла чутка, що Лупул, який обіцяв через своїх послів віддати свою дочку за його сина, дуже радо прийняв князя Вишневецького та інших панів, які верталися з кримського полону; що Вишневецький зачарував собою молоду красуню Розанду і що на них уже дивляться як на заручених. Хмельницький страшенно розгнівався.

— Знаєш, синку, якого гостинця тобі з Криму привіз Дмитро Вишневецький? — спитав він сина із стриманим гнівом.

— Це той Вишневецький, якого я з панною Вандою проміняв Карабчі за Олесею? — в свою чергу спитав Тиміш.

— Той самий, синку.

— Який же гостинець він привіз мені?

— А „гарбуз“!... Розумієш? — І Хмельницький стукнув кулаком по столі.

Тиміш зрозумів і зблід.

— Гарбуз! — хрипло сказав він. — Так я його самого примушу проковтнути цей гостинець.

— Так, добре, синку!... Сідай і пиши, — сказав Хмельницький, підсуваючи синові каламар та папір.

Тиміш сів. — А що писати? — спитав він батька.

— Пиши коротко, по лицарськи: VENI, VIDI, VICI! Не даром ми в бурсі довбали „DE BELLO GALLICO“... Ні, пиши по нашому, по козацьки: Василеві Лупови, господареві молдаванському...

Він спився. Тиміш ждав. — Написав, — пагадав він батькові.

— Пиши: Якщо ти не віддаси своєї дочки за мого сина, то я пришлю до тебе сто тисяч сватів.. Сто тисяч!

Він став і грізно випрямився. Потім підійшов до стола, перечитав написане усміхнувся, взяв у сина перо і, стоячи вивів великими літерами: **Б о г д а н** **Х м е л ь н и ц ь к и й**, **р у к а в л а с н а**.

— Па, приклади печать. — І він скинув з пальця масивний перстень і подав синові. Потім голосно заплескав у долоні.

На поклик його швидко увійшов до світлиці (це було в Чигирині) молодий козак. В ньому відразу можна було пізнати Івася, хоч він значно змінився: виріс, дуже обсмалився, став мужним. Щоким загубили минулу ніжність шкіри, котра таки добре за grubіла, а над верхньою губою вже чоріли початки козацьких вусів. Але погляд залишився той же ясний, отвертий. Добре загоєна рана оставила лише широкий шрам на лівому плечі, але рукою він володів знаменито.

— А! Івась! — усміхнувся Хмельницький. — Ти повезеш гостинець молдаванському господареві. Збирай післанців до Яс; я з тобою пішлю добрих козаків.

Хмельницький зробив рукою знак і Івась вийшов.

— Тепер, синку, треба подумати, кого з тобою сватами посилати, — сказав він, щось міркуючи. — Я теж не залишусь без діла; буду спостерігати, як тебе і твоїх сватів приймуть... Нехай лише спробують вони піднести

тобі гарбуза! Каміня на камени в Ясах не полишу. А з тобою головними сватами пішлю Пушкаря, та Носача, та писаря Дорошенка.

— А бояр-поїзжан скільки? — засміявся Тиміш.

— Шістнайцять тисяч козаків буде досить? І гляди мені, синку, всіх перевяжи рушниками добреїшими, як слід.

— Перевяжу, — сміявся далі Тиміш, веселий з кривавої вигадки.

— А тому, що на весілля повинні бути і світилки, то я пішлю з тобою ще двацять тисяч Татарів.

— З Карабчею? — спитав Тиміш.

— Карабча, або Тугай-бей, — все одно. А до себе я очікую султана Нуреддина; з ним ми й будемо придивлятися, коли ти будеш сватати панну Розанду; побачимо, чи гарні рушники вона приготувала для тебе і для сватів.

— Для мене вона не готувала рушників — сумно зауважив Тиміш.

— А ти думав: для того Вишневецького?

— Для кого-ж, як не для нього!

— Ну, а ти їх перехватиш для себе!

Тиміш встав. Очі його паленіли від гніву. В цю хвилину він дуже був схожий на батька.

— Лишеб мені знову стрінуться з ним! — твердо сказав він.

— І зустрінешся: я знаю, цей Лупул — добрий лис... Уже напевно підослав свого жениха до Потоцького; не хочу, каже, ріднитися з українським бидлом...

В цю хвилю увійшов до кімнати Івась і став біля дверей, наче вкопаний.

— Ти, Івасю, чого? — спитав Хмельницький.

— Післанці від Калги-салтана, ясно-вельможний гетьмане, — відповів Івась.

— Це до речі... Пусти, хай ввійдуть. Івась повернувся, щоб іти.

— Готуйсяж в післанці; — спинив його гетьман: — сьогодні-ж їдеш.

— Я готовий, — була відповідь.

— Трийцять шість тисяч сватів, — наче до себе пробурмотів гетьман: — Ну, й сватання-ж буде...

НОВИЙ ВІНАХІД.

— о —

Остання війна людей розуму навчила. Позамикала границі і майже в кожній державі брак чогось, що перше діставалося з заграниці.

Ось, приміром, Німці спроваджували салітру аж з Ніле. Не маючи її, додумалися до того, що нілійську салітру добували з воздуха. Так само в домашнім господарстві: каву робили з ячменю, чай з лісових зел, в парках садили картоплю, тощо. Треба було щадити і промишляти, щоби не згинуть з голоду. Неодно, що перше мар-

нувалося, тепер вихіснюється і має свою вартість. До таких винаходів належить також добування горівки з — пекарських коминів, з диму й саджі.

Якже це? Річ проста. Всякому відомо, що жито, з котрого печемо хліб, має багато алькоголю і що найкраща горівка, це житнівка. Що таке значить тісто кисне? Нічо другого лиш, що в розчині цукор перетворюється в алькоголь і в вугляний kwas (Carbonic Acid). Тому то хліб і не є солодкий. А деж дівається алькоголь? Він випаровує з

тіста при печенню і вилітає коїном,
— пропадає.

Отже інженер Андрузіяні придумав
такий прилад, що ловить цей алько-
голь, фільтрує його і з одної печі хлі-
ба для пересічної селянської родини
можна мати літру дуже доброї горів-
ки і то дуже сильної.

В берлінських пекарнях роблять
тепер досвіди з тим приладом і спо-
діваються, що коли Німці будуть ви-
ловлювати утікаючий алкоголь при
печенню хліба, то осядять великі мі-
ліони сотнаїв збіжа і картофель, ко-
трих тепер уживають до виробу аль-
коголю. Народне господарство заро-

билоби на тім яку сотню мільонів зо-
лотих марок річно.

А що алькоголю уживаємо не тіль-
ки до пиття, але й до дезинфекції, що
він має велике приміненне в хемії і в
інших галузях промислу, так винахід
Андрузіяного може мати чимале зна-
чіння. Для нашого селянства менше,
бо де нашу хазяйку стати на такий
прилад. У нас перше треба буде заве-
сти сільські пекарні, тоді не будемо
витрачувати так багато часу й труду
на розчинювання, вироблювання і ви-
пікання хліба у кожній хаті, осяди-
мо чимало дров та соломи, а в додат-
ку добудемо ще й потрібний алько-
голь.

Н. М.

У Н А С...

— о —

Ти парікаєш, що нема
У нас ні „Папа Тадія”,*)
Ні „Фавста”, ні „Онегіна”,
Ні Байрона, ні Данта,
Спіноци, ані Канта.
А чи ти, брате, погадав,
Що, як булиб, хтоб їх читав,
у нас?

У нас і дяк і паламар
Читають пильно календар,
Так, як кондак, або тропар,
А бідний наш інтелігент,
Як возьме „Діло” на момент,
Або „Прапор”, „Вістник” і „Час”,
То вже він Україну спас, —
у нас...

У нас підеш сюда-тудя,
Син кашляє, донька бліда,
Нема гроший, стара біда.
Та на шпічастий черевик,
На бубікопф, на весь той шик,
Що з чужини іде до нас,
Десь гроші візьмуться сейчас, —
у нас...

У нас є коршма і шинок,
Буває навіть свій дімок,
Та в тім дімку нема книжок.
Є гуляш і котлети,
Немає лиш газети.
Є трохи професорів,
Священиків, докторів,
Нема пренумераторів —

у нас...

Б. Л.

*) „Пап Тадій”, посма Міцкевича. „Фавст”
— слава драма Гетого, „Онегін”, епопея Пуш-
кіна. Байрон, англійський, а Данте італійський
пост. Спіноца і Кант — філосози німецькі.

Сестрицтво імени Ольги Бесарабової в Ньюарк, Н. Дж.

З ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ.

ГОЛОВНІ ДАТИ І ПОДІЇ.

I. Київська Держава.

Українська Держава повстала над Дніпром і першою столицею її був Київ. Князі **Аскольд і Дир**, з північного норманського роду, визволили Славян з-під влади турецького племені Хозарів і 860 р. ходили походом на Константинополь проти грецького царства. **Олег** (907—914) назвав Київ матір'ю українських городів, виправлявся проти Греків і зложив з ними перші писані договори. **Ігор** (914—946), син Рюрика, розпочав княжу династію Рюриковичів, воював з Греками і зєдинив в одну державу всі українські племена. **Ольга** (946—960), жінка Ігора, перша з князів прийняла християнську віру. **Святослав** (960—972), син Ігоря і Ольги, підбив фінські племена над Волгою, зруйнував хозарську державу над Каспійським морем, завоював Болгарію над Дунаєм; поляг лицарською смертю у бою з дикою ордою Печенігів. **Володимир Великий** (979—1015), прилучив 981 р. до київської держави Галичину, 988 р. прийняв християнство і поширив його по всій Україні, побудував перші церкви, заснував школи, високо підніс українську культуру. **Ярослав Мудрий** (1019—1054) прикрасив Київ величавими будовами, заснував церкву св. Софії і Золоті Ворота, списав українське право в „Руській Правді”, навіязав зносини з усіма державами Європи.

По смерті Ярослава Київська Держава поділилася на князівства: київське, чернігівське, переяславське, турівське, волинське, галицьке. Через домашні війни і напади диких степових народів Україна запусіла і підупала. З пізнійших київських князів пайвизначніший був **Володимир Мономах** (1113—1125), що ціле життя

вів боротьбу з степовими Половцями. В 1224 р. вперше напали на Україну Татаре і побідили українських князів в бою над Калкою; в 1240 р. Татаре зруйнували Київ.

II. Галицько-Володимирська Держава.

По смерті Ярослава Галичина стала окремою державою під династією Ростиславичів. **Рюрик, Володимир і Василько** (1084—1124), правнуки Ярослава, мали три столиці: в Перемишлі, Теревовлі і Звенигороді; віднесли світлу перемогу над Мадярами і вели боротьбу з Поляками. **Володимирко** (1124—1253), син Володимира, об'єднав цілу Галичину і переніс столицю до Галича над Дністром. **Ярослав Осмомисл** (1153—1187) поширив границі Галицької Держави аж по гирло Дунаю. Волинський князь **Роман** (1200—1205) об'єднав Галичину і Волинь в одну Галицько-Володимирську Державу і дав початок новій династії Романовичів; погіб лицарською смертю в бою з Поляками над Сяном 1205 р. **Данило** (1205—1264), син Романа, вів боротьбу з Поляками й Уграми, впорядкував державу, заснував нові міста Львів і Холм, організував похід проти Татар, від папи римського дістав королівську корону. **Лев I.** (1264—1300) прилучив до галицької держави землі за Карпатами, переніс столицю до Львова. **Юрій I.** (1300—1308) утворив галицьку митрополію і прийняв титул короля. **Лев II. і Андрій** (1308—1323) полягли в бою з Татарами. **Юрій II.** останній з роду Романовичів, помер 1340 р., на ньому вигасли галицькі князі. Почалася довголітня боротьба з Польщею за Галичину, — на довгі часи український народ втратив свою державу.

III. Гетьманщина.

Аж триста літ пізнійше запорожські козаки своєю військовою організацією і повстаннями проти Польщі підготували нову українську державу. Гетьман **Богдан Хмельницький** (1648—1657) підняв повстання проти Польщі 1648 р., побідив Поляків у боях на Жовтих Водах, під Корсунем, Пилявцями, Львовом і Замостем, 1649 р. під Зборовом і заснував самостійну державу; в 1654 р. заключив союз з Московщиною. **Іван Виговський** (1657—1659) побідив московські війська під Конотопом і згинув розстріляний Поляками. **Юрій Хмельницький** (1659—1663) уложив новий договір з Московщиною. **Петро Дорошенко** (1665—1668) війшов у союз з Туреччиною і при її допомозі старався зєдинити всі українські землі; умер на заслання в Московщині. **Дамян Многогрішний** (1668—1672) і **Іван Самійлович** переводили внутрішні реформи в козацькій державі, оба померли на московськім заслання у Сибірі. **Іван Мазепа** (1687—1709) в союзі зі Швецією підняв повстання проти Московщини, але погромлений під Полтавою 1709 р., умер у Румунії. **Іван Скоропадський** (1708—1722), **Павло Полуботок** (1722—1724), **Данило Апостол** (1727—1734) боролися Україну від московських насильств. **Кирило Розумовський** (1750—1764) був останнім гетьманом України, на ньому скінчилась козацька держава.

IV. Нова Держава.

І знов аж по 140 роках велика європейська війна дала Україні можливість обновити свої державні права. В 1917 р. на придніпрянській Україні, в 1918 р. в Галичині почали ми організувати нову державу. Придніпрянська Україна зразу розвивалася успішно, почала впорядковувати скарб і укладати від-

носини до сусідніх держав, — але потім занепала через внутрішній безлад і напір большевиків. Галицька держава від початку була у боротьбі з Польщею і мимо великих жертв народа і героїства армії прогнала війну.

Коли повстане нова Українська Держава? Се залежить виключно від нас самих, від нашого патріотизму й організації!

МАРКО РІДКОЗУБ.

Ново відкрите оповідання
Григорія Квітки.

Григорій Квітка, відомий автор оповідань „Маруся”, „Перекопино” і інших, полишив у рукописах деякі недокінчені твори, — тепер їх відшукано і видано у київській „Україні”; наводимо оповідання про Марка Рідкозуба, що малює нам відносини давнього українського села.

Оженив Марко Рідкозуб старшого сина свого Остапа. Не вспів молодожон оглядітись, зараз і пристав до батька: „Відділи мене, тату, на своє господарство, нехай я жити-му як і усі люди: своя нивка, свої волики, своя хата і не кланятимуся нікому!”

Слухав його старий, слухав, та часом скаже: „Оттак-же!” а більш того що відмовчиться, а той знову, впяць за своє. Далі бачить Марко, що син таки намагається виходити, прикликав його і другого свого сина, піднарбочого Дмитра і став казати:

„Оглядітєся, дітки, хоч у нас по селу, або хоч і по близьким від нас слободам, чи багацько між них є заможних хазяїнів? — Колиж і є хто такий, то дивітєся, що при батькові буде чотири, пять синів і усі живуть і роблять у купі і не відділяється ні жадеп. Або подивітєся на Москалів, адже ви ходили з хурою по Рассеї і бачили, що коли в хазяїна є сини, то такий ніколи ні у чім не бідкається: хліба святого

є у нього і залишку, хоч не ява скотинка, коник, та по їх московській вірі то їм і добре, бо вони до наших волів не привичні, не та їх патура, і усього-усього удоволь: живуть собі та Бога хвалять; на подушне завжди є копійчина, на панщину з гурту кого виплюють, то їм і те не важко, бо в сімї рук немало; прийде черга віддавати за свою сказку некрута, то або з гурту поставлять наемщика, або хто з молодих поохотиться піти своєю волею; пішов і незаметно у сімї, бо в одній сказці усі брати і діти їх, та ще й так бува, що і дитяські діти усі укупі і пишуться і живуть, ніхто і не думає виходити на свій хліб, не так як у нас.

„Се вже так у наших скрізь така поведенція: не вспів на поги піднятися, - - „ожени мене, тату!“, ще блазня оженять, а він вже й подума, що й він чоловік: „відділяй мене, пан-отче!“ Батько відділив, дав скотинки, дав нивку, дав там скільки і грошенят; пішов наш хазяїн, вибрикуючи. Зараз став жити у сусідах та потроху збирається на свою хату. У хазяїнів мучиться своя невістка, своя дівтора, от і піднялась що в Бога день сварка та лайка: та дитина білий хліб зіла, той хлопчик водянчик розбив, та молодця уже третій день наставля обідати, а друга знай собі пряде, — тай друге, прочее, та тільки в них діла, що розчоти ведуть, та один на одного грима. От як таке припече нашому молодика, цур вам, пек вам, скаже, у сусідах жити, сяк-так зібюсь швидче на свою хату. Тут і почав трусити батьківські грошики: хату оправив, треба і в хату де чого чимало: горшка, миску, ложку, требаж що й варити. Справився козак, усе є, та в кишені гуде!

„Аж ось іде зборщик: давай подушне. Як жив у батька, так він сього й не знав, старий платив за усіх. А тепер відвічай своєю шкурою. Шатнув-

сяб кудя заробити, то тут тягнуть на сторожу до волостного правління або риштанта провадить, або що друге, а ти таки подушне і гарцьове подай! Збув свитку і парубочий пояс, і жіничі хрести, розплатився, а тут і зима, треба роздобути панші для тієї парки воликів, бо ніколи було самому накосити, або з хлібом упоратись, становив хату та оправив її, щоби було не зимовати, бо й то біда! Свою нивку віддав з копи, та як нивка невеличка, так чи багато ти з неї озьмеш?

„А там підуть діти: того одягни, того обуй, а усіх же то нагодуй і зимою обігрій; і усеж то одними руками; куди не піткнись, усе один, усе один; хоч там жінка чим і допоможе, то все нічого, — звісно жіноче діло: є капуста, бурячок, і ти і вона і дітки не ходять без сорочок, от вона і права, більш від неї не озьмеш, а ти сам усе вистачай. То й гляди: бешся, як та риба об лід, та ба! нічого не зробиш. Що падавав батько, усе позбував і більш нігде й узяти. Обвинювався людям кругом: заставив нивку, так як нічим було заплатити, пішла добрим людям. Яка була скотина, одежа, чи в тебе, чи в жінки -- усе попродали і більш як раз нігде нічого узяти... Почепив торбу і собі й жінці і пішли по-під віконню миркати, дітей по наймам, у поводаторі, сліпці водити...

„Оттак, Остапе, щоб не було і з тобою, нехай тебе Бог милосердний і Мати Божа боронить! Я рано і вечір молю за тебе Бога, щоб викинув з твоєї голови таку погану думку, а тебе це ласкою прошу, не відходи від мене, не покидай мене з хлопцем при старости. Тепер ти живеш, як у Бога за дверима, так укупі і віку доживете і усе у вас гаразд буде. Що не задумаєте у двох, все зробите, і я поки здужаю, буду вам помагати.

„Чи ти чув, Остапе, як батьошка, пан-отець, он в ту неділю читав поученне? Як батько перед смертю дав синам вязанку прутиків, щоб хто їх разом переломив. Усі силкувалися і усе нічого не зробили; як же розв'язали і усі порозсипались, тогді усякий прутик можна було усякому переломити, а через те і уся купа пропала. Так і з вами: зоставайся з нами, Дми-

тро парень друзяка, будете укупі робити і Бог вас благословить за вашу любов і совіт брата до брата. А дивлячись на вас, дітки ваші, що вас Бог через мої грішні молитви благословить, і вони будуть жити укупі і у такій любови і така з вас сімя буде, що усяк завидуватиме і Бога хвалитиме, а мене помяне добрим словом, що умів вас до купи довести...”

УКРАЇНСЬКІ СИЛАЧІ ДАВНИХ ЧАСІВ.

Наш парід може почванитися тепер перед Європою і Америкою кількома світової слави силачами-атлетами, як звіспий з виступів у Зєдинєних Дєржавах Піддубний, як галицькі атлєти Волинєць, Богатирів, Макаревич і инші. В давні часи, коли людє жили ближчє до природи і мусіли більшє займатися фізичними працями, таких силачів на Україні було щє більшє, дє які з них втішались великою славою і були широко звісні. Навєдємо кілька імен найбільш славних атлєтів-Українців.

Перний силач, про якого згадують наші літописи сє Кирило Кожемяка з часів князя Володимира Великого. Раз напали на Україну Печєніги і стали над рікою Трубєж. Печєніжський ватажєк завіззав князя, щоби вислав якого сильного чоловіка, щє боровсяб з одним печєніжським великаном. Володимир згодився і казав шукати сильного чоловіка. Та нє можна було знайти охочого; а Печєніги вжє прислали свого. Аж прийшов до князя якийсь старий вояк і кажє: „Княжє, є у мєнє трьох синів, двох тут зі мною, а третій найменший лишився дома: він такий сильний, щє ніхтє нє можє його побо-

роти. Раз ми сварили на нього, а він мняв руками кожє, от і він з гнїву ту кожє роздєр в руках, така сила в нього.” Зрадів князь і казав привести того Кожемяку. Він прийшов і казав: „Нє знаю, чи зможу покєнати Печєніга, алє попробуємє: чи нєма тут сильного бика?” Знайшли великого і сильного бика і щоби його роздразнити, вложили горячє залїзо на спину. Бик кинувся на парубка, алє той хєпив його рукою за бїк і вирвав йому скїру з мясом, як далєко сєгнув рукою. Володимир казав йому: „Можєш, хлопчє, борєтися!” А війську дав приказ узбрєїтися і чєкати. Ранком печєніжський борєць прийшов над ріку. Сє був чоловік великого зрєсту; як побачив Кожемяку, розсміявся, бо парубок був нєвеликий тілом. Розмірили мїсцє між обєма військами і дали знак до борєтьби. Обє суперники кинувлися до сєбє і стали борєтися. Кожемяка в одну хвилю хєпив Печєніга обїруч і кинув ним об зємлю. Великан сконав на мїсці. Як побачили сє Печєніги, пустилися тікати; Українці здїгнали їх і погромили. На памятку побїди Володимир заснував на сїм мїсці город Переяслав, бо парубок перейняв славу

від Печеніга. Парубка князь зробив боярином, так само його батька і братів.

Великою силою визначався син Володимира **Мстислав**: він звів боротьбу з князем Черкесів Редедєю, що славився як силач, і у змаганнях положив його.

З пізніших часів маємо вістки про різних сильних людей, так зпоміж вельмож, як і між селянами та козаками.

Євстахій Тишкевич, берестейський воеводич був такий сильний, що як на ловах здивав медведя, мав звичай дражити звіря, а як медвідь став на дві лаби і кинувся на нього, одним махом, шаблею зрубав йому голову. Литовський великий маршалок **Весоловський**, як персіздив через замкові ворота, хапався руками бальки над головою і погами підносив в гору коня; хапав вози за колеса і стримував у бігу. **Федір Ляцький**, писар литовського князівства, також затримував руками вози, хапав вола за голову і ломив йому шию; дуба, якого міг обняти руками, виривав з землі з корінням; не було рівного йому у стрілянню з тяжких луків. Його сестра визначалася такою самою силою. Шляхтич **Одинець** ішов все на медведя сам один зі списом і все звіра забивав. Селянин **Іван Копчак** сам один витягав тяжкі вози з болота.

Зпоміж козацьких ватажків великою силою славився отаман **Іван Підкова**; він в руках ломив підкови. Вою-

вав він багато з Татарами і Турками, а опісля зловили його Поляки і покарали смертю у Львові: на ринку міста зрубали йому голову 1578 р.

Як силач був звісний Запорожець **Васюринський** з кінця XVIII в. Оповідали про нього, що такий був сильний, що від самого його духу люде падали. Як причашався, то чотири чоловіки тримали священика, щоби не впав від його духу... Раз пішов він сам причащатися, то духу не втаїв, та священик трохи не впав павзпак.

— Хто ти такий — каже священик, — признайся!

— А щож, — каже — панотче, я той і той.

— Иди з сього міста, бо як дізнаються, то пропадеш.

Оповідали ще про іншого Запорожця, як вславився своєю силою. Запорожці були в посольстві у Польщі. А під той час турецький султан прислав Ляхам величезний лук: „Як не натягнете, Ляхи, сього лука, то становіться до боротьби.” Ляхи пробували — ніхто не натягне. Аж один Запорожець каже: „Ось, дайте сюди!” Взяв, так і натягнув лук. „Дайте мені тспер штабу заліза.” Взяв штабу і кругом шії тому послови обгорнув: от як сніп перевеслом обгортають. І сказав Туркам: „Коли відвернете сю штабу то ми станемо до боротьби з вами.”

Зпаний з великої сили був також ватажок опришків Олекса Довбуш: одною рукою підносив двох звязаних людей.

Колядники предст. Вифлеемська Ніч з Н. С. Пітсбург, Па.

ПРО ДАВНИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР.

Давні театральні вистави були зовсім іншого характеру як теперішні. Зміст вистави брали найчастіше з святого письма: упадок прародичів, Різдво Христове, Воскресіння, життя святих — се були найбільш улюблені теми. І тільки принагідно приходили сцени веселого змісту, в яких зображувано пастирів, селян, міщан з їх щоденним життям. Тому і на зверх театру був інший, як тепер.

Як виглядала сцена в давнім нашім театрі?

Сцену роблено на підвищеній естраді, а від теперішньої сцени вона вирізнялася тим, що була збудована з двох частин: нижчої, на якій зображувано землю, рай і пекло, та підвищення на кількох східцях, де містилося небо. Земля була по середині сцени і тут виступали головні дієві особи; декорації були різні, залежно від змісту штуки. По однім боці землі був рай, по противнім пекло. Рай зображували як „сад-вертоград“, з деревами і цвітучими квітками; був тут престіл, на якому засідала „Натура людська“. Пекло мало ріжний вигляд. Раз зображувано його у виді гадюки, що роззявляє пащу, з якої виходить дим, то знов як велитенську пащу повну вогню, в яким показуються грішники; пекло бу-

ло замкнене дверми, які відмикав ангел. На підвищенню було небо, зображене пишно, серед хмар і зізд і тут був престіл божий, деколи „сідалища“ праотців, ангельські хори, тут виступали символи чеснот і божеських сил.

Костюми звичайних дієвих осіб були більш-менш реалістичні: актори виступали у звичайних одягах, відповідно до стану, професії, віку осіб, які мали зображати. Але зате вповні фантастичні були костюми різних персоніфікацій і алегорій, в яких любувався давній театр. У кожній виставі виступали такі типи як Надія, Любов, Покора, Розум, Час, Совість, Плач, Зависть, Вічність і под. Кожда така алегорія мусіла мати символічні знаки, що відрізняли її від інших. Так „Гнів божий“ виступає в огненній зброї з мечем, „Суб божий“ має в одній руці меч, в другій гріш і скиптр, на голові царський вінець; „Милосердя“ в золотому одязі з оливковою гилячкою; „Справедливість“ як дівчина з чолом прикрашеним рожами, у золотім або сніжно-білим плащі; „Надія“ з крилами і якором; „Фортуна“ з колесом в часті чорним, в часті білим і т. д. Сі незвичайні появи виступали рівночасно з людьми і своїми дивовижними убраннями викликували подив і одушевлення глядачів.

Прогулька до Суботова.

Відомий письменник, Пантелеймон Куліш, товариш Шевченка, в „Записках о южной Руси“, 1856 р. описує свої прогульки по Україні; метою його мандрувань було збирання переказів про старовину, народніх дум і пісень. Куліш описує також свій побут в Чигирині, славній столиці гетьмана Богдана Хмельницького, та в Суботові, де родився освободитель України з польського ярма.

З Черкас я поїхав в Чигирин, ніяк не сумніваючися, що по дорозі туди і в самім місті зберу багато переказів з козацької старовини. Але мої пошукування не повелися... В Чигирині я не записав ні одного переказу, ні одної пісні. Славне ім'я Чигирин в умах його мешканців не звязане з ніякими історичними споминами.

Всеж таки ся місцевість зайняла мене незвичайно. Я обійшов зруйновані земляні укріплення, його околиці, де багато разів ставлено шанці і батареї, скермованої проти чигиринської гори, на котрій тепер ледви помітні сліди замку. На кінець удався я пішки до Суботова, місця уродження Богдана Хмельницького.

Я їшов в діл порослої комишами річки Тясмина, по стежці, що ішла у стін узгір'я правого берега. Сі узгір'я, покриті на своїх сточищах садами й левадами, що не перериваються майже до самого Суботова.

Переходячи з одного саду в другий, з одної левади в другу, я бачив на узгір'ю білі хати хуторян і заходив до них під притокою змучення. Але всюди я знаходив пове життя з журбою про щоденні потреби і давнина не залишила в них для мене ні одного беззубого старика, що жвакаючи і покашлюючи мігби оповісти мені про се, що було інтересне в його молоді літа. Ніхто нічим не дав мені почути, що я стою на чигиринській почві, близько місця уродження і життя найбільш знаменного представника старої козащини.

В Суботово я прийшов уже вечером, переночував в домі дякона і щойно на другий день міг оглянути місце, де стояв дім Хмельницького (не лишилося з нього ніяких слідів), побудовану ним церкву і саме село. Треба сказати, що у положенню Суботова, на узгір'ях і низьких берегах Тясмина є щось таке, що переносить в давнину. Принайменше я ніде не міг так живо зобразити собі Богдана Хмельницького, як тут. До того ще трапилося мені, що переходячи по вулиці я зустрів косаря, незвичайно похожего лицем на портрет „козацького батька"! Він не дуже спішився на косовицю і, здається, втішився, що є нагода спинитися в селі. Опершись живописно одною рукою о пліт і тримаючи косу в другій, він почав бесідувати зі мною про суботівську старовину. З одної сторони перед нами розвивалася перспектива Тясмина з його комишами, з другої — на горі виділялася сонцем церква Богдана Хмельницького і узгір'я зайняте колись його домом, а тепер вкрите стиртами хліба з „скономіи". Косар мав ясне поняття про особу Хмельницького і згадував про нього як про недавнього власника Суботова. Я рідко стрічав серед селян людину, що так співчувалаб козацьким війнам. Звичайно вони не знають, що діялось у віддалену старовину; колиж і оповідають неясні перекази про неї, коли і співають пісні, то все таки затрачують зв'яз між минулим і теперішнім. Але найчастійше вони цілком рівнодушні до всього, що там не діялось давнійше на Україні. Противно, мій суботівський знайомий цілий оживився, згадуючи часи козацької слави, що —

Сама себе на сміх не давала,
Неприятеля під ноги топтала, —
так захопився розмовою з людиною

його стану і не його літ, що забув про свій намір іти косити.

Не пригадую собі, яким способом ми звели мову на се, щоби іти до нього в хату; але як ми зайшли туди, мій косар вже не журився косовицею, а почав приймати мене всім, що було у нього найкраще в господарстві. Місцем мого снідання була пуста, холодна хата, замінена на комору. За стілець служила мені бочка, столом була перевернена діжка. Моя пляшечка показалася тут цілком не зайвою річю, я побачив себе скоро оточеним доволі численним зібранням. До господаря прийшли його свояки або сусіди; я, розуміється, запросив їх випити і зараз попав у дуже приятельські зносини з ними. Вони сіли довкола мене — один на мішку муки, другий на вкритій придорожним порохом мазниці, інший на порожнім улію і почалася балачка про все, крім косовиці. Переспівано і кілька пісень, особливо помітна одна, яку подаю в цілості, так, як мені її співано в Суботові:

Ой, почувайте і поведайте,
Що на Україні повстало:
Що за Лашевим, під Сорокою
Множество Ляхів пропало!

Перебийніс просить не много —
Трех козаченьків з собою;
Рубає мечем голови з плечей,
А решту топить водою:

„Ой, пийте, Ляхи, води калюжі,
„Болотяній,
„А що пивали по тій Україні
„Меди та вина ситній!”

Та по чім козак славеи?
Наївся риби і соломахи з водою,
З мушкетом стане, — а серце вяне,
А Лях од духу вмирає!

Ой чи бач, Ляше, що пап Хмельницький
На Жовтім Ніску підбився
Та від козаків, добрих юнаків
Та й за Вислю не вкрився.

Ой чи бач, Ляше, що козак пляше
На воронім копію перед тобою?
Ти, Ляше, злякнеш і зкона впадеи,
Сам присиплешся землею.

Ой чи бач, Ляше, що по Случ наше,
По Костяню Могилу?

Як не схотіли, забунтували
Тай утерали Україну.

Ой, нависли Ляхи, нависли,
А як ворони на Вислі,
Не попустимо Ляхови Польщі
Поки нашої живности!

Що торкається переказів про старовину, мої суботівські знайомі казали мені податися до Омелька Каплаухого, найстаршого чоловіка в Суботові. Від нього пішли у них всі старосвітські пісні і спомини про давні часи. Разом з господарем пішов я до патріарха Суботова.

Ми застали Омелька Каплаухого сидячого на порозі сіней, з маленьким вичухом на руках. Його біла борода мішалася з піжним ясным волосем хлопчика. Поморщене чоло його, прикрашене лисиною, вказувало на тяжкі журби його минулого життя й успокоєння чи радше оніміння серця на старість. Він глядів на мене рівнодушно і відповів на привітання слабим голосом. Аж потім оживився і почав вештатися по хаті, повній малих внучат. Ми сіли потім під старою грушею і стали мирно бесідувати у двох; діти іграли коло нас. Повітря було не порушне, тихе, нагріте сонцем. На жаль Каплаухий неохотно вглублявся в давнину, — записав я тільки пару переказів. Ось один з них:

„Як воював Хмельницький з Ляхами, то всякому, хто піймав Ляха, обіцяв дати по копі грошей, а за ксьондза по три копи. То й бувало, як піймає козак Ляха, то виголить йому на голові лисину як ксьондзови таї каже: „Глядиж мені, Ляше: тільки скажеш, що ти не ксьондз, то дух випушу з тебе!”

„От і приведе до Хмельницького. „Хто ти такий?” питається гетьман. Лях відповідає: „ксьондз!” То гетьман вийме з кешені три копи і дасть козакови...”

В сільській школі.

Учителька: Коли пайвідповід-
піща пора до зривання в саді яблук?

Учень: Коли нема пса ані са-
дівника.

— о —

У троговельній школі.

Учитель: Припустім, що до о-
творення якогось інтересу потреба 100
мільонів марок, а ти маєш тільки 10
мільонів власного капіталу — отже
потреба тобі ще?...

Учень (без надуми): Богатої
жінки.

*

Учитель: Коли гріш пайлініше
процентується?

Учень: Як його зараз позбу-
демося...

— о —

Еплив батька, а не школи.

— Влодзю, чому ти не сказав мені,
що був в школі караний?

— Бо, прошу мамусі, татко дуже
часто говорять, що жінки не повинні
всього знати.

— о —

Свято в учеників.

Івась вертає вдовоаний зі школи.
Мати питає:

— Чому ти, Івасю, зі школи так ско-
ро вернув?

— У нас пили свято, бо наш пан у-
читель хорий.

За містом на прогульці.

Учитель в часі прогульки за містом
показує дітям робітника, який товче
каміння і каже:

— Дивіться, діти, який твердий ка-
валок хліба.

— А ми думали, що то, просу па-
на, каміння.

— о —

Заперечив.

Суддя: Слідство виказало, що
жиєте зі злочинства!

Обвинувачений: Ні, пане суд-
дя! Жию з процентів — від чужих ка-
піталів.

— о —

Викрут.

Суддя: Свідки зізнали, що ви бу-
ли в п'янім стані, коли вдарили сусіда
в голову повною гальбою пива.

Обвинувачений: А вжеж, па-
не суддя, бо колиб був тверезий, то
наперед бувби випив пиво.

— о —

Нема виглядів.

Перед судом стає злодій, обвину-
вачений о крадіж бочки вина. Коли
розглянувся по лаві присяжних суддів,
щепнув з переляком до вуха свого
адвоката:

— Нема найменших виглядів, що-
би мене увільнили. На 12 присяжних
суддів, двох тільки має червоні носи.

— о —

Цікавиться наукою в школі.

Б а т ь к о: Скажи мені, сину, що ти робиш цілий день у школі?

С и н: Жду, поки не випустять...

— о —

Скромне бажання.

С у д д я (до фриз'єра, засудженого на смерть): Маєте ще яке бажання?

З а с у д ж е н и й: Так, пане суддя! Хотівби я ще перед смертю обголити п. прокуратора!

— о —

Зрозумів.

С у д д я: Чи розумієте значіння присяги?

О б в и н у в а ч е н и й: Розумію! Коли присягну, то випустять мене, а коли відмовлюся присягнути, то засадять до арешту.

— о —

Хлопський параграф.

С у д д я: Вас обвинувачують о чинну зневагу сусіда Степапа. Що маєте сказати на свою оборону?

О б в и н у в а ч е н и й: Я про жадну чинну зневагу не знаю; я знаю тільки, що потягнув Степапа кілька разів люшпею по крижах.

— о —

Злишне.

С у д д я: Заки вас заприсягну, мушу вас повчити про вагу й значіння присяги.

С в і д о к: Це злишне, пане суддя. Мене вже раз за те були замкнули!

— о —

Не його вина.

С у д д я: Чоловіче, бійся Бога! За марних 20,000 марок ти жертвував своє ім'я, честь, будучність і свободу?

О б в и н у в а ч е н и й: Пане суддя, а чи я тому винен, що в касі було так мало грошей?

— о —

На поліції на Замарстинові.

— Що за причина була, що ви тпobili свого сусіда?

— Жадної причини не було, па комісар; ми тільки по сусідськи се поговорили...

— о —

На селі.

Т а т о: Чого ти плачеш, Івасю?

І в а с ь: Вчора ударився я в голоп

Т а т о: То чомуж ти вчора не і плакався?

І в а с ь: Бо вчора не було нікс в дома.

*

— Мамо, мамо! У діжку з розіпою впала миш!

— А щож, ти витягнув її?

— Ні, мамо! Я кипув ката до діжпщоби він її зловив.

— о —

При іспиті в духовнім семінарі.

При іспиті в духовнім семінаприслухується відповідям кандида духовного стану сам єпископ. Віпзний з дотепних питань. І між иншидав таке питання одному питомцеві

— А чи можна хрестити дитизупою?

Богослов, не тратячи відваги, ка:

— Такою, як у нас в семінаріють, то певно!

— о —

Зрозумів.

К о м і с а р (при конскрипції): Іне Фішер, ви за якою пацією?

Ж и д о к: Нацією? Я не розумщо то значить пація.

К о м і с а р: Нація — то народнісОтже за якою ви нацією?

Ж и д о к: Ні, — я за пропінацие

— о —

Наші діти.

М а т и: Не бери, Івасю, пса за хвіст, бо це тебе вкусить!

І в а с ь: Е, він там не має зубів!

—о—

Щира розмова.

--- А що ти робилаби, моя кохана жіночко, якби я вмер?

--- Одурілаби з жалю!

--- Вдруге віддалабися?

— Ой ні, на стільки вже я не одурілаби!

----о---

В реставрації.

Г і с т ь: В цьому яйці, що ви мені подали, було курятко!

К с л ь н е р: Не турбуйтеся, добродію, ми вам і так дороще не почислямо!

----о---

На похороні.

— Кумо, а хто це помер?

— Та ось той небіщик, що його несуть на марах!

—о—

На відпусті.

В часі потрясаючої проповіді, питає заплаканий парохіянин свого сусіда, чому й він не плаче.

— Я не з тої парохії! — відповідає той спокійно.

—о—

В суді.

С у д д я: Отже ви признаєтеся до вини! А чи маєте які викиди з приводу поповнення цього тяжкого злочину?

О б в и н у в а ч е н и й: Не маю, пане сепдзьо! Мав, що правда, викиди тамтого року, але зійшли по смазованню мастю.

—о—

Забула окуляри.

Маленька Галя по похороні бабу-ні найшла її окуляри:

--- Мамуню, бабуня забула окуляри!

---о---

Для руханки!

Д е р ж а в н и й у р я д н и к: Здоров, пане Мошко! Як то, ви зійшли вже на те, що аж самі рибу на шабас ловите?

М о ш к о: Хочу троха руханки, бо вже голова болить від сидження при щоденних обчисленнях підвишки цін товарів у склепі.

—о—

Дотепний газда.

Ж і п к а: Дуже гарно, щоби порядного газду приводив коршмар що ра-на до дому. Чи ти вже забув про свою вчорашню обіцянку, що будеш перед десятою в хаті?

М у ж: Не сердься, дорогенька! Пам'ятаю, але чи я цьому винен, що коршмар не мав скорше часу?

---о---

У адвоката.

А д в о к а т: Ну, й щож вам сказав суддя?

С е л я н и н: Відіслав мене до чорта.

А д в о к а т: А ви що на це?

С е л я н и н: Та я прийшов до па-на адукаата.

*

А д в о к а т (до клієнта в канцелярії): Прошу сідати!

К л і є н т: Дякую, — я насидівся досить, цілих три місяці!

—о---

У лікаря.

С е л я н и н: Чи довго буде тривати моє лічення?

Л і к а р: Хороба тяжка! Отже так довго, як довго вистарчать вам гроші.

—о—

Дві черепахи.

Сказали раз собі:

— Котра з нас скоріш добіжить до он цього дерева, що стоїть над потоком?

— Ану попробуймо, я певна, що я скоріш.

- - Ні, я, — каже друга.

Скликали усіх звірів на свідків, вибравши суддів, та починають — перегони.

Видці скучають, та починають розходитись, бо довго приходиться ждати, як черепахи лізуть незручно та поволи до мети, а судді то аж послули.

А ластівка звертається до черепах, та каже:

- - Лучше понехайте ваші перегони; заким зачнете бігати, навчіться перш ходити!

І між людьми так не раз буває; не оден на словах великий герой, — а на ділі він — ніщо.

Слонь і пчола.

Пчола знала про це, що вміє болючо жалити, та була цим горда.

Одного разу полетіла пчола в луг і побачила там слона, що спокійно собі стояв, та і уваги на пчолу не звертав. Це образило її дуже.

— Стрівай, я тобі покажу, що я значу! — і почала його своїм жалом колоти...

Слонь навіть не почув нічого, а пчола, вколовши його — сама на місці згнула.

Наука звідси така, що нехай безсильний не міряється зі сильним, або, не поривайся з мотикою на сонце.

Дивне диво!

— „Я не можу цього зрозуміти, купив я в аптиці порошок на блохи, зїв вже два пуделка, а блохи, як кусали мене, так даліше кусають!”

Щур у церкві.

Сидить щур в церкві під престолом, та зачув вонні кадила і каже до своєї рідні:

- - Он бачите, як мені кадять, я не абищо!

І так запоморочилась йому голова від кадил, що вийшовши на світ, навіть не спостерігся, як вибіг кіт з позпота і задушив упоєного кадилами щура.

Так часами і людина упоюється мнимими почестями і тріумфами, щупаючи гордо по непевній дорозжиття, враз і не стямиться, як ненадійно летить стрімголов в пропасть.

—о—

Комар і муха.

Летіла муха низько, впала в воду почала тонути. Побачив це комар, зсміявся та каже:

— Диви, яка ти дурна, чому ти низько літаєш? Глянь, як я високо літаю.

Це кажучи впав в горіючу свічку згорів в огні.

З цього наука: не смійся братку чужого упадку, або, не ходи крайни: дорогами лише по середині.

—о—

Пардон Монсіюр.

На ярмарці зайшов Француз торговицю та потрутив якогось сенина, що торгував у жида коня. Звиючись перед селянином, сказав Француз по своєму „Пардон Монсіюр”, (значить: вибачайте пане).

На це видивився селянин на жинця, здвигнув раменами і каже жида:

— Агій, щезай маро! Міг же він, біди, вгадати, що ти Мойсьо, але зіки він знає, що я Пердун?

—о—

ЖИД У НЕБІ.

(Гумореска).

Бідний Жид, Герш Гевірц, торговець старими лахами, дістався припадково до неба. За життя був він так бідний, що по смерті на похорон його тіла й бодай на дерев'яне мацайле (пам'ятник) на могилі зложили гроші його замогиліці далекі й близькі свояки.

Небесна аристократія, побачивши його в небі, дуже розгнівалася на св. Петра, що' такого нещасного бідака пустив до неба й за це обжалувала небесного ключника перед вищим небесним синодом.

Св. Петро оправдувався перед синодом, що він не був у той час при воротах, а заступав його свояк Герша і в тім часі він впустив Герша до небесного царства. А саме підчас цього св. Петро був на небесній конференції. На тій конференції радили, які душі з Великої України, відлучені від тіла голодовою смертю, мають прийматися до неба й який порядок мається заховати на передвиджений випадок великого потовпу.

Синод не прийняв цього оправдання. Закинув св. Петрови, що він повинен був добре повчити свого заступника, кого має він впускати, а кого ні. Від небесного синоду дістав небесний ключник приказ, щоби він Герша Гевірца негайно, без ніякого заклоту, усунув з неба.

Св. Петро дуже зажурився цим приказом, бо він знав упертість своїх земляків. Довгий час думав, в який спосіб позбутися Герша з неба, але не міг видумати нічогоськго. Врешті удався до св. Михайла, почального вождя ангельських військових сил, просити ради й помочі в своєму клопоті.

Св. Михайло вислухавши св. Петра, згодився вибавити його з цього кло-

поту й то зараз, але під умовою, що він не робитиме труднощів при вході до неба його сподвижникам — земним генералам.

Рад-не-рад св. Петро мусів згодитися на цю умову, хоч мав око на деяких генералів наших сусідів іще з листопада 1918. р.

Св. Михайло виявив св. Петрови свій плян і наказав йому мовчанку.

Небесний ключник відійшов від почального вождя небес дуже вдоволенний.

По хвилі затрубили й забубнили небесні трубаці й сурмачі, паче алярм на поготівля. В небі счинилося замішання; слабші на нерви святі, а головною жінки і дівиці, піднесли плач і крик. Деякі попали в гістерію. Гадали, що ціле небо збунтувалося й що архистратиг зарядив воєнне поготівля.

Герш Гевірц також не знав, що сталося, а цікавий був довідатися. Кидався, бігав від одного святого до другого, щоби спитати, длячого трублять і бубнять, але ніхто не міг дати йому відповіді. Чув різкі припущення й пояснення, але непевні, а він хотів знати щось певного, бо „зіхер іст зіхер”. Побіг вкінці до св. Петра. Усміхнений і згорблений, стрінув святого при дверях і спитав:

— Вусі гевейн дорт, Шімен? (Що це є, Симоне)?

— Я нічого не знаю! — відповів св. Петро. Тайною є для мене, що зарядить небесний військовий штаб. Це може сказати тобі його начальник, св. Михайло.

Побіг Герш Гевірц до св. Михайла. Вже здалека вклонився йому, бо все мав страх перед військовими й спитав його вічливо:

Жалує...

По похороні своєї жінки, вернув Федь до дому. Ходить по подвір'ю, чогось шукає й плаче:

— І в стайні був — нема її, і столу перешукав — нема її, і в хаті все перевернув — нема її.

— Та чого плачете, сусідо? Така Божя воля! Бог дав, Бог взяв. От пай з Богом спочиває!

— Дайтеж мені спокій з небіжкою! — перебиває Федь. — Я шукаю за путню...

— о —

Не договорилися.

— Добрийдень, кумо!

— На торзі була.

— До дому вже йдете?

— Цілу телячу голову купила.

— Чи ти, кумо, вглухла?

— Ая, були й вуха, але різник відрізав.

— о —

У ворожбита.

— То ви ворожбит і вмієте сказати те, що буде?

— Так! А чим можу служити?

— Будьте так добрі й скажіть мені, де моя жінка піде по смерті: чи до неба, чи до пекла, бо я не хотівби з нею зійтися...

— о —

Мудра?

Пані (до служниці): Ну й щож, Мариню, чи має різник телячі поги?

Служниця: Я не бачила, прошу пані, бо мав чоботи на ногах!

— о —

Ліпше пізно — як ніколи.

Прийшов Майше на залізницю, а на станції йому кажуть:

— Мойше, ти спізнився; поїзд уже давно відійшов.

— Ну, ну, — каже Мойше, — ліпше пізно як ніколи.

ТЕЩА СВ. ПЕТРА.

(Гумористична легенда).

—

Теща св. Петра була великою злісницею й дісталася до пекла. Тому що Петро мав лиху тещу, змінив він під цим впливом своє життя й усе був боягузом. Пасамперед покинув свою сім'ю й пішов за Ісусом, бо боявся тещі. Зрадив три рази Ісуса, коли служниця архієрея крикнула на нього, що він є апостолом і належить до дружини Ісуса.

В небі довідався св. Петро про нещасну судьбу своєї тещі й жаль йому стало її. Всеж то теща. Просив Господа Бога, щоби дарував їй гріхи й забрав її до неба. Господь Бог дався впросити й сказав св. Петрови:

— Як пригадаєш собі який добрий вчинок своєї тещі, то це спасе її.

Петро задумався й по якомусь часі сказав:

— Пригадую собі, Господи! Як я щойно пристав був до неї, то бачив, як вона дала бідному голодному жебракови одну цибулю.

— Добре, Петре! — відповів Господь Бог. — Іди отже до пекла й витягни цю цибулю своєю тещу з того вічного терпіння.

Пішов св. Петро до пекла, подав тещі головку цибулі й почав тягнути її до гори. І була вже в половині дороги, але за її поги вчипилися інші невольники, бо також бажали видобути-ся звідтам.

Теща св. Петра попала у люті і заздрість. Не хотіла, щоби й інші видісталися до неба. Почала копати тих, що до неї причіпилися. Цибуля урвалася й вона полетіла в невелику безодню ще глибше. Заздрість отже не дала їй видістатися з пекла мимо цього, що її зять є воротарем неба.

В. Мартиєвич.

Мужик і філософ.

Філософ приїхав на село, стрічає хлопа і питає:

— Господарю, що є швидше від людської думки?

Хлоп: Та прошу папа, моя кобила, бо заким я лишне погадаю собі, що вона перевернеться, то вона вже і лежить.

—о—

Охрестив.

Одного разу сповідався Степан Смільчак, і коли висказав майже всі гріхи, каже:

— Прощу єгомосця, я ще, крім гріхів, зробив одно добре християнське діло!

— А це яке? — питає священник.

Я охрестив двох жидів! — каже Степан.

— А як ти їх охрестив, і де? — розкажи! — зацікавився священник.

— Одного разу, пливу я човном по Дністрі, аж надійшло двох жидів, і стали мене просити, щоби я їх перевіз на другий бік.

Я сказав, добре, я перевезу вас, але тоді, як дастесь вихрестити. Отже вони думали, що я жартую, і згодилися на це. Я вивіз їх на середину Дністра і кажу:

Жиди! або дайте вихреститися, а ні, то кину вас в Дністер. З початку думали жиди, що я жартую, але пізніше побачили, що це не жарт, зжахалися смерті й далися вихрестити!

— Та що з цього, що ти охрестив їх — каже священник — вони, як вилізли з човна, то зпова жидами стали.

— Е. єгомось! — каже на то Степан: — я не дурний, бо як тільки я їх охрестив, так сейчас кинув їх в воду і вони християнами потопилися!

—о—

Скажіть своє слово, пане судатор.

(Підслухане в суді).

Вісною, як почались соняшні дні, брикали два сусідські лошаки по толоці, та оден другому вибив зуби.

Посварилися оба сусіди, та пізвав оден другого до суду.

Взяв сусід беззубого лошака на уздечку, вибиті зуби в кулак, стає перед судом і говорить:

— Пане судатор. Лошак мого сусіда вибив мому лошакови зуби. От вам лошак, от вибиті зуби, — (тут показує з кулака зуби).

— Я, пане судатор, сему не винен, мовить пізваний сусід.

— Як се сталося? — питає судатор

— Мій лошак, — говорить пізваний, як лошак. А було се на громадським майдані, просто кривої верби. Кумів лошак, бо крім того ми ще і куми, — теж собі як лошак. Підійшов до мого, та, вибачні будьте за слово, нюх, нюх мому лошакови до заду... А мій, фрас його задними копитами та вже й по зубах.

— Не розумію, крикнув сердито судатор. Говори до річи!

Оба сусіди глянули на себе і не знають, як це пояснити.

— І чого хочеш оден з другим? — крикнув ще більше сердито судатор.

І почав знов позиваючий кум.

— Пане судатор. Колиб ми оба з кумом були судаторами, то до вас не приходилиб. Тепер повім вам на ваш товк.

Даймо на то: Ви є жеребцем кума, а я є моїм жеребцем. Я собі пасуся і ви пасетеся на майдані. Ви підходите до мене, та вибачте, нюх, нюх, мені до заду..., а я вас тоді фрас, фрас — задними ногами по пиці, аж вам зуби пошипались. Отже скажіть тепер своє слово, пане судатор.

—о—

— Фавус павктен дорт інд фавфтен? Вусі гевейн, Мехел? (Що це є, Михайле? Длячого бубнять і трублять?)

— Ліцитація в пеклі на лахи, які чорти з великих папів, що дісталися там, поздирали й тепер продаватимуть --- відповів св. Михайло.

Гершкові аж очі засвітилися, як почув, що в пеклі буде ліцитація. Йому в небі вже знудилося даром сидіти й молитися. Він любив торгівлю й рух. Прийшла йому гадка, чи не мігби він і в небі продовжати своїх земних запяць і запитав покірно св. Михайла:

— Ці сех вот мих пішт кент ці шлюген дорт, Мехел? (Чи я не мігби, Михайле, там дістатися?)

— Чому пі, можеш! Іди до св. Петра й проси, щоби він тебе пустив.

Скоро побіг Герш Гевірц до св. Петра й почав його просити, щоби пустив його до пекла на цю публичну продажу. З початку св. Петро піби то не хотів згодитися, але коли Гершко таки напився, пустив його поза ворота небесного царства.

В той спосіб позбувся св. Петро свого клопоту й гніву небесної аристократії.

А великий запал до гешефту довів Гершка Гевірца навіть до втрати небесного царства.

Подав **В. Мартиневич.**

ЖИД ВІРИТЕЛЬ.

Раз до довжника приходить
Жид його віритель,
А довжник зачинив двері,
Не хоче пустити.

Але жид: стук, стук, у двері,
— „Хто там?” — цей питає:
— „Я, віритель, відчини-но!”
Жид його прохає.

— „Ти віритель, щож ти віриш, —
Це слова хороші!”
— „Та я вірю, що мені ти
Віддаси вже гроші!”

— „Иди з вірою твоєю,
У твою божницю,
Віруй в Бога і Мойсея,
Не в таку дурницю!”

С. Калинець.

— — — 0 — — —

— Чий ти?
— Гапчин.
— А Гапка чия?
— Жінка моя!

— — — 0 — — —

„Фарисей”.

Знаєте причту про митаря і фарисея? Коли знаєте, то не буду її повторяти, лише скажу, що фарисеї не перевелись до нинішнього дня. Це люде, які „на око” святці, а в дійсности подлі створіння, гірш самого чорта. Такі люде в очі тобі приятелі, а поза очі твої найбільші вороги.

Ішов раз такий побожний і святий чоловік дорогою, аж тут вискочила зза хати собака, та вкусила його в ногу. „Святець” не хтів пса бити, сказав, що це гріх бити звірину, але, коли надійшла громадка людсей, він крикнув: ради Бога, бержіться, бо це бішена собака.

„Люде, почувши це, на місці собаку вбили.— „Святець” того лише хтів; помстився за напесену обиду чужими руками.

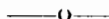
Такі люде і з ближніми своїми подібно поводяться, тому то свята правда криється в народній пословиці:

Хорони мене Господи від приятелів, бо з ворогами — я собі сам дам раду.

ГОЛОВНИЙ УРЯД У. Н. СОЮЗА

SUPREME OFFICERS OF THE
UKRAINIAN NATIONAL ASS'N.

ГОЛОВНИЙ ПРЕДСІДАТЕЛЬ:

ГЕОДОР ГРИЦЕП,
329 S 4th St., Philadelphia, Pa

ГОЛОВНИЙ МІСТОПРЕДСІДАТЕЛЬ:

МИХАЙЛО УГОРЧАК,
325 York St., Jersey City, N. J.

ГОЛОВНА МІСТОПРЕДСІДАТЕЛЬКА

МАРІЯ ОЛЫШАНИЦЬКА,
3515 Professor St., Cleveland, Ohio

ГОЛОВНИЙ РЕКОРД. СЕКРЕТАР:

ІВАН КАШТАНЮК,
P. O. Box 76, Jersey City, N. J.

ГОЛОВНИЙ ФІНАНС. СЕКРЕТАР:

РОМАН СЛОБОДЯН,
P. O. Box 76, Jersey City, N. J.

ГОЛОВНИЙ КАСІЄР:

ВАСИЛЬ ЛЕВЧИК,
48 Washington Ave., Elizabeth, N. J.

МЕНАДЖЕР „СВОБОДИ”:

СЕМЕН ЯЦЛОВСЬКИЙ,
83 Grand St., Jersey City, N. J.

КОНТРОЛЬНА КОМІСІЯ:

ОНУФРІЙ ПАРАВАРКО,
137 W. Muire Ave., Hazleton, Pa.

ОМЕЛЯН РЕКРУТ,
24 Bishop St., Providence, R. I.

ГРИГОРІЙ ПИПОК,
159 Tilghman St., Allentown, Pa.

РАДНІ:

Т. МИХАЛЬЧУК,
4427 Sobieski St., Detroit, Mich.

о. В. СПОЛІТАКЕВИЧ,
29 Chestnut St., Yonkers, N. Y.

Др. М. КЛИМ,
3826 A Lee Ave., St. Louis, Mo.

МИХАЙЛО ПЕТРІВСЬКИЙ,
5015 Goethe Ave., St. Louis, Mo.

ВАСИЛЬ ГРИШКО,
161 Tilghman Ave., Allentown, Pa

МИКОЛА ШЕВЧУК,
Box 468, Manville, R. I.

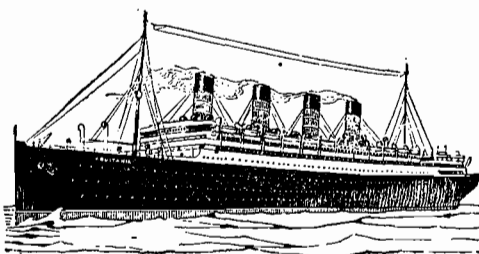
ДМИТРО БРАТУСЬ,
358 Ave. A., Rochester, N. Y.

СТ. МАТЧАК,
120 Second Ave., New York, N. Y.

АННА СТАДНИК,
2062 W. 10th St., Cleveland, O.

МАРІЯ МЕЛЫШК,
51 Pulsyfer St., Auburn, N. Y.

Головна канцелярія У. Н. Союзу нахо-
диться у власнім домі під числом
83 Grand St., Jersey City, N. J.
Telephone: 1838 Montgomery.

ПОДОРОЖ ДО КРАЮ І З КРАЮ БЕЗ ПЕРЕСІДАННЯ НА КОРАБЛЯХ Балтицької Американської Лінії

єсть вигідною і приємною для всіх пасажирів, а особливо для родин,
їдучих з дітьми, для того:

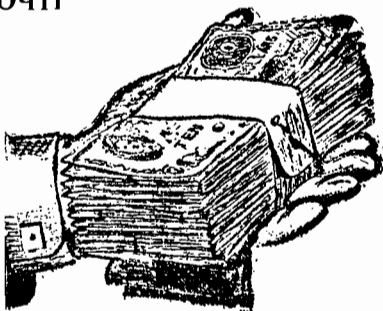
1. що подорож без перерви з Америки до краю і ціла дорога водою так,
що непотрібно їхати через другі краї.
2. що Компанія та дає особлившу опіку жінщинам з дітьми, і що багаж
іде просто не розлучно цілу дорогу.

ВИСИЛАЮ ГРОШІ ДО КРАЮ

ДЛЯ ДОРУЧЕННЯ НА ОСТАТНІЙ ПОЧТІ

АМЕРИКАНСЬКИМИ ДОЛЯРАМИ

Споряджую всі документи як повномо-
чія, контракти і фармерські Аффідевіти на
спровадженне рільників з краю.

ВІДШУКУЮ НАЗВУ КОРАБЛІВ І ДЕНЬ ПРИЇЗДУ ДО АМЕРИКИ.

По всі інформації звертайтеся до мого Бюра, заложеного і прова-
дженого під тим самим адресом 17 літ.

Представитель всіх корабельних Ліній.

G. KUNASHEVSKY 179 East 3rd Street
NEW YORK, N. Y.

РЕВМАТИЗМ

Я прошу кожного читача

сеї книжки, хто терпить на Ревматизм, Лумбаго або Говт, написати мені, подаючи своє ім'я і адресу так, щоби я міг вислати йому на **Пробу Одно-долярову Бутельку** могого средства на Ревматизм. Я хочу переконати терплячих на Ревматизм, як Kuhn's Rheumatic средство ділає. Я певний і хочу також терплячих на ревматизм переконати про се средство заким воли заплатять мені за него.

НЕ ПРОБУЙТЕ УСУВАТИ Ревматизм через шкіру або ноги ріжними плястрами або іншими металловими прирядками. **Не пробуйте УСУВАТИ** його всяким натеранням, електрикою або магнесом. **Не пробуйте позбутись його ІМАГІНАЦІЄЮ. ВИ МУСИТЕ ВИГНАТИ ЙОГО.** Він є в крові і **ВИ МУСИТЕ ТАМ ЗА НИМ УДАТИСЬ.**

Kuhn's Средство, віримо, є якраз те, що се зробить і як раз воно усуне Мускулярний Ревматизм. Ревматизм мусить уступити, як що Ви хочете бути вільні від болю і терпіння. Мое средство усуне острі проймаючі болі, болячі мускули, напухлі части тіла і стверді сугласти

Я хочу Про Те Все Переконати Вас

Коли тільки дасьте мені спомогу. В **однім тижни** я переконаю Вас багато, коли лишень напишете до мене і попросите мою компанію вислати Вам **одно-долярову бутельку на пробу** після познизної оферти. Я недбаю, яких средств Ви уживали досі. Як що Ви не пробували могого, Ви не можете знати, що воно зробить. **Читайте нашу оферту, пишіть по Одно-долярову Бутельку на Пробу.**

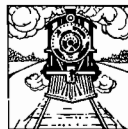
C.W. Kuhn

Ми хочемо, щоб Ви попробували Kuhn's Ревматичного средства, переконалися, як се вже зробили тисячі, що Ревматизм можна усунути і не хочемо жадного зарібку підчас проби. Хочемо лишень нагоди на пробу. Коли воно Вам поможе, замовите тоді стільки скільки треба до виділення Вас і тим способом дасте нам нагоду заробити. Коли Вам воно не поможе, на сім і кінець. Ми не висилаємо малу фляшочку на показ лишень, що нічого варту, а **повну бутельку**, яка всюда продаєся по **долярови**. Ся бутелька тяжка і мусимо заплатити пошту, щоб Вам доручено її. **Ви мусите прислати нам 25 ц.** на оплату і упакованне, а ми вишлемо Вам її за дармо. **Ви нічого більше не будете платити.**

KUHN REMEDY CO.,

1855 MILWAUKEE AVENUE,
Dept. K. C.

Chicago, Ill.

LINDEN NATIONAL BANK

Linden, N. J.

НАЙБІЛЬШИЙ І НАЙСТАРШИЙ БАНК
В ЛІНДЕН, Н. ДЖ.

Остає під контролею Злучених Держав
і є членом „Федерал Резерв Систем”.

ПЛАТИТЬ 4% ВІД ОЩАДНОСТЕЙ.

Має огнетревалі скритки на всякі дорого-
цінності по уміркованих цінах.

Отворено денно від год. 9-ої рано до 3-ої
пополудни.

В вівтірки вечером від 7-ої до 9-ої

Приходіть до нашого Банку а радо помо-
жемо Вам у всяких фінансових справах.

NATIONAL STATE BANK OF ELIZABETH

МАЄТКОВИЙ СТАН З ДНЕМ 30. ЧЕРВНЯ 1926 Р.
АКТИВА.

Позички	\$8,388,683.17
Юнайтет Стейтс Бонди	829,900.00
Інші вартісні папери	2,278,022.15
Готівка на руках і в банках	1,894,076.32
Банковий дім	250,000.00
	\$13,640,681.64

ЗОБОВ'ЯЗАННЯ:

Капітал	\$700,000.00
Надвишка	700,000.00
Нерозділені зиски	439,890.37
Фонд резервовий	48,847.00
Оборот	140,200.00
Депозити	11,611,744.27
	\$13,640,681.64

Julian H. Kean, President
John Kean, Vice-President
John F. Newcomb, Cashier

W. H. Wetton, Ass't Cashier
F. de G. Saphar, Ass't Cashier
J. H. George, Ass't Cashier

Miller C. Earl, Trust Officer

The Mutual Savings Fund Harmonia

ELIZABETH, N. J.

Elizabeth Avenue, Union Square & First Avenue

є ідеальною інституцією ощадностей для наших людей. Тут вони можуть скласти свої ощадності в більших або менших сумах а коли суть в змозі купити свою власну хату, Гармонія допоможе і позичить їм гроші на моргеч, який можуть сплачувати малими ратами після їх можности. Поспитайте людей які роблять з нами інтереси українського чи иншого славянського походження а їх слова признання для Гармонії напевно спонукають Вас вступити до нашої інституції. Ми в сім інтересі вже від 1851 року, маємо 24,000 вдоволених членів, дістаючих регулярно проценти і дівіденди від своїх вкладок. Ніхто ще не стратив centa в сій інституції. Приходіть до нашого офісу і поговоріть з нами про Ваші інтереси, ми охочо порадимо Вас.

Маєток \$19,863,141.15. Надвишка \$834,266.44.

ПЛАТИМО 4½% ВІД ДЕПОЗИТІВ.

Отворено в понеділок, середу і п'ятницю вечерами від 7. до 8.

Geo H. Neubeck, President.

Emill Schumann, Secretary.

Українці міста Елізабет!

Нам дуже приємно сею дорогою пригадати нашим Українцям в Елизабет про обслугову нашої інституції.

В додатку до звичайних банкових функцій, бизнесового і щадничого відділу, маємо першої класи заграничний відділ. Ми посилаємо гроші до всіх частин світа.

МИ ТАКОЖ КОЛЕКТУЄМО ГРОШІ, ПРИНАЛЕЖНІ МЕШКАНЦЯМ ЕЛИЗАБЕТУ З КОТРОГО НЕБУДЬ ЗАГРАНИЧНОГО КРАЮ, ПОМАГАЄМО У СТЫГАННЮ І ПОДІЛІ СПАДКІВ.

Наші Огнетревалі Волти дають Вам нагоду переховувати вартісні папери і другі Ваші дороговці за дуже маленькою оплатою.

ЧОМУ ОТЖЕ НЕ ЗАЙТИБ ВАМ ДО НАС І ПОІНФОРМУВАТИСЬ ПРО НАШУ ОБСЛУГУ?

Поза звичайні банкові години, наш банк отворений по суботам у вечері межі год. 7. а 8.30 і в понеділки межі год. 6.30 а 8.30.

ELIZABETH TRUST COMPANY

Cor. Elizabeth Ave. & High Street.

КАПІТАЛ, НАДВИШКА І НЕРОЗДІЛЕНІ ЗАРІБКИ

ПОНАД \$ 850.000

ЗАГАЛЬНІ ЗАСОБИ ПОНАД 6,850.000

STATE BANK LINDEN, New Jersey

Поручає свою чесну банкову обслугу. Тисячі людей вдоволені і вкладають свої ощадности в більших або менших сумах. Прийдіть еще днесь, започаткуйте добре діло для себе і рідні. Вложіть свій гріш на щадничу книжочку у нашій інституції, котра є під контролею уряду.

Отворено денно від 8.30 рано до 3. пополудни.

Понеділки і суботи вечером від 6.30 до 8.30.

Tel. Montgomery 7570

Одиноке Українське Бюро Реальностей в Джерзи Ситі, Н. Дж.

КОЛИ ХОЧЕТЕ КУПИТИ, продати, вирентувати або вилісувати проперти чи то на помешканне чи на спекуляцію, прийдіть до нашого офісу і ми охочо поможемо вам.

МИ РОБИМО ОЦІНКИ на проперти безплатно для наших клієнтів і в сей спосіб помагаємо купувати або продавати.

МИ ДАЄМО перший або другий моргич.

МИ ТАКОЖ Є асекураційними агентами.

ПРИЙДІТЬ ДО НАС ПЕРШЕ, порадьтеся нас, а ми є певні, що ви прийдете ще і другий раз.

S. LYLK & CO.,

216 WASHINGTON STREET,

JERSEY CITY, N. J.

RESIDENCE: 9 SPRUCE STREET

ПРИВІТ ВІД

O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союзу

1 EXCHANGE PLACE

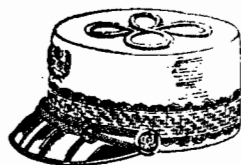
JERSEY CITY, N. J.

Telephone Montgomery 7300.

ПАНОВЕ СЕКРЕТАРІ І УРЯДНИКИ ТОВАРИСТВ І БРАТСТВ!

ВАМ ВІДОМО, ЩО НАША ФІРМА ВИРОБЛЯЄ ВСЯКІ РІЧІ БЕЗ
ЯКИХ ВАШІ БРАТСТВА ЧИ ТОВАРИСТВА НЕ МОЖУТЬ ОБІЙТИСЬ.

Коли Ваше Братство чи Товариство потребує
народного або американського прапора, цер-
ковних хоругв, лент, відзнак, шапок або ин-
ших річий, то зверніться до нас з замовленням.
Ми є самі фабрикантами і тому у нас дістанете
добру роботу, а матеріял ліпший і в дешевшій
ціні як деінде.

ЦІНИ НАШИХ ПРАПОРІВ:

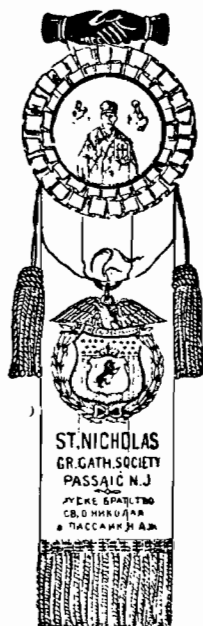
Американський прапор:

2x3 стіп	3x5 стіп	4x6 стіп	5x7 стіп
\$2.50	\$4.00	\$5.00	\$7.00

Український прапор з гербом на обі сторони:

2x3 стіп	3x5 стіп	4x6 стіп	5x7 стіп
\$3.25	\$6.00	\$7.00	\$10.00

Кожде Товариство чи Братство потребує все до публичних висту-
пів, як паради, пікніки і прогульки, виступити з своїми прапорами, від-
знаками і лентами та в шапках. — Просимо щиро всіх Українців уда-
ватись до нас з повним довірем, бо ми ручимо за тревалість і красу
замовлених у нас річий. Ми уділимо Вам всяких інформацій і вишле-
мо Вам сейчас наш катальог з візирцями і подамо Вам докладну ціну.
Не відкладайте але пишіть на адресу:

EAGLE REGALIA COMPANY

115 NASSAU STREET, NEW YORK, N. Y.

ДВІ РІЧИ, КОТРІ ВАРТА ЗНАТИ.

ГРОШІ УМІЩЕНІ ПЕРЕД 5-тим КОЖДОГО МІСЯЦЯ
ЗДОБУДУТЬ ПРОЦЕНТ ВІД 1-го ТОГО МІСЯЦЯ У ВИСОТІ
4% РІЧНО. ПРОЦЕНТ ВІД ПРОЦЕНТУ ОБЧИСЛЯЄТЬСЯ
ПІВРІЧНО.

ОГНЕТРЕВАЛІ ДЕПОЗИТОВІ СКРИНКИ В НАЙЛІПШІМ
ВОЛТІ В СІМ СТЕЙТІ ПО \$5.00 РІЧНО І ВИЩЕ.

The First National Bank

of Jersey City, N. J.
1 EXCHANGE PLACE.

СТЕФАН ЄВУСЯК І СИНІ

В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО УДАВАТИСЬ
ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З ПОВНИМ ДОВІРЄМ. МИ
ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕСНО І СОВІСНО. ТАКОЖ ДОСТАВ-
ЛЯЄМО АВТОМОБІЛІ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ
ІНШІ ОКАЗІЇ.

УДАВАЙТЕСЬ ДО СВОЇХ А НЕ ДО ЧУЖИХ.

НАША АДРЕСА:

77 MORRIS STREET,
JERSEY CITY, N. J.

Telephone: Montgomery 1745.

45 PROSPECT AVENUE,
BAYONNE, N. J.

Telephone: Bayonne 540

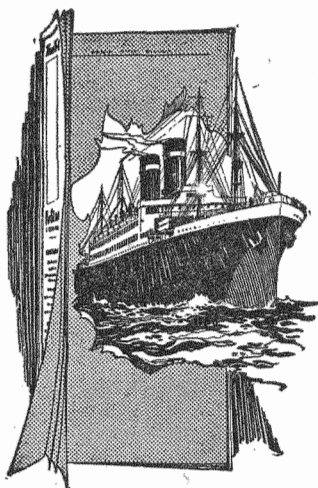
ФІЛІЯ: 167 3rd STREET, PASSAIC, N. J.

Telephone: Passaic 6363.

ПЕРЕСИЛКА ГРОШЕЙ ДО КРАЮ В ДОЛЯРАХ

ПАШПОРТИ — КАРТИ КОРАБЕЛЬНІ, СТАРО-
КРАЄВІ СПРАВИ ВСІЯКОГО РОДА,

КУПНО І ПРОДАЖ ДОМІВ В ФИЛАДЕЛФІІ І ОКО-
ЛИЦІ, КОНТРАКТИ КРАЄВІ І АМЕРИКАНСЬКІ,
АСЕКУРАЦІЯ ДОМІВ І МЕБЛІВ ВІД ОГНЮ.

Хто має до полагоджен-
ня котру з наведених
справ, нехай особисто
або писемно зголосить-
ся до знаної з перед вій-
ни правдиво української
канцелярії нотаріальної:

T. J. HRYCEY & CO.

329 South Fourth Street
PHILADELPHIA, PA.

Union County Trust Company

Broad & West Grand Sts., Elizabeth, N. J.

МАЄТОК ПОНАД \$14,000,000.

Поручає свою комплетну банкову обслугу

Комерційний Департамент: Депозити на чекове conto, уділяє 2% на
вкладах остаючих в банку на \$1000 і більше.

Спеціальний Департамент: Платить 4 процент річно на ощадностевих
вкладах.

Трост (опікунчий) Департамент: В справах маєткових ми є Екзекутори,
Тростіси, Адміністратори, Опікуни і Правії заступники.

Департамент для переходу цінних річий, як: бонди, сертифікати уділо-
ві, гроші і дороговціности всякого рода, в безпечних огнетревалих
касах. Поодинокі сховки по \$5.00 і висше за рік ужиття.

Стережені озброеною сторожею в день і в ночи.

Будете вповні свободні, коли отворите свої conta депозитові на
ощадність і чеки, яких сторожем буде сей банк.

UNION COUNTY TRUST COMPANY

C. McK. WHITTEMORE, President.

Всі роди банковости гереводиться в нашій інституції, котра яко національний банк стоїть під контролею уряду.

Ми удержуємо добре заосмотрений відділ заграничної виміни, до котрого долучено агенцію для продажу корабельних карт.

Радю витаємо конта торговельні та домашні. Щадничі конта заробляють 4 проценти на рік.

UNION TRUST

--- and ---

Hudson County National Bank

НАЙСТАРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ НАРОДНИЙ БАНК
В ГУДСОН КАВНТІ.

Головний офіс:

Montgomery & Washington Streets, Jersey City, N. J.

Офіс в Бейоні

Broadway & 23rd Street,

Jackson Avenue офіс

Jackson & Kearney Avenues.

ELIZABETHPORT BANKING COMPANY

100 FIRST STREET

ELIZABETH, N. J.

МАЄТОК 6,500,000.

ОПІКУНЧИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

ДЕПАРТМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ.

КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДЕПАРТМЕНТ ПЛАТИТЬ 4%.

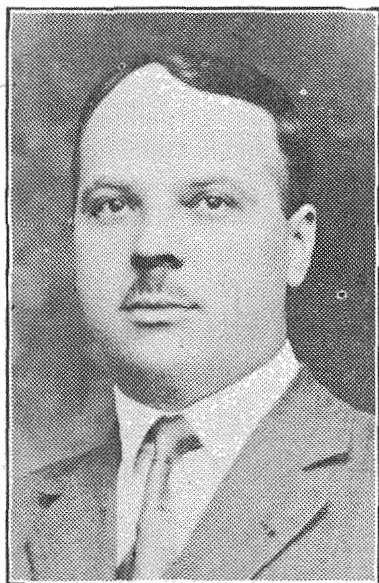
Отворено денно від год. 9 рано до 3 пополудни.

В суботу від 9. до 12. в полудни.

В понеділки вечером від 6.30 до 8.30.

Charles D. Doctor, President
R. J. McCulloch, Vice President

T. A. Simons, Cashier
A. C. Husbands, Asst. Cashier
and Trust Officer.
C. H. Morton, Asst. Cashier.

Отсим ділимося з нашими приятелями та зна-
комими радісною вісткою, що для вигоди числен-
ної НЮЙОРСЬКОЇ І ОКОЛИЧНОЇ клієнтелі отво-
рилися філію нашого бюро напроти укр. церкви

під ч. 41 Іст 7-ма улица, Нью Йорк,

А КОЖДИЙ СВІДОМИЙ УКРАЇНЕЦЬ,
деб він не жив, чи в старім краю, чи в Аме-
риці або Канаді, повинен знати, що

УКРАЇНСЬКЕ ІНФОРМАЦІЙНЕ БЮРО

ВАСИЛЯ ЗАГАЄВИЧА

звісне від ряду літ з умілого і совісного
полагоджування всяких справ, як в старім
краю, так і за кордонами.

ПРОДАЄ шифкарти на найвигідніші ко-
раблі.

СПРОВАДЖУЄ людей з краю до Амери-
ки і Канади.

ПОЛАГОДЖУЄ старокраєві справи, ви-
робляючи нотаріальні документи, як:
контракти, повновласти, тестаменти
і т. д.

ДОРУЧАЄ гроші в доларах аж в рідне
село.

ВИРОБЛЯЄ аплікації на паспорти і всі
потрібні документи до подорожі в
ріжних властей.

КОЛЕКТУЄ спадки по всіх краях.

ПРОДАЄ дома, фарми, лоти і т. д.

По близші інформації звертайтеся до:

GLOBE SERVICE CO.,

В АМЕРИЦІ:

436 WEST 23rd STREET, і **41 EAST 7th STREET,**
Tel. Watkins 8933 NEW YORK CITY. Tel. Orchard 9677.

В КАНАДІ:

582 BURROWS AVENUE, **91 ST. ANTOINE ST.,**
WINNIPEG, MAN. MONTREAL, QUE.

АПТИКА -- ДРОГУЕРІЯ

МИХАЙЛА УГОРЧАКА

216 WASHINGTON STREET,
(pir Sussex St.)
JERSEY CITY, N. J.

TELEPHONE: MONTGOMERY 7570 або 1283.

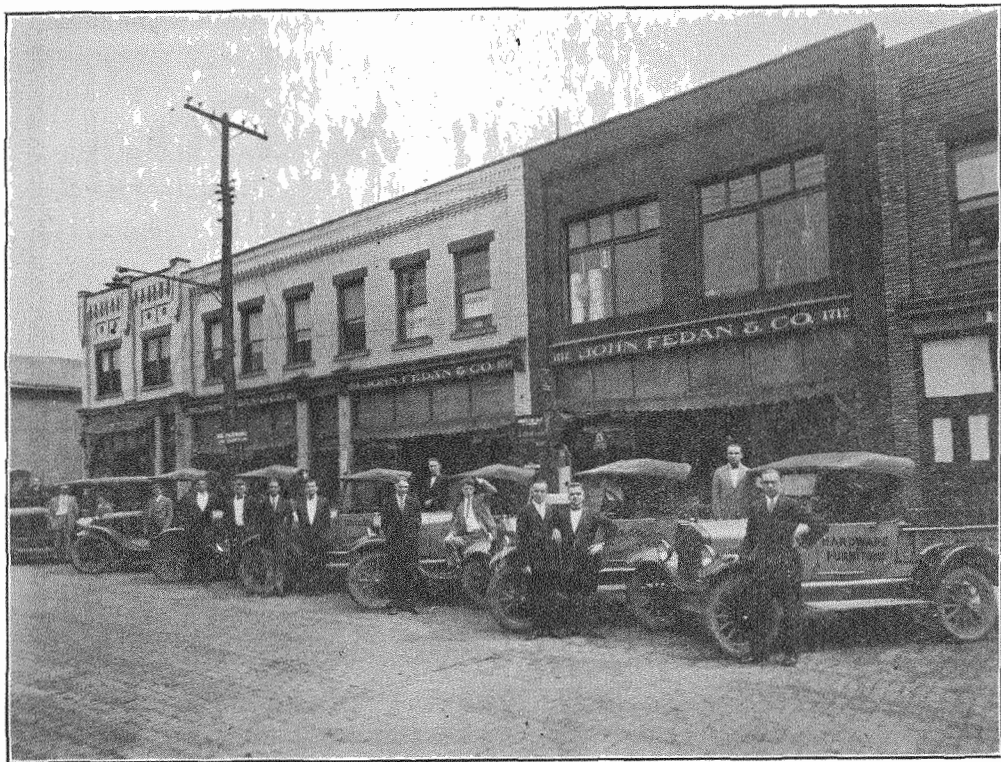
У всіх потребах вдавайтеся до нашої аптики, а кождий буде вдоволений.

Ваші репети виконувані після приписів лікарських старанно і чесно.

Поради дотично аптикарської професії уділюється з охотою.

Ціни умірковані. . . - Услуга гречна — українська.

Для вигоди наших коштумерів висилаємо до Старого краю гроші в америк. доларах.

УКРАЇНСЬКИЙ ШТОР У ВЛАСНІМ БУДИНКУ.

Великий вибір меблів і залізних річий.
„MAYTAG” електричні машини до прання.
„RAVENNA FURNACE” ogrівальні заводи, і
тисячу інших знарядів, входячих в круг будівлі.
Наше підприємство займає поверх 20 людей.

Нам ніщо не трудне, все виконуєсь.

JOHN FEDAN & CO.,

1712-16 5th Avenue

ARNOLD, PA.

Korbich & Co.

КОНТРАКТОРИ І БУДІВНИЧІ

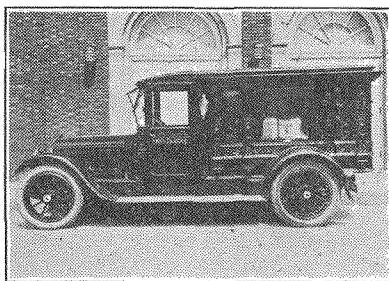
На жаданнє охотно подаємо ціну.

Office: **106 S. Franklin St.,**
Shamokin, Pa.

PAUL J. LUCAS

Потребник

830 E. Race St.,
Shamokin, Pa.

830 E. Race St.,
Shamokin, Pa.

ДОСТАВЛЯЄ НА ПОХОРОНИ ГАРНІ КАРАВАНІ, КЕРИЧІ І АВТОМОБІЛІ.
ДО ВСЯКИХ ОКАЗІЙ ЯК ВЕСІЛЯ, ХРЕСТИНИ І ДРУГІ
МАЄ ВСЕ ГОТОВІ ПІДВОДИ.

ВСІМ ЗНАЙОМИЙ СТАРИЙ
ЧЛЕН У. Н. СОЮЗА

ІВАН ВОРГАЧ

МАЄ ГОТЕЛЬ І ПОСИЛАЄ
ГРОШІ ДО СТАРОГО
КРАЮ
СКОРО, ТАНО І БЕЗПЕЧНО.

JOHN WORNACZ
422 NORTH MAPLE STREET
MOUNT CARMEL, PA.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В

23 РОКАХ ПО 3%
20 РОКАХ ПО 3½%
17 РОКАХ ПО 4%
15 РОКАХ ПО 4½%.

МИ ПЛАТИМО 4½% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТЕЙ.
ОДИНОКА ІНСТИТУЦІЯ ОЩАДНОСТЕЙ В UNION COUNTY,
ЩО РОБИТЬ СЕ.

ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE,

ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ 2500 ЧЛЕНІВ.
АКТИВА ПОНАД \$1,500,000.

Вложіть свої ощадності у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати
власну хату.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.
СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.
ВІВІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

PEOPLES TRUST COMPANY OF SHAMOKIN

Shamokin, Pennsylvania

КАПІТАЛ ОСНОВАНИЙ \$125,000.00
НАДВИЖКА 165,000.00
НЕРОЗДІЛЕНІ ЗИСКИ 65,000.00

НОВООТВОРЕНИЙ БАНК ДНЯ 5-го ЛИПНЯ 1921.

ALBERT LLOYD, President,
JOHN NOVACK, Vice President,

C. S. HENDERSON, Treasurer,
MICHAEL SIMMONDS, Ass't Treasurer

JOHN KOPYSCIANSKI

А Д В О К А Т

ОДИНОКА УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКО-СЛОВЕНСЬКА ФІРМА
АДВОКАТСЬКА В МІСТІ ШАМОКІН.

ЗАЙМАЄСЬ СПРАВАМИ ГІПОТЕЧНИМИ, РЕАЛЬНОСТІ І АСЕКУРАЦІЄЮ ВІД ОГНЮ
ДО ВСІХ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СПРАВ ЗАТРУДНЯЄМО ЄВРОПЕЙСЬКОГО АДВОКАТА.

Independence St., Shamokin, Pa.
ОФІС В PEOPLES BANK BUILDING.

THE MARKET STREET NATIONAL BANK

SHAMOKIN, PA.

Щадниця правительства Злучених Держав і стейту Пенсильвенія.

ВПЛАЧЕНИЙ КАПІТАЛ\$ 125,000.00
НАДВИЖКА І ЗИСКИ 800,000.00
ДЕПОЗИТИ 2,200,000.00

—— ПЛАТИТЬ 3% ВІД ЧАСОВИХ ДЕПОЗИТІВ. ——

W. H. UNGER, President,

J. A. WERT, Vice President,

W. M. TIER, Cashier.

L. J. GRAUER, Agent

THE BELT

AUTOMOBILE INSURANCE

Асекуруйте свої автомобілі і троки, ціни низькі, справи
полагоджується сейчас.

PEOPLES TRUST COMPANY BLDG.

SHAMOKIN, PENNA.

UKRAINIAN HOME ASSOCIATION SHAMOKIN, PA.

МАЄ ШТОР В СВОЇМ ДОМІ І ФІЛІЮ НА EXCELSIOR, PA.

Урядники будинків і шторів: Урядники будинку: Із. Вишовський, пр.; А. Шаршонь, кас.
Штором в Шамокін: Д. Кулянда. Завідатель на Екселсіор: Іван Мерена.

БУЧЕРНІ І ГРОСЕРНІ

ЧОБОТИ, ЧЕРЕВИКИ І ПОЛОТНО.

ПРОДАЄМО ТОВАРИ ПО ЦІНАХ УМІРКОВАНИХ.

The National Bank of Shamokin, Penna.

ОДИН З НАЙБІЛЬШИХ БАНКІВ
В НОРТУМБЕРЛЕНД ПОВІТІ.

A. D. ROBERTSON, Pres.,
GEO. C. GRAEBER, Cashier,

EDWARD BRENNAN, Vice Pres.,
FRANK A. GABLE, Ass't Cashier,
ALLEN S. DRIES, Ass't Cashier.

А К Т И В А:

КАПІТАЛ І НАДІЙШКА \$400,000.00.

ВЛОЖЕНИЙ КАПІТАЛ	\$ 200,000.00
НАДВИЖКА І ЗИСКИ	730,343.64
ДОДАТКОВІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ	200,000.00
ДЕПОЗИТИВ ПОНАД	3,850,000.00

ПЛАТИТЬ 3% ВІД ЧАСОВИХ ДЕПОЗИТИВ.

ВЛОЖЕНИЙ В СІМ БАНКУ ГРІШ Є ПЕВНИЙ.

Pachuta's Pharmacy

48 W. 3rd Street

Mt. Carmel, Pa.

Одинока Українська Аптека в Нортгтомберленд Конт.

JOHN NOVACK

ГОТЕЛЬ

ПОКОЇ ДО ВИНАЙМУ НА ДНІ
АБО ТИЖНІ.

SHAMOKIN ST., SHAMOKIN, PA.

БОНДИ ПОРУКИ

РЕАЛЬНІСТЬ

FRANK B. FISLER

Room 1, THOMAS BUILDING

АСЕКУРОВАННЯ НА ЖИТТЄ
І ВІД ОГНЮ.

АСЕКУРОВАННЯ АВТОМОБІЛІВ

SHAMOKIN, PA.

ІВАН ХОМЯК

МАЛЮЄ І ПАПЕРУЄ ХАТИ.
ОДИНОКИЙ УКРАЇНСЬКИЙ
МАЛЯР.

SHAMOKIN ST., SHAMOKIN, PA.

T. DEMSKO

Т. ДЕМЧКО

БУЧЕРНЯ, ГРОСЕРНЯ
І Т. П. ТОВАРИ

ЗАМОВЛЕННЯ ДОСТАВЛЯЄ
ДО ХАТ.

471 MAIN ST., RANSHAW, PA.

COMPLEMENTS

OF THE

HIGH BALL HOTEL

**619 E. INDEPENDENCE ST.
SHAMOKIN, PA.
CHOKER BROS.**

R. HODGE

БАРБЕР

Стриження волосся жінок
і спеціальне опалювання волосся

**611 N. SHAMOKIN STREET
SHAMOKIN, PA.**

REITZ BROTHERS

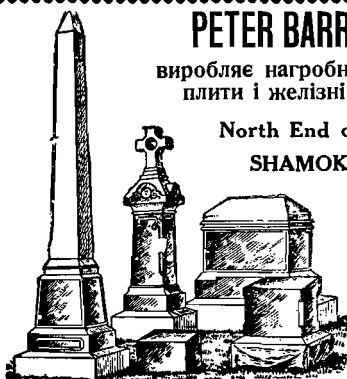
COR. CLAY & FRANKLIN STS.
SHAMOKIN, PA.

КОНТРАКТОРИ І БУДІВНИЧІ

Будують доми і продають
всякого рода дерево і
матеріал будівельний.

**JOHN
AMBICKI**
Готель

S. PEARL ST.,
SHAMOKIN, PENNA.

PETER BARR & SONS

виробляє надгробники, камінні
плити і металеві огорожі.

North End of 2nd St.,
SHAMOKIN, PA.

Joseph Harris, Jr.

Peter N. Harris

JOSEPH HARRIS & BRO.

ЗАКЛАД ПЛЕКАННЯ ЦВІТІВ,
ОГОРОДНИЦТВА І САДІВНИЦТВА
112 EAST INDEPENDENCE STREET

SHAMOKIN, PA.

Bell and Local Telephones

BOTH PHONES

SHOOP-BURD & CO.

АСЕКУРАТОРИ

8 SOUTH MARKET STREET

SHAMOKIN, PA.

Оснований 1915 року.

JONES HARDWARE CO.

Knights of Columbus Bldg.

115 INDEPENDENCE STREET

SHAMOKIN, PA.

СКЛЕП ДЕ МОЖЕТЕ НАБУТИ ВСЯКІ
РІЧІ ДЛЯ ДОМАШНОЇ І ГОСПО-
ДАРСЬКОЇ ПОТРЕБИ.

Даємо Green Trading Stamps.

N. Yankovig

БУЧЕРНЯ, ГРОСЕРНЯ і т. п. ТОВАРИ

ДВА ШТОРИ:

714 CHESTNUT STREET

KULPMONT, PA.

1308 SCOTT STREET

KULPMONT, PA.

Yocum and Keiser

PLUMBING and HEATING

ДЛЯ ЧИСТОГО, БЕЗПЕЧНІЙШОГО І СКОРОГО ПРАННЯ КУПІТЬ СОБІ
ONE MINUTE WASHER

N. MARKET STREET

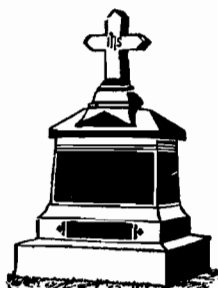
Shamokin, Pa.

**АЛЕКСІЙ
ШАРШОНЬ**
— ВЕДЕ —
REAL ESTATE
226 S. Franklin St.,
SHAMOKIN, PA.

JOSEPH CANNISTRA

ВИРОБЛЯЄ НАГРОБНИКИ, МОНЮ-
МЕНТИ, А ТАК САМО ВИРІЗУЄ
ПРИКРАСИ НА НАГРОБНИКАХ.

ВИРОБА ЗЕЛІЗНИХ ПЛОТІВ.
На жаданне охотно подаємо ціну.
Вся робота гарантована.
Робітня: cor. High & Marshall Sts.
Bell Phone: 395-R
в помешканню під числом
103 S. FRANKLIN STREET,
SHAMOKIN, PA.

ПРИВІТ ВІД

Frank J. Pfaff

А Д В О К А Т

207 BROAD STREET,
ELIZABETH, N. J.
УСЛУГА ЧЕСНА І СОВІСНА

ЗВЕРНІТЬ УВАГУ!

МАЄМО НА СКЛАДІ ВЕЛИКИЙ ВИБІР
НАЙНОВІЙШИХ РЕКОРДІВ В УКРАЇНСЬКІЙ
та інших мовах, та найкращі фонографи фірм
„Колюмбія” і „Віктор”, які даємо на сплати. Продаємо також
п'янолі та до них гарні українські **рольки**. Рекорди і рольки
посилаємо поштою до позамісцевих покупців. Замовлення виконуємо як
найскорше і стараємося задоволити коштумерів.

УКРАЇНСЬКИЙ МУЗИЧНИЙ СКЛАД
W. SCHEROFKY
116 EAST 3rd STREET, NEW YORK, N. Y.

Г. Дідоха

УКРАЇНСЬКИЙ ФОТОГРАФІСТА

Виробляю фотографії різної величини і кольору, зі старих відробляю і побільшую, також портрети олійові, артистичне викінчення. Фотографую на дворі і в середині. Товариства, фамілії, весільні застави, походи, похорони. На замовлення готов приїхати в околиці, як Нью Йорк, Джерси Сіті, Бейон, Елізабет і другі. — Студію отворене рано від 8.30 до 7.30 вечером; в неділі і свята від 9. до 5.

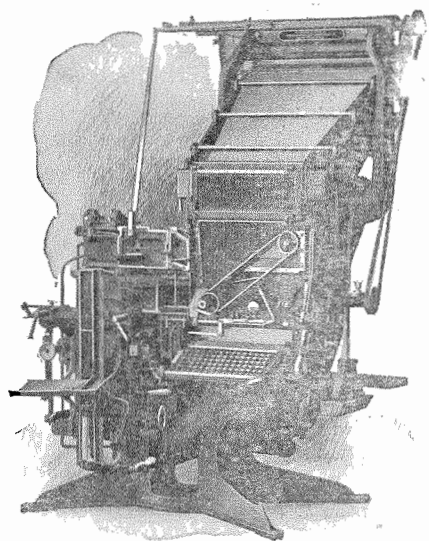
H. DIDOCHA

PHOTOGRAPH,

132 FERRY ST.,
NEWARK, N. J.

Phone: Market 8986.

Д Р У К А Р Н Я

У. Н. СОЮЗА „СВОБОДА”

виконує старанно, дешево і на час
всякі друкарські роботи як:

Статути, програми і тікети на концерти, представлення, пікніки і балі, як також коверти і листові папери для Братств, Товариств і Сестрицтв.

Проситься всі відділи У. Н. Союзу удаватися зі всякими замовленнями до своєї власної друкарні на адресу:

“SVOBODA”,

83 Grand St.,

JERSEY CITY, N. J.

Лікарства Трінера

На протязі 37 літ тішаються люде заслугуючими на довіря і найбільше сполгаючи домашніми лікарствами. Тисячі і тисячі українських родин в Злучених Державах і Канаді знають їх і коли приходять до своїх аптикарів або спродавців лікарств, домагаються Трінера лікарств і других препаратів.

ТРІНЕРА ГІРКЕ ВИНО є незрівняний середник у випадках лихого апетиту, нестравности, затвердження, болю голови, безсонности і загального ослаблення. Воно прочищує жолудок, усуває всі трійливі останки з кишок і держить їх чистими; помагає травленню, справляє кров і будує цілий систем. Його складники (гірке зілля, корінці і кора та чисте каліфорнійське вино) гарантує результат.

ТРІНЕРА АНГЕЛІКА ТОНІК се будівничий життєвости, Трінера Лінімент дає скору пільгу на ревматизм, невральгію, лумбаго; ТРІНЕРА ЛАГОДИТЕЛЬ КАШЛЮ і ТРІНЕРА ПОРОШКИ НА ЗАХОЛОДЖЕННЯ суть найліпшим средством на кашель і заходження. ТРІНЕРА ЧИСТИТЕЛЬ ГОРЛА на болюче горло, ТРІНЕРА ГОЮЧА МАСТЬ на зраненне, попаценне; дальше попробуйте ТРІНЕРА СРЕДСТВО НА НАГНІТИ, ТРІНЕРА СРЕДСТВО НА ПОПУКАНІ РУКИ І ТВАР, ТРІНЕРА ЗУБНИЙ КРЕМ, ТРІНЕРА ЗУБНІ КРОПЛІ, ТРІНЕРА ПОРОШКИ ВІД БОЛЮ ГОЛОВИ, ТРІНЕРА СРЕДСТВО НА ХРОБИ у дітий, ТРІНЕРА ШАМПУ, котре надає волоссю красу і полиск і т. д. В вашій хаті і огороді ТРІНЕРА ПОРОШОК НА КАКРОЧІ, ТРІНЕРА ФЛІ-ГЕЗ, котрий вбиває мухи і москїти, ТРІНЕРА СРЕДСТВО на нищенне молів, ТРІНЕРА ПРИЯТЕЛЬ ОГОРОДУ вбиваючий хроби і гусельниці, ТРІНЕРА СРЕДСТВО НА МОСКІТИ є необхідне. Коли не можете дістати сих средств чи препаратів у вашім сусідстві, пишїть до:

Joseph Triner Company

1333-45 South Ashland Avenue, Chicago, Ill.